

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT ANABİLİM DALI
2019-YL-166

FAKİR BAYKURT'UN ROMANLARINDA YER ALAN
KİŞİLER

HAZIRLAYAN
Mustafa EROL

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. H. Yasemin MUMCU

AYDIN 2019

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Mustafa EROL tarafından hazırlanan “Fakir Baykurt’un Romanlarında Yer Alan Kişiler” başlıklı tez, tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

A. Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2019

Mustafa EROL

ÖZET

FAKİR BAYKURT'UN ROMANLARINDA YER ALAN KİŞİLER

Mustafa EROL

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. Yasemin MUMCU

2019, XVI+137 sayfa

Romanın Türkçe serüvenine Tanzimat ile başladığı kabul edilir. Servet-i Fünûn döneminde büyük bir gelişme gösteren Türk romanı, 1950'li-1960'lı yıllara gelindiğinde aksaklıklarını geride bırakmış ve artık yetkin örnekleri verilebilen bir türdü.

Cumhuriyet dönemi edebiyatçıları arasında yer alan Fakir Baykurt da işte bu dönemin yazarıydı. Dönem vurgusu önemli. Zira o yıllar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de politik saflaşmanın keskinleştiği yıllardı. Bu politik saflaşma ve keskinleşmenin izi Baykurt'un hemen tüm romanlarında görülebilir.

Baykurt bir öğretmen. Köy enstitülü. Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu. Bu yönüyle genç cumhuriyetin tam da tasarladığı bir aydın aslında. Ancak Demokrat Parti tarafından görevden alınması ile bir sınıra çarpıyor. Devlet ya da iktidar denilebilir buna, çarptığı bu sınırı ya da yüzeyi romanlarında anlatıyor. Meslek hayatı bu yönde giriştiği örgütlenme çabası ile geçiyor. Devlet aygıtı ile girdiği bu ikili ilişki, belki bir bakıma açmaz kabul edilebilir, önemli romanlarında karşımıza çıkıyor.

Bu çalışmada; Baykurt'un inşa ettiği gerçekçiliğe, romansal hakikate, adalete kişiler üzerinden bir bakış yöneltildi. *Tırpan, Kaplumbağalar, Keklik, Yayla, Yılanların Öcü* romanları bu çalışmanın kapsamına alındı.

Sonuç olarak; arkasında taşıdığı tüm tarihsel, politik, sosyolojik yüklerle beraber önemli bir külliyat oluşturan Baykurt'un romancılığına farklı bir kapıdan giriş yapıldı. Tek tek roman kişileri üzerinden onun ne anlattığı anlaşılmaya çalışıldı.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Roman, Kişiler, Fizyoloji, Psikoloji

ABSTRACT

PERSONS IN THE FAKİR BAYKURT'S NOVELS

Mustafa EROL

MSc Thesis at Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. H. Yasemin MUMCU

2019, XVI+137 pages

It is accepted that the novel started its Turkish adventure with Tanzimat. Servet-i Fünûn period, which showed great development in the Turkish novel, in the 1950s-1960s, the deficiencies left behind and now a kind of competent examples can be given.

Fakir Baykurt, who was among the Republican literary writers, was the author of this period. Period emphasis is important. Because, as it was in Turkey that year all over the world were the years when sharpening the political alignment of forces. The traces of this political refinement and sharpening can be seen in almost all of Baykurt's novels.

Owl is a teacher. Village institute. Graduated from Gazi Institute of Education. In this sense, the young republic is actually designed by an intellectual. However, it strikes a limit with the dismissal by the Democratic Party. It can be called the state or the power, it describes the boundary or surface it strikes in his novels. His professional life is spent in an effort to organize in this direction. This dual relationship with the state apparatus, perhaps in a way can be considered as open, important novels emerges.

In this study; Baykurt's realism, the romance truth, justice was given a glance through people. The novels Tirpan, Turtles, Keklik, Yayla and Snakes are included in this study.

As a result; Baykurt's novel, which constitutes an important corpus with all the historical, political and sociological burden it carries behind it, is entered through a different door. It was tried to understand what he told through individual novels.

KEY WORDS: Novel, Persons, Physiology, Psychology

ÖNSÖZ

Okuma tecrübesini edindiğim ilk yazarlar olarak Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt'u söyleyebilirim. Bu yönüyle bu tez çalışmasının kişisel tecrübeye dayanan bir kısmı var. Sadece kişisel tecrübeye dayanmasının yanı sıra bu tezi hazırlayan nesnel koşullar da zaman içinde olgunlaştı.

Öncelikle bahsedilmesi gereken Baykurt'un gerçekçi tavrı olmalı. Ancak Baykurt'un gerçekçiliği; ele aldığı konuya mesafeli, soğuk bir belgeselci gerçekçiliği de değil. Baykurt'ta öne çıkan özellikler yaşama müdahil olması, onu dönüştürmeye çabalaması ve kendi sistematiği içinde, kendi dünya kavrayışı ile inşa ettiği "adalet" ile yorumlamasıdır. Baykurt'u bu tezin çalışma konusu yapan şey de budur. O yalnızca hikâyeleri aktarmaz. Gerçeklik ile kurduğumuz ilişki de bir ihtiyacı karşılar. Yaşanılan evin, köyün, şehrin ve dünyanın daha güzel bir yer olması için duyulan ihtiyaçtır bu. Gerçeklik ile kurulan ilişki elbette kişiseldir, bu tez çalışmasının en başında harekete geçirici olduğu belirtildiği gibi. Ancak diğer yanıyla da insanlığa özgüdür. Bu çalışma ile işte bu ortak değer anlaşılmaya ve o değere ulaşılmaya çalışılacaktır.

Toplumcu gerçekçi, özellikle de köy romancılığında bahsedilecekse, bu alanın en önemli temsilcilerinden biri olarak Fakir Baykurt'u kabul edebiliriz. Baykurt'un yaşam hikâyesi de romancılığın anlama konusunda bize kılavuz olabilir. Baykurt öncelikle bir "cumhuriyet insanı"dır. Köy enstitülerinin ilk mezunlarından, eğitim seferberliğinin öncülerinden, aydınlanmacı bir öğretmendir.

Bu özelliklerinin hemen tümünün izine onun romanlarında rastlarız. Baykurt bir cumhuriyet öğretmenidir, genç devleti temsil eden bir eğitimcidir. Ama egemen ve "ezen" devletin bir temsilcisi değildir. İlginç bir şekilde; öğretmen sendikalarının öncü çalışmalarında yer alan, bu nedenle soruşturmalara ve kovuşturmalara uğrayan, devletin sert yüzüyle karşılaşan Baykurt'un eleştirisi hem cepheden hem içeriden bir eleştiridir. Modern, akılcı, ulusçu, seküler olan devlet aygıtına; yine modern, ulusçu, seküler bir alanda kalarak eleştirisini gerçekleştirmiştir.

Fakir Baykurt'un Romanlarında Yer Alan Kişiler adını verdiğimiz bu tez çalışması, tek tek kişiler üzerinden yazarın romanlarına derinlemesine bir bakış atmaktadır. Burada en tipik beş roman, *Yılanların Öcü*, *Kaplumbağalar*, *Tırpan*, *Yayla*, *Keklik* bu anlamda incelenmiştir Her bir roman ayrı bir bölümde, basım tarihlerine göre

kronolojik olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede hem romancının tarihsel olarak gelişim/dönüşümünün izi sürülmüş hem de roman kişilerinin değişen koşullardaki durumları anlaşılmasına çalışılmıştır.

Her bölüm, konu edindiği romanın özetlenmesi ile başlar. Bu aşamada romanın konusu, olaylar zinciri ve romanda varılan sonuç aktarılmıştır.

Özet aşamasını roman kişilerinin fiziksel ve psikolojik özelliklerinin aktarıldığı aşamalar takip etmektedir. Bu tezin esas olarak üzerine oturduğu zemin de burasıdır. Kişiler hakkında bir sonuca ulaşılmaya çalışılmasının yanı sıra Baykurt'un roman anlayışı hakkında da bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile Fakir Baykurt'un edebiyatçı, öğretmen, toplumsal mücadeleci ve romancı kimliğini doğru ve tutarlı bir şekilde aydınlatabildiğimi umuyorum.

Bu tez çalışması boyunca yaptığı telkinler ve verdiği öğütlerle benden desteğini esirgemeyen, benim kahrımı çeken değerli Danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yasemin Mumcu başta olmak üzere, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Berna Akyüz Sizgen'e, bu çalışmanın yazılmasında yardımcı olan arkadaşım Gökhan Turgut'a ve verdikleri manevi desteklerinden ötürü ailem, arkadaşlarım ve dostlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	2
1. YILANLARIN ÖCÜ	2
1. Özet	2
1.2. Roman Kişileri	3
1.2.1. Irazca	3
1.2.2. Sultanca	8
1.2.3. Kara Bayram	9
1.2.4. Haçça.....	14
1.2.5. Ahmet.....	17
1.2.6. Haceli	18
1.2.7. Fatma.....	20
1.2.8. Muhtar Hüsnü	22
1.2.9. Diğer Kişiler.....	26
2. BÖLÜM	35
2. KAPLUMBAĞALAR	35
2.1. Özet	35
2.2. Roman Kişileri	36
2.2.1. Kır Abbas	36

2.2.2. Eğitmen Rıza	41
2.2.3. Cennet Kadın	41
2.2.4. Senem Gelin	42
2.2.5. Diğer Kişiler	42
3. BÖLÜM	50
3. TIRPAN	50
3.1. Özet.....	50
3.2. Roman Kişileri.....	51
3.2.1. Dürü	51
3.2.2. Kabak Musdu.....	54
3.2.3. Kâmile	59
3.2.4. Tuncer.....	60
3.2.5. Havana.....	60
3.2.6. Velikul	65
3.2.7. Cevriye	69
3.2.8. Kâmil	69
3.2.9. Muhtar Cemal.....	69
3.2.10. Uluş	70
3.2.11. Diğer Kişiler	73
4. BÖLÜM	81
4. KEKLİK	81
4.1. Özet.....	81
4.2. Roman Kişileri.....	82
4.2.1. Yaşar	82
4.2.2. Elvan Çavuş	86
4.2.3. Seyit Bükölmez	88

4.2.4. Diğer Kişiler	93
5. BÖLÜM	104
5. YAYLA	104
5.1. Özet	104
5.2. Roman Kişileri	104
5.2.1. Çakır Hasan	104
5.2.2. Gülcan	112
5.2.3. Kamer Ana	116
5.2.4. Profesör Asım Al	119
5.2.5. Zeke Gelin	124
5.2.6. Diğer Kişiler	125
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	134
7. KAYNAKLAR	136
ÖZGEÇMİŞ	137

KISALTMALAR DİZİNİ

s. : Sayfa

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

Fakir Baykurt'un Yaşamı ve Eserleri

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur, Akçaköy'de doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladı ve Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılındaki askeri müdahalenin ardından ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962-63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askeri darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, yazın hayatını toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla yazdığı kısa öyküler ve köy notlarıyla sürdürdü. *Yeditepe*, *Varlık*, *Cumhuriyet*, *Evensel* ve *Yön* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te öykülerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayımladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi. Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deşışlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödüllerini, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı*'yla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi. 2 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fakir Baykurt'un *Yılanların öcü* (1958), *Irazca'nın Dirliğı* (1961), *Onuncu Köy* (1961), *Kaplumbağalar* (1967), *Amerikan Sargısı* (1967), *Tırpan* (1970), *Köygöçüren* (1973), *Keklik* (1975), *Kara Ahmet Destanı* (1977), *Yayla* (1977), *Yüksek Fırınlar* (1983), *Koca Ren* (1986), *Yarım Ekmek* (1998), *Eşekli Kütüphaneci* (2000) adlı romanları yanında, onlarca hikâye, şiir ve çocuk kitapları yayımlanmıştır. Kitapları çeşitli dillere çevrilmiş, Türkiye'de ve çevrildiğı ülkelerde birçok ödöl almıştır.

1. BÖLÜM

1. YILANLARIN ÖCÜ¹

1.1. Özet

“Yılanların Öcü”, Türkiye gerçeklerini dile getirmeye çalışan mütevazı bir romandır.” (BAYKURT, 1958:7) 80 evli Karataş köyünde, Kara Bayram ailesi tırnaklarıyla toprağa tutunmaya çalışan mütevazı, kendi halinde yaşayan bir ailedir. Irazca, Kara Bayram ve ailesi yedi yıl önce satılan bir bey çiftliğinden borçla 40 dönüm kadar toprak satın almışlar ve bu borcu yeni bitirmişlerdir. Yoksul olmalarına karşın Kara Bayram, anası Irazca, karısı ve üç çocuğu yaşamlarını umutla sürdürürler. Yaşamlarını umutla sürdürürlerken bir gün bu düzen bozulur. Birden bir “heykel” işi çıkar, ilin valisi, Türkiye halkının nasıl bir “mutluluk” içinde yaşadığını sembolize eden bir anıt dikme sevdasına kapılmıştır. İlçelere, köylere salma yapar. Karataş Muhtarı, salınan parayı, hiçbir başka çaresi olmadığı için, köy içindeki alandan bir “ev yeri” satarak bulmayı düşünür. Köy içinde 20 ailenin evi vardır. Hiç kimse evinin önüne ev yapılmasını istemez. Hela ve gübrelik köyde evlerin ardına verildiği için, yeni evin ardı, eski evlerden birinin önü olacaktır. Bu “hakaret”e katlanacak “arkasız” bir aile seçmeli ki, hiç tepkisi olmasın. Bu aile, Kara Bayram Ailesi olabilir. Böylece Muhtar, Bayram’ın ev önünü, yeni bir eve gereksinimi olan Kurul Üyesi Deli Haceli’ye satar. Haceli gelir, temel açmaya başlar. Bayram’ın anası yaşlı Irazca, “Bu iş olamaz!” diye dikleşir. Bir kızılca kıyamettir kopar. Irazcagil geceleyin kalkıp temeli doldurur. Ötekiler gelip yeniden açarlar. Irazcagil, Haceli’nin kerpiçlerini kırar. Haceli gelip Bayram’ın karısına saldırır. Haçça Gelin, çocuğunu düşürür. Muhtar da Bayram’ı odasına çağırıp dövdürür. Kara Bayram Ailesi’nin mutluluk düşü, kimseye zararı olmayan o küçük düş yıkılıverir. İş işten geçtikten sonra Kaymakam gelir, Irazca’nın evi önüne ev yapılmasını önler. Düşürülen çocuk için de savcılığa gitmeyi öğütler. Bundan sonra Muhtar’la Bayram arasında bir “barış konferansı” başlar. Muhtar, Bayram’a, “Gitme mahkemeye!” der. Bayram gidecektir. Muhtar, sanki bütün bu yaptıkları yetmiyormuş gibi bir de köye gelen Kaymakamın önüne koymak için Irazcaların ası kuzusunu çaldırır... Ama ne yazık ki Muhtar ve Muhtar’ın desteklediği Haceli güçlüdür. Onun için Bayram, mücadeleyi sürdürürse yenileceğini anlar ve

¹ Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü*, Literatür Yay., İstanbul, 2015. Metin içindeki tüm alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

mücadeleyi bırakmak ister. Ama anası Irazca, mücadeleyi bırakmak istemiyordur ve Bayram'a, mahkemeye gidip davacı olalım, der. Roman, Irazca'nın kardeşi Sultanca'yı yılan sokup öldürmesiyle ve yaşadığı onca olay üzerine bir de bu olay eklenince Irazca'nın psikolojisinin ve dirliğinin bozulmasıyla son bulur. Irazca'ya göre, kocası Kara Şâli'nin yılanların kralı Şahmeran'ı öldürmesi yüzünden yılanlar yıllardan beri onlardan öç almışlardır ve öç almaya da devam ediyorlardır. Roman, anlatıcının, “gök göverti” dediği ekinlerin yeni filizlenmeye başladığı iki haftalık bir zaman zarfında geçer.

1.2. Roman Kişileri

1.2.1. Irazca

Babası ve köylü tabiriyle, bir ağası (abisi) savaşımlardan dönmeyen altmış yaşındaki Dertli Irazca ak filik saçlıdır. Yazmasının altından ak filik saçları savrulur. Saçlarını dastarının altına alıp bağlar. Bağdaş kurup oturur. Gelini Haçça'ya göre; güçlü, kuvvetli ve diridir.

Duygusal olarak ocağını ve dirliğini koruma psikolojisi içindeki Irazca'nın psikolojik özellikleri şöyledir: Bir olaya sinirlenince aksileşir, hiç konuşmaz ve ellerini kalçasına koyup olanları seyre dalar. Anlatıcının tabiriyle hışınır; kurgun, kaskın yürür, kaşlarını iyice çatar, suratında karmakarışık bir fırtına kopar, gözü yeri göğü görmez. Bayram'a göre, bu zamanlarda anasının gözlerinde gür alevler al al parlar, çırılar tutuşur. Bayram, sinirli olduğu zamanlarda anasından korkar. “Anasının gözünde gür alevler al al parlıyor; çırılar tutuşuyor. Korktu.” (s. 273) Haceli, evlerinin önüne ev yapmaya kalkar. Eğer Haceli evlerinin önüne ev yaparsa, evlerinin önü kapanacaktır. Bu yüzden Irazca, önlerine ev yapılmasını istemez. Bu ev işi yüzünden içi çalkalanır ve sık sık Haceli'ye küfür eder. “Bu kadar gürültü patırtı arasında başına bir tek yumruk değmeyen Irazca, şimdi, yüksek sesle Deli Haceli'nin sülalesini sayıp döküyor.” (s.160) Bu ev işi çalkalı beri en küçük olayda bile çabucak öfkelenir, hemen tepesinin tası atar ve tez ateş alır. Sert mizaçlı görünmesine rağmen yüreği sevgi doludur ve dünyadaki bütün insanların birbirlerini sevmeleri gerektiğine inanır. “Sevmeliiii, sevmeli!... Dünyada insan birbirini sevmeli! Sevmezse günler tükenmez! Sevmezse dünya zindan olur. Sevmezse yaşadığının farkına varamaz. Sen somurt, komşun somurtsun, ne olacak sonu? İnsan dediğin dünyada sevişmeli kızım!...” (s.121)

Yoksul olmalarına karşın misafiri çok sever ve evine gelen misafirini yedirip içirir, ona güler yüz gösterir. “Size bir yoksul çayı kaynatayım!” dedi gülerek.” (s.217) Bayram, babası Kara Şâli’nin sağ olduğu zamanlarda varlıklıyken, babası öldükten sonra ise yoksul duruma düşmelerine rağmen anasının görüp geçirmiş bu halini çok sever ve onu bu konuda şöyle değerlendirir: “Ak bulutlar gibi başının iki yanını saran filik saçlarının arasında yüzü, dünyanın bolluklu çağlarını yaşamış insanın yüzü gibi görünüyor. En güzeli, güzelleri, tatlıyı, tatlıları yaşayıp doymuş. İçinde bir özlem, bir yazıkklanma yok o yıllara. Biliyor geçenin geçip gittiğini, gidenin gelmeyeceğini. Ağ çivi, yoksul, onurla yaşayıp gidiyor gene.” (s. 217-218) Ağlayınca gözyaşlarını dastarının ucuyla siler. Ciddi bir şey konuşacağı zaman kaşlarını çatar. Sevinçli bir haber duyduğunda ise yerinden hoplar ve dudaklarına yaprak gibi incecik bir gülümseme yayılır. Bir şeye şaşırınca şaşkın şaşkın bakınır. Dinine bağlıdır, sofradan bereket duası okumadan kalkmaz.

Gelinini ve oğlunu insanlıklılı bulup sever. “Irazca doldu taştı. Gelinini seviyor. Her huyunun üstünde bu huyu iyi. Fırlar kalkar. Bir sözü ağızdan çıkmadan alır. Bayram da öyle. İnsanlıklılı.” (s. 45) Bazen Bayram’ı, “Kömür gözlü Bayram’ım!” (s.176) diyerek okşar. Bazen de Bayram, kendisine ters gelen bir hareket yaptığında, oğluna kızar ve onun kendine inat olsun diye o hareketi yaptığını inanır. “Yukarı çıkarken Bayram, Toman’ı hırlattı. Irazca kızdı. “Hep bana inat yapıyorsun değil mi?” dedi içinden.” (s.130) Gelini Haçça’yı çok sever ve onu sunam, ceylanım, dilber gelinim diyerek şöyle okşar: “... Kadın gelinim, yeşil Haçça’m... Benim benli gelinim, sarı çiçeğim!...” (s.165) Onun gözünden Haçça: “Haçça’yı gözü gibi seviyordu. Kadrini kıymetini biliyordu. Haçça hiçbir gün, bir dediğini iki etmedi. Hiçbir gün yamacına dikilip “sensin” demedi. Kocasına asi gelmedi; çocuklarını dövmedi. Suratını asmadı. İşten kaçmadı. En ağır işlere bütün gücüyle koştu. Evini yüceltmek için savaştı. Bayram’ın uzun askerlik yıllarında çift sürdü, nadas etti, ekin ekti. Kırdan geldi, yüzünü azdırmadan çocuğunu emzirdi, gene kıra bayıra gitti. Böyle gelin sevilmez mi?” (s. 165)

Anlatıcı; Haceli’nin saldırmasıyla, Haçça’nın çocuğunu düşürmesinden sonraki Irazca’nın durumunu ve üzüntüsünü şu şekilde dile getirir: “Böyle geline yanılmaz mı? Ah, insan deli olmaz mı? Bir demirden el yüreğinin başını tutup sıkıyor. İçi kan ağlıyor. Gözleri yanıyor. Biber serpmişler gibi acıyor gözleri. İçini çeke çeke, hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Kapandı Haçça’nın üstüne, çözümü ağlamakta buluyor. Ağladı, ağladı. Uzadı,

aktı gözyaşları.” (s.165) “İçi yanıyor. Ağlayacak bir yer bulamadığı için boşalamıyor.” (s.173) “Allaaaah! Bağrımın şurasında bir koca fırın yanıyor! Kurbanlık deve gibi bağıracağım şimdi! Birini boğacağım, birini öldüreceğim! İçimden öyle geliyor. Kendimi zor tutuyorum. Ben buralarıma kadar doluyum! Adam öldürenleri, katil olanları hiç kinamıyorum gayri!...” (s. 204) “Dünya gözüme zindan görünüyor. Doya doya doya bir ağlamak istiyorum ki! Öyle bir höykürmek istiyorum ki!” (s. 204-205)

Kardeşi Sultanca Haceli'nin yaptıklarını haber aldığıında çok üzülür ve Irazca'nın yanında şöyle isyan eder: “Vay benim alınının yazısı kara kardaşım! Ne bu sizin başınıza gelen?” (s.180) Irazca da bunu duyunca daha çok üzülür ve daha çok ağlamak ister. Zaten gelini, Haceli yüzünden çocuğunu düşürmüş ve bu yüzden yataklara düşmüştür, bu nedenle Irazca, Haceli'ye o kadar sinirlidir ki; ona vuracak kurşunu yoktur. Elinden gelse onu bir kaşık suda boğacaktır... Haceli'ye yüksek sesle atıp tutar. “Beyni soğuk herif!.. Eşkivalığa mı çıktın dalgündüz? Mafettin bizi, maaaaf!... Gitti elden dilber gelinim, maaaaf!... Gencecik Haçça'm gitiiii! Maffolduk biiiiz!... Yer yutası dürzüüü!... Dürüm dürüm dürüleşi dürzüüü!.. Ölücüğü yerde sürünesi!... Elin suçsuz günahsız insanına hücum edip, çocuğunu düşürmek ne demek oluyoor? Böyle bir eşkıyalık ne demek oluyoor? Bunu sana göstereceğim, duur!... Eğer seni dünyaya geldiğine pişman etmezsem, bana Irazca demesinler Karataş'ta! Duuur! Hele gelinime bir hal olursa!... Duuur!...” (s.174) “Irazca'da çığlık çığlık üstüne. Yüreğinin derinlerinde bir zalim öfke. Bir kin. Bir kin ki...” (s.179)

Tam da bu olayların üzerine köye kaymakam gelir. Köye gelirken kaymakamın yoluna çıkıp, kaymakama şöyle dert yanar: “Biz yoksuluz diye bizim tepemize biniyorlar anam!” (s.184) Kaymakam kendisini dinlemiş ve ona hak vermiştir. Irazca, Kaymakam kendilerinin bu haklı davasına destek çıktığı için çok memnun kalmıştır ve bu yüzden bütün yaşadıklarına rağmen yine de gelecekte umutludur; daha doğrusu umudunu korumak ister. Bunu Sağlıkçı Şakir Efendinin şu sözlerine karşılık, içinden; kendi kendine söylediği şu sözlerinden anlayabiliriz: “Köylük yerin hali dumandır. Bundan böyle tüm dumandır Irazca Teyze'm!...” “Hiç de duman değildir!” dedi Irazca içinden “Hiç de duman değildir; ama azcık güvendiğin yer olacak!...” (s. 223)

Bayram'ın dövüldükten sonra ayağa kalkamayacak olmasından ve Haçça'nın da çocuğunu düşürüp yatağa düşmesinden sonra evin, tarlanın işleri ve çocukların bakımı Irazca'nın üstüne kalmıştır. Bu yüzden isyan eder: “Yüreğim ceviz kabuğunun içine

girdi!” diyor Irazca. “Ahır kürünecek, avlu süprülecek. Hayvan oruz bakılacak. Su sel dolacak. Sığıra gidecek sığıra, hergeleye gidecek hergeleye katılacak. Harımın işi bitti, kırım işi duruyor. Kırım onca nadası daha el değmeden duruyor. Halsiz yatıyor Kara Bayram. Haçça’dan hayır yok. Kendisi çifte, oduna gidebilir miydi? Giderse bu yatanlara kim bakar? Kim toplar kayırırdı çocukları? Evi, ev önünü kim korur saldırılardan? Dost yoook, destek yok! Arka yoook, sargın arkadaş yok! Gözü kör olası yoksulluk! Doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyor.” (s. 214)

Büyük torunu Ahmet’in sırtını sıvazlar ve şöyle diyerek onu yılan öldürdüğü için çok sever: “Aslanım benim! Koçum, tekem benim! Dedesine çekmiş! Helbet çekecek! Ot, kökünün üstünde biter! Kurt ulusundan gördüğünü işler! Aslanım, Kara Ahmet’im, yiğidim benim!...” (s. 46) Torunlarını çok sever. Geceleri, küçük torunları, Osman ile Şerfe’yi koynuna alarak yatar, gündüzleri torunlarının birini sağına, birini soluna alıp merdiven başına oturarak Bayram ve Haçça’nın işten eve dönmesini bekler. Küçük torunu Şerfe’yi sever... Şerfe’nin büyüdüğü zaman kıskanç olacağına inanır. Torunlarına bir iş buyurduğunda, onların o işi yapamayacağını anlasa bile onları utandırmamak için sesini çıkarmaz. Buna örnek olarak, Ahmet’ten yetişemeyeceği yerden yemek gövecini getirmesini istemesini örnek gösterebiliriz: “Az durdu, Irazca da gitti. Ardından baktı. Ahmet, ayağının altına bir yastık koymuş, yetmemiş, bir yastık daha koymuş, yetişmeye çalışıyor gövece. Irazca, torununu utandırmamak için çekilip geriden gözledi. Ahmet, bir yastık daha aldı ayağının altına. Tırmandı. Yetiştii en sonunda. Göveci aldı. Yere koydu. Yastıkları yerine götürdü. Göveci kucakladı; yürüyecekken ninesi girdi.” (s.100)

Korkunca; eli ayağı titrer, yüzü sanki kireç sönüğü gibi olur. “Irazca’nın yüzü kireç sönüğü gibi. Eli ayağı titriyor.” (s. 268) Telaşlanınca da eli ayağı birbirine dolaşır, dizlerini döver ve yüreği hızlı hızlı vurur. “Irazca’nın yüreği gürp etti bu acı üne.” (s.164) Canı sikkinken başının içi uğuldar, görünmez bir el boğazını sıkır. “Başının içi uğulduyor. Kulaklarında uzak nal sesleri var, nerden geldiği belirsiz... Gözle görünmez bir el, tutup boğazını sıkıyor.” (s. 269)

Yaşadığı bunca olay üzerine bir de kardeşi Sultanca’yı yılan sokup öldürünce ruh sağlığı ve dirliği iyice bozulur. Anlatıcı onun bu durumunu şu şekilde anlatır: “Irazca’nın dirliği düzeni adamakıllı bozulmuştu. Nerde olduğunu, nerde durduğunu bilmiyor, bilemiyor. İçi adamakıllı altüst. Gözleri bulanıp gitmiş. Her olup biten,

masaldan bir sırça saray içinde olup bitiyor. Irazca sırça saray içinde. Olup biteni görüyor. Anlıyor da biraz. Ama sarayın duvarlarından dışarısı seçilmediği için, bulunduğu yeri kestiremiyor. Kulakları uğulduyor.” (s. 270) Başlarına kötü bir şey geleceğinde gözü seğir ve yüreğinde bir acı hisseder. “Sağ gözüm üç günden beri seğriyordu; besbelli buna çıkacakmış!” (s. 54)

Yılanların, kendilerine karşı büyük hınçlarının olduğuna inanır: “Bizim takımdan kuyruk acısı var yılanların! Kuyruk acısı tıpkı evlat acısı gibidir. İnsan evlat acısını, yılan kuyruk acısını unutamaz dünyada!...” (s. 46) Irazca'nın sürekli söylediği, yılanların kendilerine büyük hınçlarının olduğu bir kez daha meydana çıkmış, kardeşi Sultanca'yı yılan sokup öldürmüştür.

Haklı olduğu konularda savaşmayı göze alacak, içi içine sığmayacak kadar inattır. Haceli'nin karısı Fatma'ya göre ise, Irazca'da demir gibi bir inat vardır. Aynı Fatma'nın düşündüğü gibi Bekçi Mustafa'ya göre de çok inatçıdır. Irazca'nın bu kararlı inadını ve duruşunu, Haceli'nin önlerine ev yaptırmasına karşı çıkan şu haklı davranışından anlayabiliriz: “Ses çıkarmaz, gık çıkarmaz, yoksul, korkak bir ev saydılar demek bizi! Yaptıramazlar! Dikkat edin, savaş var! Deli Mehmet'in zeyinsiz Haceli kendini ne sanıyor? Köy Kurulu'na üye olmakla adam mı olmuş? Yapamaz! Yaparsa yıkarım! Yaparsa, itten irezil ederim onu! Kurul'da üyeyim diye güvenmesin. O Kurul'da üye ise, ben de Karataş'ta Irazca'yım!” (s. 54) Haceli'nin yüzüne de şöyle diyerek, önlerine ev yaptırmamaya kararlıdır: “Ben ölmedikçe sen buraya ev yapamazsın!” (s. 60) Bu ve her konuda kendine oldukça güvenir ve kendini güçlü görür.

“Durun siz! Siz beni bilmiyor musunuz yoksa? Bana Karataş köyünde adı üstünde Kara Irazca derler. Ben sizin hepinizi sulu dereye götürür, susuz getiririm! Ben sizin kerpiçlerinizi başımızda parçalarım! Ben bu ev yerini size mezar ederim, mezar!...” (s.131) Köy yerinde sessiz olunmaması gerektiğine, eğer sessiz olursan üstüne bindiklerine ve bineceklerine inanır. Bunu da şu şekilde ifade eder: “Yasılmağa gelmez köylük yerinde. Bu millet, millet değil, illet! Bir sezdiler mi adamın yasıldığını, binerler dalına. Bir daha belini doğrultamaz o adam.” (s.109) Köy insanının işinin gücünün siyaset olduğuna inanır. “Köy insanının işi siyasettir dünyada!” (s. 230)

Zaman zaman ise hayattan bıkip, ölümünü düşünerek, ölürse oğlu Bayram'ın bir yükten kurtulacağına ve dört veya beş yıllık ömrünün anca kaldığına inanır. “Ya dört yılım var, ya beş! Altı değil!” (s.150) Genç yaşında dul kaldığı için, çok uzun yıllar dul kalmaktan şikâyetçidir... Evin hâkimiyeti kendisindedir, Bayram'a yapılacak işler hakkında günlük buyruklarını vermeyi sever... Fakir Baykurt'un çoğu kahramanı gibi Irazca da hurafelere inanır. Buna örnek olarak da şu davranışını verebiliriz: “Saçtan ilk ekmeği indirdi. Bunu yağlayıp Ahmet'e dürmeyi düşündü. Sonra vazgeçti; “İkinciye yesin!” dedi. “Birinci uğurlu sayılmaz. Karısı ölür!” (s. 99)

Irazca zeki, oldukça cesur ve yürekli bir kadındır. Alemdar Yalçın'a göre Irazca, romanın en canlı karakterlerinden biridir. Irazca, hayat ve geçim sıkıntıları içinde pişmiş, bütün bu zorluklara rağmen yine de hayatın bütün zorluklarına karşı savaşıma iradesi kazanmış, evini geçindirme ve koruma duygusu psikolojik refleks haline gelmiş bir kadındır. Haksızlıklar karşısında en sert tepkileri gösterecek kadar da güçlüdür. Alemdar Yalçın bunu şu şekilde dile getirir: “Romanın en canlı karakterlerinden biri, Kara Bayram'ın anası Irazca'dır. O, Anadolu köylerinde çok sık rastladığımız hayatın bütün sıkıntılarının içinden pişerek gelmiş, bütün zorluklara karşı savaşıma iradesi kazanmış, evini ve yuvasını koruma duygusu psikolojik refleks hâline gelmiş yaşlı kadın karakteridir.” (Yalçın, 2011:122) Alemdar Yalçın'ın da belirttiği gibi Irazca, ailenin gizli yöneticisidir.

1.2.2. Sultanca

Irazca'nın kardeşi Sultanca, aptest alınca elini yüzünü dastarıyla kurular.

Sultanca'nın psikolojik özellikleri şöyledir: Bir şeye üzülünce dövünür ve yüzü solgunlaşır. Bir şeyden korkunca tir tir titrer ve besmele üstüne besmele çeker.

Oğulları evlendikten sonra hanımlarının ağızlarına bakıp, aynı avluda oturdukları halde kendisini arayıp sormaz olmuşlardır. Bu yüzden oğullarını sevmez, Şükrü'ye hayırsız, İbrahim'e de koca kulaklı İbrahim der ve bu konuda şöyle isyan eder: “Öyle bir değişim istiyor, olacak gibi değil. Oğullarının oturduğu yukarı evler, hemen bir tılsımla yere çöksün, alçalsın! Gene aynı tılsımla, kendi oturduğu bu ev yükseliversin birdenbire! Yukarı eve ne yılan uğrayabilir, ne çıyan! O zaman, tekmil yılanlar, oğullarının oturduğu odalara doluşsun, uyur uykularında yakalasin kör şeytanından bulasicaları!... Ayıp ama, ne yapsın? Bir ana bunu istemez hiçbir zaman!

Gelgelelim, onlar onu bu halde bırakıyor! Neden bırakıyorlar? Akşam oldu mu, “görgüsüz” karılarını alıp yatıyorlar sıcak yataklarına. Sarılıp... O gelinler Allah’tan bulsun! Ama buldukları yok ki! Hep onlar kötü etti oğullarını. Evlendiler, gözleri karıdan başka kimseyi görmez oldu. Karıları tatlı geldi. Kafaları değişti. Anaları kötü oldu. Kötüleşti oğlanlar.” (s. 254) Bu şekilde isyan ederek bir zamanlar mutlu bir kadinken, eski mutluluklarını yitirir.

Bir gün yattığı yatağın içinde yılan bulmuştur ve o günden beri de yılanlardan çok korkar. Yılandan öyle korkar ki, yılanlar hakkında her söylenene inanır. “... ortaya bir yılan çıkar, bir kazıkbağı atar da kurtulamam, diye ödü sıdıyor. Yılanların “kazıkbağı” diye zorlu bir bağ attıklarını, kıtır kıtır kessen bu bağı çözmediklerini duymuştu. Her önüne çıkan, yılanlar üstüne korkunç şeyler anlatıyor epey zamandır. Duydukça sararıyor. Anımsadıkça cinleri başına birikiyor. Yılanlardan çok ocumuştur... Bir yerlerden yılanlar, sükün edip çıkıverecek sanıyor. ” (s. 254-255) Yılandan çok korktuğu için de yılan gelmesin diye, geceleri başının altına dua yazılı bir kâğıt koyup öyle yatar; ancak korktuğu bir gece başına gelmiş, yatağında yılan sokmuş ve öldürmüştür Sultanca’yı...

Sultanca’nın kocası öldükten sonra hayatı çocuklarıyla aynı avluda geçtiği halde, gün yüzü görmemiş, yapayalnız yaşayan tahlisiz bir kadındır. “Sultanca yapayalnız. Ölüyor yalnızlıktan.” (s. 254)

1.2.3. Kara Bayram

Irazca’nın oğlu Kara Bayram’ın gözleri siyah ve derindir. Gür kaşlıdır. Haçça’ya göre, Bayram’ın tatlı göl suları gibi parlak gözleri vardır. Yine Haçça’ya göre, diri ve kuvvetli kolları vardır. Elleri çöyürden çizik çizik olmuştur ve ellerinin derisi çalı gibi sertleşmiştir. Aynı zamanda elleri kuru ve güzeldir. Anlatıcının ifadesiyle, yakışıklı bileklerinde mor damarları belirgindir. Çalışırken boyun damarları kasılır, alnından ve göğsünden terler.

Bir şeye sinirlenince dişlerini sıkar. “Bayram dişini sıkıp duruyor.” (s. 256) Yoksulluklarından ötürü yamalı gömlek giyer. Başlı şapkalıdır. Yatarken yüz yukarı yatar.

Bayram, muhtarın evinde dövüldükten sonra vücudunun acısından nasıl oturacağını ve nasıl yatacağını bilemez. Öyle acı çekiyordur ki acıdan ocağın başına kıvrılır, yanı üstüne yatıp ayaklarını ocağa doğru uzatır, üstünü namazla örter, başının altına yastık alır.

Kara Bayram'ın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Bütün köylüler gibi sabahları erkenden işlerine gittikleri için erken yatmayı ve erken kalkmayı adet haline getirmiştir ve bütün köylüler gibi çok çalıştığı için yorgundur. Güler yüzlüdür. Güzel bir haber alınca gülümser, en küçük olayda bile mutlu olur, kendi kendine güler. Canı sıkıldığında ise yüzü gülmez. Kafası dalgın olunca dalgın dalgın yürür ve koyu koyu düşünür. Dalgın olduğu ve hayal kurduğu zamanlarda birisi seslenince sıçrar. Anlatıcı bu durumu şu şekilde ifade eder: “Tink düştü birden.” (s. 227)

Bayram aslında köyde değil, şehirde modern bir yaşam sürmeği istemektedir. Bunu Alemdar Yalçın şu şekilde dile getirir: “Kara Bayram aslında kentte, modern bir yaşam sürmek istemekte ve bunun özlemini yaşamaktadır.” (2011:121)

Küçüklükten bir alışkanlık olarak her yere sağ adımını atarak girer. Başına kötü bir şey geleceği zaman ise bunu hisseder. Buna örnek olarak muhtarın kendisini dövürmek için evine çağırmasını verebiliriz. “Bayram kalktı. Hiç gitmek istemiyor. İçinde bir his var, “Gitme!” diyor.” (s.164) Utanınca yüzü kızarır. Korkunca düşüp bayılacak gibi olur ve tüyleri ürperir. Heyecanlanınca eli ayağı ile dizleri titrer, yüreği güm güm vurup davul gibi şişer, ağzının içi ve dili damağı kurur. Karşısındaki kişi konuşurken sessizce onu dinler. Kavga sırasında karşısındaki kişiye bulaşmamak için kendi ifadesiyle, yiğitliğin dokuzunun kaçmak, birinin de karşı varmak olduğuna inanır. Bazen dudaklarını devirir. Saftır. Onun saf olmasını karısı Haçça'yla olan şu diyalogundan anlayabiliriz: “Dünyada en büyük kim, yüzbaşı mı?” “Yüzbaşından büyükleri var! Yüzbaşı ne ki? Albay var, boynu benim belim gibi! Maaşı da yüksek. Onun karısı daha ak! Hem de kırmızı! Paşalar maşalar var, kapılardan sığmaz... Büyük adamlar böyledir, anladın mı?” (s. 25)

Parası olmamasına ve yoksul olmasına karşın anlatıcının tabiriyle, sesini kabartarak bol keseden atmayı sever: “Bugünkü gününe kadar yamalı ‘alaca’ giydiğin yeter! Bundan sonra dal güllü pazenler alacağım, kutnu kumaşlara beleyeceğim ulan seni! İrezilliğe paydos gayrik!...” (s.14) Yoksul olmalarına rağmen, yine de içinde

buldukları durumdan memnundur; bu duruma da karısı Haçça'nın parasızlık yüzünden şu isyanına karşılık: "Necip Bey'in çiftliğinden eller beşer altışar binlik alırken, biz ala mı bildik? Üç bin!... Üç binin subasarı üç evlek, kırda kırk beş dönüm..." (s. 38) şeklinde bir örnek verebiliriz. "Yarıcılıktan kurtulduğumuz yeter ulan! Ya gene bu üç evleği eksek, kaldırdığımızın yarısını ağaya versek daha mı iyiydi? Yılda yirmi dönüm nadas, yirmi dönüm ekin, ondan kalkanın da yarısını ağa bölse daha mı iyiydi?" (s. 38)

Köy Kurulu'nun ve Muhtarın yoksul olmaları yüzünden ses çıkaramayacakları için Haceli'ye kendilerinin ev önünü verdiği inandırıcıdır ve bu yüzden onlara kızgındır. Önlerine ev yapıp kapatacağı için Haceli'ye kızgın olmasına rağmen, anasının Haceli'nin kazdığı temelleri doldurması yüzünden, kendini Haceli'nin yerine koyacak kadar da karşısındaki kişiyle empati kurar. Bunu şu şekilde ifade edebiliriz: "Bayram, Haceli'nin mırıldandığını duydu. Ama ne dediğini anlamadı. İyi söylemediğini biliyordu. Helbet iyi söylemez! Benim temelimi doldursalar ben iyi söyler miyim? Gene bravo! Sabırlı adam!..." (s.119) Fatma'ya karşı bir şeyler hissettiği için, araya bunca düşmanlık girmesine rağmen şöyle hayal kurarak yine de Hacılarla dost olmayı ister: "Şu yıkıklardan birine yapsalar evlerini! Yanı başımıza! Düşmanlık, zıtlık girmese araya! Evlerimiz yan yana olsa! Bir göz etsem, Fatma inse! Bir göz etse, ben çıksam! Hiç olmazsa haftada bir! Helva yemiş gibi! Bir bayramdan bir bayrama et yemiş gibi!" (s.148-149)

Alemdar Yalçın'a göre yazar, Bayram'ın ağzından Anadolu'da yaşayan Şahmeran efsanesine de atıf yapmaktadır. Bayram, yılanların kendilerine düşman olmasının nedenini babasının yılanların kralı Şahmeran'ı öldürmesine bağlar. "Yazar burada bütün Anadolu'da yaşayan Şahmeran efsanesine de atıf yapmakta ve ailenin başına yılanların musallat olmasının, babasının Güroluk'ta yaşayan Şahmeran'ı uyurken öldürmesine bağlamaktadır." (2011:120) Sanki yoksulluk yetmiyormuş gibi bir de yılanlar kendilerine düşmandır. Bayram, yoksul evinde sadece yoksullukla değil, aynı zamanda yıllardan beri yılanlar ile de savaşmaktadır. Bunun nedenini babasının Şahmeran'ı öldürmesine bağlar ve yılanların kendilerine büyük hınçlarının olduğuna inanır: "Savaşımız var yılan milletiyle! Bu ırzı kırıklar, oldu bitti, bizim takıma düşmandır! Öküze ineğe zarar verirler! Fırsatını buldular mı esirgemezler!... İçinde kötülük oldu mu, burdan yürüyüp İzmir'e kadar gider yılan milleti! Üşenmez! Bize

büyük hınçları var!...” (s. 34)

Yılanların kendilerine düşman olmasının nedenini ise şu şekilde anlatır: “Güroluk çamlığında bir Şahmaran varmış. Bir başına dolaşmış oralarda. Cümle yılanların kralıymış. Oralara insan ayağı uğratmazmış. Oralardan çam değil, çiğdem bile koklatmazmış. Çevresinde kavmi, kabilesi. Bir hoş saltanat sürüp gidiyormuş... Duyarsın, benim babam Kara Şâli herkesin gittiği yola gitmezmiş. Kalkmış, bir gün, bu yasak dağa saban okluğu kesmeye gitmiş. Şahmaran, Ayının Bal Yediği Dere’de bir küçük çamın dibindeymiş. Başı tavşan başına benzer. Gözleri tavşan gözünden iri. Kulakları küpeli. Çöreklenmiş, yatıyor. Derisinin kimi yeri kırmızı. Beneklerinin kimi beyaz, kimi sarı, kara mara, boz... Âlem, ‘Sana dokanmayan yılan bin yaşasın!’ deyip dururken, babamın efeliği tutmuş. ‘Milletin yüreğini titreten namussuz bu mu?’ deyip çekmiş nacağı! Kuyruğunun uzunluğu, belinin kalınlığı filan korkutmamış gözünü! Yılanın tavşan başı, tavşan gözü vız gelmiş. Parça parça doğrayıp yığmış oraya! Böyle bir yılanı öldürmek kolay mı?... Babamın şanı, dağların ardındaki köylere taşmış.” (s.35) “O günden beri Güroluk çamlığının tek mil yılanları bizim takıma düşmandır! Hem de inadına çoğalmış, kır bayırı, çamuru çayırı doldurmuşlardır. Küpeli, çingiraklı, başı boynuzlu, tokalı, ufacık kafalı; çil, yeşil, kırmızı, boz, Alanköylü Hacı Arap gibi kara, gelin gibi süslü, padişah gibi bezemeli, boyamalı yılanlar... Tür tür gelip, malımıza canımıza ne zarar verebilirlerse kâr sayarlar. Üç yılda bir saldırırlar. Aşağı Bekköy’de benim adını aldığım bir Bayram Emmi’m vardı. Onun bir kızı; adı Hanife. Sekiz yaşındayken, çavdar biçtikleri tarlada, ahlatın dibinde uyurken yılan sokup öldürdü bu Hanife’yi. Anam anlatır, gene bir halam varmış. Ortaköy’e gelin gitmiş; bir gece onun da boğazına yılan akmış, çıkaramamışlar; ölmüş! Daha neler... On yıl kadar oluyor, bir tosunumuz gitti. Ekin aralarında otlata otlata beslemiştik. Karşıdan bakıldığı zaman kemiği sırtmayan, şöyle ellerinki gibi acar bir öküz diyorduk. Tam boyunduruğa koşacağımız zaman onu da yılan aldı elimizden! Yılanlar böyle yaptıkça, bize de onları bir bir öldürmek düşüyor. Biz onlara, onlar bize. Birbirimize ne zarar verebilirsek... Yılanlar, güya, toplanıp karar vermiş aralarında. Bizim kökümüzü yeryüzünden kazımadıkça içleri rahat etmeyecekmiş!... Kralları Şahmaran’ı öldürmüşüz çünkü...” (s. 35-36)

Karısı Haçça’yı çok sever, ara sıra onu sevip okşar, bazen ona göz kırpar. Köy yerinde, yoksul insanların çocuklarının çok olmasının gerektiğine böylece birbirlerine

arka olacaklarına inanır. “Köylü milletine çocuk lazım! Senin aklın ermez! Arka olurlar birbirlerine... Köylük yerinde yalnız adamın işi küldür. Arkan olacak. Arkan olmadı mı adamım diye gezme dünyada! Dört olsun, beş olsun, olsunlar...” (s. 41) Bir şey söylemek isteyip de söyleyemediği zamanlar ağzının içi kuruyup, yutkunamaz. Çocuklarının hepsini sever. Özellikle oğlu Ahmet’i okşayarak sırtını yeper. Ahmet, yılan öldürünce çok mutlu olur; oğlunu kucağına çeker, yüzünü gözünü öper, başına basar. Karı koca kağnya binip köy içinden geçmeyi ayıp sayacak kadar edebe, görgüye önem verir. Anasına, anca erkeklerin yapacağına inanılan işleri yapabileceğine inanacak kadar çok güvenir. “Onu yarın odaya çağırırız. Bu kadar erkeğin içinde sorguya çekeriz. Sen bundan utanmaz mısın?” “Neye utanacağım? Bir eksik işi mi var anamın?” (s. 91) İlk başlarda anasının önlerine ev yaptırtmama konusunda her dediğine peki diyen bir kişiliğe sahiptir. Bunu kendisi şu şekilde ifade eder: “Sen bilirsin ana! Sen nerde, ben de orda! Karar verdim; sen nerde, ben de orda!...” (s.113) “Asla pes etmem ana! Asla etmem!” (s.149) Bekçi Mustafa’ya göre Bayram, tıpkı anası Irazca gibi inatçıdır. “Bu Kara Bayram inatçıdır! Anası da inatçıdır!” (s. 251) Alemdar Yalçın’a göre, anası Irazca’nın Bayram’ın üzerinde büyük bir etkisi vardır. Hiçbir işini anasına danışmadan yapmaz. “Onun, Kara Bayram üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bayram hiçbir işini anasına danışmadan yapmaz.” (2011:122)

Fakat onlar evi yaptırtmamaya ne kadar kararlılarsa, Haceli de evi yapmaya o kadar kararlıdır. O yüzden uğraşmaktan yorulur ve pes eder, çabuk pes eden bir kişiliğe sahiptir; çünkü fakirdir, Haceli ve Muhtar Hüsnü’yle uğraşamayacağını anlamıştır. Bayram’ın bu durumunu Alemdar Yalçın şu şekilde dile getirir: “Bayram, Haceli ve Hüsnü ile uzlaşmak istemektedir. Çaresizdir, toprakları tek geçim yoludur ve sürekli kavga ile ailesinin geçinimini sürdüremeyeceğine inanır.” (2011:120) Anası Irazca “Gayri bırakmayız peşini!...” dediğinde “Bırakmayacaksın ama, böyle böyle sonu nereye varacak?” (S.70) şeklinde verdiği cevaptan onun tutumunu anlayabiliriz.

Dövüldükten sonra bir de Haçça çocuğunu düşürüp yatağa mahkûm olunca morali çok bozulmuştur. Bayram bu yüzden düşünceli ve kederli bir hal alırken, muhtara ve Haceli’ye de çok kızmıştır. İçinden sürekli ağlamak ister ve sık sık dalar. Anlatıcı, onun dövüldükten, Haçça’nın çocuğunu düşürmesinden ve yatağa düşmesinden sonraki üzgün ve sinirli; aynı zamanda Muhtar ile Haceli’ye atıp tutan halini, aynı zamanda da devletten beklentisini de şu şekilde dile getirir: “Düşünüyor.

Düşüncelerin onu, otuzu birden doluyor başına. Köylük yerde, diyor Bayram, Irazca'dan daha çok ağlamak istiyor. Yufka hamuru gibi tortop bir şeyler onun da içinden yuvarlanıp boğazına çıkıyor. Köylük yerde ölsen, ölünü sürüyecek yok! Eşkivalık gibi bir şey! Resmi olarak çekti evine, yatıp dövdürdü bizi! Şimdi de bekçi gönderip halimizi sual ettiriyor! Ve gelinin durumu nasılmış? Tutuştu eteği düzrü oğlu düzrülerin! Başlarına geleceği biliyorlar! Bütün varımı ortaya döküp düşeyim şu düzrülerin ardına! Vereyim on beş yirmi, bir araba koşturayım! Varayım hükümetin kapısına, atayım kendimi yere. "Görün Kara Bayram'ın halini!" deyip haykırayım. Allah'sız oğlu Allah'sızlar, anlasın adam nasıl dövülüyor! Haçça'yı da götüreyim. Ey doktorlar, ilaç verin Haçça'ma da ölmesin! Deli Haceli yürüdü üstümüze! Muhtar yürüdü. Sefil ettiler bizi! Cezaları neyse, verin çeksinler! Hükümetin adaleti varsa göstereyim! Yoksulun ahı yerde kalmasın!" (s. 205)

Alemdar Yalçın'a göre yazar, Kara Bayram'ı, haklarını savunmaya hazır, çalışıp üreten, başkasının malında gözü olmayan, namuslu, ideal bir köylü olarak çizmiştir. Yine Alemdar Yalçın'a göre, Kara Bayram'ın dini inancı da güçlü değildir. "Yazar burada, Kara Bayram'ı gerektiği zaman haklarını savunmaya hazır, çalışan üreten, başkasının malında ve yiyeceğinde gözü olmayan bir ideal köylü olarak çizmiştir. Bayram'ın dinî inancı da diğer köylülerinki de güçlü değildir." (2011:122)

1.2.4. Haçça

Yoksulluk ve cahillik yüzünden hayatında hiç hamam ve duş görmediği için hamamın ve duşun ne olduğunu bilemeyecek kadar cahil olan Bayram'ın karısı Haçça, boylu bosludur. İki kat örgülü, üzüm renkli saçlıdır. Dolgunca yüzlüdür, benlidir, başı yazmalı ve dastar örtülüdür. Bekçi Mustafa'ya göre, rahata kavuşunca yüzü biraz daha yuvarlaklaşmıştır. Zayıftır. Konuşurken dudakları titrer, bu yüzden yüzüne ince bir kırmızılık yayılır. Bazı sabahlar işe giderken kanlı, canlı, çevik olur. Anlatıcı onun bu durumunu şu şekilde ifade eder: "Karısı (Bayram'dan bahsediyor.) canlı, çevikti bu sabah. Acıkmış da, yemeğe gider gibi gidiyor işe. Üşenmeden..." (s. 96) Çalışırken küreği savurdukça, kolları tıpkı bir erkeğin kolları gibi uzayıp gerilir.

Haçça'nın, Haceli'nin attığı taşlar beline isabet etmiş ve bu yüzden çocuğunu düşürmüştür. Yataklara düşmüş, çok kötü olmuştur. Günlerce baygın bir şekilde yatmıştır. Öyle kötü olmuştur ki biraz iyileşince bile ayağa kalktığına sallanır ve

ayakta zor durur. Yüzü soluklaşmış, sararmış ve uzamıştır, gözleri çukura kaçmış, fersizleşmiştir; dudakları kurumuş ve çatlamıştır. Çok acı çekiyordur, öyle ki çektiği acıdan kuruyan dudaklarını sık sık yalayarak acısını dindirmek ister. Bir de bu olayların üzerine kaynanasının kardeşi Sultan teyzelerini yılan sokup öldürünce çektiği bunca acının üstüne bir de bu üzüntü eklenmiştir. Çektiği acıdan ve üzüntüden nasıl oturacağını ve nasıl yatacağını bilemez. Anlatıcı onun bu durumunu şu şekilde ifade eder: “Haçça yatağın ucuna kıvrılmış. Canı geçiveriyor. Biriken canı uçup yitmiş. Sanki bir çocuğu daha düşmüş.” (s. 270)

Haçça'nın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Sürekli gülümser, sessizdir. Saygılıdır; kaynanasını gördüğü an, toparlanıp kalkar. Güzel bir şeyden bahsedince gözleri parlar, korkunca ise dehşetten gözleri büyür, anlatıcının ifadesiyle yüreği; “Gürp gürp!...” (s. 37) vurur; kendi ifadesiyle, bu yüzden gözüne günlerce uyku girmez. Beklemediği bir söz karşısında şaşırır. Gururlanınca sesinde belli belirsiz bir titreme olur. Dalgın olduğu zamanlar, karşısındaki kişi konuşurken ona dalgın dalgın bakar. Haceli gibi Karataş'ın aşağı mahallesindedir ve aşağı mahallenin suyundan içenin deli olduğuna inanmıştır.

Çok yoksullardır. Öyle yoksullardır ki, kocası çok istediği şalkuşak alacağım sana deyince çok mutlu olur ve sevincinden yutkunur. Haçça'nın bu yoksulluk canına tak etmiştir: “Necip Bey'in çiftliğinden eller beşer altışar binlik alırken, biz ala mı bildik? Üç bin!... Üç binin subasarı üç evlek, kırda kırk beş dönüm...” (s. 38) Yoksul olmaları yüzünden çocuklarının çok olmasını bile istemez. Ancak çocukları Ahmet, Şerfe ve Osman'ı çok sever. Kendisine bu çocukları verdiği için Allah'a her zaman şükreder. Anlatıcının ifadesiyle çocukları küçükken, çocuklarının kıçlarını başlarını yepe yepe uyutmaya çalışır. Bir şeyi anlamadı mı karşısındaki kişiye bakıp bakıp dudaklarını devirir. Safça sorular sorar. “Etli miydi yüzbaşı?” “Etli tabii! Etli ki, kıpkırmızı! Etli olmaz mı yüzbaşı? Mancar! Karısı da etli! Bir gün gördük. Nasıl kırmızı? İnsanın dudağının içi gibi kırmızıydı avradın yüzü! Allah seni inandırсын, hem ak, hem kırmızı!” “Dünyada en büyük kim, yüzbaşı mı?” “Yüzbaşından büyükleri var! Yüzbaşı ne ki? Albay var, boynu benim belim gibi! Maaşı da yüksek. Onun karısı daha ak! Hem de kırmızı! Paşalar maşalar var, kapılardan sığmaz... Büyük adamlar böyledir, anladın mı?” (s. 24-25)

Kocası Bayram'ı çok sever. "Allah'ı var şimdi, Bayram dünya(ya) değer." (s.137) Bayram'la ayrı bir odalarının olmasını, onunla o odada kalmayı çok ister. Bununla ilgili hayal kurmayı sever ve bu hayali kurarken kendi kendine güler. "Ah, bir ayrı odamız olsa. Sıcak suyumuz, leğenimiz olsa! Şu odayı, ne yapıp yapıp çevirmeli bu güz! İçine bir duş yaptırma bayram, aaah, ikimiz orada yatsak!... "Ben ne isterim Bayraam?" diyor yanında Bayram var gibi. "Herkesin güzel bir evi olsun isterim! Şöyle selaaaametçe!... Hiç daraşık çekirmeyen! Her karı kocaya birer oda, her karı kocaya birer duş; duşlara su!... Su olmasa bile ben tenekeyle kendim çekerim!... Bir kuyucuk kazsak evin önüne!" (s. 137-138) Bazen ise ona kızar ve kızınca da sert bakar.

Haçça da kocası Bayram gibi kağnıya binip köy içinden geçmeyi ayıp sayacak kadar edebe, görgüye önem verir. Çok utangaçtır. Utanınca başını önüne eğer. Öyle utangaçtır ki, eli ayağı titreyen ve kulaklarına kadar kızaran bir kadındır. Özellikle kaynanasından çok utanır. Bunun en iyi örneğini, Hacı'nın beline attığı taşlar yüzünden baygınlık geçirip kaynanasının yanında ayıldıktan sonra üstünün başının kan içinde kaldığını görünce yaşadığı utancı gösterebiliriz: "Haçça, ayılır ayılmaz, üstünün kirleten kanı görüp ürperdi. İçi bir hoş oldu. Önce gizlemeye yeltendi. Ama, gizlenecek gibi değildi! Batmış çıkmış. Öyle utandı, öyle yerin dibine geçti; hiç böyle bir hal gelmemiş başına..." (s. 173) Anlatıcı, Haçça'nın çocuğunu düşürüp yatağa düşmesinden sonraki halini şu şekilde anlatır: "Durmadan inliyor Haçça. Sesi yaralı bir ceylanın sesi gibi. Öyle acılı. "Her yanlarım tutuşmuş yanıyor!" diyor. Terliyor. Saçı başı su içinde kalıyor. Damdaki merteklerin karışık şekilleri, rüzgârda yağız atlar gibi fırlıyor ileri. Kulaklarında nal seslerinden anlaşılmaz bir şakırtı; uzaklaşıyor, uzaklaşıyor, sonra dönüp birden yaklaşıyor! Yaklaşıyor!... Atlar uzaklaşırken iyi. Bir rahatlık, serinlik çeviriyor dört yanını. Boğucu terler, atlar dönüp üstüne yürüdüğü zaman başlıyor. Çelikten bacaklarla, kör gibi geliyorlar üstüne! Eşküyalar, bıkıp usanmadan özengi çalıyor. Atlar kuduruyor. Karnının içinde demir pençeli kediler dövüyor. Mart sanki... Kediler boğuşuyor. Ortalık toz duman. Boğazı tıkanıyor. Öksürüyor; öksürdükçe kediler de kuduruyor. Kediler kudurdukça kanı güreliyor, yüzü uzuyor, benzi sararıyor. Eriyor Haçça..." (s. 206) "Haçça yayılmış yatıyor. Bitkin. Kanları gece gündüz süzölmüş durmuştu. Çok bitkin." (s. 211) İrazca'ya göre; olgundur, sabırlıdır, sabır edilecek yeri bilir ve her yönden iyi pişmiştir. Bayram ise karısı Haçça'yı: "Çok safsın be Haçça!..." (s. 26) diyerek onu saf olarak görür ve değerlendirir.

1.2.5. Ahmet

Kara Bayram'ın çavuş, efe şeklinde hitap ederek çağırdığı büyük oğlu, altı yaşındaki Ahmet'in beyaz, sağlam süt dişleri parlar. Yemeğini yiyince karnı şişer, fakat buna rağmen annesi Haçça'ya göre düzgün beslenemediği için sapsarı benizlidir, cansızdır. Bu yüzden annesi Ahmet'im ketüm kalacak diye korkar.

Ahmet'in psikolojik özellikleri ise şöyledir: Omuzlarını dik tutmaya ve gövdesini yükseltmeye çalışır, çabucak büyümeyi ister: “Tuttuğum zaman bütün bilekleri bükmek, dibek başında sokuyu en iyi sallamak, düğün oyunlarında ödül almak, davulun önünde en iyi “Heey!” çekmek isterim...” (s. 13) En küçük olayda bile gülüp sevinen, koşup zıplayan, mutlu ve sevimli bir çocuktur. Anlatıcı, Ahmet'in mutlu bir çocuk olmasını şu şekilde ifade eder: “Ahmet'in içinde kanatlanmış bir rüzgâr, ak köpüklü bulutları toparlamış götürüyor.” (s.119) Altı yaşın sevimliliğiyle kıkır kıkır güler. Anlatıcının ifadesiyle kızınca hışınır, boynunu iki omzu arasına çekip bir tazı gibi sorutur, Haceli'nin ifadesiyle de kızınca gözleri yuvalarından oynar. Beklemediği bir şekilde azarlanınca basılıp kalır, neye uğradığını bilemez, hemen gözleri dolar ve ağlayacak gibi olur. “Ahmet basıldı kaldı. Neye uğradığını bilemedi bir zaman. Sonra ninesi bağırıp çağırmayı artırınca Çelik Paşa'yı sürdü, yürüdü. Ağlayacak gibi oluyordu.” (s.182) Çocukluğunda ellerini apış arasına sokup kıkırdamasını çok seviyordur, sabahları apış arasını kaşıya kaşıya kalkar. Kendisinden bir iş yapması istenince, o işi yapmak için fırlar. Canı bir şeyi yapmak istemeyince de mızırdanır ve suratını ekşiterek kalkıp zorla yapar. Küllü suyla yıkandıkları için oldu bitti banyo yapmayı sevmez. Dünyada en çok anasına güvenir. “Hiç kimse ilgilenmezse, anası ilgilenirdi. Anasına çok güveniyordu...” (s. 182) Anasını çok sevdiği için, çocukluğunda saçını anasının saçını gibi kokan ince bir kızın peşinden koşup kovalamak istemiştir. Korkunca konuşamaz ve kekelemeye başlar, eliyle başıyla işaret etmeye çalışır. Uyurken kıvrılıp yatar; öldürdüğü yılanı anlata anlata bitiremez. Babasının almak için sözünü verdiği çizmenin, kemik saplı çakının ve şapkanın hayalini kurar. Çünkü onlarla kızları tavlayacaktır: “Çizmelerini giydi mi çamurun gözüne gözüne yürüyecekti kışın. Mal sulamaya da her zaman o gidecekti. Kemik saplı çakının zincirini önünden sarkıtacaktı. Şapkayı yana yıkacaktı. Ondan sonra kaçsındı bakalım kızlar kendisinden. Tuttu mu saçlarını bir güzel koklayacaktı.” (s. 80) Zeki ve sevimli bir çocuktur.

1.2.6. Haceli

Oturduğu evin nemli olmasından dolayı küt küt öksüren, lakabı Deli Mehmet'in Haceli olan Karataş Köy Kurulu'nun (köy ihtiyar heyeti) İkinci Üyesi, köylülerin erişikli Deli dediği Haceli'nin; alını ve yüzü kırış kırıştır. Sakallıdır, kara ve pos bıyıklıdır. Şapkalıdır. Dışarı çıkarken kuşağını bağlar, çakşırını, çoraplarını, çarığını çeker; aynada pos bıyıklarını düzeltir, üstlerine basıp yatıştırır, burnunun biçimini düzeltir, şapkasını ise hafif eğer... Camiye girerken şapkasının siperliğini ardına döndürür, camide hocanın önüne diz çöküp oturur, ellerini dizlerine koyar. Dirseğinin üstüne yan gelerek oturmasını sever. Bıyıklarını batıra batıra yemek yer. Hızlı yürür. "Ayakları kışına değişiyor giderken. O kadar hızlı." (s.145) Çalışırken kendini o kadar işe kaptırır ki, harıl harıl solur, soluğu bir metre öteden bile rahatlıkla duyulur: "Tos tos da soluyor çalışırken." (s. 241) Fırlattığı taşlar yüzünden Haçça çocuğunu düşürünce başına bir iş gelecek diye korkar; pişman olur ve üzülür; üzüntüsünden ve korkusundan ne oturabilir ne yatabilir. Adeta diken üstünde oturur, otururken sık sık diz değiştirir. "Oturduğu yerde durmadan diz değiştiriyor." (s. 208)

İlçedeki kaymakamın mı yoksa yargıcın mı daha rütbeli ve daha yüksek mevkide olduğunu bilemeyecek kadar cahil olan Haceli'nin psikolojik özellikleri ise, gittiği yerde yemek bulunca buyur denmeden teklifsizce sokulur. Haçça'nın ifadesiyle, hart hart kaşınır. Giyinirken hafiften gülerek düşünmesini sever. Bazen düşünürken birden neşesi söner. Düşünceliyken başını eğer ve gözleri dalgın olur. Bir şeye çok üzülünce arı vızıltısı gibi inler "Haceli, arı vızıltısına benzer bir sesle inledi." (s. 201) ve elleriyle başını tutar. Fırlattığı taşlar yüzünden Haçça'nın çocuğunu düşürdüğünü ve yataklara düştüğünü öğreneli beri korkusundan, üzüntüsünden ve pişmanlıktan adeta şaşkınlaşmıştır.

Çocuklarına karşı çok duygusaldır. Onlara hiç kıyamaz. Çocukları zayıf oldukları için çok üzülür ve adeta içi bumburuşuk olur: "Nedir bunların hali?" diye sordu kendi kendine. "İki koca baş, iki ince boyun. Boyunlarının üstünde birer koca tokmak. İki tavşan başı. Saz gibi de sarı yüzleri. Güya evde inek var. Ağaransız, görevsiz kalmıyorlar güya. Deriye peynir bile basıyorum bunlar için. Ama işte benizleri." (s.18)

Canı bir şeye sıkılınca anlatıcının ifadesiyle puflar. “Haceli durduğu yerde pufladı.” (s. 256) Sinirlenince birden parlar, köpürür, benzi atar, eli kolu titrer, konuşamayıp kekeler, öyle ki renkten renge girer, bastığı yeri görmez, kızarıp bozarak sararır, kötü kötü homurdanır, ağız dolusu yüksek sesle küfür eder. Aynı zamanda sinirliiyken, elini kığına koyup ileri geri gezinir, bağırıp yel gibi koşar, yan gözle bakar. Anlatıcı; Irazcalar, kerpiçlerini kırdıktan sonraki Haceli’nin halini ise şu şekilde anlatır: “Haceli bir köşede domaşıyor.” (s.161) “Gözü, yeri göğü görmüyor. Onu böyle yüzü sapsarı, ağız köpük içinde, gözleri kana kesmiş, titrek görenler ürperdi. O, kimseyi görmüyor. Halindeki kötülüğü kavrayıp, takıldılar ardına. Görmüyor. “İnsanlık dışı acayip bir hal!” diyorlar.” (s.158) Heyecanlanınca bütün vücudu titrer, korkunca da gözakları büyür, eli ayağı ile dizleri titrer ve dua eder. İstemediği zor bir durumda kalınca ter içinde kalır. Bir işe istekli olunca gayretli gayretli çalışır.

Aşağı evin küf kokusundan, rutubetinden, neminden bıktığı için Irazcaların evlerinin önüne duvarları ak toprakla sıvalı, çok pencerele, bütün odaları aydınlık içinde olan bir ev yapmak isteren, böyle bir evin hayalini kurar. Alemdar Yalçın’a göre Haceli, bu ev işinde haksızdır ve bu haksızlığını ört bas etmek için de köyün hocası Beytullah hocayı kullanır. “Haksızdır, fakat haksız olmadığını ispat etmek için köyün imamı olan Beytullah Hocayı kullanır.” (2011:119) Ondan bu ev işi için Ku’ran-ı Kerim’e bakmasını ve başkasının evinin önüne ev yapmasının bir sakıncasının olup olmadığını öğrenmek ister. Beytullah Hoca da istediği cevabı vererek ev önüne ev yapmasının bir sakıncasının olmadığını söyleyince, büyük bir huzur ve rahatlık hisseder. Buna karşılık Irazcalar, evlerinin önüne ev yapmasına karşı çıktıkları için düşüncelidir, dirliksizdir, derin bakan gözleri sislidir. Irazcalar, açtırdığı temeli doldurmuşlardır. O yüzden tedbirli olmak için, yeniden açtırdığı temeli tekrar dolduramasınlar diye ev yerinde yatıp kalkmaya ve kucağında tektüfikle gezip dolaşmaya başlar. Onları fakir oldukları için küçük görür: “... Zaten yüreksiz millettir bunlar! Çünkü yoksuldurlar. Çünkü çılbaktırlar. Köylük yerinde bir adamın ötebilmesi için cebi şingirdamalı.” (s.142) Haçça’ya göre, kerpiçlerini kırmalarına rağmen Haceli, kendilerine bir şey yapamayacak kadar pısırik ve miskindir, aynı zamanda Haceli’de kursak olmadığı için kendilerine bir şey yapamaz. (Fakat Haçça böyle konuştuğuna pişman olmuştur; çünkü Haceli yüzünden çocuğunu düşürmüştür.) Muhtar Hüsnü’ye göre ise Haceli, ödleğın tekidir.

1.2.7. Fatma

Haceli'nin karısı Kara Fatma ise duru sular gibi yeşil gözlüdür. Haçça, Fatma'nın gözlerini çok beğenerek onları şöyle değerlendirir: "Gözünü Fatma'nın gözüne dikti. Çağıl çağıl, çağla yeşili, bir görülmedik gözlerdi. Çok güzel." (s. 225) Top top saçları tokayla tutturulmuştur. Başı dastar örtülüdür. Kalın, büyük, dolgunca ve iri dudaklıdır. Ak dişlidir. Anlatıcının ifadesiyle, karaca benizlidir. Çok yuvarlak, sabah tanında pembeleşen dolgun yüzlüdür. Bayram, Fatma'nın yanaklarını elmaya benzetir. "... Dahi, yanakları yanal elmalar gibi..." (s. 234)

Yuvarlak dolgun göğüslü, yuvarlak butlu, yuvarlak omuz başlı ve iri gövdesiyle Haçça'dan daha alımlıdır. Çalışırken boynunun terini yazmasının ucuyla siler. Kolları kuvvetlidir. Anlatıcı onun kuvvetli kollarını şu şekilde tasvir eder: "Kuvvetli kolları elma fidanları gibi tazeydi." (s.125) Anlatıcı onu selvi dalına benzetir. Ayaklarına tahta nalınlarını giyer. Yatarken serilerek ve kolunu bacağını açar. Saçı başı dağınıktır; örgülü uzun saçları boynuna, göğsüne, yatağa ve yorgana dökülür. Uyurken soluna yatıp, kolunun birini göğsünden aşağı çeker.

Anlatıcının, duru yeşil sulara benzettiği gözleriyle ilgili şu ifadeleri kullandığı: ("Şimdi duru sular gibi yeşildi gözleri. Derin derin bakıyor. İnılmaz denizlerin dipleri gibiydi... Ağlayacak mı, gülecek mi, belli olmuyor...") (s.105) Fatma'nın psikolojik özellikleri şöyledir: Korkunca yüreği güm güm vurur ve dili dolaşır. Heyecanlanınca dizleri titrer. Hayal kurarken, hayalinin ortasında birisi seslenince sıçrayıp ayağa kalkar. Utanınca başını öne eğip, öyle ki; utancından başını kaldırıp etrafına bile bakamaz. "Fatma başını kaldırıp iki yanına bakamıyor utancından..." (s. 241) "... Sonra iki yanına göz attı; millet kaş kaş olmuş, bakıyor! Damların saçaklarında civil civil kuşlar ötüşüyor. Kuşlar ötüşüyor, millet bakışıyor. Fatma, *Rezil rüsva ettin bizi eşşek herif*, dedi hışımla. Başını yere eğdi. Yürüdü Haceli'nin ardından. Dünya başına yıkılıyor." (s. 243) Canı bir şeyi yapmak istemeyince yüzünü ekşitir. Beklemediği bir söz karşısında şaşırır ve bozulur. Ağlayınca, salkım saçak bir ağlama tutturur ve gözlerinden ak üzüm tanesi kadar iri gözyaşı döker. Dolu dolu ağlar, gözyaşlarını dastarının ucuyla siler.

Kocası Haceli'nin ifadesiyle, karşıdan bakınca çekicidir. Bunun yanı sıra yine Haceli'ye göre huysuz bir kadındır. Fatma ise, kocası Haceli'yi sevmez. Onunla zoraki bir evlilik yapmıştır. Onun hakkında şöyle düşünür: "Başıma koca olacağına,

Çıldede'ye koca taş olsa, ne vardı bunun böylesi?" (s.125) Gönlü Bayramdadır. Bayram'ın karısı olmayı çok istemiş, fakat olamamıştır. Bayram'ı çok sever ve Bayram'la komşu olmayı çok ister ve bunu hala dediği ve anasından bile daha çok sevdiği ve saydığı Irazca'nın yanında şu şekilde itiraf eder: "Hala!... İster kına, ister ayıpla beni. Bir sözüm var. Yıllardır hep içimde. Demezsem öleceğim... Öldürsen de diyeceğim bunu sana, hala! Yiyor içimi. Deyip kurtulacağım! Ben senin gelinin olmak istedim, olamadım; bari şimdi komşun olayım Iraz Hala! Tekine dememişler, 'Bir şeyi çok isteme, olmaz!' Alanlı Ayşe'nin kızı Haçça benden baskın çıktı, geldi oturdu evinize. Ben Aşağı Mahalle'nin kötüsüne düştüm. Deli Haceli çıktı kaşığım. Kaderimmiş. Çekiyorum şimdi. Çekiyorum ama pek zor Iraz Hala. Etme eyleme, komşu olalım da, karşılardan baka baka, yüreğimin tüm yağları erimesin! Bağlandım kaldım bir kötüye, kopamıyorum. Tadı yok, tuzu yok ömrümün. Isırgan otu gibi yapıştı yakama, koparıp atamıyorum. Gönlüm baharını alamadı. Günler geçip gidiyor. Gençlik gidiyor. Dünya gidiyor." (s.105) Haceli'yle evli olmaktan şikâyetçidir, öyle ki; bu şikâyet isyan noktasına varır. Bu isyanını kendi içinde şu şekilde dile getirir: "Öyle bir ağlamak istiyor, bağıra bağıra, sesini dağların ardındaki köylere duyura duyura... İçinde çöreklenen bir acı var. On gün ağlasa bitmeyecek. Acısı içinden çıkıp gitmeyecek. Akşam olup da ıslak odaya kapandığında, karaçalı gibi elleri, kurumuş bedeniyle Haceli üstüne kartallar gibi çullandığı zaman duyduğu sıkıntıyı duyuyor içinde. "Bir koku var bu Haceli'de, bir koku! Kötü! Çürük biber kokusu gibi bir koku! Ağzıma burnuma çaput tıkmışlar gibi bunalıyorum. Boğulacak gibi oluyorum. O kendi işinde çalınıp çırpınırken, titrerken, ben, 'Kurtar Allah'ım beni!' diye haykırmak istiyorum. Mapuslar gibiyim. Daracık bir demir sandıkta kapalıyım. Havamı kesmişler, boğuluyorum. Yelimi kesmişler, yanıyorum. Susadım su isterim! Bana pınar gösterin! Ben pınardan kanmam!" (s.107-108) "Çıldırır benim yerimde olan, öldürür kendini!..." (s.125) "Günüm gecem zindan. Üç gün, beş gün değil hem de! Allah kimseyi benim gibi yapmasın. Kimseyi hoşlanmadığı adamın eline düşürmesin!" (s. 224) "Kendine güç verecek bir dost, bir destek yok çevresinde. Tutunacak bir dal yok. Yapayalnızdı Karataş'ta, dünyada." (s.134-135) Haceli'den kurtulup, Bayram'ın kulu kölesi ve Haçça'nın tutması olmaya bile razıdır. Öyle ki, bununla ilgili hayaller bile kurar: "Sürünmeye razıyım Kara Bayram'ın kapısında! Haçça'nın tutması olmaya razıyım!" (s. 208) "Kendini gitmeye karar vermiş saydı. Çok güçlü bir masal insanıydı şimdi. Masalın içinde Kara Bayram'ın evine gidiyor. Doğrulmuş o yana yukarı. Haceli fırlayıp karşısına dikildi. "Niyetin ne yana Fatmaa?" diye soruyor. Elinin tersiyle itiyor onu.

“Ne yana mı? Canımın istediği yana!” “Canın kimin yanına gitmek istiyor Fatmaa?” Çalımla karşılık veriyor. “Canım, Kara Bayram’ı istiyor!...” Adım adım yürüyor. Ağır adımlarla... Tok tok!... Ağır adımlar, masalın merdivenlerini çıkıp Bayram’a, Haçça’ya ulaşıyorlardı. İki kadın, Bayram’ı ortalarına alıp, Haceli’ye karşı, dosta düşmana karşı, Karataş’a karşı, dünyaya karşı canlarına sarılıyorlar. Sararken masal bitiyor. İyi bitiyor.” (s.134) Fakat Bayram’ı çok seviyor olmasına rağmen yine de Haceli’ye, Irazcaların evlerinin önüne ev yapmaktan vazgeçmelerini söyleyecek kadar da iyi niyetlidir ve kavga dövüş olmasını istemez. “Gel bu çıkmaz işten vazgeç. Bulalım şuralardan bir yıkık, kendimiz açıp paklayalım, yapalım bir ev. Ben paklayıp açayım, gece gündüz çalışayım; bu belanın üstüne varmayalım!...” (s.107) Haceli’nin fırlattığı taşlar yüzünden Haçça’nın çocuğunu düşürdüğünü öğrendikten sonra Haceli’ye sinirinden evde kendi başına çırpınır, saçını fesini yolar “Fatma, Aşağı Mahalle’deki evde kendi başına çırpınıyor, saçını başını yoluyor.” (s. 208) ve yine de araya bunca düşmanlık girmesine rağmen Haçça’yı geçmiş olsuna, ziyarete gidecek kadar iyi niyetlidir.

Mutsuz, kendini çok şanssız ve kadersiz sayan bir kadındır. Haçça, Fatma’yı sever ve Fatma’yı çok saf olarak değerlendirir. “Bu Fatma’nın kalbi çok saf!” (s. 227) Bekçi Mustafa’ya göre ise Fatma çocuklarına iyi bakmaz. Bekçi Mustafa bu yüzden Fatma’ya çok kızar ve onu şöyle değerlendirir: “İmansız Fatma! Ulan tabiyatsız karı! Ha bir bak şu çocuklara! Elini yüzünü ha bir sil arıt! Üst başlarını ha bir değiştir!” (s. 239)

1.2.8. Muhtar Hüsnü

Köylülerin ve Irazca’nın Cımbıldak lakabını taktığı Muhtar Hüsnü, sarı dişlidir. Sigara içer. Eli tespahlidir. Ellerini kucağında kavuşturarak oturur. Anlatıcının ifadesiyle, kurt kafasını andıran kafasını ileri geri sallar. Terlediği zaman bazen elinin tersiyle, bazen de sağ elinin işaretparmağıyla alınının terini sıyırır.

Muhtar Hüsnü’nün psikolojik özellikleri: Bencildir, sadece kendi çıkarını düşünür. Buna örnek olarak da, Haceli’yi kendi çıkarı için Köy Kurulu’na üye yapmasını verebiliriz. Bunu kendisi şu şekilde ifade eder: “Ha dedim Kurul’da işime yarar. Köy içinde işime yarar. Benden yana ürer gerektiğinde. Kolumda kendi canlandırdığım bir adam; Ekiz İsmail’den, Üye İbrahim’den, Ali İzzet’ten iyi olur...”

(s. 67) Etkili bir konuşma gücüne sahiptir. Konuşmasını çok iyi becererek ve köylülerine şöyle seslenerek, köylülerinin kendi sözlerini dinlemelerini sağlar: “Demokratçılıktan amaç, herkes nerde, sen de orda olacaksın demektir. Şimdi bir işe başladın mı, çoğunluk diyorlar. Çoğunluk hayhayı bastı mı, ‘Hayır’ deyenin hali harap. Anlaşıldı mı arkadaşlar? Bundan böyle muhaliflik, münafıklık yoktur. ‘Hayır’ demek yasak edilmiştir. Ortada demokratçılık olduğu için itiraz olmaz. İtiraz bozgunculuktur. Meşhur cevaptır yani; ön teker nere giderse, arka teker de oraya gider. Dışa karşı dirlik, içe karşı birlik! Bu böyle sürüp gittikçe, bizim Ömer Pehlivan her güreşte yenilse de, Karataş köyünün sırtı yere gelmez arkadaşlar! Evvelallah, milletin sırtı da yere gelmez! Tabii, ‘hayhay’ demekten geri kalmadığımız müddetçe! Ulülemre itaat ettiğimiz müddetçe!...” (s. 82-83) Ayrıca, köylülerine karşı kendisini de övmesini çok sever. “Bakın, siz benim gibi muhtar, radyoya ilan verseniz bulamazsınız! Tez zamanda ne kadar çok şey anlattım! Ders bunlar, görgü dersi!” (s.191) Kendisini eli açık, yedirmeyi içirmeyi seven bir kişi olarak görür ve bu konuda kendini şöyle değerlendirir: “Sırf hayırma gayret ediyorum. Ben çok hayırsever bir adamımdır. Bunu hepimiz bilirsiniz. Allah’ın her bayramında sabi sübyana birer buçuk kilo leblebi dağıttığımı bütün Karataş bilir.” (s. 256) “Bizim kapımız daima açıktır. Arz edip gelen gelir, gelmeyen gelmez! Yemeğimiz, ekmeğimiz daima vardır, hamdolsun!” (s. 200) İle yapılacak heykel işi için, bütün köylerden para toplanacak olmasına rağmen toplantıda bulunan kırk yedi muhtarın kaymakamın yanında konuşmalarına, kaymakamın yanından çıktıktan sonra ise homurdanmalarına şöyle diyerek kızar ve Türk Milletini kargaya benzetir: “Nerde buldun öyle milleti? Karganın alayı olur mu? Bizim insanımız tıpkı karga! Kaymakam’ın önünde herkes ‘Hayhay’ diye bağırды; dışarıya çıkınca bir de ne görelim? Hep homurdanmağa başlamazlar mı? Ben de buna kızarım işte! ... homurdanma dediğin, içerde, Kaymakam’ın yamacında olacak! Ama benim de dediğim gibi, nerde o millet?” (s. 87)

Bir gün köye kaymakam gelir. Köye gelirken Kaymakam, Irazca’dan, Muhtar Hüsni’nün başlarına getirdikleri işleri dinlemiş ve bu yüzden Muhtar Hüsni’ye çok kızmıştır ve bunun için de köyde fazla oyalanmadan çekip gitmiştir. Muhtar Hüsni ise, Kaymakam için onca tedarik görmelerine rağmen kaymakamın hemen gitmesine çok kızar. “Bu bize bir silledir köylük yerde! Bu bizim kredimizde büyük bir gediktir! Ulan koca köyün muhtarı böyle silkilir de gidilir mi? İnsanın şerefi var be! Kalkıp bu kadar büyük tedarik görmüşüz senin için! Konu komşuya ilan etmişiz! Adam adam, davul

zurnayla karşılaşmışız! Sen de bizim bu kadar hürmetimize karşılık adamlığını göstereceğine!...” (s.198) Muhtar Hüsnü’ye göre kaymakam şöyle olmalıdır: “Bağırдың mı köylü milletinin yüreğinde yağ kalmayıp erimeli! Öyle korkmalı senden...” (s.198)

Beklemediği bir söz karşısında kekeler. Karşısındaki kişi istemediği şekilde konuşunca ise neşesi kaçar, huysuzlanır. Kızınca ona ters ters bakar, anlatıcının ifadesiyle ellerini dizlerine çarpar ve tepesinin tası atar. “Muhtar’ın tepesinin tası attı.” (s. 260) İşleri istediği gibi yolunda gitmeyince derin bir iç çeker, sıkılır, dalıp gider, içi kaynar, sinirlenir ve küfür eder. İstemediği ve beklemediği bir durum karşısında da başından vurulmuşa döner “Başından vurulmuşa döndü Muhtar.” (s. 196) ve sanki acı bir şey yemiş gibi burnunu kıvrır. “Muhtar, acı bir şey yemiş gibi burnunu kıvrırdı.” (s. 258) Bu yüzden ince bir ter basar, sesi karcır; ağzı dili kurur. “Bir ince ter bastı Muhtar’ı. Sesi karcıdı. Elinin tersiyle alındaki terleri sıyırdı. “Bir su ver bakayım bana!” dedi Bekçi’ye. “Ağzım dilim kurudu!...” (s. 262) Düşünmek istemediği bir şey aklına geldiğinde sıkıntıdan sıcak bir tere batar. “Her aklına gelişinde sıcak bir tere batıyor.” (s. 211) Rahatlayınca derin bir soluk alır. Bayram, Haceli’nin önlerine ev yapmasına karşı çıktığı için şöyle söyleyecek kadar Bayram’ı küçük görür: “Yılanın başını küçükken ezmeliymiş! Biz bilememişiz!” (s. 94) Haceli’ye ise tam tersi şöyle söyleyerek destekler: “Korkma ulan! Hiç korkma, kaz temelini! Ardında Koca Dumlu (dağdan bahsediyor.) gibi ben varım!...” (s. 94) Ancak daha sonra Bayram’a yaptıklarından ötürü pişmanlığa düşer. “Yoksula çok kadirlik oldu! Pişman oluyorum ona bu kadar kadirlik ettiğimize...” (s. 208) Haçça için Ortaköy’den Sağlıkçı Şakir Efendiyi getirtir ve bu hareketi için kendisini İrazcalara büyük bir iyilik yaptığını sanır. “Sırf onların işi için gece yarısı Ortaköy’den doktor getirttiğimi söyle! Kem küm etmeyi bıraksınlar. Onlara bunca iyiliği, mezardan babaları çıkıp gelse yapmaz!...” (s. 210)

“Hemen atı eyerletip Bekçi’yi Ortaköy’e saldı. Sağlıkçı Şakir Efendi’yi çağırtdım. Eksik olmasın, hatırımızı saydı, kan durdurucu ilaçlarla çıktı geldi. İğnelettim. Birtakım kuvvet iğneleri furdurdum. Şimdiye kadar bu kuvvet iğnelerini onun sülalesi yememiştir! Sayemizde kuvvet iğnesi gördüler! Ölürdüüü, ölürdü!... Eğer Sağlıkçı’yı getirtmesem, kanı durmaz, valla ölürdü!” (s. 248) “Amacım size bir iyilik!... İster bilin, ister bilmeyin!... Kimin dost, kimin düşman olduğunu bir gün anlarsınız!... İyiliği et, fırlat denize, balık bilmezse, halik bilir! Siz anlamasanız, Allah anlar! Ondan yana bir kaygım yok! Bu dünyanın burası varsa, bir de ötesi var!.. Yaptığım iyiliklerin

birazı da oraya lazım!...” (s. 212) Irazcalar için yaptığı iyilikleri herkese öyle bir anlatır ki, Kosa'nın Yelyaka'dan gelen konuğu, Muhtar Hüsnü'den Irazcalara yaptığı iyilikleri dinler ve ona inanır. Muhtar Hüsnü'nün yaptığı iyilikler çok hoşuna gider ve Hüsnü'nün yüzüne karşı onu över: “Valla, bu seninki muhtarlık değil, bilirlerse atalıktır! Atımı yollayıp Sağlıkçı'yı da getirmişsin! Daha ne isterler?...” (s. 248)

Hüsnü, Bayram'ı, ev işinden dolayı kendisine ve Haceli'ye karşı geldiği için evine çağırıp dövdürmüştür. Buna rağmen Bayram, Hüsnü'ye kendisini niye dövdürdüğünü sorunca dövdürdüğünü inkâr edecek ve onu yalancılıkla, kendine iftira atmakla suçlayacak kadar kurnaz bir kişiliğe sahiptir: “Yanlış Bayram, tümcek yanlış! Böyle şey olmamıştır! Sen düpedüz iftira ediyorsun! Ve numara yapıyorsun!...” (s. 259) Ayrıca Bayram'a, kendisini köy kurulunun ve eşrafın önünde küçük düşürmek için bu şekilde kendine iftira attığını söyleyerek üste de çıkar. Fakat bunu başaramayacağını, çünkü kendisinin bilindik muhtarlardan olmadığını söyler ve kendini uyanık görür. “Ben enayi değilim aslanım! Sen beni faka bastıramazsın! Ben senin ne demek istediğini deral anladım! Daha ağzından çıkar çıkmaz! Sen burda, bu Kurul'un ve eşrafın karşısında beni mars etmek istiyorsun! Ama dikkat et, kendin mars olursun! Ben senin bildiğin muhtarlardan değilim!... Bende mars olacak göz var mı, bir baksana!...” (s. 259) Ayrıca, çok rahat yalan söyleyen bir kişiliğe de sahiptir. Bunu da, Bayram'ın ası kuzularını niye çaldırıldığını sorunca vermiş olduğu şu yanıtta rahatlıkla anlayabiliriz: “Haa bak!... Bizim o işte bir yanlışımız oldu. Kaymakam Bey geldiği gün bir ası kuzu icap etti. Niyetimiz Kaymakam Bey'i burda alıkoymaktı. Sonra bu niyetimizden vazgeçtik. (Hâlbuki Kaymakam kendi çekip gitmiştir.) Tabii, Köy Kurulu'nda olması dolayısıyla Haceli'yi gönderdim. ‘Git çobana! Bizim kuzulardan birini tutuversin, al getir!’ dedim. Haceli gitmiş, çobana benim sözümü aynen söylemiş. Çoban Hacı'yı bilirsiniz. Biraz safçadır. Biraz değil, oldukça! Tutmuş vermiş bir kuzu. Benim kuzu diye senin kuzuyu vermiş be kardaşım! Haceli de alıp gelmiş! Ne bilsin Haceli? Sen olsan Haceli'nin kuzuyu bilir misin? Tıpkı onun gibi. Bunda kimsenin suçu yok.” (s. 260)

Kosa'ya göre Muhtar Hüsnü'nün gözlerinde hain bir pırıltı vardır. “Kosa, Şu senin gözlerindeki hain pırıltı, diye baktı Muhtar'a.” (s. 247) Kosa, Bayram'ı topallayarak Hüsnü'nün evinden çıkarken görmüştür. Gözüyle görmüş olmasına rağmen Hüsnü'ye, Bayram'ı niye dövdürdüğünü sorunca, Hüsnü, tıpkı Bayram'a verdiği cevap

gibi dövdürdüğünü inkâr eder: “Gözünle görmüş olabilirsin! Bir kıymeti yoktur! Yalan yalandır! Topallayarak çıkması numaradır. Kara Şâli’nin oğludur o! Ondan her şey umulur! Demek şimdi de bizim namusumuzla oynuyor? Bak bak bak!... Topallayarak, yıkılarak! Bak şu dürzünün siyasetine! İngiliz’in aklına gelmez valla!...” (s. 249-250) Barışmayıp mahkemeye giderlerse kendi başının da yanacağını bildiği için Kosa’nın böyle konuşmamasını, tam tersine onun arabulucu olmasını ister: “Bunu böyle kendi aramızda bırakalım da, hükümetin nazarında köyümüzün adını berbat etmeyelim! Bir çözüm bulalım. Senin böyle konuşman hatadır. İşi körüklemektir. Bugüne bugün köyün eşrafındasın! Ara bulmak sevaptır...” (s. 250)

Bu iş mahkemeye taşınırsa köyün adının çıkacağını, daha doğrusu kendi adının çıkacağını biliyordur. Onun için Bayram ve Haceli’yi barıştırmak ister. Tabii onlara bu işi ara bulmak, sevap kazanmak için yaptığını söyler. “Hiç aşağı yukarı yorulmadan, şuracıkta, ayağınızda barışın! Mahkemeye gitseniz, mahkeme bizden iyi mi barıştıracak sizi? Gelin bu işi burda kurutalım. Dikkat ederseniz, benim bu barıştırmadan bir ticaretim yoktur. Sırf hayırma gayret ediyorum. Ben çok hayırsever bir adamımdır. Bunu hepimiz bilirsiniz. Allah’ın her bayramında sabi sübyana birer buçuk kilo leblebi dağıttığımı bütün Karataş bilir. Bu nedenle, sizin bu işi de buracıkta kurutmak amacındayım. Dediğim gibi, inatçılığı bırakın.” (s. 256)

Bekçiye emirlerini sertçe söyleyecek kadar her zaman hâkimiyetin kendisinde olmasını ister. Öyle ki, gerekirse otoritesini sağlamak için düşmanları ile savaşıması gerektiğine inanacak kadar gözü karadır... Keyfi olunca sarı dişlerini göstere göstere güler. “Muhtar sarı dişini göstere göstere gülüyor.” (s.171) Karşısındakine sezdirmeden onunla alay eder. Bu karakterde, kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen bencil bir kişidir. Haceli Muhtar Hüsnü’yü, kendini koruduğu, arka çıktığı için çok sever ve onu şöyle değerlendirir: “Sağ olsun Muhtar Hüsnü! Hoca Dumlu gibi duruyor ardımda! Ulan şu adamdaki insanlığa bak! Hem beni Kurul’a aldı, hem köy içinden ev yeri verdi. O komşulara fısıldamasa, kim beni seçerdi Kurul’a? Hem de tırak para demedi şükür! Uzaktan yakından akraba da düşmez; ama elin iyisi iyi oluyor! Şunun yaptığı adamlığa bak. Köy içinden 700’e mis gibi yer veriyor, 1700’e alamazsın! Parasını yaza ver, güze ver! E gayri, biz de adamlığımızı esirgemeyiz yeri gelince.” (s.18) “Benim Hüsnü Ağa’m kan alınacak damarı bilir. Tilki gibi adamdır!...” (s.145)

1.2.9. Diğer Kişiler

Muhtar Hüsni'nün karısı, lakabı yıllık Atiye olan Atiye'nin eli, yüzü, boynu ve kulağı benlidir.

Yılık Atiye'nin psikolojik özellikleri ise: Varlıklı oldukları ve hiç yoksulluk görmediği, hiç yıpranmadığı için hala genç kız gibi alımlıdır. Bir işten dolayı rahatlayınca derin bir oh çeker. Bir şeyden korkunca da yüreği kalkar. Bir şeye şaşırınca donar kalır, anlatıcının ifadesiyle dili kurur, iki sözü bulup bir araya getiremez. "Muhtar'ın Karısı dondu kaldı. Dili kurudu. Bir zaman, iki sözü bir araya getirip konuşamadı." (s.175)

Kocasından çekindiği ve onunla kavga etmek istemediği için, kocasına sinirlendiğinde, içinden ona duyurmadan deli Cemal der. Bahçesiyle uğraşmayı çok sever ve bahçesi konusunda çok sabırlıdır; sabırla bahçesinde armutlar, içdeler, selviler yeşertir.

Yemen'de, Kanal Çarpışması'nda, Kutulamare'de savaşan, kırk yılı geçip, belki elli yıldır Karataş köyünün imamlığını yapan Beytullah Hoca, ak sakallıdır. Başına yeşilli beyazlı beresini giyer. Sırtına hırkasını geçirir. Kur'an'ı belleğinden okurken, gözlerini duvarda, tavanda, kapıda gezdirir; ara sıra yumup açar, bilgin bilgin sallanır. Değneğine dayana dayana, ayaklarını sürüyerek yürür.

Beytullah Hoca'nın psikolojik özelliklerine gelince, karısını sevmez. Kendisini karısının, çocuklarının istediği kişilikte olmamaları ve köyde iş gücü dolayısıyla fazla cemaatinin olmaması yüzünden çok talihsiz bir kişi ve hoca sayar. Kendisine saygı gösterilince mutlanan bir kişidir. Durmadan sapır sapır şükür çeker. Konuştuğunda söylediği söz anlaşılmaz; ancak buna rağmen konuşmayı, hele dini konularda konuşmayı çok sever. Anlatıcı bu durumu şu şekilde ifade eder: "Beytullah Hoca, körpe dalları yeşermiş zerdali fidanlarından birinin dibine oturmuş, ak sakalını titrete titrete, kendisine bağlı, saygılı üç dört dinleyicisiyle, din konuları üstüne söyleşiyor, derin derin kesip biçiyor." (s. 230) Yanık, güzel sesiyle Kur'an okurken kendini dinletir. "Beytullah Hoca, insanı ağlamaklı eden yanık sesiyle Kuran'dan parçalar okuyor, dinletiyor." (s. 232) Her zaman hutbeye çıkarken ellerini havaya açarak alçak sesle dua okur. Haceli'nin ev işi için kitaplara bakacak: "Okuyup üfürmem, kitapları açıp ince ince araştırmam lazım..." (s. 32) kitaplardan izin çıktığına inanacak kadar hurafelere inanır:

“Yok oğlum Haceli, sahipli değil! Yok! Cenaballah, evvelinden ahirinden sana uygun görmüş orayı! Çaktır kazıklarını!” (s. 32) Alemdar Yalçın’a göre, Beytullah hoca aslında kendi halinde yaşayan bir kişidir; ancak Muhtarla, Köy Kurulu’yla ve Haceli’yle kötü olmak istemediği, aynı zamanda kendi çıkarlarını düşündüğü için de Haceli’ye, Köy Kurulu’ndan aldığı arazinin sahipsiz olduğunu söyleyecek kadar da ikiyüzlüdür. “Beytullah Hoca aslında kendi hâindedir. Birinci Dünya Savaşına katılmış, gün görmüş bir insandır. Ancak eğer hayır derse, çıkarlarından olacağını düşünerek Haceli’ye arazinin sahipsiz olduğunu söylemekten de çekinmez.” (2011:119)

Bayram ise, Beytullah Hoca’yı ve Beytullah Hoca’nın kendinde uyandırdığı izlenimi şu şekilde anlatır: “Otuz kırk yıldır, aynı kapıdan girer, taş merdivenlerden aynı sekiye çıkar. Arabistan’a doğru döner, bu anlaşılmaz sözleri bir tek makama uydurarak haykırır durur. Çoğu zaman haykırdığından da haberi olmaz. Sesi, elli altmış yıl öncelerden kalma külüstür bir plağın sesi gibi cansız, cızırtılı çıkar. Beytullah Hoca ezan okurken Bayram’a bir gülmek gelir. Güler gizli gizli. Hele camide dua okurken!...” (S.76) Anlatıcı ise, Beytullah Hoca’nın tüm olumsuzluklara rağmen kendisiyle barışıklığını şu şekilde dile getirir: “Ettiği laf anlaşılmaz, çok zaman adımını atmaya derman bulamaz; ay geçer, yıl geçer, eli bolca para görmez, oğlu sözünü tutmaz, karısı yüzüne gülmez; gene de neye şükür çeker, anlaşılmazdı.” (s. 43)

Köyde Taşkelle diye çağrılıp, köyün yapı ustası olan Mehmet Usta; sigara içer. Mehmet Usta’nın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Haceli’nin ev yapımı için Beytullah Hoca’nın rızasını almadan temel kazmaya girişmeyecek kadar dinine bağlıdır. Bu duruma, Haceli’ye söylediği şu sözleri örnek verebiliriz: “Hoca işini savsama! Hemen şimdi uğra! Camidedir. Çıkıp gitmeden yakala. Akşamüstü ev yerine gider, temel kazıklarını çıkarız. Huyumu bilirsin, Hoca’dan sağlam cevap almadan çıkmam kazıkları! Öyle öğüt aldım ustam Ethemce’den. Beytullah Hoca’ya mutlaka gideceksin Haceli!...” (s. 20)

Devamlı öksüren, hiç öksürükten kurtulamayan köyün kişilerinden olan Kerimoğlu kırarmış pos bıyıklıdır. Bıyıkları o kadar çoktur ki, düzeltmek için eliyle onları bastırmak zorunda kalır. Bir eline tespihini alıp sallayarak, öbür elini de ardına atarak biraz kamburumsu yürür. Otururken tespihini sağ dizi üzerine koyar. Kendi sardığı kaçak tütünü bir ağaç ağızlığa takıp içer. Kerimoğlu’nun psikolojik özellikleri: Kendisinin ve Karataşlıların korkak olduğuna ve kendilerinde yürek olmadığına inanır.

“Nerde bizde o yürek? Bizler adam mıyız İrazcaa!...” (s. 215)

Kara Bayramların arkasında oturan komşuları Ağali, iki dizinin üstüne doğrulup öyle ayağa kalkar. Bir şeye sinirlenince başını öne arkaya sallar. Ağali'nin psikolojik özellikleri: Utanınca mahcup olur ve kulaklarına kadar kızarır. “Kulaklarına kadar kızardı koca adam.” (s.179) Bayram'a, evlerinin önüne ev yaptırtmama konusunda akıl verip şu tavsiyede bulunur: “Bu durum karşısında... Dayatmak lazım gelir! İtiraz etmek, bağırıp çağırmak, evi yaptırmamak!... Gürültü koparacaksın. Edepsizliği ele alacaksın. Vali'ye şikâat edeceksin. Onbaşı'ya gideceksin. Kaymakam getireceksin!...” (s. 52) Aynı zamanda kendilerini de düşünerek ona, bu işi iyi düşünmesi gerektiğini, kendini değilse bile Karataş'ı düşünmesi gerektiğini söyler: “İyi düşün Kara Bayram! Bir adamın, başka bir adamın evinin önüne ev yapmağa kanunda hakkı yoktur! Eğer Haceli senin evin önüne ev yaparsa, seninkinin manzarası kapanacak. Manzarayı geç, yarın getirir senden yana bir hela kor, gayri ölüp ölesiye efendinin kokusunu çek! Haceli evin altını ahır yapacak. Nereye atacak gübreyi? Her evin gübresi kendi ardına atılır. Haceli evi yaparsa ardı nere olacak? Tabii, senin evin önü olacak. Yani, senin evin önü, Haceli'nin gübreligi! Çekilir mi bu Kara Bayram? Sen çeksen bile köylü neye çeksin? Kim oluyor Deli Haceli, köy içine ev yapacak? Pisin biridir. Karataş'ın şerefi yok mu?...” (s. 52) Haceli'nin saldırmayla Haçça'nın çocuğunu düşürmesine ve Muhtarın da evinde Bayram'ı dövdürmesine çok üzülüp gözleri yaşaracak kadar duygusaldır. Bu olaya çok sinirlenir ve kendi kendine şu şekilde isyan eder: “Ah Kara Bayram! Bu köyün insanını ateşleyip yakmalı emmim!... Ne ulan bu dünyanın kepezeliği?” (s.179) Köyün babacan bir kişisidir.

Karataş'ta ebe olmadığı için aynı zamanda köyün ebeliğini de yapan (Anlatıcının: “Havalice, köyün “ebe”siydi yoklukta.” dediği) (s.173) Ağali'nin karısı Havalice, her konuda çok marifetlidir. Elinden her iş gelir. “Eli işe yatkındı.” (s.174) Umutsuz bir durum karşısında bile umudunu asla kaybetmez, her zaman umutlu bir yapıya sahiptir. Bunun en iyi örneğini Haçça'nın çocuğunu düşürmesinden sonra dünyası yıkılan İrazca'ya söylediği şu sözlerden anlayabiliriz: “Kara gün kararıp kalmaz İrazca, hiç korkma! Bunalan da ‘bun’da kalmaz!” (s. 205)

Anlatıcı, köyün kişilerinden olan Kosa hakkında sadece şu bilgileri verir: Heyecanlanınca ellerini birbirine çarpar. Haceli'ye Bayram'ın evinin önüne ev yapmasına izin verdiği için bütün suçu Muhtar Hüsnü'de bulur ve bunu onun yüzüne

karşı şu şekilde ifade edecek kadar açık sözlüdür, hiç kimseden çekinmez: “Valla Muhtar bak!... Bu işe ta baştan fırsat verilmeyecekti! Bütün kabahat sende! Kalktın gittin, evinin önüne temel kazdırttın Bayram’ın! Senin evinin önüne bir temel kazsalar, kendin göğe sıçrarsın! Kara Bayram yoksul moksul; ama herkes bir şeref taşır. Bunu yapmayacaktın.” (s. 249) Dobra dobra konuşan, doğru ve açık sözlü, iyi bir kişidir.

Köyün bekçisi olan Bekçi Mustafa Değneksiz koşturmaktan öyle yorulur ki, yorgunluktan dizleri titrer. “Ayakta duracak hali yok Mustafa’nın. Sallanıyor. Uyku akıyor gözlerinden. Yorgunluktan her yanları çözülüyor. Dökülüyor yorgunluktan. “Uyku... biraz uyku!” diyor.” (s. 210) Toplum içinde Muhtar seslendiğinde hemen toparlanıp koşar, onun önünde istemeyerekte olsa eğilir, askerce duruşunu alıp, ayaklarını birbirine vurur, yanından selamını çakıp kışla yöntemi bir dönüş yapıp öyle ayrılır. Dünyada bekçilikten daha zor bir zanaatın olmadığına inanan bir kişidir. Bekçilikten, özellikle de Muhtarın emri altında olmaktan dolayı çok şikâyetçidir. Muhtarı ve yaptığı bekçilik işini sevmez ve ikisi hakkında şu şekilde isyan eder: “Ben bir emir kuluyum.” (s. 252) “Bir ateş vereceksin, yanıp çıkıp gidecek cayır cayır!... Yanıp çıkıp gidecek düzünün evi! İçindekilerle!... Ah el kapıları!... Kapansın el kapıları!... Yakacaksın ki, kapansın!... Başka da açılmasın namussuz dünyada! Yokluklar yok olsun! Yok olsun yoksulluklar! İlle de insanın insana kulluğu! Tam insanın insana kulluğu benimki!...” (s. 209) “Bize kurtuluş yoktur!... Bizim kurtuluşumuz teneşirin üstündedir!... Bekçi Mustafa ancak teneşirin üstüne yattığı gün kurtulacaktır... Yorgunluk... Hem de yoksulluk!... Yoksul olacağına gök dinli gâvur ol, yaşa yalan dünyada!...” (s. 238) “Dizimde derman, içimde can yok!... Koşuyorum durmadan!” (s. 251) “Hey dünya, yıkılasın! Dünya, dünya, dünya! Kül olasın! Dünya!” (s. 239) “Kahpe dünya! Oyunlu, düzenli, bozuk dünya!” (s. 241) Kendisine adıyla değil de, bekçi olarak hitap edilerek çağrılmasına çok kızar ve bu konuda şu şekilde isyan eder: “Öyle bozuluyor bu bekçi sözüne! Yüzüne karşı öyle gücüne gidiyor ki!... Ama kızma oğlum! Adamın yoksulu bekçi olur köy yerinde! Sen de bekçi olmuşun; herif haklı!...” (s. 240) Kendisini, çok fakir ve küçük görür: “Ben, dört çocuk babası, kendisi bekçi, karısı gündelikçi, Burdur ilinin, Yeşilova ilçesinin, Karataş köyünden, 1338 doğumlu, ayağı çariksız, sırtı gömleksiz, Osman oğlu Mustafa Değneksiz mi vereceğim, sen vermeyeceksin de Kara Bayram?...” (s.114-115) Bekçilikten o derece bıkmıştır ki, bekçi olacağına, üç evlek küçük bir tarlasının olmasını bile yeğler. Haceli’nin, Bayram’ın evinin önüne ev yapmasına ise kızar ve kendi kendine Bayram’ın buna karşı

çıkmasını ister ve Bayram hakkında şöyle düşünür: “Bu İkinci Üye Haceli de, Bayram’ın evin önünü bulmuş ev yapacak. Yoksulun evi arkada kalacak. Ulan Kara Bayram, yutacak mısın bunu?” (s. 73)Yıllardır rahat yaşamının hayallerini kurar: “Dünyada, adam doyuncaya kadar incir yiyebilse... Bir et yiyebilse... Bir uyuyabilse... Bir rahat edebilse... Kanıncaya kadar yatıp bir dinlenebilse...” (s. 74) Okullarda okuyamamasına rağmen hafızasının iyi çalıştığına, kendi ifadesiyle; kafasının sağlam olduğuna inanır. “Elimde liste yok ama kafam listeden sağlamdır. Muhtar iki sefer okuttu, ben de baştan sona belledim.” (s.114) Haceli’ye göre ne sorarsan sor her şeyi bilir, düşünür düşünür söyler, adeta laf küpüdür. Çalıştığı bekçilik işinden ve bulunduğu durumdan memnun olmayan, isyankâr bir kişidir.

Kaymakam Orhan; duru, mavi gözlüdür. Anlatıcı, Kaymakam Orhan’ın gözleriyle ilgili şu ifadeleri kullanır: “Gözleri duru, mavi. Baktığı zaman, yalnız adamın gözünü değil, yüzünün ardındakine de gördüğü sanılan delici gözler...” (s.192) Yüzünün hem ak, hem parlak derisi vardır; diridir, tazedir. Biraz toplucadır. Sürekli temiz ve bakımlıdır. Kaymakam Orhan’ın psikolojik özellikleri ise, bir şeye üzüldüğü zaman üzüntüsünden başı döner, anlatıcının ifadesiyle; dili kurur, içi içine sığmaz. Neşeli olduğunda ise esprilidir. Kara Bayram, kendilerinin haklı davasında, kendilerine arka çıktığı için Kaymakam Orhan’ı çok sever ve ona güzel adam, şahin şeklinde hitap eder. Köyün kişilerinden Deli Hüseyin ise kaymakam özelinde, bütün memurları kiskanç olarak ve köylüler gibi geniş karınlı olmadıkları şeklinde değerlendirir. Alemdar Yalçın’a göre ise kaymakam, olumlu kanun adamlarından biridir. Bunu şu şekilde dile getirir: “Kaymakam, romanın olumlu kanun adamlarından biridir. ... sorumluluk almaktan korkmaz ve kendisine gelen şikâyetleri daha üst mercilere havale etmek gibi bir hataya düşmez. Romanda gelişen olaylar karşısındaki tutumu da bunu göstermektedir.” (2011:121)

Nüfusçu Osman, kirli ve yağlı bir kravat takar. Yakası paçası buruşuk bir şekilde dolaşır. Anlatıcının ifadesiyle de başını ve kulaklarını düşürmüş olarak dolaşır. Nüfusçu Osman bir tilki kadar hızlı koşar. O yüzden herkes ona tilki bacaklı der. Muhtar Hüsnü de bu yüzden Nüfusçu Osman’ın bacaklarını tilki bacağına benzetir. Nüfusçu Osman, güler yüzlüdür. Hal hatır sorar. Şakacıdır. Nüfusçu Osman, Karataş köylülerini sever. Anlatıcı bu durumu şu şekilde dile getirir: “Dairesine vardıkları zaman güler yüz gösterir. Hal hatır sorar, şakalaşır. İşleri de fazla geciktirmeden görür.”

(s.192) İyi niyetli bir kişidir.

Haceli'nin fırlattığı taşlar yüzünden Haçça çocuğunu düşürmüş ve bu yüzden yataklara düşmüştür. Haçça'nın durumu kötüye gidince de Muhtar Hüsnü, Haçça'nın ölmesi halinde başlarına geleceği anlamış, bu yüzden eli ayağı birbirine dolaşmıştır. Onun için bekçi Mustafa'yı Ortaköy'e salmış, Sağlıkçı Şakir Efendiyi getirtmiştir hemen. Anlatıcının otuzunda var, yok dediği Sağlıkçı Şakir Efendi, Rumeli göçmenlerine benzer. Yeşil gözlü, seyrek sarı bıyıklıdır. Başına kasket takar. Ayağına külot pantolon giyip, ayaklarına da bez yüzlü yazlık bir ayakkabı giyer. Avurtlarını şişire şişire yemek yer. “Şakir Efendi yumuldu yemeğe. Tahta kaşığı doldurup doldurup atıştırıyor. Bir yufkayı dörde bölüyor, sokuyor ağzına, avurdunu şişire şişire yiyor.” (s. 222) Şakir Efendi pek konuşmaz. Birisi bir şey sorunca çığnini çeker. “Muhtar sordu hemen, “Nasıl gelinin durumu Şakir Efendi?” Şakir Efendi çığnini çekti. “İyi!” dedi.” (s. 212) Yüzünde sürekli duran sanki devamlı gülecek hali üstünden hiç eksik olmaz. Bayramların başlarına gelenleri kastederek, köy yerinde kendini korumanın tabanca taşımakla ve cüzdanının dolu gezmekle olacağına inanır. “Köy yerinde işini kendin halledeceksin! Asacaksın beline bir tabanca! Cüzdanı doldurup sokacaksın kuşağın arasına! O zaman kimse çıkıp da, ‘Eğri yürüdün, yan bastın!’ demeyecek. Yılacaklar. Bir kez yıldırdın mı, tamamdır. Yedi sülalen rahat yaşar sayende!... Eline fırsat geçince yapacağını yapacaksın! Düşmanına fırsat vermeyeceksin!...” (s. 267) Irazca onun yemek yemesine bakarak şu değerlendirmeyi yapar: “Acar ekmek yeyişi var, dedi Irazca. İyi babayiğit uşak...” (s. 222) Anlatıcı ise bize Sağlıkçı Şakir Efendiyi şu şekilde tanıtır: “Kasketli, külot pantolonlu bir adam. Otuzunda var, yok. Bez yüzlü yazlık ayakkabı giyiyor. Seyrek sarı bıyıkları var. Rumeli'den gelmiş göçmenlere benziyor. Yeşil gözlü. Gülüyor gibi bir hal, üstünden eksik olmuyor.” (s. 210) “Pek konuşmuyor. Vara yoğa titizlenmiyor. Doğma büyüme köylü. Köylük halinden biliyor. Konuşunca köylüden yana konuşuyor. Birçok yiğit insanlar gibi, yoksul takımını tutuyor.” (s. 223)

Haceli'nin büyük oğlu Halil, kara gözlüdür. Yüzü annesi Fatma'nın yüzüne benzer. “Yüzü Fatma'yı andırıyor.” (s. 239) Halil, yapma deneni şeyi inadına yapar. Anlatıcı, Haceli'nin çocukları hakkında şu bilgileri verir: “Tavşan gibi sarı yüzlü iki çocuk, elinde bir bıçak, günbatıdaki direkleri yontuyor. Tokmak kafalarında kocaman ikişer göz. Akları yayılmış gitmiş. Burunlarında birer tutam sümük.” (s. 239)

Çok yoksul olan Karataş köylüleri, fakir oldukları için ayaklarına doğru dürüst çorap bile alamazlar; çoğu yalınayaktır. Yalınayak toprakta çalıştıkları için ayakları büyümüş ve nasırlaşmıştır. Erkekleri şapkalıdır. Camide namaz kılarken şapkalarının siperlerini enselerine çevirirler. Sırtlarını duvara dayayarak otururlar. Oturdıkları yerden kalktıkları zaman ise, anlatıcının ifadesiyle; kışlarını çırparlar. “Toprağa oturmuş gibi kışlarını çırptılar.” (s. 220) Konuşmak istemeyince çiğnelerini çekerler. Parasızlıktan kendi hazırlayıp sardıkları tütünleri içerler. Geceleri köylü tabiriyle ak donla yatarlar. Kızlar ise saçları başları dağınık bir şekilde yatarlar ve anlatıcının ifadesiyle hart hart kaşınırlar.

Karataş köylülerinin ortak psikolojik özellikleri ise şöyledir: Kaymakam köye geldiğinde kaymakamın önünde saygılarından şapkalarını çıkarıp ellerine alacak kadar saygılıdır. Parayı o denli zor kazanıyorlardır ki, muhtar heykel yapımı için para toplanacak deyince daha para sözünü duyar duymaz hepsi de, sanki dillerini yutmuş gibi konuşamayan insanlardır. Anlatıcı, bu durumu şu şekilde dile getirir: “Kimsede ses soluk yok. Az önce, “Hayhay” çekenler, işin içine para sözü girer girmez dilini yuttu” (s. 84) Çoğu, sabahları erkenden işlerine gittikleri için erken yatmayı ve erken kalkmayı alışkanlık haline getirmiş insanlardır. Muhtar Hüsnü, Karataş’ın insanlarını şu şekilde değerlendirir: “Karataş’ın adamını da bilmez misin? Ufak bir patırtının seyrine toplanır hemen!...” (s.177) Muhtar Hüsnü’nün karısı Atiye ise, Karataş’ın erkeklerini devamlı karşısındakinin eksiklerini bulan insanlar olarak değerlendirir: “Karataş’ın adamları, ellerini defter kalem, eksik yazar durmadan!.. Diker gözünü dürzüler...” (s. 145) Kaymakam Orhan ise Karataş’ın insanlarını kendi içine kapanık bulup, hallerini de perişan görüp onları şu şekilde değerlendirir: “Dizilmişler. El koyunları gibi. Çağırdığın yere giden. Koş dediğin zaman koşan. Öl dediğin zaman ölen. Durumları dil ile anlatılamayan... Eski püskü giysiler içinde, perişan... Paçavralara bürünmüş... Yüzyıllık çileler içinde yitmiş! Susuz kör kuyulara dönmüş, ışıksız gözler... Ne demekte, ne söylemekte, ne anlatmakta olduğu belirsiz, anlamı yitik, hatta anlamsız, kaçak gözler!... Yanmış, yunup yıkanmamış yüzler... Kavlamış... Anlamsız gözlerde küçük bir parıltı... Küçük cep aynaları gibi bir ışık...” (s.192-193) Köyün eski bekçisi Halil İbiş ise, Bayramların başlarına gelenleri kastederek, köye bir bela gelince o belanın dönüp dolaşıp illa köyün bir yoksulunun başında patladığına inanır. “Benim de şaştığım! Bir köyde birinin başına bir bela gelecek olsa, kabak varır varır, bir yoksulun başında patlar!” (s. 218) Zengin veya fakir, köylü olmanın çok zor olduğuna inanır:

“Köylü oldun mu dünyada, işin kül! Sadece yoksulu çekmiyor, varılsı da çekiyor köylünün!” (s. 219) Anlatıcı, Karataş Köylülerinin Beytullah Hocanın camide cuma vaazı verdiği sıradaki hallerini şu şekilde anlatır: “Sıralar sallanıyor. Kapıya kadar doldurmuşlar içerisini. Tekmil şapkaların siperi enselere döndürülmüş. Diz çökmüşler. Çorapsız, nasırlı, kocaman ayaklar, sıralar boyunca tekdüze uzayıp gidiyor. Ön sıralardaki sallanma arka sıralara geçiyor giderek... Kalabalık, rüzgârda buğday tarlaları gibi dalgalanıyor. Saf saf durmuşlar, dinliyorlar. Saf saf... Koyunlar gibi güzel güzel sokulmuşlar birbirlerine... Saf saf... Diz çökmüşler. Omuzları düşük. Çoğunun aklı başka yerde.” (s. 232) “Beytullah Hoca’nın “Cemaati Müslimin”i esiyor. İçerinin havası gittikçe ağırlaşıyor.” (s. 235) Alemdar Yalçın’a göre, Karataş köylülerinin dini inancı fazla güçlü değildir. Bunu Bayram özelinde şu şekilde dile getirir: “Bayram’ın dinî inancı da diğer köylülerinki gibi güçlü değildir.” (2011:122) Bunun yanı sıra yine Alemdar Yalçın’a göre, Kara Bayram’ın muhtara başkaldırması, özellikle Irazca’nın savaşçı kişiliği, Karataş köylüleri tarafından muhtarın otoritesine bir başkaldırı olarak değerlendirilir. “Romanda Kara Bayram’ın muhtara başkaldırması, özellikle Irazca’nın savaşçı kişiliği, köyde muhtarın otoritesine karşı bir başkaldırı olarak değerlendirilir.” (2011:122) Anlatıcı, yanık yağ kokusu ve bulgur kokusunun yoksul havasını dolduran Karataş köyünün akşamlarını ve akşamları insanların durumlarını ise şu şekilde anlatır: “Köy içi ıpıssız.” (s.136) “Karataş köyünde akşam ıpıssız bastırır. Havana’nın Sivri’nin gölgesi kaplar düzü. Derken gün anasının koynuna girer. Koyun gelir ağılına. Sığır gelir ahırına. Ağılına, ahırına gelmeyen mallar için sahipleri karşıya çıkarlar. Herkes sürer getirir yitiğini. Bundan sonra bir tek hayvan kalmaz dışarda. Yavaş yavaş insanları da çekilir Karataş’ın. Işıklar çekilir. Sesler çekilir. El ayak çekilir. Köy silinir. Yiter. Beytullah Hoca’nın okuduğu akşam ile yatsı ezanları tek ve son sestir çoğu zaman. Akşamla yatsının arasında Nuri’nin Kahve biraz işler. Kendini fazla yorgun bulmayan birkaç komşu için ışıklı, kısa bir zamandır bu. Fakat tatlı bahar uykuları tez zamanda gelir, göz evlerine oturur. Nuri’nin körpe aydınlığı köyün yaşlı karanlığına “ayakta pes” der, çekilir. Karanlık egemen olur her yere, her eve...” (s.197) “Sokaklarda tek tük insanlar. Bol köpek sesleri. Evlerin kapıları kapalı. Işık sızıyor. Bilinen köy gecesini. Nuri’nin Kahvesi yanıyor. İki saat oturup dağılırlar. Hava bulutlu. Bulutlar kuzulamış. İnce bir ay, görünüp görünüp yitiyor. Yıldızlar seçilmiyor gene.” (s. 251)

2. BÖLÜM

2. KAPLUMBAĞALAR²

2.1. Özet

Ankara'ya 100 km uzaktaki çorak topraklara sahip Tozak köyünün sakinleri, köyün öğretmeni eğitmen Rıza öncülüğünde aylarca çalışarak verimsiz toprakları bağ haline getirirler. Bu bağ işine en fazla sevinen, heveslenen ve işi sahiplenen kişi ise Kır Abbas'tır. Bağları öylesine sahiplenir ki, ilk bağbozumuna kadar bağların bekçiliğini üstlenerek köylülerin talvar dedikleri dört direk üstüne yapılan yüksekçe yatak yeri yaptırır ve bağda yatıp kalkmaya başlar. Bağları adeta gözü gibi korur. Köylüler bağdan çıkan üzümlerle şarap yaparlar. Çalışmanın karşılığını alan köylüler, topraklarına bir bereket geldiğini düşünürler.

Kaplumbağalar da sıcak güneşin yakıcı etkisinden kurtulmak için bağa toplanmaya başlamışlardır. Susuz ve kurak Tozak köyüne nihayet bir bereket gelmiştir. Köylüler bu yüzden çok mutludur, her şey güllük gülistanlık devam ederken bir gün köye toprakları ölçmek için kadastro komisyonu gelir. Komisyon 120 dönümlük Purluk adı verilen arazinin ve tüm bağların devlete ait olduğunu söyler. Devlet adına çalışan hiç kimse köylülere yardımcı olmaz. Buna rağmen yine de köylüler sonuna kadar direnmeyi sürdürerek hükümete başvuru üstüne başvuru yaparlar, dilekçe üstüne dilekçeler yazıp başbakana kadar da ulaşıp bu işin peşini bırakmazlar. Onca emeklerinin karşılığı olarak dikip yeşerttikleri ve gözleri gibi baktıkları bağları kurtarmaya çalışırlar, ancak ne yazık ki bir sonuç alamazlar. Köylüler neye uğradıklarını bir türlü anlayamaz ve o günden sonra üzüntüden uykuları bile delik deşik olur. Öyle üzgünlerdir ki; bir can ölmüş gibi acılıdır, üzüntüden kiminin başı eğiktir, kimi gözyaşlarını tutamaz ve sanki dilleri alınmış gibi hiç konuşmazlar. Daha diktikleri bağlardan anca bir yıl üzüm alabilmişlerdir. Sonunda el konulacağını düşündükleri bağlarını nefret duygularıyla beraber sığırlarına talan ettirirler. Köy eski bakımsız haline döner. Köylülerin bütün ümitleri yıkılır. Bu duruma en çok Kır Abbas üzülmüş ve bütün hayalleri yıkılmıştır. Bozulmuş bağlardan çıkan kaplumbağalar da eskisi gibi yakıcı güneşin altında kalır ve köyü terk ederler.

² Fakir Baykurt, *Kaplumbağalar*, Literatür Yay., İstanbul, 2015. Tezdeki tüm alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

2.2. Roman Kişileri

2.2.1. Kır Abbas

Tam yaşını kendisi de bilmeyip yetmişini aşan, kendi ifadesiyle belki yetmiş dört, belki yetmiş beş yaşlarında, karısı Cennet kadınının Kır Domuz lakabını taktığı, anlatıcının ifadesine göre köyün akıllı delisi, aynı zamanda köyün en bilge adamı olan, köylülerin de Kır Abbas lakabını taktıkları Abbas Kartal, küçük ve çukur kaplumbağa gözlüdür. Uzun boyludur, kırış kırış kırmızı yüzlü ve kına yakılmış gibi kırmızı sakallıdır. Çok zayıftır, kolları adeta değnek gibidir. Etsiz bedeni kıllarla kaplıdır ve kıllı olan göğsü bağı açıktadır. Zaten çatlak olan dudakları yazları sıcaktan daha da çatlar. Yere kimi zaman bir dizini dikerek diğer dizini de bükerek otururken, kimi zaman da bağdaş kurup oturur. Elinde sürekli değneği ile gezer. Sürekli elleri kalçasında dolaşır. Yaşlandıkça beli kamburlaşmıştır, ama buna rağmen yine de her zaman başı dik olarak yürür. Yaşlı olmasına karşın pire gibi hızlı yürüyüp koşu koşuverir. Gür seslidir. Uyurken ellerini göğsüne bağlar.

Kır Abbas tarlada ekin biçerken sırtına dışlığı olmayan kaput bezinden yalın bir iç gömleği giyer. Arada sırada kasabaya veya şehre gideceği zaman ise yamalı ve yırtık neyi varsa giyer, kalıbı bozulmuş fötr şapkasını başına geçirip, sırtına da torbasını takar, bu haliyle karşıdan bakınca tıpkı yirmi beşinde bir delikanlı gibi görünür. Ayağına köylülerin ak don dedikleri beyaz şalvarını giyer, belinde eski bir yünden kuşak sarılıdır, sürekli belindeki kuşağın ipine bağlı bir çakı taşır. Gömleği köylü ifadesiyle donunun üzerine kadar sarkar, gömleğinin etekleri ise dizlerine kadar iner, başına sarı bir poşu sarar. Tarlada çalışırken ayakları yalınayaktır, yalınayak ayaklarına giydiği, anlatıcının ifadesiyle tak tak diye ses çıkaran tahta nalınlarının kayışı ise sert toprakta kurur. Yakıcı güneşin altında ekin biçmekten göğsü bağı çok terler; koltukaltı, apışarası köylü ifadesiyle ıpslak olur. Bu yüzden yorulduğu zaman biraz ara vererek ellerinin tozunu çırpar ve terli yüzünü gömleğinin koluyla silerek soluklanır. Oğlu Yusuf'un ifadesiyle, ayak tabanları diken batmayacak kadar kalınlaşmış ve içinde yaşadıkları araziye uymuştur. İçi köz dolu kül tabakası gibi sıcak ve pur taşlarının üstünde bir karıştan fazla kalınlığı olmayan toprak üzerinde ise ayakları köz üstüne basmış gibi yanar.

Kır Abbas ilk bağbozumunda o kadar mutludur ki, mutluluğundan o güne özel hazırlanmış, beline şal kuşağını kuşanmış, üzerine kırmızı yeleşini giymiştir. Başına sarıdikenlerle, asma yapraklarıyla, buğday başaklarıyla süslü başlığını geçirip ayaklarına da yeni çoraplarını ve çarıklarını geçirir. Eline uzun tutulmamış bir ekmek aktaracından bir kılıç almış; eyerlenmiş ve pusatlanmış, boncuklarla, kozalarla süslü, eyerine süslü kolanlar vurulmuş güzel bir ata kasılarak binmiştir. Kır Abbas karşıdan bakınca tıpkı eskilerden kalma bir asma kütüğü gibi görünür, çok yaşamış, görüp geçirmiş bir dağ adamına benzer.

Şaraba dayanıklılığı, içki başındaki olgunluğu, hem Tozak köyünde hem de bütün çevre köylerde bilinen Kır Abbas'ın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Duygusaldır, şakacıdır, özgür ruhludur, neşelidir. İleriye dönük güzel, olumlu hayaller kurmasını sever, bazen kendi kendine coşup bir türkü mırıldanacak kadar neşeli bir psikolojiye sahiptir. Anlatıcının ifadesiyle kimi zaman ivecendir, kıpır kıpır bir insan olup derinlerden tıpkı bir çocuk gibi güler, kimi zaman da tıpkı bir bebek gibi sevinir. İçki içmesini sever, fakat içmeyi tadında bırakmasını bilir, hiçbir zaman sarhoş olmaz. Yaşlı olmasına karşın kendini demir gibi sağlıklı hisseder. Aynı zamanda kendini dik kafalı, deli ve serseri görür. Çok da sinirlidir, en küçük şeyden bile çabucak sinirlenir, sinirlenince burnundan solur. Zaman zaman ise içinde bir zıtlasma yaşar. Kendi ifadesiyle kışları donarak, yazları yanarak, omzunda hangi şeytanın yüklediğini bilmediği bir yükü taşıyıp gidiyordur ve bundan çok şikâyetçidir. Kendi ifadesiyle, cavır kıracın ortasında ekin biçmekten kızgındır ve içinde bulunduğu çetin koşullardan isyan eder: “El kadar kölge yok! Eşeğimiz de sefil, kendimizde! İçine tüküreyim böyle köyün!” (s. 11) Bu şekilde bir sinire sahip olmasına karşın en kötü olayda bile geleceğe umutla bakabilen bir psikolojiye de sahiptir. Kır Abbas aynı zamanda: “Bu kadar yaştan sonra sabahtan akşama kadar ekin biçemem! Deliyim, serseriyim, dik kafalıyım, kimse baklaşmasın! Ben karımdan, oğlumdan, muhtardan, şeyhten, hem de kadıdan, kaymakamdan korkmam! Zaten hepiciğinden nefret olmuşum! Korkup da bildiğimden geri kalmam!” (s. 26) şeklinde yaz sığağında çalışmanın verdiği yorgunluğun etkisiyle nefret dolu ifadeler kullanmasına, bulunduğu durumdan isyan etmesine ve sinirlenince burnundan soluyan sinirli bir kişi olmasına rağmen, yeri gelince sevgi doludur, yufka yüreklidir ve her kötü olayda kendini öne atıp şöyle söyleyerek her konuda komşularını koruyacak kadar da yüreklidir: “Kaç günlük ömrüm kaldı şurda?” (s. 217)

Bazen köylü ifadesiyle kaskın kaskın dolaşır, sözünü daldan budaktan esirgemez; fakat yeri geldiğinde de ince ve hesaplı konuşmasını bilir. Bazen çok eski bir yazıya benzeyen yüzü okunmaz ve anlaşılmaz. Bir işe karar verdiği zamanlar ise başı diktir, böyle zamanlarda yüzünün hiç şakası olmaz. Kır Abbas, anlatıcının ifadesiyle büyük yetkileri olan bir Alevi piri gibi sessiz, kararlı görünen bir kişiliğe sahiptir.

Kır Abbas'ın bağ yeşertip üzüm yetiştirmek kısa zamanda gönlünün büyük tutkusu haline gelmiş, bu yüzden toprağı istekli istekli, anlatıcının ifadesiyle beli bıkmı ağrımaya rağmen kaçmadan, kaytarmadan ve hiçbir yılgınlık göstermeden kazmaya başlamıştır. Bağların yeşermeye başladığını gördükçe de mutluluktan bağların içinde deli çocuk gibi dolaşmıştır. O kadar mutludur ki, ilk bağbozumunda musalla taşının üzerine çıkmış ve Köroğlu türküsünü oynamıştır: “Ahtım var, ta baştan ahtım var. Bağbozumuna sıra gelince oynayacağım dedim” (s.186) Fakat bin bir emekle yetiştirdikleri bağ arazisinin devlete ait olduğu ortaya çıkmıştır ve bağları devlet tarafından ellerinden alınacaktır. Bunun verdiği hayal kırıklığı ve üzüntüden sigaraya bile başlar. Kır Abbas'ın içi bağlardan yana baktıkça üzüntüden anlatıcının ifadesiyle kan üğünür. Öyle üzülür ve yıkılır ki, Muhtar Battal'ın ifadesiyle sevda gibi bir şey olur. Üzüntüden ve hayal kırıklığından ağzını bıçak açmaz; bağı ne gelirken, ne giderken, ne köyde, küçük torunu Yeşer'den başka kimseyle konuşur. Bu konuda çok sinirlidir ve isyandadır. “Daha öncekileri bırak, Yemen, Balkan şöyle dursun, Kurtuluş Savaşı'nda biz piyade neferiydik, önden gidiyorduk, ülkeyi böyle kurtardık; şimdi ... içi kadar toprağı çok görüyorsunuz bize; yuh size!” (s. 302) Hükümete, bin bir zorlukla yetiştirdikleri bağları ellerinden aldığı için vuracak kurşunu yoktur. “Ortada bir hükümet olduğunu unutmşuz. En başta onu hesaplamalıymış!” (s. 331) Öyle sinirlidir ki, eşkıya olmak ister; fakat eşkıyalık için yaşının geçtiğine hayıflanır. “Çok değil, yirmi yaş genç olacaktın! O dağlar, hem de bilcümle köyler bir eşkıya görecekti! Bir eşkıya, durdurup şu ters dünyayı, yönüne döndürecekti!” (s. 320) Böyle diyerek kırış kırış yüzüyle içinin bütün öfkesini ve isyanını dışa yansıtır.

Kır Abbas ara sıra Eğitimci Rıza'nın çocuklara anlattığı dersleri dinlemeye okula gidip bir şeyler öğrenmek ister. Yeni şeyler öğrenmeye çok meraklı ve isteklidir. Eğitimci Rıza'yı can kulağıyla dinleyerek bir şeyler öğrenmeye çalışır, cahil olmasına karşın her konuda bilgi ve tecrübe sahibidir. Ne kadar aksi olsa da ve ailesini sevmiyor gibi görünse de kasabaya gittikçe torunlarına, gelinine, oğluna ve karısına küçük de olsa

birer hediye almasını ve kendi ifadesiyle evin içinde bir sevinç estirip onları sevindirmesini çok sever. Torunlarının hepsini, özellikle de küçük torunu Yeşer'i çok sever. Kır Abbas, parasızlıktan bazen komşulardan borç para almak zorunda kalır ve eline para geçince o borcu hemen öder. Borcuna çok sadıktır. Aynı zamanda komşularını da çok sever, onlara her zaman birlik ve beraberliği öğütler. “Şu kara toprağın üstünde acı tatlı her günümüz beraber! Fırtınalı günde el ele verirse iyi olur!” (s. 351) Kendini kar parçası gibi iyi bir insan bulur ve kendini her konuda tıpkı Hazret-i Ali gibi sabırlı, tüm koşullara dayanıklı görür ve bu konuda şunu söyler: “Şükür beni yaradana ki huylarım iyi! Kar parçası gibi insanım. Bütün tabiyatımı adı güzel Hazreti Ali bubamdan almışım. Tıpkı onun gibi sabırlıyım. Dayanaklıyım! Kırk gün bir tilki derinin altında yatarım.” (s.130)

Kendini iyi ve sabırlı bulmasına karşın yine de dualarının kabul olmayacağına inanır; çünkü kendini dinine fazla bağlı bir kişi olarak kabul etmez. Karısı Cennet Kadın gibi hurafelere de inanmaz. Kendisini, kendi ifadesiyle gönlü yüksek bir kişi kabul edip Cennet Kadınlı sürekli didişir, ona sürekli olarak kendisini üzdüğü için yaptıklarından bir gün pişman olacağını ve bir gün kendisine hak verip kuru ellerini öpeceğini söyler: “Ama dur, bir gün bütün yaptıklarından pişman olup, ben ettim, sen etme diyeceksin, dur! Şu ellerimi, şu kuru ellerimi öpüp başına koyacaksın, dur! Abbas sen gönlü yüksek, yüreği iyilik dolu bir kocaymışsın, ben bilememişim diyeceksin!” (s.136)

Kır Abbas tarlada ekin biçerken sık sık, tatlı tatlı bir meltemle esip, yaprakları tatlı tatlı kımıldayan, ağaçları sıra sıra uzayıp giden, dibinde hiç olmazsa orak sapı kadar şırl şırl bir su akan, ağaçların dibinde yemyeşil çimenler olan bir yer hayal eder. Fakat hayal ettiği gibi bir yer olmadığı için sıcaktan bunaldığı zamanlarda, her zaman çareyi köylünün Ümmet kuyusu adını verdiği susuz kuyunun dibine inmekte bulur. Kuyunun dibi taş doludur; fakat serindir. Öyle ki serinlik sayesinde uzun süre altındaki yerin darlığını ve kuyunun dibindeki tatsız kokuyu hissetmez. Serinlemenin vermiş olduğu rahatlamayla sinirleri gevşer ve uzun süre kendisiyle konuşur, kendi kendine, hiçbir suçları olmayan karısına ve oğluna atıp tutar. Kır Abbas'ın ailesi ise Kır Abbas kendilerine karşı o kadar aksi olmasına rağmen yine de karısı Cennet Kadın başta olmak üzere, oğlu Yusuf, gelini Senem ve torunları her konuda ona karşı saygıda kusur etmezler, yemeğe oturduklarında o başlamadan başlamazlar.

Kır Abbas'ın bir gün sıcak, yorgunluk ve terden bunalmış bir şekilde ekin biçmekten köye dönerken yolunun üzerine yaşlı bir kaplumbağa çıkmıştır. Kır Abbas kaplumbağayı okşamak istemiş; ancak kaplumbağa başını ve ayaklarını içeri çekmiştir. Kaplumbağa başını içeri çekince sıcaklığın, terin ve yorgunluğun etkisiyle bir anda kaplumbağaya sinirlenmiştir. O anda Kır Abbas'ın aklına birden bir şeytanlık gelir, önündeki yanık toprağı eşip bir oyuk yapar ve kaplumbağayı ters çevirip oyuğa koyar. Sonra da onu öylece bırakıp, elinin tozunu çırparak ve terli yüzünü gömleğinin koluyla silerek ardına bile bakmadan çekip gider. Biraz gittikten sonra ise onu öylece bıraktığı için içini büyük bir pişmanlık kaplamaya başlamıştır. Geriye dönüp bakar; ancak kaplumbağa çoktan ölmüştür. Kaplumbağayı ölmüş görünce pişmanlık dolu ifadelerle yoluna çıkan köyün Eğitmeni Rıza'ya içinde bulunduğu psikolojiyi anlatmaya çalışmıştır: “Ben bu kaplumbağayı ters çevirmezdim İrıza; ama kıracın ortasında ruhum sıkıldı, ne yapacağımı bilemedim yeğenim! Şeytana uyup hata ettim!” (s. 20) Kır Abbas'ın, ölü kaplumbağayı görünce içinde bir yerler yanmaya başlamış, sağ elini bağrına götürmüş ve büyük bir pişmanlık duymaya, adeta kendi kendini yiyip bitirmeye başlamıştır: “Tam buramda yemyeşil bir acı var! Çıkmıyor içimden! Çıkmadığı gibi yiyip bitiriyor beni!” (s. 21) Günlerce ölen kaplumbağanın ayaklarına benzeyen buruş buruş bir el, durmadan yüreğini sıkıştırmış, Tozak kırımının ortasında bir yerde, buruşuk ayakları sarkmış, kanı iliği uçmuş kaplumbağa gözünün önünden gitmemiştir. Öyle ki günlerce utancından her yeri yanmış ve terlemiştir. Kendi ifadesiyle içinden çıkmayan kaplumbağa acısını boğmaya çalışır; ancak ne yaparsa yapsın ölümüne sebep olduğu kaplumbağa bir türlü aklından çıkmaz ve gözyaşları içinde kendi kendine yiyip bitirerek okşar onu: “Tekneli dayım! Senin ölümüne ben neden oldum!” (s. 23) Daha sonra da sulu göz bir adama benzediğini görüp utanarak içinde bir zıtlasma başlar ve kendi kendine sakinleştirmeye çalışır. “Koca Tozak kırında bir ufacık kaplumbağa canım! Ölmüşse ölmüş! Kökü kesilmedi ya!” (s. 23)

Kaplumbağalar romanında Kır Abbas ile kaplumbağa arasında kurulan imgesel bağ oldukça önemlidir. Metne sadece şiirsel bir zenginlik katmasının ötesinde ev imgesi de kullanılmıştır burada. Kaplumbağa nasıl yaşlı ve bilge ise Kır Abbas da yaşlı ve bilgedir. Kaplumbağa kendi kendinin evidir.

2.2.2. Eğitmen Rıza

Otuz sekiz yaşındaki Tozak köyünün Eğitmeni Rıza, uzun boyludur. Uzun boyuyla köyde meşhur Rıza'ya Kır Abbas ve Rıza'nın arkadaşı Hamdi Bey takılmayı çok severler: "Uzun boylularda akıl yoktur ya, sende biraz var!" (s. 39) Rıza'nın elleri iridir. Göz yatakları oldukça geniştir. Geniş yatağı içinde yavaş yavaş kıpırdayan gözleri parlamaz. Elmacık kemikleri çıkıktır. Rıza'nın çenesi ile çene kemiği ve şakakları iridir. Kalın karakaşlıdır. Poşa bıyıkları biraz kırmızı ve biçimlidir. Rıza ilk bağbozumunda, bağbozumuna özel giydiği kırmızı yeleği ve omzuna astığı tüfeği ile çok şıktır.

Eğitmen Rıza'nın psikolojik özellikleri: Rıza'nın bilgili ve aydınlık bir yüzü ile birlikte saf bir görüntüsü vardır. Her konuda komşularına karşı saygılı davranır. Rıza, tarlalarda orak biçen köylülerine bakıp bunca emek vermelerine karşın yine de bir şey kazanamadıklarını düşünüp onlar için üzüler, onların bu zor yaşamdan nasıl kurtulabileceklerini düşünür ve bunun üstüne kafa yorar. "Gidecekler, bir gün alıp başlarını gidecekler! Ya da kalıp göklerin boşluğuna el açacaklar. Nasıl edip de onları gitmekten ya da el açmaktan kurtarmalı..." (s.19) Bunun üstünde düşünme düşünme sonunda köylerinde asma dikip üzüm yetiştirebileceklerini bulur. Köylüleri susuz ve kurak Tozak köyünde asma dikip üzüm yetiştirilebileceğini ikna ederek bu işe ön ayak olur, bu işin başarılı olmasında çok önemli bir role sahiptir. Onlara üzüm yetiştirmenin sadece dua ile olmayacağını, bunun için çok çalışmaları gerektiğini söyleyerek onları yönlendirir: "Suyu Dua Bulmaz, Fen Bulur! Hepiniz fen kafalı olacaksınız." (s. 39) Köylüler bağ dikme işine şüpheyle bakarken o bu işe inanmıştır ve aynı şekilde köylülerin de inanmalarını sağlamıştır. Rıza köylülerinin güvenini kazanmış bir kişidir, hepsi de bağ işine şüpheyle bakmalarına karşın biliyorlardır ki, Rıza bir işi iyi düşünmeden kendilerine açmaz, olur olmaz işler için onları yönlendirmez. Bu bağ işinde ısrar ettiğine göre mutlaka haklı çıkacaktır. Rıza köyünü seven ve köyü ile köyünün insanların iyiliklerini düşünen bir kişidir.

2.2.3. Cennet Kadın

Kır Abbas'ın karısı, belki altmış, belki yetmiş yaşlarındaki Cennet Kadın, kara gözlüdür. Beyaz saçlıdır. Zayıftır. Meşe dalı gibi yanık yüzlüdür, üç örgülü saçı döşüne kadar iner. Tarlada çalışmaktan beli bükülmüştür.

Cennet Kadının psikolojik özellikleri ise; genelde uysal, sakin ve sessizdir. Her konuda sabırlıdır, kendini çok sabırlı görür: “Allah’ım bana Fatma Ana’mızın sabırlarını vermiş! Sabrederim ben!” (s.11) Kır Abbas tarafından azarlanınca sesini çıkaramaz ve konuşamaz, yeter ki Kır Abbas kızmasın da ne isterse yapayım diye onun çevresinde pervane döner. Kocasını sinirli olduğunda ona soru sormaktan bile çekinir, her zaman kocasını saygıyla dinler, onun sözünden çıkmaz. Sevildiğini, özellikle de kocası Kır Abbas tarafından sevildiğini hissedince çok mutlu olur ve üstüne bir utangaçlık gelir. Çok iyi niyetlidir, birisine kırılınca veya küsünce bile barışmam demez. Bazen Kır Abbas’a kızıp sinirinden elleriyle dizlerine vurur, kocası dövünce ise onun yüzünü tırmalayacak kadar sinirlenir, sinirlenince gözü hiçbir şeyi görmez, bazen o derece sinirlenir ki; sinirinden yas edip ağlar ve kızarıp bozarak renkten renge girer. Sinirlenince kocasına şöyle demekten bile çekinmez: “Cehenneme tükür cehennemee!” (s.11)

Mutlu olduğu zamanlar içi bir hoş olup hayallere dalar. Bütün köylüler gibi hurafelere inanır. Örneğin, torunları hastalandığında nazardan hastalandıklarına inanır. Cennet Kadın işlerden dolayı sabahları erkenden, daha horozlar ötmeden kalkıp kana kana uykulara doyamayan, iş işlemekten tırnakları kırılmış, hayatı boyunca yoksulluk yüzünden gün yüzü görmemiş bir kadındır.

2.2.4. Senem Gelin

Kır Abbas’ın gelini Senem, uzun boyludur. Sarı yüzlüdür. Sarı yüzü utanınca kıpkırmızı olur. Yüzü güneşin altında çalışmaktan yanmış, sararmış ve soluklaşmıştır. Senem’in vücudu ay aydınlığında yağlanmış gibi parlar.

Senem’in psikolojik özellikleri, son derece uysaldır. Kocasına, kaynanasına ve kayınpederine karşı söz söylemeye dili varmaz, onların önünde saygıdan iki elini göğsüne bağlar. Çok da yufka yüreklidir. Çocukları hasta olduğunda sabaha kadar uyumayıp ciğer evlat diyerek onların başında beklemekten üşenmez. Kısaca Senem, her işe koşmaya çalışan uysal bir kadındır.

2.2.5. Diğer Kişiler

Rıza’nın karısı Döne, sarı yüzlü ve yeşil gözlüdür. Sağlam yapılıdır, öyle ki; Kır Abbas’a göre Döne’nin kaya taşı gibi bir eti vardır. Çok pratiktir, her işini kuş kadar

hafif ve hızlı görür.

Döne'nin psikolojik özellikleri ise, Döne'nin ilk kocası ölmüştür. Kocasını öldükten sonra kocasının kardeşi Rıza'yla evlenmiştir. Rıza'yla evlendiği için kendi ifadesiyle yüreğinde her vakit bir eziklik duyar ve bu yüzden göğsü bağı yanar. Döne aynı zamanda çalışkan, tutumlu ve uysaldır.

Kır Abbas'ın torunları içinde en sevdiği küçük torunu Yeşer'dir. Yeşer'in gözleri yeşildir. Anlatıcının ifadesiyle Yeşer, bebekken bağında bağırdığı, belinde kundağı ile yaramazlıktan sürekli ellerini dikenlere çizdiren, sıcaktan dudakları çatlayan, sevimli ve konuşkan bir çocuktur.

Okulları denetlemekle görevli, bir oğlu liseyi bitirmiş, ondan küçük oğlu ortaokula yeni başlayan, bir kızı orta birde, öbür kızı da ilkokul son sınıf olmak üzere dört çocuklu, yaşı kırkla ellinin arasında olan Eğitimci Rıza'nın arkadaşı Müfettiş-Gezici Hamdi Bey, esmerdir. Anlatıcı onun esmerliğini kara olarak betimler. Hamdi Beyin yüzü yanık ve yuvarlaktır. Başına panama şapkasını takıp, ayağına golf pantolonunu giyer. Eline çantasını alıp sırtına da ceketini giyer, ceketini bazen çıkarıp kolunda taşır. Sigarasını içip sigarasının dumanını savurmasını çok sever. Hamdi Bey başına gelen kötü şeye bile sürekli iyimser yaklaşır. Çoğu zaman güler yüzlü ve şakacıdır, köylülerin yanında espri yapmasını çok sever. “Baştan düşünüp sağlam bir köylü hanım almak varmış! Öyle bir köylü hanım ki, hem köye uyacak, hem kasabaya! Ama kasabadan aldık, köye uymuyor!” (s. 198) Köylüleri severek onlara cesaretli olmaları gerektiğini söyleyip her konuda kendilerine güvenmelerini ister ve onlara öğüt verip yol gösterir. Neden hep böyle iki omzunu düşürmüş, kamburunu çıkarmış, eğilir bükülürsünüz? Biraz cesaretli olursanız her işleri başarır, dağları devirirsiniz gibi sözlerle onları cesaretlendirir. Fakat bağ arazisinin devlete ait çıkmasının ardından bağların bozulması konusunda elinden bir şey gelmediği için gözleri dolup suskunlaşır, içinin derininden bir şey kabarıp boğazında düğümlenir.

Bütün köylüler gibi yoksul olan Tozak Köyünün dokuz yıllık Muhtarı Battal, bıyıklıdır. Battal'ın başı şapkalıdır. Arada sırada kasabaya gittiğinde üzerine yırtık ve yamalı ne varsa giyip ayaklarına da eski çarıklarını geçirir. İlk bağbozumunda ise kırmızı yelek giymiş ve tüfek takınmıştır. Misafirin önünde diz çöküp öyle oturur. Yumuşak yüzlüdür. Mutlu olduğu zamanlarda şakalaşmayı, özellikle de karısıyla

şakalaşmayı çok sever. “Bir su ver Güley, ben öley!” (s. 171) Keyfi iyi olduğunda herkese takılıp güldürecek kadar neşeli bir psikolojiye sahiptir. Bir şeyden korkunca hemen bismillah okur. Evine gelen misafirine karşı çok saygılıdır, misafirini başındaki şapkayı eline alıp öyle karşılar ve misafirinin önünde saygısından diz çöküp oturur. Misafir geldiğinde eğer evinde ikram edecek bir şey bulunmazsa utançtan başını önüne eğer. Kafasına takılan bir şey olduğunda düşünceli düşünceli gezinir, sinirli olduğunda ise yüzü sirke saçar, yüzünün sirkesi keskindir. Yokluktan tarlaya azık olarak ancak bir kaşık yoğurt ile bir haşlanmış yumurta götürebilir.

Battal’ın kızı Alime, sarı saçlıdır. Sürekli tarlada çalıştığı için yüzü güneşten yanmıştır. Anlatıcının ifadesiyle kavruk yüzlüdür. Saçları uzundur ve örgülüdür, saçlarının örgüsü beline kadar inmiştir. Ayaklarına giydiği nalınları kendisine çok yakışır. Alime çok pratiktir, her işi koşturarak yapar. Köye gelen malmüdürünün ifadesiyle tatlı dilli ve cula kuşuna benzeyen genç bir kızdır.

Tozaklıların, Ankara yoluna inerek üzüm dağıttıkları yerde duran otomobildeki erkek turistlerin, sakalları ve saçları sarıdır. Üstleri başları toz toprak içindedir. Turist kadınlar ise, güneşten bronzlaşmışlardır, sarışın ve sarı saçlılardır. Hepsi de kısa kollu, şortlu ve açık yakalıdır. Köylülere ve Kır Abbas’a göre turistlerin her biri tunç gibi sağlam, ne dudakları yalama, ne yüzleri kavlıktır, hepsinin de karnı tok sırtları pektir.

Anlatıcının yarım şişko, köylülerin ise şişko lakabını taktıkları kadastro memuru Emin Sağlamer keldir, başında hiç saçı yoktur. Kel başına fötr şapkasını takar. Sürekli ceket pantolon giyer. Fazla yürüyemez ve koşamaz, önüne az yokuş çıksa bile o yokuşu çıkamaz, yürüdüğü zaman ise apışını açar. Kilolu olduğu için yere bağdaş kurup oturamaz ve köylülerin ifadesiyle tıs tıs tıslar. Yemeğini yer sofrasında yemeyip masada yiyecek kadar kendini şehirli hisseder. Köylülerin yanında şehri ve şehir yaşamını överek, onlara kendince öğüt verip köyleri ve köylüleri beğenmez, onları hor gören bir kişiliği vardır. “Yaşam kentlerde şimdi! Evlerin içinde akar su, ışık, sıcak sulu banyo, sıcak sulu mutfak... Ama şehirde ona göre gelirin olacak! Gelirin yolu da belli, kafayı çalıştırmak! Kafayı çalıştırdın mı çok iş var. O zaman oluk gibi akar para! Köyler öyle mi? Taş devrinden kalma yemekler, tunç devrinden kalma yataklar, fitilli lambalar... Kağnı, karasaban, kuyu suyu, tuluk suyu... Geçmiştir artık bunların çağı! Boşuna beklemeyin buraları! Vakti geçmeden bir yolunu bulup kentlere sokulun. Dünya kırk kulplu kazan, bir kulpundan tut sende kazan... Burda kadınlarınız görgüsüzlükten,

erkekleriniz bilgisizlikten imanınız gevriyor!” (s. 238) Emin Sağlamer aynı zamanda keyfine de çok düşkün bir kişidir.

Ölçüm memuru Demir Bey ise, Emin Sağlamer’in aksine çok zayıf ve incedir. Uzun boyludur. Onun da başı keldir. Demir Bey de, Emin Bey ve bütün memurlar gibi keyfine son derece düşkündür. Her yemeği yemez, tavuk ve yumurtayı ağzına hiç sokmaz. Kısaca, köye gelen Emin Bey ve Demir Bey köyü ve köylüleri beğenmeyen kişilerdir.

Anlatıcı, Tozak köyünün tasvirini yaparken insanlarını da şu şekilde anlatır: Tozакlıların Orta Anadolu’da yaşadıkları Alevi Tozak Köyü, eşekle kasabaya iki, Ankara’ya iki buçuk gün uzaklıktadır. Elektriksiz evleri gaz lambaları ile aydınlanır. Tozak, Babas ve Kumartaş köylerinin ardında otsuz ve ağaçsız dağların sıralandığı yerdedir. Susuzdur ve yazları çok sıcaktır. Tozak öyle sıcaktır ki, sıcaktan kırlardan kurumuş otların çıtırtısı gelir. Kıyıda köşede kalmış bin yamalı bir yoksul yorganı gibi alabildiğine kurak, bakımsız ve unutulmuş bir köydür. Tozak köyünün rüzgârlı havalarda yanık toprak yolları toz savrulur. Kışları ise sokakları devamlı çamurludur. Tozak köyünün az ötesinde Hasayaz, az berisinde ise Hançılı köyleri vardır. Zamanı saat olmadığı için güneşle ölçen insanlarıyla sevimli ve kendi halinde bir köydür Tozak. Tozağın; üçayaklardaki salıncakları örten soluk şarap rengi peştemalları, kuyruğunu ve kulağını düşürmüş eşekleri ile civcivlerini peşine takmış tavukları, kedileri ve köpekleri, dört tel buğdayı devşirmek için terleyen, dili damağına yapışmış ufacık, karınca gibi küçük görünen esmer insanları ve her yeri kaplayan karıncaları ile birlikte her yeri tezek kokar. Ay ışığında üstündeki eğrilerle, yamalarla dalgalana dalgalana uzayıp gider. Evlerin damlarının başlarındaki bacaları ve ak yuvak taşları ile boz bir kilimin nakışı gibi birbirinin benzeri görünür, sanki dünyadan bezip yere kapanır. Yürümek istiyormuş; ama yürüyemiyormuş izlenimi veren evleri ile hepsini yere mıhlamışlar gibi görünür. Bacalarından eğri dumanlar yükselir, ay ışığının altındaki evleri ters döndürülmüş kaplumbağalara benzer, güdük bacalarının gölgesi ise damlara düşer. Birbirine yakın altmış balçık evlidir ve ovacık yolunun berisinde, gömütlüğün ağzında musalla taşı parlar. Issız, anlatıcının ifadesiyle yoksulun yoksulu, uzaktan bakınca çok küçük ve daracık görünen bir köydür. Tozакlılar ise toprağın canı uçup giden, altında neyin yattığı belirsiz; eski, bin yamalı yoksul bir yorgana benzeyen, bir iplik çeksen sanki yüz yaması dökülecek gibi duran, uzaktan karıncalar gibi kara, karıncalar gibi

küçük görünen bir köyde yaşadıklarının farkındadırlar.

Tozak Köyünün erkekleri gür bıyıklıdır, sürekli tarlada çalıştıkları için ekşi ve acımsı bir ter kokarlar. Tozak Köyünün kadınları ve gelinleri ise uzun boyludur. Uzun örgülü saçları bellerine kadar yaylanıp uçar. Onlarda inceden ekşi ve acımsı ter kokarlar. Sırtlarına bebeklerini sarınıp iş yaparlar. Kocalarına karşı çok saygılılardır, öyle saygılılardır ki; ayakta, elleri göğüslerinde emirlerini beklerler. Köyün kadınları ile genç kızları, erkekleri ile genç oğlanları, çocukları, ufacık bebekleri; soluk renkli, yamalı giysili insanlardır. Sadece Tozak'ta değil, Ankara'nın bütün köylerinde durum aynıdır; herkesin yüzü yanıp kavrulur, üstleri başları perişandır. Tozak köylüleri eğilerek bükülerek yılın ürününü devşirmeye çalışırken yaz kış devamlı arı gibi çalışırlar. Dışarıdan pek nadir misafir geldiği için kendi aralarında kaynaşırlar. Köyün okuldaki bir ayağı kırık tek masasında arada sırada şehirden gelen misafirlerin rahat yemek yiyebilmesi için masanın altına girip masayı tutacak kadar misafiri başlarının üstünde tutarlar. Gelen misafiri tek kişinin üzerine yıkmazlar, hep birlikte ağırlamaya çalışırlar. Parasızlıktan sabun bile alamazlar, giysilerini kille yıkarlar ve ancak on beş günde bir kuyudan taşıdıkları sularla banyo yapabilirler. Kır Abbas'ın ailesi de tıpkı diğer köylüler gibi, köylü ifadesiyle bir bakraç kili ve en düşük cinsinden bir kalıp sabunu olan, bir fincan çayı bile komşularından ellerine para geçince ödemek koşuluyla ödünç alabilen, yoksul bir ailedir. Tozaklıların inançları hurafe doludur. Buna bir örnek vermek gerekirse, köyün ebesi Hörü Ebe, doğuma başlamadan önce kendi çevresine geniş bir çizgi çeker, daha sonra çörekotunu çizdiği halkanın içine saçıp okuyup üfler. "Allah'ım yarabbim, hem doğacağı, hem doğuracağı gözet! Çörekotu tohumlarını saçtım, dualarımı okudum, sen kabul et yarabbim!" (s. 143) diye dua ederek bütün cinleri doğum yapılacak alanın dışına kovaladığına, onları o yerden uzak tuttuğuna, artık bundan sonra çörekotu tohumlarının üstüne hiçbir cinin basmayacağına inanan bir kişidir. Bu konudaki başka bir örnek ise, doğacak kuzuların dişi olması için kızları koçların üzerine bindirmeleridir. Aynı zamanda Tozak köylüleri çok cahildir; öyle cahillerdir ki, köye kadastro memurları gelene kadar, köyelerine düşen meteoroloji rasat cihazının ne olduğunu ve en yakın karakola teslim etmeleri gerektiğini bilemezler. Köy ile ilgili bir karar alacakları zaman ise okuma-yazma bilmedikleri için parmakla mühür basarlar. Öyle cahillerdir ki; onlara göre, soyadı bile hükümetin verdiği işe yaramaz bir takıntıdır. Köyün Eğitmeni Rıza, kendilerine bağ dikip üzüm yetiştirebileceklerini söyleyince ve bu işi yolu yöntemince anlatınca, bütün köylünün içinde asma dikmek ve

o asmalarda salkımlar yetiştiğini görmek isteği saha kalkmıştır. Bu yüzden yıllarca verimsiz olduğu için kullanmadıkları 120 dönümlük Purluk adı verilen araziyi, herkese 2 dönüm düşmek üzere kendi aralarında paylaşmışlardır. Elleri patlayıncaya kadar pur taşlarını kırmak için öylesine çalışmışlar, bağ dikmek ve üzüm yetiştirmek için öylesine mücadele etmişlerdir ki... Anlatıcı bu durumu şu şekilde anlatır: “İliğine kadar yorgun oldukları halde, bir karış daha fazla kazmaya gayret ediyorlardı.” (s. 86) Sonunda hepsi de doğaya karşı kazandıkları zafer karşısında mutluluktan gözyaşı dökmüşlerdir. Kadın ve kızlar ilk bağbozumunda azık torbalarını takınmış, çocuklarını arkalarına sarınmış, sarıçiçekli yazmalarını örtünmüşlerdir. Kızların yanakları parlar. Delikanlılar ise kırmızı yelek giymiş, tüfek takınmışlardır. O kadar mutlulardır ki, sanki düğüne gidiyorlarmış gibi giyinmişlerdir. Anlatıcının ifadesiyle o gün kızların ve delikanlıların içlerinde ince ince aşklar, sevdalar biter. Herkes birbiriyle şakalaşır. Herkes birer çiçek gibidir ve bir coşkunun içinde. Aynı zamanda Tozaklılar, başa geçen hükümetlerin hiç birisinin köylüyle ilgilenmediği ve köylere hiçbir yatırım yapmadığı için bugün bu durumda olduklarını, onun için bu kadar yoksul ve cahil kaldıklarını düşünürler; bu psikolojiden kurtulamazlar. Bunun için ara sıra devlete laf dokundurmadan geri kalmazlar. “Devletimiz var olsun! Köylüye gücünün yettiği kadar elini uzatıyor!” (s. 222) Hâlbuki onlar iyi niyetleriyle şöyle düşünerek hükümetin de kendilerini desteklemeleri gerektiğine inanırlar: “Hökümet, köylü... Bunlar etle tırnak gibidir. Evelallah elimizden geldiği kadar destekleriz hökümetimizi. Lüzum ettiği vakit o da bizi destekler işallah! Bundan kuşumuz yoktur!” (s. 234)

Köylüler, Ankara’ya göre yabandır. Gurbettir. Ama kendi bakışlarına göre kendi yurtlarında, evlerindedirler. Şiddete maruz kaldıklarında kabuklarına güvenip içeri çekilmekten başka çareleri yoktur. Baykurt’un çarptığı sınır, burada köylülerin karşısındadır. Kaçınılmaz olarak bu yüzeyin sertliği, köylülerin kabuğuna galip gelmiştir. Köylüler boyun eğmektense onurlu bir kaybedişe razı olmuşlardır. Kendi üzüm bağlarını kendi elleriyle bozmuşlar; bir diğer deyişle kendi ev imgelerini yine kendileri yıkmışlardır. Tıpkı insan karşısında çaresiz kalan kaplumbağanın kurtulmaktan vazgeçip sırt üstü kurumayı beklemesi gibi. Roman bu yönüyle sadece insanı anlatmaz. İnsanın doğa ile kurduğu ilişki üzerinden hayvanlara da selam verir. *Kaplumbağalar* romanı, kaybedenlerin safında, kaybedenler anısına durulan bir saygı duruşudur. Tozaklılar; yılmayan, pes etmeyen, azimli ve tuttıklarını kopartan gayretli insanlardır. Kır Abbas; köylülerini, tıpkı yılmayan, azimli köstebeğe benzetir ve onlar

hakkında Şu yorumu yapar: “Köylü dediğin bir köstebek. Toprağı burnuyla eŐiyor. Yörüyor görmüyor. İyi kötü yiyeceğini buluyor.” (s.151) Tozak köylüleri, o kadar bonkördürler ki, ilk bağbozumunda saçı denilen güzel bir âdeti yerine getirirler. Türk halkının özelinde Tozакlıları yoksul olmalarına karşı saçı âdeti gibi güzel bir âdeti yerine getirdikleri için Tahriratçı Sırrı Bey, övgüye hak eden insanlar olarak görüp onları Şöyle değerlendirir: “Bu halk öyle gönlü yüksek, öyle asil ki, bak neler yapıyor! Bak bak, ta üç saat ötedeki köyden yürüyüp Őoseye iniyor. Elinde kalbur, sepet. Tanımadığı, bilmediği insanlara üzüm dağıtıyor; parasız!” (s. 293) Saçı âdeti ilk bağbozumunda, toplanan üzümleri parasız gelip geçene dağıtmaktır. Tozакlılar; çoluk çocuk köyden Ankara yoluna inerek, yoldan geçen otobüsleri, arabaları durdurarak gelip geçen herkese saçı âdetini uygulayarak ilk topladıkları üzümleri dağıtırlar. Kır Abbas bu güzel âdeti Şöyle açıklar ve tanımlar: “Bağcılığın töresinde, ilk üzümü Şapır Şupur yemezler! İlk üzümü saçı kılarlar! Saçı kılmak çok iyi bir töredir; saçı kılmak bağcılığın töresinde eski bir iŐtir!” (s.190) Tozакlıların bir başka güzel adetleri ise, ilk önce kına yaktıkları kuzuları ve koçları koçkatımı âdeti yapmalarındır. Tozакlılar o gün kendi aralarında akşama kadar gülüp eğlenirler. Anlatıcı, bu güzel âdeti de Şu Şekilde anlatır: “Tozak’ta herkesin üç beş koyunu var; ama herkesin koçu yok. Olmayanların koyunu olanın koçundan geçiniyor. Kınalı koçları çekip Seyranlı’nın başında halka olur, getirdiklerini ortaya kor, hep bir ağızdan dualarını okuyup lokmalarını paylaŐırlardı.” (s. 202)

Tozak köyünde çocuk çoktur, hiç olmayanın evinde en az üç dört çocuk vardır. Yediyi sekizi bulan bile vardır. Çocuğu olmayan tek karı koca olan Çil Keziban’la Kaymak Muharrem köyde çocuksuzluğun büyük eksikliğini hissederler ve çocuk sözü açılan her yerde ezilirler. Bu durum aralarındaki iliŐkiye de yansır, sık sık birbirlerine sen kısırsın diyerek kavga ederler.

Dünyaya yoksul olarak gelip yine o yoksulluk içinde büyüyen, Eğitmen Rıza’nın okuttuğu köylü çocukların hepsi de yoksulluktan ve iyi beslenememekten ufacık kalmıŐlardır. Hepsinin de dişleri aktır. Anlatıcının ifadesiyle çoğu Őimdiden kavruktur ve tüylü tüylüce yüzlü, tozlu tozluca dudaklıdır. Nohut burunlulardır. Hepsi de yedi çeŐit renk ve büyük gözlüdür. Çoğunun dili peltektir. Kızlardan bazılarının saçları iki kat örgüldür, örgülü saçlarını belden aşağı salarlar. Bazısının ensesi makas yüzü bile görmemiştir. Bazısının elleri bileklerine kadar kirlidir, bazısının tırnakları uzundur ve

uzun tırnaklarının içi kirden görünmez. Yalın ayaklılardır, ayakları da elleri gibi karadır. Sürekli yalınayak dolaştıkları için tırnakları taşlara çarparak fırlayıp gitmiş, yaraları önce azıp daha sonra kabuk bağlamıştır. Hepsi de alaca iekli ucuz basmalardan, yamalı ve yerli dokumalardan giyinirler ve giysilerinin her yeri yama içindedir. Hiçbirinin de okula giderken ne giyecek doğru dürüst bir önlüğü, ne de yakaları ile tokaları vardır.

Çocukların psikolojik özellikleri ise, aileleri tarafından terbiyeli bir Şekilde yetiştirilmişlerdir. Analarının babalarının sözlerinden hiç dışarı çıkmazlar, öyle terbiyelilerdir ki; oyuna dalmış olsalar bile sofraya çağrıldıklarında oyunu hemen bırakıp itiraz etmeden sofranın başına sessizce diz çöküp otururlar. Tozak köyünün çocukları doğru dürüst bir eğitim almadıkları için eğitimsizdir, eğitimsiz oldukları için de köye bir yabancı gelse ondan ekinip korkan, tatlı ve sevimli çocuklardır. Köylüler ise, çocuklarına fazla eğitim verememelerine rağmen, çocuklarına küçüklükten itibaren bir işin kulpundan tutup çalışmayı öğretmişler, onlara Şöyle söyleyerek yreklendirmişler ve yaptıkları işin başarılı olmasını sağlamışlardır: “Maşaalah, bak ne güzel oldu!” (s. 245)

3. BÖLÜM

3. TIRPAN³

3.1. Özet

Tırpan; 50 yaşını geçmiş, Gökçimen köyüne bir saatlik mesafede Evcî köyünün en zengin kişisi ve Ağası kabul edilen Kabak Musdu'nun, Gökçimen'de Havana ile Velikul'un 13'ünü yeni bitirip 14 yaşına yeni giren kızları Dürü ile araya, çimen'deki adamlarını da sokarak para gücüyle ve zorla ana- babasını da ikna ederek evlenmesini anlatır. Dürü, Kabak Musdu ile evlenmek istemez. Bu yüzden kendi canına kıymaya kalkar; fakat son anda köyün bilge kişisi olarak kabul edilen Uluş tarafından kurtarılır. Daha sonra Uluş tarafından Dürü kaçırılır; ama ne yazık ki çok geçmeden bulunur. Roman, zorla evlendirilmek zorunda bırakılan Dürü'nün gerdek gecesi sarhoşluktan sızıp kalan Kabak Musdu'yu, zengin ağaların zenginlikleri sayesinde istedikleri kızlarla evlenmelerine karşı çıkan Uluş'un verdiği tırpan ile öldürmesiyle son bulur.

Fakir Baykurt'un romanlarında: “Öykünün klişeleşmiş aktörleri şunlardır genellikle: Yoksul ve cahil köylü; onu sömüren gerici güçler (ağa, imam, parti adamları) ve bir de kurtarıcı (öğretmen, ilerici kaymakam ya da uyanık bilge bir köylü) dir. (Moran, 1990:243) Berna Moran'a göre: “Tırpan bir bakıma simgesel bir roman; Dürü'nün Musdu'yu öldürmesi, zenginlerin yoksulları ezdiği bir düzene başkaldırı anlamına gelir, çünkü bu davranış bireysel bir cinayet değildir. Dürü Musdu'yu yalnızca kişisel nedenlerden ötürü öldürmüyor, kendi gibi kızlara almaya kalkışacak başka Musdu'lara ders olsun diye, onları yıldırma için öldürüyor.” (1990: 256) Berna Moran'ın görüşüne göre Dürü, Musdu'yu yalnızca kendini kurtarmak için öldürmez. Musdu ve Musdu gibilere ders vermek, onlara örnek olması için öldürür. Ayrıca, Berna Moran konuyu kadın-erkek çatışması, feminist ve Marksist açısından da ele alır: “Dürü ile Musdu çatışması kadın-erkek çatışması olarak feminist bir başkaldırıyı; yoksul-zengin çatışması olarak ise bir sınıfın başkaldırışını temsil eder. Yani Fakir Baykurt, Dürü'nün sorununa hem feminist hem Marksist açıdan yaklaşmış olur.” (1990: 257) Berna Moran'a göre Dürü, ezilen yoksul sınıfı temsil eder. Fakir Baykurt, *Tırpan*'da

³ Fakir Baykurt, *Tırpan*, Literatür Yay., İstanbul, 2017. Tezdeki tüm alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

ataerkil düzende ezilen kadınlara örnekler gösterir. Ezilen kadınlara örnek olarak Kabak Musdu ile zorla evlendirilen Dürü, bu evlilik işinin olmasını istemeyen Dürü'nün annesi Havana, halkın tabiriyle üstüne kuma gelmesini istemeyen Kabak Musdu'nun karısı Kamile ve bütün zengin ağaların zenginlikleri sayesinde istedikleri küçük kızlarla evlendikleri gibi Kabak Musdu'nun da 14 yaşını yeni giren Dürü ile evlenmesine karşı çıkan köyün bilge kişisi Uluğuş ezilen kadınlara örnektir.

3.2. Roman Kişileri

3.2.1. Dürü

İlkokulu yeni bitiren Dürü, yeşil gözlerinin içi gülen bir kızdır: “Gökçimen köyünün yeşiliydi tastamam.” (s. 2) Tüylü tüylü yüzlü, pembe yanaklı, ıslak dudaklıdır. Ayrıca küçük ağızlı, küçük dilli, süt gibi parlak dişli, gelinliğin içinde ince belli bir sülün gibidir. 14 yaşına yeni giren Dürü'nün boyalı ipe ve gök boncukla örülü sarı uzun saçları sallanıp dökülmektedir. Tam bir köylü kızı gibi başı yazmalıdır, şalvar giyer, kuşak bağlar. Annesi Havana tarafından: “Dorum kızım, döşlü kızım, göküş gözlü kızım!...” (s. 2) şeklinde betimlenen Dürü, bağda bahçede toprakla uğraşarak, düven sürerek, burçak yolarak, ekin biçerek, saman çekerek, harman yeri süpürerek ana babasına yardım eder. İlkokul diplomasını aldıktan sonra göğüsleri kabarmaya başlamıştır. Anlatıcının ifadesiyle: “Mum gibi yumuşak.” tır. (s. 25)

Dürü'nün psikolojik özelliklerine gelince, mutlu olunca gözlerinin içi güler. Korktuğu zaman dizlerinin bağı çözülür, düşüp bayılacak gibi olur. Kabak Musdu'yu gördüğü zaman da büyük bir korkuya kapılır. Kabak Musdu'nun kendisiyle evlenmek istediğini öğrenince anlatıcının tabiriyle: “Ağlayacak, ağlayamıyor; bağırarak, bağıramıyor. Dumanlı boranlı bir dağ üstüne geliyor; dünyanın taşı kayası üstüne yıkılıyor. Bunca ağırlığın altından nasıl kalkacağını bilemiyor. Kabak Musdu'nun göbeğini, gövdesini, bıyıklarını, hele kaplamalarını aklına getiriyor, korkudan çıldırıyor. Aklım çıkıp gitmesin diye, başının üstünü bastırıyor.” (s. 23) gibi bir ruh hali içine girer. Bu evlilik konusunda ilk başlarda tedirgin olsa da her şeye rağmen ana babasının bu evliliğe razı olmayacaklarına güvenip ümidini yitirmez. Henüz kayrak oyunu oynayacak kadar kendini çocuk hisseden Dürü evlilik konusu ortaya çıktığından beri durmadan ağlayan, gözyaşı dökken bir kız haline gelmiştir. Hastalanıp yataklara düşmüş, iğne ipliğe dönmüştür. “Kocadı, olgunlaştı biraz da. Gözleri çukura kaçtı. Süzüldü

yüzü.” (s. 75) Kötü hayaller kurup: “Ne yapacağım ben o herife varıp? Nasıl baş edeceğim dünyaları, yılları? Şişgöbek’in gülüşü, bakışı gözümün önüne geldi mi boğulacak gibi oluyorum.” (s. 89) diye düşünür. Bu şekilde kötü düşünceler içinde kendisini bir çıkmazın içinde hisseder. Öte yandan Uluguş’u düşünüp: “Benim de olsaydı Uluguş Ahmet gibi gönlümün aktığı bir sevenim! Babam böyle Kabak Musdu gibi birine verimkâr olunca, el ele tutuşup kaçırseydik biz de!” (s. 89) diyerek hayaller kurar.

Kötü rüyalar görür, korkudan titrer, Kabak Musdu’yu görünce kaçacak delik arar. Kabak Musdu ile karısı Kâmile düğün ve urba işini konuşmaya gelince içi köz gibi yanar, adeta boğazından aşağı kızgın yağ dökülmüşe döner. İntihar etmeyi düşünür: “Asacağım! Şan olsun köye anam babam! Şan olsun Kabak Musdu bu yöreye!... İneceğim ahıra, takacağım merteğe ipi! Yemlecin üstüne çıkacağım! Salacağım kendimi yere!...” (s.129) Bu olaydan sonra iyice içine kapanır ve çevresindeki herkese ve her şeye üzgün, solgun bakınmaya başlar. Bir gün yüreği güm güm vurarak, başı yerde olarak önceden Uluguş’un kendisine öğretip Kabak Musdu’ya söylemesini istediği sözleri Kabak Musdu’nun yoluna çıkıp: “Sen bu işten vazgeç! Güzellikle söylüyorum! Vazgeç! Ben senin dengin değilim! Bir kendine, bir de bana bak! Aramızdaki yaş farkına, boy farkına bak!... Benden kabat gitsin diye söylüyorum sana!” (s.148) şeklinde onu uyarır. “Olmayacak işlere gönül koşturma Kabak Emmi! Ben senin dengin değilim. Benim günahıma girme! Ben kendimi sana mundar ettirmem. Onun için yoluna çıktım; kendi ağzımla kendi kulağına söylüyorum. Sen bu işten vazgeç. Vazgeçmezsen, benden günah gitti. Pişman olduğun zaman eline fırsat geçmeyecek! Çok fena olacaksın! Bütün bu çevrede de, Kızılca’da, Ankara’da şan olacaksın. Dürü dediydi bile diyemeyeceksin!...” (s.149) diyerek onu öldüreceğinin sinyalini verir. Ama ne yazık ki bu sözlerinin hiçbir faydası olmaz. Bu olayın da etkisiyle, öyle içine kapanmıştır ki; düğününden önce arkadaşlarıyla son kez eğlenmek için toplanınca, eğlenemeyip suskun oturur. Bu yüzden içi kanar ve sık sık dalıp kendinden geçer. Düğün yaklaştıkça Kabak Musdu’yla kurduğu kötü hayallerden sonra: “Benzi kül gibi. Dudakları soluk. Boynu kulağı ter içinde. Elleri titriyor. Göğsü körük gibi inip kalkıyor. Arkasından kurt kovalamış gibi korkuyla inip kalkıyor göğsü. Yüreği ağzından akacak gibi. Birden yağmur gibi boşandı gözleri. Birden yeşil sular damladı yere. Döküldü yanaklarından aşağı. Salıverdi kendini. Höykürerek ağlamaya başladı.” (s. 173) Öte yandan babası, Musdu’yla evlenmeğe karşı çıktığı için onu ahıra elini kolunu bağlayarak hapseder.

Babasının cezalandırmak için elini kolunu bağlayarak hapsettiği ahırdan babasının bulamaması için bir başka yere kaçırılırken yakalanacağım korkusundan dişi çatırdar. Anlatıcı, Gökçimen köylülerinin Dürü kaçırıldığında büyük bir dayanışma örneği gösterdiklerini vurgular. Bunu jandarmalar köyü öldürdükleri sırada her evden verdikleri şu örnek davranıştan anlayabiliriz: “Dürü bizdee!... Dürü bizdee!...” (s. 291) Böylece her daim Dürü’nün yanında olduklarını belirterek güzel bir dayanışma örneği gösterirler. Ne yazık ki, bütün bu çabalara rağmen Dürü bulunur. Dürü bulunduğunda ise korkudan yüzünün alı pembesi uçup gider, bir serçe kuşu gibi korkudan titrer. Öyle korkar ki çamın sakızı gibi eriyip akar. Gelin almacılar geldiklerinde korku ve çaresizlikten çırpırır, ayakları titrer, gelin arabasına bindirirlerken ayakları tutmayıp yere çöker, yerde mi gökte mi gittiğini bilemez. Gerdek gecesi Kabak Musdu’yu öldürmeye karar verdikten sonra ise asi bir kişiliğe bürünür. Anlatıcı, Dürü’nün bulduktan sonra ve Uluguş’un, Dürü’ye Kabak Musdu’ya öldürmesi için eğelttiği tırpanını vermesiyle birlikte düğünündeki değişimini şöyle anlatır: “Artık gülüyor, şakıyor! Göküş gözleri dere suları gibi oynayıp duruyor. Gelenlere kalkıyor, el öpüyor. Karıların kızların boynuna sarılıyor. Anasının evini bırakıp gidecek kız oturur ağlar, değil mi? Dürü ağlamıyor, gülüyor. Benzi biraz soluk; ama o kadar olur!” (s. 327) “Dürü’nün gözlerinin içi gülüyor. Gülünce ufacık ağzının dişleri parlıyor süt gibi! Her zaman ıslanmış gibi duran dudakları açılıyor, ak dişlerinin arasından ufacık dili görünüyor.” (s. 335) Anlatıcı, Dürü’nün Kabak Musdu’yu öldürdüğü gerdek gecesini ise şöyle anlatır: “Titriyor eli ayağı. Kalktı usulca. Sandığı açtı. Bohçadan kendi giysilerini çıkardı. Donunu, sıkmasını, kuşağını, kepini çıkardı. Başka bir bohça çıkardı. Çöktü dizinin üstüne. Titremesi geçmiyor. Çıkarıp attı üstündeki pembe şeyi! İvedi ivedi giydi kendininkileri. Musdu boyuna horluyor. Hışırta etmeden giyinip kuşandı. Kolundaki saati, bilezikleri, boynundaki altınları attı. Azığını, ekmeğini bir çıkıya sardı. Sıkıca kuşandı beline. “Tırpışım gel!” dedi birden. Aldı eline. “Euzü”yü okudu. Kalktı ayağa. “Yoksul Allah’ım! Yalnız Allah’ım! Temiz Allah’ım! Bu gece her işini bırak, benimle ol! Bırakma beni kara gözlü Allah’ım!...” dedi. Korktu birden! Ayakları üstüne çöktü. Elini yere koyup bekledi. Bir hıçkırmak geldi boğazına. Ne yapacağını bilemedi. Kalktı!... Lambayı kıstı Dürü. Karyolanın başucuna dolandı. Uzun uzun ölçüp oranladı. Boş böğründen sokacak tırpışı. İki eliyle sokacak, var gücüyle basacak! Sonra bir eliyle ağzına çaput basacak, bir eliyle tırpışı burkacak; sonra öyle bırakacak. “Euzü”yü okudu yeniden. Sokuldu yanına. Sokuldu iyice. Tırpışı doğrulttu. Ala aydınlıkta basıverdi birden. Basıverdi iki eliyle! Var gücünü topladı. Birden iki parmak girdi tırpış. Var

gücüyle yeniden yüklendi. Topuzuna kadar gömdü tırpışı! Bastı. Kanı büngüldedi. Süzüldü yatağa. “Bööö!” diyecek oldu uykusunda. Diyemedi. Bir eliyle hemen çaput bastı ağzına. Bastı yerleştirdi. Sonra burktu. İyice burktuktan sonra bir daha bastı! Öylece bıraktı. Baktı yüzüne hışımla; “Ben senin önüne geçtim! Emmi dedim! Etme dedim! Ben senin dengin değilim dedim! Etme, bu iş sana hayır getirmez dedim!...” Bohçasını beline sardı hemen! Açtı kapıyı. Çıktı usulca. Dışından kitledi kapıyı. Anahtarı çıkarıp soktu beline. Hayattan saçağa süzüldü. Kuzu damına atladı. Gözünün kestirdiği yere attı kendini. Toplanıp koştu. Bir solukta dereye vardı. Söğütlerin altından koştu.” (s. 346, 349)

Anlatıcı aynı zamanda Dürü vasıtasıyla Gökçimen köyünü de anlatarak, Gökçimen köyüyle çoğunun gözleri çayır çimen yeşili olan kızlarının arasında şöyle bir ilişki kurar: “Gökçimen’i bilen azdır. Ankara’ya bağlı bir köydür bu. Bir küçük tepenin eteğinde elli kadar ev, bir cami, bir dibek, bir çeşme, bir yunak, bir çürük okul ve elli kadar gübreliktir. Evler yan yana, birbirine bitişik ve toplucadır. Hepsinin yönü güneydir. Köyün ardında çamı, ardıcı tükenmiş bir dağ durur. Ön yanı açıklıktır. Bu açıklıkta Gökçimen’in tarlaları serilir. Tarlaların bir başından bir başına kırk dakikada yürünür. Bu açıklığın hepsi Gökçimen’in değildir üstelik. Evcî köyünün tarlaları gelir, Gökçimen’in koltuğuna sokulur. Bir yandan da Kayadibi köyünün tarlaları başlar. Arkadaki dağdan belli belirsiz bir su çıkar. Büküle büküle öteki köylerin topraklarına gider. İki kıyısına söğüt, kavak dikmişlerdir. Bağ bahçe yapmışlardır. Kimi yerler çayırlıktır. Köyün camız, sığırı, sıpası buralarda yayılır. Yaz gelince de kesilmez. Gökçimen’in insanlarına, hayvanlarına yeter iyi kötü. Oysa çoğu köylerin suyu kesilir. Çiçek çimen, yeşermiş ot, ne varsa yanar kavrulur yazın.” (s.1) Anlatıcı, çayır çimenin yeşilini kızların gözlerine benzettiği Gökçimen’i şöyle tasvir etmeye devam eder: “Çevre köylerde bir inanç vardır: “Gökçimen’in suyu kesilmediğinden, her yanı çayır çimendir. Çayır çimenin yeşili kızların gözüne yansır. Bu yüzden göküş olurlar. Eğer avcunda üç kuruşun var da, kendine yeni bir karı almak istiyorsan, Gökçimen’e git, kız al!” derler.” (s.1)

3.2.2. Kabak Musdu

Elli yaşını geçen Kabak Musdu kalın dudaklıdır, kabak kafalıdır, kendini boğa gibi şişman görür, köylüler ona ‘şiş göbek’ der. Adımlarını aç aça ve sünnet olmuş çocuklar gibi apışını açarak ve kolunun birini de tohum saçarak gibi yürür. Beline kuşak

sarar, sabahları dar gelen poplin pijamalarını giyer. Ağzı sanki fişek kapçası gibi; gümüş, altın ve kromdan kaplama dişlerle doludur. Başı şapkalıdır; sağ elinde kamçı tutar, kolundaki “Serkisof” marka saati kendine çok yakıştırır, sağ elinin parmağında ise kocaman bir yüzüğü vardır. Ankara’ya gideceği zaman elinde mutlaka tahta bavulu olur.

Kabak Musdu’nun psikolojik özellikleri ise şöyledir: Dürü’yü görür görmez bir süre gözünü kızın üstüne yapıştırıp kıza vurulan Kabak Musdu, şöyle söyleyecek kadar cüretkârdır: “Bu kız Allah kendi yapıp yaratmış! Uzun uzun uğraşmış! Elini yüzünü, kaşını gözünü kendi tamamlamış. Kalfalara filan havale etmemiş!... Böylesini Cenabıallah ancak kendisi başarabilir! Bravo!...” (s. 2) Dürü’yle evlenmeyi kafasına koymuştur. Dürü’yle evlenme konusunda Havana ve Velikul’a adamları vasıtasıyla baskı yapar. Karşısındaki kişileri küçük görüp onları beğenmez. Bunun en tipik örneği, Dürü’nün annesi Havana’ya kılıbacaklı Havana, Linlin’e ötürekli Linlin demesidir. Kuşağı para doludur, bir eli yağda bir eli baldadır; yeni yeni tırnak kesecekleri, çakıları, çakmağı, tabancası, dürbünü vs. olup, gösterişe çok önem veren bir zengindir. “Yetmişinde, sekseninde, doksanında hep boğa gibi, koç gibi olurum!...” (s.116) diyecek kadar kendini sağlıklı hisseder. Aklına parlak bir fikir geldiğinde ise gözleri parlar, bir konuda sıkıştığında ise karnına sancı girer. Yaşantısından çok memnundur ve kendini çok beğenir: “Her şeyin âlâsını ararım hep! Sigara mı içiyorum? Süzgeçli olacak! Amerikan! Yeni bir avrat mı alıyorum? Gökçimen’den olacak! Hemi de kız! Rakı içeceğim zaman da Altınbaş! Tabancam dersin Simit Vesson! Yani o da Amerikan!” (s.116) 14 yaşındaki Dürü’yle arada bunca yaş farkının olmasına rağmen evlenmek isteyip istemediğini soran Kızılca ilçesinin karakolunun komutanına; Allah’a şükür, variyetim yerinde. Vücudum sağlıklı diyerek Dürü’yle evlenmek istediğini söyler. Ayrıca, yaşam felsefesi gereği şöyle bir düşünce yapısına sahiptir: “Gözel sevmek ayıp değil, yasak değil, günah hiç değil! (s. 4) Yeniden evlenme konusunda ise şöyle düşünür: “Neye almayacakmışım? Deral alıp bugünkü günlerimin değerini bilmeli, tadını çıkarmalıyım! Yoksa dünya geçer gider oğlum Kabak Musdu! Geçer gider ki, gelmez geri! Parayı vapurlara doldursan da, işe yaramaz o zaman. İlle de vaktinde. Demir tavında, güzel çağında demiş. Sen de çağında seveceksin.” (s. 31) Dünyada keyifli ve rahat yaşamının yollarını arar. “Bu dünyada rakı içip bağıracaksın; sigara içip savuracaksın; yatıp yatıp kanıracaksın!” (s. 328)

Kendisini: “Ben öyle kan emici ağalardan değilim! Ben hiç kimsenin üstünde malımla ağırlık yapmam! Ben gönlü yumşak ağayım! Çok mülayim ve insanlıklılıyım!” (s. 275) diyerek çok iyi bir kişi olarak görür. Dürü, kendisiyle evlenmek istememesine rağmen kızla zorla evlenmeye çalışıp Havana’nın da gönlünün olmadığını bildiği için, arkadaşı İt Omar’a: “Valla bu iş tatlılıkla olmazsa, kızını dağa kaldırıyorum! Yukarı Erikli’nin çobanlarına birer av tüfeği, biraz saçma, barut alarak... Havana olacak o Kılılbacak’ı da sürütürüm geceleyin! Ne yapayım? Şeri şer keser! Hemi de benimle şaka yapılmaz İt Omar! Yaniya bunu kendin çok iyi bildiğin gibi, Velikul’un da hem kendisine, hem hanesi tarafına iyice öğretmeni istiyorum!” (s. 95) diye tembihleyerek İt Omar aracılığıyla Havana ve Velikul’a gözdağı vermek ister. Dürü’nün bu işte gönlünün olmadığını bildiği için: “Para kuvvetiyle Dürü’yü musmum ederim.” (s.118) diye düşünür ve parasıyla her şeyi elde edebileceğine inanır. Dürü ile evleneceğine ve mutlu olacağına öyle kendini inandırmıştır ki, Dürü’yü düşünüp sık sık hayaller kurmaya başlar. “Dürü’yü getirdi gözünün önüne. Düğün olmuş, alıp götürmüş Evcî’deki evine. Koluna girmiş, merdivenlerden çıkıyor. Konu komşu toplanmış. Çevre köylerden ahbablar gelmiş. Bakıyorlar el çırpı çırpı. O da dönüp para serpiyor kalabalığa. Sonra Dürü kolunda, giriyor kapıdan içeri. “Ulan ne safa be!...” Avradı Cinli Kâmile biraz kararıyor; ama o kadar olur. “Emekliye ayrılacağım, rahat edeceğim filan demez! Ne kadar aksiliği varsa döker ortaya cinli domuz!” (s. 71) şeklinde hayal kurup; aynı zamanda karısı Cinli Kâmile’ye Dürü’yle evlenmesini istemediği için kızar. Her zaman gördüğü gibi kendini temiz yürekli, yumuşak kalpli ve ince gönüllü görüp karısı Cinli Kâmile’ye: “Ben böyle insanlıklılı bir Kabak Musdu’yum ki, yeni avrat almaya kalkarken emektar avradımın kalbini kırmak istemem.” (s. 73) diyen Musdu ile ilgili olarak anlatıcı da şu ifadeleri kullanır: “Cömert adamdır Musdu. Harımları, bahçeleri vermiştir ortakçılara. Ekip diker, kaldırır, yerler çocuklarıyla. Bağlardan kalanı bölerler. Kavaklıdere Şarap Fabrikası üzüme iyi para verir. Ama Evcî’den kimse götürüp satamaz. Musdu satar. Her bağdan Musdu’nun aldığı hisse toplanınca dünya olur. Çeke çeke bitiremez kamyonlar. Paralarını “trak” alır. Üzüm paralarını getirir, Cinli Kâmile’ye verir. “Sok bir köşeye! İyi gün olur, kötü gün olur!” der. Üzüm paralarını biriktirir Kâmile.” (s. 330) Kabak Musdu’nun sarı saçlı, göküş kızlara karşı farklı bir ilgisi vardır ve bunu karısı Kâmile ile de paylaşmaktan çekinmez. Dürü’ye olan duygularından kurtulmaya çalışır; ama başaramaz. Köylüler kadar hurafelere inanmaz, ama yine de Dürü’nün gönlünün olmadığını bildiği için Şakir Hafız’a git, Dürü’ye biraz oku der. Dürü kaçırılınca Musdu, Dürü’yü bulmak için köydeki herkesin evini izinsiz

aramak ister. Fakat Muhtar, Dürü'nün izinsiz aranması işinde: “Mahkemeden karar olmadan hiçbir evi arayamazsın! Mahkemeden karar olmadıkça, ben ev mev aramam, Kabak Ağa! Bunu iyi bil!...” (s. 230) deyince, Musdu da: “Savcılar, yargıçlar ahabım!” “Ne kararı?! Gökçimen’de ne kararı? Onu da nerden çıkardın? Yoksa benim önüme kanun mu dikiyorsun? Kanun benim dediğimdir burlarda! Sakın yanlış düşünme!...” (s. 230) şeklinde konuşarak ve kendini üstün görerek böbürlenir ve Muhtar’ı tehdit eder. Ayrıca, kendini bulunduğu bölgede ne kadar üstün gördüğünü; düğün için, okula gidip çocuklara şu sözleri söylemesinden ve okulun kendisi tarafından düğün bitene kadar derslerin durdurulmasına karşı çıkan öğretmene şu sözleri söylemesinden de anlayabiliriz: “Dersler istoop! Düğüne gelip el çırpacaksınız! Hey hoy çekeceksiniz! Bana bak oğlum Özkan Efendi! Bu dangır dungurun içinde çocuğun kafasına ders girmez! Esasına bakarsan, düğün de bir derstir. Serbes bırak döller! Sen de görüş, konuş gelen konuklarla. Onların içinde de öğretmen var üç beş. Arkadaşlık et kendileriyle! Müfettiş mi? Aklına yanayım! Tecrübesiz olduğun belli! Ulan Evcî köyünde yalnız benim sözüm yürür!” (s. 329-/330)

Eşine dostuna karşı çalım satmasını çok sever. Etrafına öyle bir korku salmıştır ki, köyünün ve çevre köylerin insanları, Kızılca ilçesindeki Karakoldaki görevliler; uzatmalılar, uzmanlar kendisinden çekinir. Dürü ısrarla kendisini istemediğini söyleyince: “Bir düşünsene, sana gönül veren herif kim? Ben Kabak Musdu’yum Dürü! Seni, senin kendini, sülaleni abat ederim! Sülaleni, servete, paraya gömerim!...” (s.148-149) Havana’ya da: “Ulan sizin karşınızda kim var? Kiminle güreşiyorsunuz? Ayırdında değilsiniz heral?” (s. 226) diyerek zenginliğiyle böbürlenip, ağalığına güvenip tehdit ederek her şeyi elde edebileceğine inanır. Dürü kaçırılıp ortadan kaybolunca üzüntüsünden kahrolur ve öfkesi, anlatıcının tabiriyle beynine vurur. Dürü’yü bulmak için ilçeden gelen Şerif Çavuş’a: “Evcî’de duramadım, Şerif Çavuş! Yüreğim köz gibi yanıyor! Kızı çabuk bulalım, Şerif Efendi! Yoksa ben aklımı çıvdıracağım! Ne kadar tilkiliğin varsa göster kardaşım! Yoksa kalbim tık duracak!...” (s. 303) şeklinde dert yanarak içinde bulunduğu psikolojiyi anlatmaya çalışır ve komutanın yanında kendini tutamayarak gözleri dolup ağlar. Kızılca ilçesindeki Aziz başkan, merak etme sen, kızı hemen buluruz, deyince içi biraz olsun ferahlar, genişler. Öyle ki bu haber üzerine adeta çocuk gibi sevinir, ayakları bastığı yeri seçmez, uçacak gibi kanatlanır. Dürü bulununca ise mutluluğundan ve hoşnutluğundan uçarak: “Edebi güldüreceğim güzel yüzünü! Bindireceğim miniposa, doğru Ankara! Ankara’da taksi

tomafili! Bir ankaya, bir Baraj! Bir ankaya, bir Baraj! Mehtap Lokantası'nda yoğurtlu kebablar yedirip, Amerikan şurupları içireceğim... Kalaylı kaplarda kavurma! Çekirdeksiz kuru üzüm! Bakar beslerim! Hem de fıstık ile bir haftanın içinde balık gibi yaparım onu!" (s. 327) deyip Dürü'ye güzel bakacağından ve onu mutlu edeceğinden son derece emin olan bir kişidir.

Anlatıcı Evcı köyünü, insanların ve Kabak Musdu'nun nasıl zenginleştiğini ise şöyle anlatır: "Evcı köyü Gökçimen'e bir saat. Atla kırk dakika. Kabak Musdu ağır sürer, ezmez atını. Ağır sürdüğü halde az çeker iki köyün arası. Gökçimen'den daha ufak, yanık, kavlak bir köydür. İnsanlarının çoğu Ankara'ya göçmüştür. Ankara'ya göçenlerin yarısı Almanya'ya, Hollanda'ya geçmişlerdir. Göçenlerin de, kalanların da mülkü yoktur. Ufak köydür. Mülkün tümü Musdu'nundur. Parasız kalırlar. Cahil kalırlar. Çekip giderler sonra. Yükleri bir kağnyı ya doldurur ya doldurmaz. Bir küçük "kondu" odasına sığar Ankara'da. Ama kalan kalır. ileye dayancası olan, Evcı'de kalır. Bir bayırın eteğindedir. am, hemen üstündedir. Yukarı doğru yürürken önce biraz tarla gelir. Sonra çalılar, dikenli ardıçlar başlar. Çalılıarın, ardıçların arasında sarıçamlar yer alır. Kesile kesile seyrelmiştir çamlar. Ama başka köylerin bu kadar da yoktur. Tavşan, keklik, tilki, bıldırcın, çok av bulunur çamların, çalılıarın arasında. Saklı koyaklardır buralar. Ne Ankaralı bilir, ne Amerikalılar. Sapa yerlerdir. Yol vermez her zaman. Taak tuuk, paat küüt, avcı gürültüleri olmaz. Her cumartesi pazar, köyün dolayını yabancı heriflerle kopayları, tazıları çevirmez. Kendi halinde, eli yüzü kapalı, kale gibi bir köydür... Alt yanından Erikli'nin suyu geçer. İki yanı elma bahçeleridir. Yeni kurulmuştur bahçeler. Yer içerler. Bu kadarına izin verir Kabak Musdu. Bu yüzden Evcı'nin imamı, üyesi, "Ağamız iyidir valla!" diye sık sık övgü düzer. Ama yenilip içildikten sonra kalan elmaları toplatıp satmak Musdu'nun hakkıdır. Kamyonlarla götürür Ankara'nın haline." (s. 30)

Anlatıcı Kayadibi köyünü, insanların ve köyün Kabak Musdu ile ilişkisini de şöyle anlatır: "Kayadibi köyü, koca bir kayanın dibinde. Saçı solu da kayalar, kayalar! Az tarlası var. Mala davara vurmuş bir köy. Yola bele uzak. Cip, pikap ancak seçimden seçime uğrar. Uzak bir köy. Ağası da yok, paçası da. Toprakları bitersiz. Kuzuları Kabak Musdu'ya verirler. Sekiz on kişi arıcılık yapar. Eski yöntemle kayırırlar arıyı. Üçer dörder kovan vardır her birinde. Kovanları sepettir. Sepetlerin içini dışını sığır mayısıyla sıvarlar. Gene de balı iyi olur. Çiğdem, çiçek, ardıç, çam kokar. Karağan,

meşe, dağelması kokar. Ayrı tadı, lezzeti vardır. Taze taze çıkartır Kabak Musdu. Beşten, altıdan alır kilosunu. Götürür otuzdan, kırktan, tutturabildiğinden satar.” (s. 45) Berna Moran’a göre Kabak Musdu zengin egemen sınıfı temsil eder ve romanın kötü kişisidir.

3.2.3. Kâmile

Kabak Musdu’nun Cinli Kâmile lakabını taktığı ilk karısı Kâmile, eğilip kalkarken: “Anam anam anam!...” (S.32) diye inleyerek daha kırk yaşına basmadan ağrı sızı bulan bir kadındır.

Kâmile’nin psikolojik özellikleri: Ağrılarla sızılarla hayatını devam ettirmeye çalışırken bir de Kabak Musdu tekrar evleneceğini söyleyince yıkılır. Fakat yanına yıldırım düşmüş gibi sarsılmasına rağmen yine de sarsıldığını belli etmez. Yıllardır Kabak Musdu’dan gelen her baskıya, her küsküye iyice koşullanmıştır. Korkudan kocasının karşısında ağzını açıp bir tek sözcük konuşamaz ve onun bütün olumsuzluklarına karşın yine de kocasını sever ve kendi evliliğini hatırlayınca kocasına: “Beni de böyle kokularla, altınlarla getirdindi Kabak Ağa! Kahbe devran dönüp dolandı; bıktın! Çok gücüme gidiyor. Dayanamıyorum. Aklım havsalım almıyor. Duydum duyalı uykum tezikti. Dağları kaldırıp derelere dolduruyorum. İçimdeki ağrıyı sulara boşaltıyorum. Bir türlü uyuyamıyorum. Ah çekip, of çekip inliyorum sabahlaraca!...” (s. 72) serzenişinde bulunur ve Dürü onu öldürdüğünde, yine de kendisine yaptığı onca hakaretlere, eziyetlere karşın ve onun kapısında ezilen bir kadın olmasına rağmen onun ölümüne ağlayan bir kadındır. “Köyün diline düşeceksiiin! Olanca saygınlığın yitecek!... Başımın içine tuz doldurmuşlar sankim Musdu! Ben bu işe zor dayanacağım! Gidip kendimi susuz kuyulardan birine atacağım! (s. 74) diyerek ağlamasına, inlemesine, üzüntüsünü ve isyanını dile getirmesine, bu işten vazgeçmesi için Kabak Musdu’ya yırtan, yalvaran gözleriyle bakmasına, gözlerinden siyim siyim gözyaşı dökmesine rağmen tez zamanda onun karşısında musmum olur ve onun yanında üzerinden sanki teker geçmiş kurbağaya döner. Dürü’ye bakmaya gittiklerinde ise Havana’nın yanında dert yanıp isyan eder: “Seninkiyle benimki, kıpırdadıkça yumruk yemek başımıza! Yazan kâtip kara yazmış yazımızı; elcezleri kırılınsın!” (s. 81) Düğün için bütün hazırlıklar görülmesine rağmen yine de ümidini kaybetmek istemeyip şöyle hayal kurar: “Bir beklenmedik iş olsa. Musdu, “Caydım avrat! Senin güzel hatırın için caydım!...” diye bağırsa Evcî’nin sokaklarında. Hemen izinin üstüne dönüp gitse.

Sarılsa Musdu'nun boynuna. Öpse kocaman yüzüklü sağ elinin bütün parmaklarını tek tek! Beklenmedik bir iş olsa da, Havana'nın asık yüzü gülüverse! Bu ev, bu dam, bu avlu, merdiven, bu tahtalar, topraklar, bu damdaki yuvak taşı, bu apteslik, bu kara küçük küsük kapılar gülüverse! Beklenmedik işler olur mu acep kendiliğinden?..." (s. 77-78) Dürü'ye bakmaya gittiklerinde ise kendisi gibi Dürü'nün de bu evlilik işini istemediğini öğrenince gözlerinde bir ışık parlar.

3.2.4. Tuncer

Kabak Musdu'nun oğlu Tuncer, sürekli başında bir kasketle dolaşır, kasketini başından hiç çıkarmaz.

Tuncer'in psikolojik özellikleri ise: Babasına saygıda kusur etmez, öyle ki; babasına saygıdan, babasının önünde başı her zaman öne eğiktir. Her zaman ayakları birbirine bitişik bir vaziyette babasının karşısında saygılıca durur ve babasına söyle emrini baba der. Babasının bir dediğini iki etmez ve onun her istediğini yapmaya çalışır. Babası ona çok sert davranmasına ve hiç sevgi göstermemesine rağmen yine de babasını sever ve Dürü babasını öldürdüğünde babasının ölümüne ağlayacak kadar babasına karşı iyi ve merhametli olan bir evlattır. Babası sürekli içki içtiği için o da babasından göre göre içkiye çocukken alışmıştır. Anlatıcının ifadesiyle: "İçkinin içinde pişmiş!"tir. (s. 339)

3.2.5. Havana

Dürü'nün annesi Havana'nın başı yazmalıdır. Bacakları erkeklerinki gibi kılıdır.

Havana'nın psikolojik özellikleri: Bir şeye sinirlenince mosmor olur, elleri titrer ve içi altüst olur. Sinirlenince hiç kimseden korkmaz, ağzına geleni söyler; sinirlenince kocasına bile kepçekulak demekten çekinmez. Kabak Musdu'nun parasının çok olmasının yanı sıra küçük kızlara karşı tutkunluğunu da bildiği için Dürü'yü isteyecek diye yüreğine bir sancı çöker. En sonunda korktuğu başına gelmiş ve Musdu Dürü'yü istemiştir. Kabak Musdu'dan öyle nefret eder ki, kendi tabiriyle Kabak Musdu'yu görünce nefretinden sapsarı olup sinirinden eli ayağı titrer. Kabak Musdu'yu öldürme hayali kurup: "Gönül diyor, saklan camın dibine de, tam geçerken bir teneke közlü külü boca ediver başına! Ümmeti Muhammet'e şan olsun Toprak Soyulcan! Ölümünden öte köy var mı be? Kabak Musdu'nun üstüne közlü kül döktük diye bize idam cezası mı

verecekler? Versinler!...” (s. 94) şeklinde hayal kurar. Bu iş için bütün köylü kadınlar, hayırlı, uğurlu olsun Havana dedikçe sinirden ve içinin acısından içi cayır cayır yanar ve adeta sinirden dumanı başından çıkar. Kocasını Velikul’a, Kabak Musdu’ya kızını verdiği için ateş püskürür, bağırıp çağırır, ilk başlarda bu iş olacak diye ağrıların, acıların içinde kıvrılır. Bu beladan nasıl sıyrılacaklarını kara kara düşünür, bir felakete uğradıklarının ayırındadır ve bu felaketi, bu Musdu belasını yenemeyiz diye çok korkar ve anca çareyi suçu Velikul’la birbirlerine yüklemekte bulurlar. Dürü’nün de bu evliliği istemediğini bildiği için kızını intihar edecek diye yüreği korkudan adeta yerinden çıkacakmış gibi vurur. Bu konuda köyün kadınları el birliktir: “Otur şuraya! Otur da dinle! Musdu Ağa kızınıza bir gönül düşürdü, kapınızı çaldı! Böyle nazlanır ederseniz, yarın o da soğuyuverir! Cihanda kız mı yok? Elini sallasa ellisi! Ama onun gayesi başka. O bir yoksul kızını alacak, hükümet nikâhı yapıp kendisine hanım aile tutacak. “Cinli Kamile’den çektiklerim yeter!” diyor. Karı kıymetini iyi bilir bunun üstüne. Kaderi varmış sizin kızın, kaderii! Yatın kalkın dua edin. Dedelere mum yakın. Tekkelere aş dökün...” (s. 58) diyerek bu evliliğe razı olmasını isterler. “Hiç olmazına düşünme bu işi Havana! Hem takdiri ilahiye karşı geliyorsun, hem kızının başına konmuş kuşu ürkütüyorsun! Şimdiki zamanda yoksullara kız verenin akli yoktur. Akli varsa, kaderi yoktur. Senin kızın maşaallah, daha on dördüne basar basmaz bu gidenin en varsıl adamının kaşığına çıktı. Ama sen de burun kıvırıyorsun! Çok yanlış düşünüyorsun bu işleri Havana, çok! Çoluk çocuğun önünde bu tavırları, tafraları bırak! Bunlar şaşkın avratların yapacağı işler! Yarın döner döner dua edersin sebep olanlara...” (s. 59-60) dedikçe kendi kendine: “Gözel Allah’ım, bir Kabak Musdu’ya baaak, ayıya, bir de benim Dürü’me bak; hiç yakışığı var mı?...” (s. 89) diyerek isyan eder ve sinirden deliye döner. Fakat Şakir Hafız okuyup üfledikçe, o ve köylü kadınlar nasihat verdikçe, el birliktir beynini yıkadıkça değişir, çünkü kendine arka çıkacak, elinden tutacak hiç kimse yoktur. Bir de bütün köylüler gibi cin çarpar, ağzın eğrilir ve yerlerin karış karış sahibi olduğu gibi hurafelere inandığı için yumuşaverir. Anlatıcı bu değişmeyi şöyle anlatır: “Okumalar Havana’ya etki yapıyor. Şakir Hafız üfledikçe esniyor. Karmakarışık düşlerin içine dalıyor geceleri. Gördüğü düşleri bazen Hafız’a, bazen İt Omar’ın karısına açıyor yorsunlar diye. Onlar da önündeki “açık” yollardan, kızına çok iyi bir kısmet çıktığından, kısmetinin daha da güreleceğinden konuşuyor. Gittikçe azalan direncini temelli silip atmamak için hayırdan, şerden, kaderden, kısmetten, alındaki yazılardan söz ediyorlar. “Dürü o gün o ayvayı aldı da, damın başına dikeldi. Bilir miyiz kim istedi dikelmesini? Kabak Musdu da ata binip o sırada geçti ordan! Beş

dakika önce geçse, ne olurdu? Kız çökmüş bulgur karıştırıyor! Sırtı yola dönük. Görebilir miydi Kabak Musdu? Göremezdi. Bu işler de açılıp saçılmazdı böyle. Yaradan böyle istemiş Havana! Yerlerin göklerin sahibi! Çöpçatan böyle çatmış! Buna karşı durulmaz! İradeyi küllüye, iradeyi cüziye... İradeyi küllüye Cenabıallah'ın elinde. Yazıyı o yazıyor.” (s.120) “Alinyazıları önceden yazılırmış. Hele kız çocukları, daha ana rahmine düşmeden hazırlanır konurmuş dünyanın kapısına. Yazmış bir kez yazan! Değiştirmenin oluru var mı? Böyle şeyler biraz da cahillikten ileri gelir. Köy yerinde okumuş avrat nerde? Değil köy yerinde, şehir yerinde bile binde bir. Diniyesi kuvvetli avrat tek tük göçmenlerde bulunur. Onların da bize faydası yok! Avrat kısmı anlamaz işin derinini. Tavşan kovalar gibi, şuraya dediler mi, koşar oraya. Oraya değil buraya desinler, bu kez de buraya koşar! Avratların yazgısı budur...” (s.143-144) şeklinde Havana'nın beynini yıkamaya çalıştıkça, onlar böyle söyledikçe çaresizlikle şöyle konuşmaya ve düşünmeye başlar: “Kaderinden kaçamıyor insan? Alnına ne yazıldıysa, başına geliyor?” (s.121) Kendini kolu kanadı kırılmış ve çaresiz hisseder. (s.121) “Kolu kanadı kırıldı birden. Uluguş olacaktı şimdi burda! Olacaktı da, verecekti cevabını! Atmaca, kartal, kerkenek, karabatak, cukcuk, çakal, tilki, kurt, koç, teke, horoz... hayvanların tümü birden çullaniyor üstüne. Bir acemi kızla kalakalıyor. Yardım edeni, elinden tutanı yok. Bir acemi kız, bir de mecalsiz kocakarı! Kollarının gücü gittikçe azalıyor. Eli ayağı kesiliyor. Kafasının işlemesi duruyor. Yavaş yavaş elden ayaktan düşüyor. Yavaş yavaş pes ediyor. Daha fazla direnemiyor.” (s.121) Bu şekilde düşünerek yavaş yavaş pes eder. Fakat pes dedikten sonra öyle kötü olur ki bu değişimden, burnu sızlar ve kendini adeta bir yangının içinde boğuluyormuş gibi hisseder. “Tamam diyeceğiz! Başka çaremiz var mı? Tuttunuz elimizi kolumuzu! Çöktünüz başımıza! Okuya üfleye... tamam dedirtiyorsunuz!” (s.124) diyerek isyan eder ve kendi kendine üğüne üğüne ağlar. Pes dedikten sonra yüzü üzüntüden mezara girip çıkmış gibi soluklaşmıştır ve başını yere eğip: “Kendi gönlümüzle pes dedik!...” (s.143) diyerek hayıflanır. Düğün yaklaştıkça “Bir yerde gençten biri ölmüş de, avluya kazan vurmuş, tütsü yakmışlar gibi bir koku var köy içinde. Havana, siyim siyim döküyor. “Tamam!” dedi. Ama hiç de tamam değil. Düşündükçe akli çıkıp gidiyor. Ciğeri kıyılıyor; gözü yanıyor. Bir yanda yeşil çimen örneği taze, narin, ellesen solacak Dürü, bir yanda Evcî'nin ayısı! Bir sofrada, bir yatakta, ol gör denk bulamıyor ikisini. “Sığmaz dine, imana! Kitaba, Kuran'a! Sığmaz İslamlığa, insanlığa! Sorar bunun hesabını öte dünyada; hiçbirimizi cennetine almaz Cenabıallah!...” diyor. Kavatların karıları da başıma çokaştı. Hafız geldi, sabah akşam okudu. Ben benden çıkıp gittim.

“Tamam” dedim. Ama gönlümle demedim!... Bir çarşaf alıp ateşe basmak, yalınlarını savura savura sokakları dolaşmak istiyor. Başkaldırmak istiyor köye, köylüye, dünyaya! Bir Toprak Soyulcan’a, Velikul’a, bir Hafız’a, Cemal’e gidiyor hıncı. Gittikçe kabarıyor içinin başkaldırma ateşi. Ama bu ateşi kime yönelteceğini, nasıl yönelteceğini bilemiyor, seçemiyor. Ağlıyor sulu sulu. “Ne yararı var oysa ağlamanın! Toprak Soyulcan’a ne etkisi var? Ben ağlamakla cayacak mı kudurası Kabak? Kurtulacak mı ciğer parçam? Dürü’yü düşünmeden edemiyor. Bindirmişler ata, götürüyorlar. Belki at değil, “minipos” getirecek şişesi! Alıp götürülecek. Eleyip beleyecek. Ayın on dördü sarı altın, bakır olacak. Yedi gün sonra, dönüp el öpmeye getirecekler. Nasıl bakacak yüzüne? Bu nasıl analık? Doğurmuş, kayırmış; ama koruyamamış? Düşünüyor: Nasıl başkaldırabilir buna? Nedir yolu, yöntemi?” (s.164-165) diye düşünerek kendi kendine isyanında son noktaya varır, fakat ne yazık ki dastarının ucuyla gözlerinin yaşını silmekten başka elinden hiçbir şey gelmez. Büyük kızı Cevriye’yi de tıpkı Dürü gibi istemediği kişiyle evlendirmek zorunda kalmıştır ve bu yüzden de kendini suçlu hisseder. Cevriye’nin de yüzüne bakamayıp gözlerini kaçıır ve içinden: “Suçluyum ya! Yapamadım! Ne seni koruyabildim, ne Dürü’yü! İkiniz de birer altın parçasıydınız. Birinizi dağların ayısına, birinizi Evcî’nin ayısına kaptırdım!...” (s.167) diyerek sanki bir damarın ucu açılmış gibi durmadan gözlerinden gözyaşı dökerek ciğerinden ağlar. Dügün yaklaşp Dürü’nün ruh durumu kötüye gittikçe, ağlamaları ve dalgınlıkları çoğaldıkça: “Dürü? Yavrum? Ne oldun böyle? Neden böyle dalıp gittin? Neden böyle dolu gibi döke döke ağlıyorsun? Söyle anam! Hiç aklımızda, aynımızda yokken bir bela geldi başımıza. Direndik, tartındık; ama arlaştıramadık, ay kızım! Ağlamanın bir faydası varsa, söyle beraber ağlayalım! Ağlamakla ne geçer elimize? Var mı bir faydası da, böyle koyu koyu ağlıyorsun? Daha fazla yakma benim yüreğimi kadın kızım! Kaderinmiş bu senin! “Kaderimmiş!” deyip çekeceksin. Çekip katlanacaksın. Ağlamakla boğaz yediğinden, sırt giydiğinden kalsaydı, kudurası Kabak Musdu istediğinden caysaydı, ağlar ağlar kurtulurduk, ay benim Göküş Kızım!...” (s.173) diyerek yenilgiyi kabul edip bir taraftan onu avutmaya çalışırken bir taraftan da kızının sırtına kapanıp kızı ile birlikte bir çığlık, bir feryat kopartır.

Babası ise Dürü’yü bu evlilik işini istemediği için aklı başına gelinceye kadar ahıra hapseder. Havana Velikul’un Dürü’yü ahıra hapsedmesine çok üzülür. Velikul’un Dürü’yü ahıra hapsettiğini öğrenince tamamen pes eder ve Velikul’a şöyle yalvarıp tamamen yelkenleri suya indirir: “Aman Velikul! Elini ayağımı öpeyim Velikul! Söyle

Dürü'yü ne yaptın? Kurban olayım, Dürü'yü bul! Nere koyduysan, getir çabuk! Yüreğim dayanmıyor! Hatamı anladım artık! Bu kadar ders bana yetti; yavrumu getir! Özüm dayanmıyor. Tabanlarının altına öpeyim Velikul! Dürü'cüğümü getir!... Baştan hiç gönlüm olmadı bu işe! Ama sonunda dediğine geldim! Gelmeyip ne yapayım?" (s. 202) Kızının yokluğuna dayanamadığını, onun için kızını getirmesini ister. "Ana yüreğim dayanmıyor! Hiç dayanamıyorum! Getir kızımı!..." (s. 203) Sonra kocasıyla birlikte Dürü'yü ahırda arayıp da bulamayınca kocasının kendisini aldattığını sanıp kocasına yeniden diklenir. Dürü bulunmayınca öyle kahrolur ki, içindeki kabaran acılarını bastıramayıp oturup ağıt yakmaya başlar: "Daha on dördüne basmayan Dürüüüüm!... Akranlarıyla doya doya oynayıp gezmeyen Dürüüüüm!... Anacığına bir gün olsun küsmeyen Dürüüüm!... Sarı saçlı, göküş gözlü Dürüüüm!... Ne karaymış şu alnımın yazısı?... Nere gider anasının bir tanecik kuzusu?... Gözlerinden kanlı kanlı döker anası... Uçtu gitti elimizden kendisi... Bazısı üç liraya çapa çapar; altmışında "kız alacağım" der bazısı... Bu nasıl dünya imiş bre güzel Allah'ım? Bazıları kas kas güldü oynadı; ben çocuk oldum ağladım, kız oldum, gelin oldum, ana oldum, ağladım... Bu dünyanın direkleri tutmuyor; varsılların parası çok, yoksulların gücü yetmiyor. Bir gün olsun işimiz uz gitmiyor. Bundan sonra gitmeyecekte; bu nasıl bir dünya be güzel Allah'ım?... Akşam oldu ataşını yakana... Güneş doğdu el yüzüne bakana... Bu dünyada hayırlıya çatana, sabah akşam seyran olur ömürler!... Dürü diye, Dürü diye dönelim... Döne döne bir çalıya konalım... Kadir Mevla'm daha nice yanalım? Bizden oldu şu yığılan kömürler!..." (s. 208)

Anlatıcı, Dürü bulunmayınca, Havana'nın psikolojik durumunu şu şekilde anlatır: "Büyük bir zelzele olmuş, köyden kimsenin burnu kanamamış, yalnız Velikul'un evi yıkılmış, Dürü ölmüştü. Öyle bir yıkımın, yasın içindeler." (s. 219) Bu şekilde tarif edilen bir üzüntünün ve çıkmazın içerisinde. Sonunda Dürü bulunur ve düğün başlar. Gelin almacılar geldiklerinde ise elinden sadece Dürü'nün üzerine kapanıp ağlamak gelir. Anlatıcı bu durumu da şöyle dile getirir: "Havana kavrulan ciğerinin üstüne kapanıp ağladı" (s. 340) Gelin almacılar Dürü'yü alıp götürdüklerinde ise bu acıya artık daha fazla dayanamaz ve baygınlık geçirir: "Anam! Ben bu acılara nasıl dayanayım anam? Körpecik yavrumu kurtlara kaptırdım! Aldırdım anam! Ben ölümden korkmazdım! Ben kara topraktan korkmazdım! Ben beylerden korkar oldum anam!... Gözün kör olsun yoksulluuuuk! Durmadan kaşın kavran, kuşağına davran! Varsılların dediği oluyor!" (s. 342-343) Gerdek gecesi, kızı Musdu'yu öldürünce kızı

için çok endişelenir ve artık ağlaya ağlaya gözyaşları tükendiği için gözlerinden gözyaşı yerine kan akmaya başlar. “Benim kadersiz yavrum! Benim gülmedik yavrum! Uçup gitmiş! Nereye uçup gidecek? Sinmiştir bir yere! Hemen bulurlar! Bulup asarlar!” (s. 354) Anlatıcının ifadesiyle sonunda yanaklarını silmekten yanaklarını tüketmiştir ve artık ağlamaktan gözleri çukurlara kaçmıştır. Büyük kızı Cevriye, Dürü ve küçük kızı Evşen’den başka askerde bir oğlu daha vardır. Tam düğün telaşının üstüne bir de askerdeki oğlu Kamil’den mektup gelince ve oğlu da mektubunda bu evlilik işini istemediğini yazınca, zaten bu konuda yeterince dertlidir ve oğlu bir kez daha derdini deşmiştir.

3.2.6. Velikul

Dürü’nün babası, lakabı Atakçı Veli ve kulaklarının büyük olmasından dolayı köylülerin kepçekulak lakabını taktığı Velikul kara yüzlü ve yeşil gözlüdür. Bıyıklıdır, büyük kulaklı ve şapkalıdır. Parasızlık yüzünden eski bir ceketle gezer. Kahvede bacak bacak üstüne atarak oturur.

Velikul’un psikolojik özellikleri: Kabak Musdu’nun kızı Dürü’yü istemesine o kadar şaşırmıştır ki hiçbir şey diyemez. Bu yüzden Musdu’ya ne evet ne hayır anlamında bir cevap verebilir. Aslında Musdu’ya Dürü’ye vermeye niyeti yoktur. Ancak o sırada orada bulunan eski Muhtar Cemal’in ve Şakir Hafızın baskısıyla kızı vermek zorunda zorunda kalmıştır. Kendini bu olaydan sonra ise sinirli, gergin ve huzursuz hisseder, sanki hamamdan çıkmış gibi terlemiştir. Karısı Havana gibi ilk başlarda bu iş olacak diye ağrıların, acıların içinde kıvrılır ve kendini çıkmazda Dürü ile Musdu gibi iki ateş arasında hisseder. Başlarda karısı gibi bir felakete uğradıklarının ayırında olup bu felaketi, bu Musdu belasını yenemeyiz diye korkar; fakat suççu Havana gibi birbirlerine yüklemekten başka elinden bir şey gelmez. Karısı Havana’ya sık sık: “Hiç kafa kafaya verip bir çözüm arayalım demedin! Herif atmaca kuşu gibi kanatlarını açıp çullandı üstüme. Bir sürü arkadaşını başıma toplayıp kısıklıvrak bağladı beni. Sen de aldın karşına, avkaladın durdun habire. Bir inadın uğruna kızı verdirdin Kabak Musdu’ya!...” (s. 75) sözleriyle suçlayıp kendisinde hiç suç yokmuş gibi davranır. Bu kız isteme olayından sonra ise sesi kendinin de şaşıtığı bir şekilde bayağı öfkeli çıkar ve en ufak şeye sinirlendiği zaman bile gözleri yuvalarından oynar, gözleri buğulanır, başına bir uğultu girer, suratını asar.

Anlatıcı, Velikul'un Dürü'yü verdikten sonraki psikolojisini şu şekilde anlatır: "Bundan önce de bir kız verdi ama böyle sıkılmadı. Yukarı Kırılı'dan, Karyağdı Muharrem adam adam gelip istedi. O da verdi oğlu Hamit'e Cevriye'yi. Böylesi ilk geliyor başına. Zorlukların içinde şimdi." (s. 62) Daha sonra kahvedekilerin, özellikle eski Muhtar Cemal'in: "Kabak Musdu'nun akarı yok, kokarı yok, Velikul, deli olma! Sakın olmazlanıp herifi caydıralım deme! Elini sallasa ellisi onun! İsterse, bir günün içinde beş kızı birden alabilir şehirden. Adam köyden olsun, namuslu olsun diyor. Gözü yalnız bende olsun diyor. Hem de serveti kavi! Yarın ölüm olur, kalım olur. Kalırsa burda kalır malı mülkü. Zaten kaç çocuğu var önceki avradından? İki mi, üç mü? İki de bundan. Dört. Dört çocuk, Kabak Musdu gibi adama çok mu? Valla hiç! Hayırlı olsun kardaşım!" (s. 27) Ve Şakir Hafız'ın: "Yanayım senin aklına Velikul!" (s. 28) sözleri ve Musdu'nun verdiği yüksek başlık parası ile Kabak Musdu'nun zenginliğinden dolayı isteklenir ve mutluluktan yüzü pembeleşmeye, kanlanmaya başlar. Karısı ve kızına: "Bir kızı babası nere keserse, kanı oraya akar diyorum size! Eski köye yeni adetler mi çıkaracaksınız analı kızlı ulan?" (s.80) sözleri ile karısına kızarak şöyle söylenir: "Git kızım! Babanın sözünden çıkma! Senin için de, bizim için de iyi olur! diyeceksin. Altınları, pırtıları gösterip özendireceksin. Sanki ben kendi belimden inme öz kızımı ateşe atıyorum! Emsali değilmiş! Ulan kız kısmının evlenmesinde emsal mi aranır? Herifin malı, variyeti iyiye, tamam! Baştan canı istemese de sonra isteklenir gider." (s. 88)

Bu evlilik işini istemedikleri için karısını ve kızını döver. Fakat dövdükten sonra da pişman olup ocağın başına dizlerini bükerek, başını iki dizinin arasına gömerek oturur ve siniri biraz hafifleyince de içine bir gariplik, eziklik çöker. Sanki kafasının buzları gün vurmuş, kabayel değmiş gibi eriyip gider. Öyle bir harap durumu ve harap hali vardır ki: "Öfkesini kime yönelteceğini, namluyu kime doğrultacağını bilemiyor. Kör bir öfkenin, kurşun işlemez bir karanlığın içinde saldırıp duruyor en yakınlarına, ilk gözüne çarpanlara..." (s. 82) Bu olaydan sonra o kadar kötü olur ki; sanki yüzü sıtmaya yakalanmış gibi sararır.

Köyün bilge kişisi olarak kabul edilen Uluguş ise, Velikul'a Dürü'yü Kabak Musdu'ya verdiği için çok kızar ve küçük kızı Evşen'i de gösterip: "Bunu da verimker oldun mu bir yerlere Velikul?" (s. 84) diye sorunca; içinden: "Al bir kaya, nerene dayarsan daya! Duydun mu serseri karının ettiği sözü?" (s. 84) diyerek Uluguş'a çok

kızır. Fakat Dürü'yü Kabak Musdu gibi yaşlı birine verdiği için utancından Uluguş'un önünde sanki başına demir külünk yemiş gibi ezilir ve pısar, sesini çıkaramaz. Dürü ise daha henüz çocukluktan çıkamamıştır. Bir gün arkadaşlarının oyun oynadıklarını görünce, o da arkadaşlarıyla oynamak ister. O sırada ise oradan babası geçer ve Dürü'nün arkadaşlarıyla kayrak oynadığını görünce: "Oynadığını görmesinler böyle! Bugün yarın davulcuların geliyor! Gelin olacaksın eşşek!... Geçmiş, çocukların arasında kayrak oynuyorsun!..." (s. 98) diyerek Dürü'ye kızır. Öte yandan: "Kabak Musdu Ağa o! Musdu efendi! Seni ona veriyorum! Göreceksin, çok rahat edeceksin! Orak yok, tarak yok yarın! Çapaya, çalıya gitmezsin! Mala, davara yorulmazsın! Hanım olursun tam!..." (S.99) diyerek kızına öğüt vermeye çalışır... Şakir Hafız, Cemal, İt Omar ve Musdu: "Cumhuriyet Bayramı, pazartesiye geliyor! Bir gün önceki pazara gelini çıkaracak şekilde başlatalım düğünü!" (s.151) dediklerinde ise başını eğip onların karşısında hiçbir şey söyleyemez. Düğün yaklaşip da karısı ve kızı ağlamaları çoğalttıkça sinirlenip: "Eee, yettiniz ulan! Kesin zırlamayı bakayım! Benim ne suçum var da, bana karşı ağlıyorsunuz? Gittim, ben mi çağırdım Kabak Musdu denen dürzüyü? "Benim avrat damın başına bulgur serdi, kızım Dürü'yle karıştırıyor; gel gör!" diye haber mi gönderdim? "Gel gör, beğenirsen vereyim!" mi dedim? Kesin de, yüzüme karşı hakaret eder gibi ağlayıp durmayın analı kızlı! Ben böyle terbiyesiz davranışları sevmem Havana! Benim tabiyatımda, bir avrat, kocasının dediğinden dışarı çıkamaz! Ben itat isterim! Nasıl itat? Aynen öteyğün Hafız'ın burda kitaptan okuyup analı kızlı size dinlettiği gibi. Karı kocasına böyle itat etti mi, kızı da ana babasına itat eder. Hele babasına hiç karşı gelemez!" (s.174) diyerek sanki kendinin hiç suçu yokmuş gibi bu konuda kendini haklı göstermeye çalışır ve sözünün dinlenmesini, kendisine itaat edilmesini ister. Bu konuda büyük bir çıkmazdadır ve ne yapacağını, hangi yollara başvuracağını bilemez. Bütün köylüler gibi o da hurafelere inanıp karısı Havana ve Dürü aksilik çıkarmaya devam ettikçe kahveci Koca Linlin'in yanında şöyle dert yanar: "Şu Hafız olacak dürzünün önüne, karıyı da, kızı da günlerce oturttum! Okudu üfürdü. Gene öyleyken, zerrece faydası olmadı! Cinleri, ecinnileri topladı dağıttı. Eşiktekin, bacadakini kovdu. Gene de kızın zeyni düzelmedi. Dalıp gidiyor. Sonra ağlıyor!... O bir aksi cin vardı; ben diyorum, garanti karnında kaldı. Şimdi durup durup ağlıyor. Bir kolayını bulsam, bıçağı alıp, karnını yarıp, kendim yakalayacağım onu! Sonra basacağım ateşe namussuzu! Basıp kurtaracağım kızı. Ama kolayını bulamıyorum. Ağladıkça benim de cinlerim ayağa kalkıyor." (s.175)

Son çare olarak okuyup üfleme işlerine o derece inanmış ve umut bağlamıştır ki; bu konuda Koca Linlin'in gözlerinin içine umutla bakıp: “Yani şimdi ben, bizim Hafız'ı götürüp biraz daha okutsam yada çıkıp şöyle Peçenek'e doğru, daha derin hocalardan birine yüz lira verip, hiç kesintisiz iki gün daha okutsam, fayda sağlamaz mı sence?” (s. 176) diye sorar. Koca Linlin'e, Dürü'yü verme amacının: “Paradan çektiğimizi hiçbir şeyden çekmedik. Şimdi şurda, sana yirmi beş lira lüzum etsin! Çık yirmi beş kişiye yalvar. Bir karşılığın yoksa, alamazsın! Vermezler! Paran var mı, sözün yürür. Paran yok mu, çobanlar bile dinlemezler sözünü. Yoktur hatırın hiçbir yerde. Bu kızı Kabak Musdu'ya bunun için verici oldum, Koca Linlin! Amacım bu...” (s. 192) olduğunu söyler. Linlin'le konuşurken önlerinden sırtında içi yaprak dolu çuvalla eğilip bükülerek geçen Dürü'nün arkadaşı Sevim'i gösterip: “İşte gördün! Bizim köyün karısı kızı budur, Koca Linlin! Böyle irezildir! İşte ben Dürü'yü bu hallerden kurtarmak istedim. Bir var evine verdim ki, muhannete muhtaç olmasın! Dutmalar, kâhyalar baksın mallarına. Kendisi gölgede otursun. Soğukta, sıcakta, içerden dışarı çıkmasın. Ellerine diken dolmasın...” (s.194) diyerek Dürü'yü Kabak Musdu'ya bu yüzden verdiğini söyleyip kendini haklı göstermeye çalışır.

Dürü aksilik çıkarmaya devam edince sonunda aklının başına gelmesi için Dürü'yü cezalandırmak için düğün gününe kadar ahıra hapsedip elini kolunu bağlamaya karar verir. Epey bir zaman geçtikten sonra ise aklının başına geldiğini düşünüp gidip bakar, ama Dürü'yü kapattığı ahırda bulamaz. Bulamayınca bu sefer eli ayağı birbirine dolaşır, soluğu kesilip ağzı ve boğazı kurur. Ne yapacağını şaşırır. Çok kötü olur. Üzüntüsünden adeta sesi bile söner, beyni uğuldamaya başlar. Düşüp bayılacak gibi olur. Yaralı yüreği göğsünü delip çıkacak gibi güm güm vurur. Eski Muhtar Cemal'in yanında: “Yaniya bu kız var ya, daha doğduğu gece anladım başımıza büyük işler açacak. Bunun doğduğu gece, ayın çevresi ağıllandı! İçi koyun ciğeri gibi kırmızıydı! Bu Uluguş'un kocası esas Uluguş Ahmet vardı. “Ayın çevresi yetmiş yılda bir ağıllanır! İçi yetmiş yılda bir böyle kırmızı olur! O gün doğan kızın anasına babasına vay! Kendine vay! Köyüne vay! Ama o gün doğan çocuk oğlan olursa, subay olur, baştaki kralların, padişahların ... gor!” derdi. Bizimki kız oldu! Anla halimizi!...” (s. 210) “Ha ben dedim biraz korkuturum. Azcık yola gelir. Onun böyle Hızır göreceğini, uçup evliya olacağını nereden bileyim? Çok yanılmışım!” (s. 220) demekten ve evde ocağın başına oturarak koyu koyu düşünmekten başka elinden bir şey gelmez. Anlatıcı, Velikul'un o anki psikolojik durumunu şu şekilde anlatır: “Büyük bir zelzele

olmuş, köyden kimsenin burnu kanamamış, yalnız Velikul'un evi yıkılmış, Dürü ölmüştü. Öyle bir yıkımın, yasın içindeler.” (s. 219) Bu şekilde tarif edilen bir üzüntünün içerisinde. Dürü gerdek gecesi Kabak Musdu'yu öldürüp kaçtıktan sonra ise: “Ne karaymış yahu şu alnımızın yazıları!...” (s. 354) şeklinde isyan eder.

3.2.7. Cevriye

Mahmut, Meryem, Arif ve Nurgül isimlerinde birbirinden sevimli dört çocuğu olan, Dürü'nün ablası, Havana'nın Sarı Cevriye şeklinde okşadığı, Kırılı köyüne gelin gideli altı yıl olan Cevriye, sarışın ve yeşil gözlüdür. Anlatıcının tabiriyle, iş işlemekten elleri irelmiş, bilekleri erkek bileğine dönmüştür. Erkeklerinki gibi kalın seslidir.

Cevriye'nin psikolojik özellikleri: Cevriye, evlenmiştir; fakat mutlu değildir, bu yüzden kendine çeki düzen vermeyi bırakır ve davranışları dağsı bir havaya girer. İstemediği kişiyle evlendirildiği için gönlü bir hayli yaralı ve kırıktır. Kendisi, tıpkı Dürü gibi istemediği kişiyle evlendirildiği için annesi, kardeşi Dürü'yü de Kabak Musdu'ya verdik deyince annesine derin bir acıyla bakar ve gözleri dolar. Bu karakter de, tıpkı annesi ve kardeşi Dürü gibi hayatta mutluluğu yakalayamamış bir kadındır. Dürü'nün küçük kız kardeşi 2 yaşındaki Evşen, parmağını emen görüntüsüyle, sevimli kocaman gözleriyle, ilgi ve sevgi görmek için annesine yalanan, babasına sürtünen sevimli hareketleriyle, korkunca altını ıslatan bir çocuktur. Evşen'e annesinden daha çok Dürü bakar. Altını değiştirir, yemeğini yedirir, sırtına sarınıp gezdirir.

3.2.8. Kâmil

Anlatıcı, Dürü'nün askerdeki abisi Kamil'in psikolojik özelliklerini yazdığı mektup aracılığıyla şöyle verir: Kamil'in askerdeki rahatı çok iyidir, ta ki babasının kardeşi Dürü'yü Kabak Musdu'ya verdiğini öğrenene kadar. Babasının, kardeşi Dürü'yü Kabak Musdu'ya vermesine memnun olmaz, çünkü onun kardeşinin dengi olmadığına inanır. Bu işe çok üzülür. Kendi tabiriyle üzüntüden adeta kepi başından uçar. Dili kitlenir, bağı yanıktır, içi eziktir, babasının bu işten vazgeçmesini ister.

3.2.9. Muhtar Cemal

Eski Muhtar Cemal, uzun kulaklıdır. Kabak Musdu Dürü'yü isteyince yan gözle Kabak Musdu'ya bakıp: “Tadı tuzu olmaz bu işin; ayı!... Biri bir tel, ince bir çayır! Öbürü kooskoca bir ayı!...” (s. 7) diye düşünmesine; Dürü'yü ona yakıştıramamasına

rağmen onun adamı olduğu için, Kabak Musdu'nun Dürü'yle evlenme işine destek verir. Ona o kadar yalakalık yapar ki, önünde saygısından eğilip onun elini öpmekten çekinmez. Bu evlilik işinin olmasını çok isteyip Kabak Musdu başlık parasını arttırdıkça: “Hay Maşaallah!... Kendini bilen adama can kurban! Valla dinime imanıma, böylesi, değil Kızılca'da, Ankara'da, kocca Türkiye'de yoktur valla!” (s. 65) diyerek Kabak Musdu'nun koltuklarını kabartarak, ona durmadan yalakalık yapar. Kendini bu işe aracılık etmeye ve arabuluculuk görevini üstlenmeye adanmıştır.

Dürü kaçırıldığında aramalara dört koldan o da katılmış, dört bucak her yeri aramıştır. En sonunda bütün köylüler gibi o da hurafelere sığınıp, Velikul, Dürü için, eli kolu bağlı olduğu halde kilitli ahırdan kaçtığını söylediğinde: “Yahu bu iş hocalık iş, Kepçekulak! Bu işin benim bileceğim yanı yok Velikul! Bu işi ancak hocalar çözümler kardamım! Hem sanmam ki, bizim Şakir Hafız filan çözümlerin! Onun yiyeceği çarık eskisi değil, derin hoca işi bu!...” (s. 210) demekten başka elinden bir şey gelmez. Bu karakter de Kabak Musdu'nun sözünden çıkmayan, kendini ona adanmış bir kişidir.

3.2.10. Uluş

Köylülerin kendisine kır serçe lakabını taktığı, anlatıcının ifadesiyle romanın en bilge ve köyün akıllı delisi olan Uluş ise ak saçlıdır, gözleri bir çiftin namlusu gibi birbirine yaklaşp derinleşir, çok kırışık ve bilge yüzlüdür. Kuru elleri vardır. Düşünceliyken bazen üst dişleriyle alt dudağını ısırır. Yaşlılığından dolayı ah, ih çekerek dolaşmasına rağmen yaşından umulmayacak kadar çeviktir. Bir şey anlatırken bazen arı vızıltısını andıran bir sesle konuşur. Kocası Çoban Ahmet'e kaçmış ve çok mutlu bir evlilik yaşamıştır. Kocasını unutamaz. Kocasından kalma her eşya, onun için çok değerlidir. Bir gün kocasından kalma eski tırpanını kaybeder ve buna çok üzülür. “Kocam Uluş Ahmet'in elinin izi var sapında! (s. 310) diyerek sevdiği tırpanını bulunca sevincinden deli olur. Çok zekidir, her konuda bilgi sahibidir, aklına parlak bir düşünce geldiğinde ise gözleri parlar. Bir şeye, hele bir de haksızlık yapıldığına inandığı bir duruma sinirlendiğinde cin çarpmışa döner. Hayatta o kadar şey görmüş geçirmiştir ki; her konuda tecrübe sahibidir. Kocası öleli on iki yıl olmuş, oğulları savaflara gitmiş, dönememiş; kızları ise evlenip kocalarıyla şehre göçtükten sonra kendisini arayp sormaz olmuşlardır. Bu yüzden Gökçimen'de yalnız yaşar ve kendini yoksul ve yalnız görür. Bu konuda ara sıra dertlenip şöyle der: “Oğlanlarım savaflara gitti; gelmedi! Kızlarım gelin olup, kocalarıyla şehre göçtü. Birer kondunun içine yapışp

kaldılar orada. Gelmezler. Ayda yılda bile görmem yüzlerini! Aman rahatları iyi olsun, varsın gelmesinler! Ben giderim torunlarımı özledikçe...” (s.155) Velikul’un, Dürü’yü Kabak Musdu’ya vermesine çok sinirlenir. Kendisi fakir Çoban Ahmet’le severek ve kaçarak evlendiği için bütün zengin kişilerin zenginlikleri sayesinde istedikleri küçük kızlarla evlendikleri gibi Kabak Musdu’nun da Dürü’yle evlenmek istediğini öğrenince: “Dürü gitti, Dürü gitti, Dürü de gitti! Hazreti Hacer gününden beri beşer onar, yüzer biner, yanar kızlar! Yanar kömür kesilir! Bu karayazılar bize Kudret’ten yazılmış; sileriz sileriz, çıkmaz. Silsek de, kızsak da, çıkmaz... Dürü gitti, Dürü’cez de gitti; ne yapayım?...” (s. 37) diyerek yas ve isyan eder. Dürü’nün de bu evlilik işinde gönlünün olmadığını biliyordur. O yüzden kafasını çalıştırarak, ana babası düğün için alışverişe gittiklerinde yalnız kalan Dürü’nün intihar edeceğini tahmin eder ve evinden fırlatarak Dürü’nün intihar etmesini engeller. Dürü’yü intiharın eşiğinden kurtarınca ise: “Kıyılıp da asılacak gibi mi şunun boynu, yarabbim baksana, şu teninin rengine, derinin tazeliğine, gözlerinin yeşilliğine baksana, güzel Allah’ım!...” (s.133) diye onu okşayarak gözlerinden dolu taneleri gibi gözyaşı döker ve ona:

“Bak! Bu akıllar akıl değil! Bu yollar yol değil! Aklını başına topla. Bir çocukluk yapayım deme sakın! Bir ikidir duyuyorum, bugün de gözümle gördüm; vazgeç bu kendini asma sevdasından! Ne suçun var da kendini asıyorsun, deli! Sen kendin mi getirdin bunları kendinin başına? Sen birincisi değilsin bu hallere düşenlerin! İyi bil bunu! Kendini asmaya kalkanların da ilki olmayacaksınız! Çok akılsız kız kendine kıydı bu çevrede; haberin olsun, iyi bil! Bir karakız’ın Haçça vardı çocukluğumda. Elma fidanı gibiydi. Sürüp gitmişti boyu yukarı. Köyün bir yıldızıydı. Güzelliği dillere destan. Girip çıktığım evlerde herkes onu konuşurdu. İri dudakları vardı. Yanakları al aldı. Etine dolgundu. Görsen, gözünü ayıramazdın. İmiş deye biri vardı. Sevişiyorlar. Yazırlı Haydar deye biri çıktı. Alıcı oldu. Haber yollayıp istetti. Anası babası, “Durun bir düşünelim!” dedi. Yoksuldu ikisi de. Babalarından el kadar mal kalmamış. “Ne düşüneceklermiş?” diye kızdı Yazırlı Haydar. Öfkeli bir haber yolladı: “Dünyayı başlarına yıkarım! Olurundan, olmazından hemen cevap versinler! Ne demekmiş düşünelim! Yirmi dört saat izin veriyorum!” dedi. Aynen senin konuda olduğu gibi, köyün muhtarını, imamını, imamın avratlarını saldı üzerlerine. Bir baskı, bir baskı... Ağlaya ağlaya, “Olur!” cevabını yollayıverdiler. Gelsin hediyeler, gitsin hediyeler ondan sonra... Yemeler içmeler ondan sonra... Batası varsıllar varsıldır, ay kızım! Bitip tükenici değildir paraları! Paraları göldür... Karakız’ın kendisi, kocası, birkaç gün of

puf ettikten sonra, Yazırlı Haydar'ın bok yedicileriyle gülüm balım oldular. Şangır şungur at arabaları koşuldu. Kızılca pazarına gidip urba gördüler. Bissürü bilezik aldılar. Ama Haçça hiçbirini takınmadı. Getirdikleri bluzları, entarileri ateşe bastı. Eve gelen Haydar'ın da yüzüne tükürdü. Ağzına yüzüne geçti. Elini yüzünü tırmaladı. Babası yatırıp dövdü. “Beni ele güne şan ettin!” diye olanca kemiğini kırdı. O da aldı bir ip, girdi ahıra. Kendini asıverdi bir öğlen zamanı! Aldıklarının, taktıklarının hepiciğini toplayıp teslim ettiler Yazırlı Haydar'a. Haydar, Nuri'nin Fatma'yı istedi. Nurigil hemen “Olur” dedi. Nuri'nin Fatma'yı alıp gitti. Yazırlı Haydar girdi koynuna. Haçça olacağına Fatma oldu. O da güzeldi. Şeker dudaklı bir şeydi. Fatma, Haçça'yı unutturdu Haydar'a. Gökçimen'in kızları birbirinden yosmadır. Birbirini unutturur böyle. Sade Yazırlı Haydar mı? Herkes unuttu Haçça'yı. Çık köyün içine sor şimdi, var mı hatırlayan? Haçça'dan önce de kaç kancık kendini astı aynı sebepten!... Varsıllar tınmaz kızların kendini asmasına. Kendini dini asmasına. Kendini böyle yazmış!” der, ağlarlar. “Varayım da rahat edeyim demedi!” derler. “Emsalın değil diye burun kıvrıma gı! Emsalın değilse, beş altı yıl geçin, bul bir çaresini, emsalın olan birine var!...” derler. “Belkim herif hemen ölecek! Bölüş domuzun malını!...” derler. Ama hiçbiri dönüp emsaliyle evlenemez sonunda...” (s.134-136) diye öğüt vererek ve uyararak kendini asmakla bir şey elde edemeyeceğini söyler. Velikul'a küçük kızı Evşen'i gösterip, sinirinden: “Bunu da verimker oldun mu bir yerlere Velikul?” (s. 84) diye sorar. Bu evlilik işinde Havana'nın gönlü olmadığı için onu okuyan Şakir Hafız'a çok sinirlenir ve sinirinden: “Oku Şakir Hafız, oku! Oku da biraz kurtul cahillikten!” (s.106) diye ona laf dokundurur. Hafız, Dürü'ye nasihat verirken: “Bütün kitapları kendine yordun deli Hafız! Karıya kıza, yoksula bir şey bırakmadın!...” (s.109) ve Havana için: “Okuya okuya kadını serseme çevirdi domuz Hafız!” (s.125) diyerek Hafız'a çok kızar. Kabak Musdu'ya: “Bu kız senin emsalın mı ulan? Bu sana iyilik getirir mi? Ellisini geçmiş herifsin. Kız daha on üçünde. Yarın altmış olursun; kız da on sekiz. Yetmiş olursun; kız yirmi beş otuz. Sen gittin süprütülüğe; ama kız ne olacak?” (s.116) “Vazgeç bu işten! Doğrusu budur...” (s.117) diye ona akıl vermesine ve onu uyarmasına rağmen Kabak Musdu'yu bu konuda demirden daha sert görür. Havana ise sonunda çaresiz kalmış ve yumuşamak zorunda zorunda kalmıştır. Havana'ya bu evlilik işinde yumuşadığı ve geri adım attığı için öfkeyle: “Pes mi dedin gönlünle? Ağlamaktan kurtulmak için teslim mi oldun?” (s.127) diyerek çok kızar. Velikul'un, Dürü'yü evlilik işini istemediği için ahıra hapsettiğini öğrenir ve: “Davulcular geliyor yarın! İrezil olsunlar bir!” (s.188) diyerek Dürü'yü ahırdan kaçirtir ve Dürü bulunacak diye korkudan gözlerinden sicim

gibi gözyaşı döker. Anlatıcının, eserinde ayrıcalıklı tuttuğu, hem davranışlarıyla hem anlattığı birbirinden ilginç yaşanmış ve ibretlik hikâyeleriyle köyün akıllı delisi ve en bilge kişisidir.

Anlatıcı Uluguş'u şöyle anlatır: “Uluguş yalnız başına oturuyor. Issız dağların içinde, Gökçimen’de yapayalnız bir kocakarı. On iki yıl önce öldü kocası. “Uluguş” asıl kocasının adıydı. Kocasını öldürdü o ad kendine kaldı. Şimdi Uluguş aşağı, Uluguş yukarı... Çok masal biliyor. Kuşlardan, kanatlanıp uçan, yoksullardan söz ediyor. Kocasının bildiği bütün masalları biliyor. Bildiklerini üretiyor. Anlattığı masallar hatırlanır Çoban Ahmet’e “Uluguş” diyorlardı. Öldükten beri de karısına diyorlar.” (s. 36) Berna Moran’a göre Uluguş, Dürü’nün Kabak Musdu ile evlenme sorununa şöyle bakar: “Uluguş soruna feminist bir tutumla yaklaşır. İstemedikleri adamlarla evlenmeye zorlanan kızlar bu duruma katlanmamalı, isyan etmeli, birleşmeli ve işbirliği yapmalı. Hatta gerekirse talip olan erkeği öldürmeli. Uluguş kızları bilinçlendirmeye çalışır ve Dürü’yü kurtarmak için örgütler onları. (...) Uluguş romanın önemli kişisidir, çünkü hem öykünün bildirisinin taşıyıcısıdır hem olaylara yön veren karakterdir hem de kurtarıcıdır.” (Moran, 2016: 251) Yine Berna Moran’a göre: ““Uluguş’ adı bu zeki kadının romandaki işlevinin göstergesidir aynı zamanda.” (s. 252)

3.2.11. Diğer Kişiler

Anlatıcı, eski Muhtar Cemal’in karısı Güssün hakkında sadece yürürken etekleri savrulan bir kişi olduğunun bilgisini verir. “Etekleri uçuyor girip çıkarken.” (s. 64)

Köyün kahvecisi Koca Linlin lakaplı Linlin, bir çift namluya benzer gözlüdür. Bıyıklıdır. Dışarıya çıkarken ayağına çağşırını, çorabını, çarığına çeker ve belinin kuşağını, başının dolağını dolandır. Elini kalçasına koyarak yürür. Gülünce kasıklarını tutarak kıs kıs güler. Babası, zorla zengin bir kişiye verecek olunca intihar eden kız kardeşi Ümmü, içinde mühürlenmiş ve kabuk bağlamış bir yaradır. Onu bir türlü unutamaz. Bu yüzden bütün varsıllara, dengi olmayan kızlara talip olan kişilere çok kızar. Yüreği yaralıdır, içi yanıktır, ezgindir, yavan şaka yapmayı ve yapanları sevmez ve böyle kişilere tahammül edemez. Olgun ve ciddidir. Hayatla mücadele etmeyi sever. Anlatıcı, onun mücadelecisi bir kişiliğe sahip olduğunu şu şekilde ifade eder: “Ben savaşmayı severim Uluguş. Ama angut gibi avlanmayı sevmem!” (s.189) Uluguş ile birlikte Dürü’yü kaçırma ve Dürü’nün Musdu’yu öldürme planının içinde o da

vardır. Fakat Dürü'yü kaçırma planı işe yaramamış, Dürü bulunmuştur. Dürü bulununca çok kötü olur. Sanki dalına yıldırım düşmüş gibi sarsılmış, bu yüzden sırtı bağı anlatıcının ifadesiyle cas cas yanmıştır. Musdu ve gelin almacılar Dürü'yü alıp götürürlerken ise ağlar ve sinirinden dilini, dudağını yemeye başlar. Dürü, Kabak Musdu'yu öldürdüğünde ise onun kaçmasına yardım eden köyün sevilen ve babacan bir kişisidir.

Uluğuş'un Dürü'ye örnek olması için anlattığı, istemediği kişiyle evlendirilmek istendiği için intihar eden Koca Korkmaz'ın kızı, Koca Linlin'in kız kardeşi Ümmü çok güzel bir kızdır. Gök boncuk gözlüdür, saçları döşüne kadar savrulur. Öyle güzeldir ki, gül yaprağı gibi bir teni vardır. Uluğuş'a göre, Ümmü, görenlerin "Köylerden böyle güzel çıkar mı?" (s.136) diye şaşırıp kaldığı çok güzel bir kızdır.

Ümmü o kadar güzel bir kızdır ki talipleri bitmez. Onlardan biri de celepçidir. Ümmü'yle evlenmek ister; ancak ana babası mayasılı olduğu gerekçesi ile kızlarını Feyzullah'a vermezler. Uluğuş'un Bambıl Feyzullah lakabını taktığı Feyzullah, kısa boyludur, topaktır. Feyzullah Uluğuş'a göre akılsızdır. Çok paralı, zengin bir kişidir.

Orta yaşlı, Ümmü'nün intihar etmesine neden olan Yalama Talip ise tabanca tüfekte gezip esip tozar. Zenginliğine güvenip köyün içinde iki güne bir rakı sofrası kurdurur.

Uluğuş'un Dürü'ye Kabak Musdu'ya öldürmesi için vereceği, kocasından kalma kayıp, eski tırpanını bulup eğelettirdiği Demirci Acara, Uluğuş'un tırpanını eğelerken ağrıyan belini, yorulan kolunu hissetmez. Alnından ter damlar, fakat buna rağmen alnındaki teri gömleğinin yeniyle silerek tırpanı düğüne yetiştirmek için olağanüstü bir çaba sarf eder. Tırpanı düğüne yetiştirmek için gayretinden ve acelesinden dilini çıkara çıkara eğeler. Demirci Acara Uluğuş'un tabiriyle: "Yumuşak adamdır." (s. 311) Aynı zamanda dürüştür, çalışkandır. Kimseye zararı olmayan, kendi halinde yaşayan, köyün sevilen kişisidir.

Kayadibi Köyünün insanları fakirlerdir, çoğu yaşamlarını Kabak Musdu'dan borç para alarak devam ettirirler. Onlardan biri, Kabak Musdu'ya borcu olan, Kore savaşında savaştığı için Koreli Hüsnü lakabı takılan Hüsnü, anlatıcının tabiriyle, ayaklarına yürürken su gibi akan Kore'den getirdiği Ruzvelt marka ayakkabıları giyerek dolaşır. Koreli Hüsnü'nün Kabak Musdu'ya borcu çoktur, elde avuçta ise para yoktur.

Bu yüzden Musdu Ağa borcunu istemek için köyüne gelince ondan köşe bucak kaçır. O kadar hızlı kaçır ki Kabak Musdu onu bir türlü yakalayır ele geçiremez. Yakalayamayınca Musdu sınırdan küplere biner. Musdu'nun deyiimiyle Hüsni, adeta tazı gibi hızlı koşır.

Anlatıcı, Koreli Hüsni'nün karısı Selver hakkında sadece şu bilgileri verir: Bir şeyden utanınca kıpkırmızı olur. Selver gülmeyi çok sever, kimi dişleri dökülmesine rağmen dişleri dökük ağızıyla gedik gedik ve ağızını ayıra ayıra gülen bir kişidir. Kabak Musdu'nun Ankara'da ahababı ve arkadaşı çoktur. Onlardan Kabak Musdu'nun alışveriş yaptığı ahababı Ankara halindeki Hacı Refik Ağa devamlı "Elhamdülillah şükür!" (s. 68) diyen bir kişidir.

Köyün İmamı ve Hafızı Şakir Hafız; keçi ve araplaşmış sakallıdır, başı yeşil takkeldir. Şakir Hafız bir şeye canı sıkılınca yüzünü buruşturur. Üç devirlik tespihini kuşağının arasına sokup öyle dolaşır. Eski Muhtar Cemal gibi Kabak Musdu'nun adamıdır ve bu yüzden Kabak Musdu'yu çok sever, hiçbir zaman onun sözünden çıkmaz ve ona saygısından eğilip onun elini öpmekten çekinmez. Musdu Ağasının Dürü kızla evlenmesini çok ister ve arabuluculuk görevini seve seve üstlenir. Hurafelere inanır. Havana ile Dürü'ye okur ve üfürür, Dürü'nün beynini yıkamaya çalışır: "Suya bakıp, cin derdi Hafız. Suyu bir tasın içinde odanın ortasına koydu. Dürü'yü bakıttı. Havana'yı bakıttı. Bir ip aldı. Bir sürü düğüm attı üstüne. Bir çakı çıkardı, açıp kapattı. Boyuna okudu, esnedi. Böylece sağlam bir sonuca, yargıya varmaya çalıştı. "Kertikli, tırtıklı bir kaya var! Bilimim oraya gelip takılıyor. Ordan kurtarsak, sorun tamam!..." dedi. Üç gün okudu, bir gün ara verdi. Daha düğüne epey var. Fırsat bulduğu kadar okuyacak böyle. Havana'yla Velikul neyse ama Dürü'yü bir şeye benzetecek düğüne kadar... "Bak Dürü! Benim sana okumam, senin karnındaki pislikleri boşaltıp atmak, hem de kendi temiz tabiyatını kuvvetlendirmek için. Görüyorsun, çok okuyorum. Esneye esneye çenelerim, hem de önünde otura otura çenetlerim ayrılıyor. Biraz da senin gayret etmen lazım, emmim! Babana, büyüklerine itaat etmen lazım. Bak sana anlatayım: Cenabıallah ananın hakkını ayrı, babanın hakkını ayrı tartmıştır. Elli gram ağır basmıştır babanın hakkı. Bunu nerden biliyorsun deme. Rahmetlik Övezli Hoca'da yedi yıl okumuşluğum var. Baba hakkının ana hakkından ağır gelmesi gibi, koca hakkı da baba hakkından ağırdır! Eğer ki dünyada "secde" iki olsaydı, biri Allah'a, biri kocaya olurdu! Maşar günü, Allah'a itaat etmeyenler yüz elli

gün, kocasına itaat etmeyenler bin gün yanacak! Bir de kocasına itaat edenleri sor bana! Onlara hiç sorgu yok; anladın mı? Onlar dosdoğru cennete gidecek! Cenabıallah yeşil picamasını giymiş, nalinlerini takmış ayağına, güzel kır bıyığını kıvratmış, hem de karnını filan doyurmamış olarak karşılayacak. Kocaman kolunu uzatıp açacak cennetâlânın kapısını: “Gir kızım, buyur!” diyecek...” (s.107-108) Uluş, bu konuşmalarına dayanamayıp kendisine kızınca: “Bu dediklerimin hepsi bilimdir Uluş! Cenabıallah’ı onun bunun koluna alamam ben! Ben ancak Kitabullah’ın yazdıklarını konuşurum! Kendi karnımdan söylemem!... Been, Cenabıallah’ın koyduğu yüce nizamı söylüyorum bu yavruya Uluş! Yarın Kıyamet Günü’nde bu dediklerimin hepsi çıkacak!” (s.108) diyerek kendince iddiada bulunur. “Cenabıallah’ın yardımıyla bir şeyciği kalmaz dört güne kadar. Tırtıklı kaya gibi bir yer var; oraya takılmış! Ordan bir kurtarabilsem, tamam!” (s.110) “Daha koca kapıdan başladı Hafız okumaya. Kapıdan merdivene varan arada, kaç tane taş varsa, teker teker okudu. Okudu üfürdü. Taşlara üföre üföre merdivene geldi. Sonra merdiven basamaklarına üfürdü. Belki kırkar kez üfürdü her basamağa. Her üfürmenin ardından bir de tükürüyor.” (s.179) gibi hurafeler ile Dürü’nün Kabak Musdu ile evlenme isteğinin geleceğine ve Musdu’yu istemedikleri için Havana ile Dürü’ye şiddet uyguluyor diye Velikul’un da içine cin girdiğine inanır. Dürü’nün ahırdan kaçırılmasında ve kaybolmasında: “Başka şey olsa, aklım erer iyi kötü! Bu işe ermiyor! Bu işlerin hocası değilim! Herkes haddini bilmeli! Buna gelince, bilimim pes ediyor!... Gözleri derin, gök! Erer de, uçar da! Hızır bile ulaşır böylelerine! Her şey Cenabıallah’ın elinde değil mi? Okurken esneye esneye çenelerim ayrıldı kardaşım! Bir aksi cin vardı. Ol gör çıkartamadım onu! Çok uğraştım! Çıkmadı kör olası! Olanca bilimimi döktüm, arkadaş! Sonra pes ettim! Suçu bana yüklemeyin! Cin var, cincik var!” (s. 213) der. “Sabahtan beri okuyorum tasın başında! Bir görünüp, bir kayboluyor suyun yüzünde! Çatak’ın yaylada bir huğun içinde görünüyor! Suyun yüzünde ayna gibi görünüyor yani!...” (s. 273)

Dürü’yle aynı yaştaki arkadaşı, babası çobanlık yapan Zakey’in başı örtülüdür. Kara çil yüzlüdür, fincan gözlüdür. Kendisine bir şey söylenince o şeyi iyice anlamak ister ve dikkatli dinleyebilmek için kaşlarını çatar. Bir şeye üzülünce hemen soluverir. Dürü gibi köyün genç ve güzel bir kızdır.

Babası biraz varsıl olan, yine Dürü'nün arkadaşı, köyün kızlarından Sultan ise sarışıdır. Bir şeye şaşırınca gözleri fincan gibi açılan genç ve güzel bir kızdır.

Kızlar arasında lakabı Kara Sevim olan, yine Dürü'nün arkadaşı Sevim ise esmerdir. Evlerinin tüm yükü Sevim'in üzerindedir. Her işi Sevim yapar. O yüzden Sevim'i görenler hiç boş görmezler ve sürekli sırtına içi yaprak dolu bir çuval vurup, o ağırlığın altında eğilip bükülen genç ve güzel bir kız olarak görürler.

Anlatıcı tarafından adı verilmeyen Gökçimen köyünün genç Muhtarı heyecanlanıp korkunca benzi kül gibi olur. Başına en küçük bir olumsuzluğun gelmesinden bile korkan ve en küçük olayda bile heyecanlanan bir yapıya sahiptir. Utangaçtır ve dürüsttür. Kan bağıyla bağlı olduğu devletini çok sever ve ona çok güvenir. Devletten umutludur, devletine çok güvenip Dürü'yü bulmak amacıyla Kabak Musdu tarafından haksız bir şekilde köydeki herkes gibi tarafından evi aranınca, Kabak Musdu'ya çok kızıp: “Şikât edeceğim! Kaymakama mazbata vereceğim!... Zabıt tutacağım zabııt!... Muhtar, imaaam, öğretmeeen!... çağırın öğretmeni; tutanak zaptı tutacağım!...” (s. 235) diye sinirinden çırpınarak Musdu'ya bağırarak bir kişidir.

Anlatıcı, Muhtarın karısı Saniye'nin psikolojik özelliklerinden sadece şu bilgileri verir: Kabak Musdu tarafından haksız bir şekilde evinin aranmasına çok sinirlenip kocası gibi Musdu'ya bağırır. Bir şeye şaşırınca gözleri parlar. Kocasını çok saf ve avanak bulur ve onun hakkında şunu söyleyip köylülerin kocasını bu yüzden muhtar yaptığına inanır. “Onu avanaklığı için muhtar yaptı bu köylü!...” (s. 245)

Cemal ve Şakir Hafız gibi Kabak Musdu'nun adamı olup, köylüler tarafından lakabı yassı burun olan İt Omar, yassı burunludur. Bıyıklıdır. Gözleri çok iyi görür ve çok keskindir. Kısa boylu ve kısa bacaklıdır, bu yüzden Musdu ona cüce der. İt Omar Kabak Musdu'yu çok sevdiği için, Musdu kendisine yakınlık gösterince çok mutlu olur ve mutluluktan yüzü ışıır. Ona saygısından onun elini öper. Dürü'yü saklandığı yerde o bulur ve Dürü'yü bulunca ben buldum diye sırttır ve şişinir. Oldukça yalaka bir kişidir.

On dokuz yaşında olan Gökçimen köyünün tek vekil öğretmeni Hüseyin korkak, pısırık ve sorumsuz bir gençtir. Onun sorumsuz bir vekil öğretmen olmasını kendi ağzından kurduğu şu cümlelerle anlayabiliriz: “Ben vekilim! Bugün var, yarın yağım! Benimki, şurda boş geçen yıllarımı değerlendirmek! Sınavı kazandım mı, tamam benimki!...” (s. 239) Muhtar, Dürü'nün izinsiz aranmasını isteyen Kabak Musdu

aleyhinde bir tutanak hazırlayarak imzalamasını istediğinde “Yahu sen çocuk musun, Muhtar; yoksa deli mi? Benim geleceğimi nasıl ateşe atıyorsun? Ben şimdi Kabak Musdu’yla takışmaya başlarsam, ereğime ulaşabilir miyim? Kalem kâğıt çıkarayım, tutanağı yazayım. Fakat imza atamam!” (s. 241) diyerek itiraz eder. Anlatıcı, bu vekil öğretmenin ve bu öğretmen özelinde ülkedeki çoğu öğretmenin bu karakterde korkak, pısrık ve sorumsuz olduğunu düşünür ve onları Hüseyin öğretmenin aracılığıyla şöyle anlatır: “On dokuz yaşında bir vekil öğretmen. Lise üçten takıntılı iki yıldır. Birkaç torpil bulup öğretmen vekilliğine atandı. “Bu yıl da veremezsem, belgeleneceğim!” diyor, korkuyor. Habire derse çalışıyor. Cebir kitapları, test kitapları getirtti; kurşunkalemle sarı deftere boyuna denklem kuruyor, çözüyor, yanlış doğru işaretliyor. Lise bitirme verip üniversite sınavlarına katılacak. Puan tutturabilirse, Hukuk Fakültesi’ne yazılacak. Adı öğretmen. Başkentin uzak yakın pek çok köyü, böyle öğretmenlerle dolu. Sınavlara hazırlanmaktan artan vaktini seks dergileri okumaya veriyor. Okulun yanındaki eve kapanıyor, köy içine çıkmıyor.” (s. 239) Ayrıca onun olumsuz bir yapıya sahip olduğunu, köylülerin: “Yahu Hüseyin Efendi! Çocuklar cahal kalıyor! Biraz dikkat et, kardaşım!” (s. 239) dediklerinde, devleti de eleştirdiğini, vermiş olduğu şu cevaptan anlayabiliriz: “Etsen ne olacak? Nasıl olsa yukarı okullar kapalı! İlki bitirse, ortaya giremez; ortayı bitirse, liseye giremez sizin çocuklar! Liseden sonrası ölüm! Bakın benim halime! Şimdiki zamanda sadece varsıllara okumak var! Yoksullara yok! Hele köylüye hiç yok! Köylününki davarın, sabanın ardı! Yahut çekip gitmek, işçi olmak montaj yapan fabrikalara!... Buna yetecek kadarını ben çocuklara belletiyorum. Boş verin ötesini...” (s. 239-240)

Dürü kaçırılınca ilçeden Dürü’ye aramaya gelen, Uluş ve köylülerin Tilki Şerif lakabını taktığı Şerif Çavuş bıyıklıdır. Sürekli elinde telsizli dolaşır. Şerif Çavuş işinde son derece dikkatli ve uyanıktır, bu yüzden lakabı Tilki Şeriftir. Sert karakterli ve sert görünüşlüdür. Bir şeye sinirlenince hemen kaşları çatılır.

Lakabı Kör Celal olan Celal’in bir gözü görmez. Uzun bıyıklıdır, zurnayı üflerken bıyıkları titrer. “Uzun bıyıkları titriyor zurnayı üflerken.” (s. 252) Kör Celal, Musdu’nun siyasi yönünü, insanlara tepeden bakışını, zenginliğiyle ağalığına güvenip hep kendi sözünü dinletmek istemesini sevmez. Bunun için Musdu’nun düğününde para zoruyla çalmak kendisine dokunan sosyalist bir kişidir. Anlatıcı bu durumu şu şekilde ifade eder: “İçinin hiç istemediği bir işi para zoruyla yapmak Kör Celal’e dokunuyor;

ona çöken isteksizlik arkadaşlarına geçiyor.” (s. 324)

Evcî Köyünün İmamı Baki Hoca, yanık seslidir. Baki Hoca Kabak Musdu'nun düğününde hizmet etmekten mutluluk duyar. Onun sözünden çıkmaz. Düğünün yoğun işlerinden dolayı Kabak Musdu'nun: “Bak Baki Hoca, senin imamlığı üç gün istop ettiriyorum! Düğün görevine dikkat et kardaşım! Düğün görevin bitsin, sonra gene oku ezanlarını, kıldır namazlarını!” (s.329) dediği ve Camiye gidip imamlık görevlerini yapamadığı için üzüntü duyan bir kişidir.

Evcî köyünün stajyer öğretmeni, anlatıcının Özkan Efendi şeklinde hitap ettiği Özkan, Kabak Musdu'nun, düğünden dolayı okulu tatil ettirmesine kahırlanıp, sonra da pes eden bir kişiliğe sahiptir. Anlatıcı, köyün stajyer öğretmeni Özkan Efendinin kolay pes eden kişiliğini şöyle anlatır: “Özkan Efendi biraz kahırlanacak oldu; ama kime kahırlanacak? Baktı, gördü yok ötesi; karıştı konukların arasına, oturdu içki masasına! Saz dinliyor, söz dinliyor, eline verilen tabancayı havaya doğrultup sıkıyor, hayata alışmaya çalışıyor.” (s. 330)

Gökçimen köylüleri, hurafelere inanır. Bunun örneklerini şöyle verebiliriz: Havana, evlilik işini istemediği için köyün kadınları Şakir Hafız'a gidip şunu söylerler: “Şakir Hafız, sen git, Havana'ya oku biraz! Bu avrada biri bir şey yaptı garanti! Hep aksi, hep aksi! Okunmuş bir sabun, bakır parçası, kemik gibi bir şey atarlar dama, avlunun bir yanına; günlerce uğraşırın bulup da sökeceğim diye! Git hem oku, hem konuş biraz.” (s.105) Havana'ya da şöyle nasihat verirler: “Alinyazıları önceden yazılırmış. Hele kız çocukları, daha ana rahmine düşmeden hazırlanır konurmuş dünyanın kapısına. Yazmış bir kez yazan! Değiştirmenin oluru var mı?” (s.143-144) “Bu Dürü'nün gözleri bu kadar gök; insanı çarpan bir şey var içlerinde valla! Kabak Musdu bir görüşte furulmuş. Öteyün ben de sınıdım bir bakayım diye; bayılayazdım! Bu kıza cinler yol gösteriyor herhal!” (s.140-141) Ayrıca şöyle diyerek Havana'nın direncini yıkmak isterler: “Dedelere mum yakın. Tekkelere aş dökün...” (s. 58) “Hiç olmazına düşünme bu işi Havana! Hem takdiri ilahiye karşı geliyorsun, hem kızının başına konmuş kuşu ürkütüyorsun!” (s. 59-60) “Hayırdan, şerden, kaderden, kismetten, alındaki yazılardan söz ediyorlar. “Dürü o gün o ayvayı aldı da, damın başına dikeldi. Bilir miyiz kim istedi dikelmesini? Kabak Musdu da ata binip o sırada geçti ordan! Beş dakika önce geçse, ne olurdu? Kız çökmüş bulgur karıştırıyor! Sırtı yola dönük. Görebilir miydi Kabak Musdu? Göremezdi. Bu işler de açılıp saçılmazdı böyle.

Yaradan böyle istemiş Havana! Yerlerin göklerin sahibi! Çöpçatan böyle çatmış! Buna karşı durulmaz! İradeyi küllüye, iradeyi cüziye... İradeyi küllüye Cenabıallah'ın elinde. Yazıyı o yazıyor.” (s.120) Son olarak Dürü'nün eli kolu bağlı bir şekilde ahırdan kaçtığını duyduklarında ve Dürü'nün Kabak Musdu'yu öldürdükten sonra ortadan kayboluşuyla ilgili olarak ise: “Göğsünde hançer saplı! Hançer göğsünde öyle saplı duruyor! Gelin kaçıp sır olmuş! Nereye gittiği belirsiz! Kapısı kitliymiş! Zaten belli değil miydi? Cinli perili bir kızdı! Uçup gitti!...” (s. 354) diyerek onun erdiği, uçtuğu gibi hurafelere inanırlar.

4. BÖLÜM

4. KEKLİK⁴

4.1. Özet

Yaşar, keklğini küçükken, palazdan tutmuş ve büyütmiştir. Onu öyle evcilleştirmiştir ki kafesinin kapağını açık bıraktığı halde keklği kaçmaz. Bazen dışarıya salar, iki gün ortadan kaybolduktan sonra ardına dişi bir keklık takarak tekrar Yaşar'a döner. Yaşar nereye giderse o da onunla gider, hiç yanından ayrılmaz. Yaşar keklğine, keklği de Yaşar'a çok bağlıdır. Öte yandan Yaşar'ın babası Seyit, köyde kalmak istemiyordur, çünkü köyde eline para geçmez. Bir gün Ankara'ya İş Bulma Kurumuna gider ve tesadüfen Ankara'da köylüsü ve aynı zamanda uzaktan akrabası olan Tecir Ali'nin kapıcısı olduğu apartmanda oturan Amerikalı Uçak Mühendisi Harpır Bey ile tanışır. Harpır Bey keklık avı meraklısıdır. Seyit, keklık avı meraklısı olduğunu duyduğu Harpır'a, belki bana bir iş bulur ümidiyle köyde keklık avlama teklifi yapar ve köyde, Yaşar'ın keklğini de alarak birlikte ava çıkarlar. Harpır, Yaşar'ın keklğini çok elcik diye çok sever ve onu satın almak ister. Bunun için Seyit'e çok para, çok fişek ve çok tüfek teklif eder. "Ben var isterim satın almak Seyit'in keklık. Çok var para benim. Ben ister vermek çok para, çok fişek, çok tüfek. İster ben almak bu keklık." (s. 98) Fakat Yaşar'ın gönlü yoktur. Ancak Seyit, belki çalıştığı Amerikan şirketinde bana bir iş ayarlar ümidiyle Harpır'a keklği, Yaşar'dan habersiz götürüp hediye eder. Üstelik para da almaz. Yaşar üzüntüsünden hasta olur. Bir gün Harpır, Seyit'in hediye ettiği Yaşar'ın keklğiyle köye ziyarete gelir. Yaşar, keklğini Harpır'dan geri ister; fakat Harpır keklği vermez. Babasına, git, Harpır'dan keklğimi geri al der, fakat babası da hem verilen hediye geri alınmaz diyerek, hem de belki bir iş ayarlar ümidiyle keklği Harpır'dan geri isteyemez. Fakat raporunun bozuk gelmesiyle işe de alınmaz. Böylece keklği verdiğiyle kalır. Daha sonra işe alınmayınca keklği verdiği pişman olur; ama iş işten geçmiştir. Babasından ümit olmayınca, bu sefer dedesi Elvan Çavuş'a, Ankara'ya gidip keklğimi alalım diye tutturur. Elvan Çavuş, torununu çok sever, onu kıramaz ve dede torun birlikte keklği geri almak için Ankara yoluna düşerler. Yardımlarını istemek için kaymakama, valiye, hatta dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in eşi Nazmiye Demirel'e ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Amerikan

⁴ Fakir Baykurt, *Keklik*, Literatür Yay., İstanbul 2008, Tezdeki tüm alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Hastanesinde doktor olan oğlu Atilla Sunay'a kadar çıkarlar. Fakat onlardan bir sonuç çıkmaz. Üstelik keklik yüzünden başlarına gelmedik iş de kalmaz. Anarşist sanılıp karakollara düşerler. Oralarda işkence görürler. Karakollardan beriye gelmezler. En sonunda Harpır'ın oturduğu apartmanda Turgut, Halil, Ekrem, Naci ve Murat isimlerindeki beş üniversite öğrencisinin Yaşar'la Elvan Çavuş dikkatlerini çeker ve onlara kekliği geri alma konusunda yardım ederler. Planın içine aynı apartmanda oturan, Turgut'un sevgilisi Sema Hanım ve Murat'ın sevgilisi Nezahat Hanım ile Tecir Ali'nin karısı Gülcan da girerek keklikleri değiştirme yoluyla, Yaşar'ın kekliğini kaçırma planı yaparlar. Başka bir keklik bularak Yaşar'ın kekliğiyle değiştirirler. Roman, Turgut ile Sema Hanımın kekliği kaçırıp Yaşar'a geri vermeleri ve Yaşar'la Elvan Çavuş'un da kekliği aldıktan sonra köye dönmeleri ile son bulur.

4.2. Roman Kişileri

4.2.1. Yaşar

Yüreğini âşık olduğu Gülnare'sinin sevdası dağlayan ancak en çok kekliğine tutkun olan 13 yaşındaki Yaşar, ak dişlidir. Yaşar'ın başına taktığı şapka kendine çok yakışır. Yaşar'ın ayakları kara lastiklidir. Uykusuz kalınca gözlerinin önü morarak halkalanır. Yaşar'ın bir gün kekliği kaçınca ve birkaç gün dönmeyince üzüntüden ağlamaktan gözleri şişip kızarmış, dudakları şişmiş, omuzları düşmüştür.

İlkokulu bitirince ortaokula devam etmeyen Yaşar, annesini çok sever ve bütün huylarını babasından çok annesine benzetir. “Ben heralım babamdan çok anama çekmişim.” (s.1) Her ne kadar annesini çok sevse de dünyada en sevdiği insan dedesidir ve aynı şekilde dedesinin de en çok kendisini sevdiğine inanır. “Tabii asıl sevdiği benim, dedemin. Ali Ağa'mı da sever ama beni daha çok. Benim küçüklerim Burgaç'la Duduş var; onları da sever tabii. Ama beni daha çok. Bu saklı bir şeydir. Aramızda. Bunu bir o bilir, bir ben. Sezdirmez başkasına. Ben de sezdirmem.” (s. 2) Dedesi Elvan Çavuş'ta aynı şekilde Yaşar'ı çok sever ve Yaşar'ın nazının, sözünün en çok kendine geçtiğine inanır.

Yaşar, kekliğine olduğu kadar köyden Gülnare'sine de âşıktır. Gülnare'sinin sevdası yüreğini dağlar, ancak utancından Gülnare hakkında kendine en yakın gördüğü dedesine bile açılmaz. Fakat içini bir yerlere dökme ihtiyacı hisseder ve bu yüzden de içini yalnızca ırmağa dökebilir; ancak o da Yaşar'ı dinlemez. “Ben Gülnare'm kadar

güzelinin çıkacağını sanmam gene de. Benimki başka. Yakıyor boğazımın altından, beynimin içinden, yüreğimden. Dedeme bir diyebilsem. Irmağa çok dedim; yararı olmadı. Dinlemedi bile. Kuyulana kuyulana, döne döne akmasını bilir o. İlk gök gürlemesinden sonra kabarıp azmasını bilir, hınzır!” (s. 5) Gülnare’sini görünce çok heyecanlanıp duygulanır ve onu düşünmekten kendini alıkoyamaz. “Düşünüyorum bazen, çok mu güzel bu kız? Niçin bu kadar duygulanıyorum görünce? Çok güzel değil belki. Bana öyle geliyor. Sevi denen şeyin ne olduğunu derinine bilecek yaşta değilim. Daha hiçbir deneyim olmadı. Ama onu gördüm mü, uçmak istiyorum yerden yukarlara. Kanatlarım yok diye hayıflanıyorum.” (s.12)

Yaşar, kendini alçak gönüllü bulur ve köyünü çok sever. İleride köyü hakkında faydalı bir şeyler yapmak ister, bunun hayalini kurar. Köylülerinin de kendisini bu yüzden ve bütün güzel huylarını dedesine benzettikleri için sevdiklerine inanır. “Bir delik bulsam, ordan geçip ortaokula, liseye girebilsem, okuyup bir yararlı beceri, geçerli yetki kazanabilsem; bunları gelip köyümde kullanmak, köylülerime göstermek isterim. Yukardan bakmam köylülerime. Büyüksünme bilmem. Beni herkes bu yüzden sever. “Yaşar merimdir, Yaşar alçakgönüllüdür, akkındır; Yaşar bütün güzel huylarını dedesinden almıştır” der, derler.” (s. 6) Yaşar, yaşadığı ve çok sevdiği Alevi Dökülcek köyünü şöyle tasvir eder: “Elli kadar evi, damıyla köyümüz ayaklarımızın altında. Mısırları, kabakları dam başlarına çıkarıyorlar yavaş yavaş. Soğanları kazıp seriyorlar bir uçtan. Yakında bağlar bozular. Şarapları, “boğma”ları çıkarırlar. Birazını küplere, birazını şişelere koyup atarlar alt-evlerin serin yerlerine. Cemlerde küpleri, konuklar gelince de şişeleri açarlar. Bizim de biraz bağımız var. Yaparız boğma, şarap. Köyümüzde sofuluk yoktur. Köyümüzün tarlaları... Kıraçlar... Kır tepeler... Büklerimiz ta Çayırılı’nın oraya kadar uzanıyor. Yabaniğdeleri, ılgınlar, yarpuzlar, ufak topak ahlatlar, kırmızı sarı yemişli alıçlar, böğürtlen, yemişen, karamuklar, topal söğütler; yarı yeri sazlık, yarı yeri hasır otlarıyla, kamışlarla kaplı özler... Arada çayırılıklar... Güzelim çayırılıklar...” (s. 4)

Yaşar, anlatıcının ifadesiyle ak dişlerini çıkararak saf saf güler. Utanınca yüzü kızarır, rahatlayınca ise bir ferahlık hisseder. Heyecanlandığında ne yapacağını şaşırır. Bir şeyden korktuğunda ise sapsarı kesilir, eli ayağı birbirine dolaşır. Yaşar kecliğine çok bağlıdır, onu çok sever. Kekliğinin de aynı şekilde kendine bağlı olduğunu ve asla onu bırakıp gitmeyeceğini düşünür. Kekliğine o kadar bağlıdır ki, onu adeta canının bir

parçası gibi görür. “Canımın bir parçası gibi içinin keklığıyle kafes.” (s. 92)

Bir gün Kadir eniştesiyle keklığının Yaşar’a dönüp dönmeyeceği konusunda iddiaya girerler. Yaşar, keklığının biraz dolaştıktan sonra yine kafesine dönüp geleceğinden emindir. O yüzden kafesin kapağını açıp keklığını salar ve keklığının dönüp gelmesini beklemeye başlar. Fakat keklığı dönmez, keklığı dönmeyince öyle kötü olur ve üzülür ki, yemekten içmekten kesilip yataklara düşer. Sürekli ağlar, o kadar çok ağlar, o kadar çok ağlar ki; ağlamaktan gözleri şişip kızarır, dudakları şişer, omuzları düşer. Kekliği kaçınca Yaşar’ın adeta dünyası başına yıkılır. Yaşar’ın bu hali ailesini de çok üzer. Yaşar’ın bu durumuna hepsi de çok üzülürler. Babası Seyit’e göre Yaşar keklığıne resmen aşıktır. Abisi Ali’nin ifadesiyle de keklik kaçıdığından beri: “Dayanılmaz acılar içinde...” (s. 52) kıvrır. Öyle üzülür ki, üzüntüsünden sabahlara kadar uyuyamaz, uyduğunda ise keklığım keklığım diye inleyip sayıklayarak uyanır. Kekliği aradan birkaç gün geçtikten sonra ardına başka bir keklik takarak tekrar dönüp geldiğinde ise bu sefer sevincinden deli olmuştur.

Babası kendisinden habersiz keklığını Harpır’a, belki bana bir iş ayarlar ümidiyle hediye edince höyküre höyküre ağlar, dolu dolu hıçkırır. Ağlamaktan gözleri adeta şalgam gibi olur. Babasına o kadar sinirlenir ki günlerce ne yaptığını bilemez bir vaziyette sinirinden soluyarak ve ayakta dikelecek hali olmadan, ağlamaktan perişan olarak, sabah akşam evde yüzü gözü yaş içinde dolaşır durur. Babasının, kendisinden habersiz keklığını Harpır’a hediye etmesi inanılır gibi değildir, nasıl olur da babası kendisinden habersiz keklığını Harpır’a hediye eder! Bunu bir türlü kabullenemez. Kabullenemediği için de onu bir türlü affedemez ve sonunda keklığından ayrılışına daha fazla dayanamayıp babasının kucağına atlayarak duygu patlaması yaşar ve babasına saldırır. O anki durumunu şu şekilde ifade eder: “Birden bir sinir bastı bana, atıldım babamın kucağına. Göğsünün düğmelerini, gömleğinin yakasını, kollarını yırtmağa, yüzünü gözünü tırnaklamağa başladım.” (s.122)

Dedesi Elvan Çavuş, Yaşar’ı bugüne kadar hiç bu kadar sinirli ve üzgün görmemiştir. Yaşar o kadar üzgün ve sinirlidir ki, ağlamaktan gözkapakları şişip, akları kızarıncı dedesi, Yaşar’ın durumundan korkmaya başlar. Dedesi, Yaşar’ın o anki durumunu şu şekilde ifade eder: “Yaşar saldırdı babasına. Ben varım diye vuramadı babası. O da fırsat bu fırsat, yumrukladı, tırnakladı. Kanattı yüzünün birkaç yerini. Kolunu, bileğini ısırıldı. Kopardı gömleğinin birkaç düğmesini. Yırttı yakasını.” (s.123)

Kekliği Harpır'dan kaçırılıp getirildiğinde ise o kadar mutlu olur ki, adeta dünyalar onun olur. Bu mutluluğu Yaşar'a kekliğini getiren Sema Hanım şu şekilde anlatır: “Ak dişlerini çıkardı, saf saf güldü Yaşar. Dirilivermişti. Nasıl rahat ve haklı duruyor bastığı yerde... Kafesi göğsüne aldı, kollarını doladı çevresine.” (s. 333) Sonunda kekliği ile yeniden uzak kaldığı köyüne dönmüştür. Bu yüzden çok mutludur. Bu mutluluğu ve kekliği ile birlikte yeniden köyünde kalktığı o sabahı şu şekilde anlatır: “Köyümüzdeyim yeniden. Dün akşam bulunup geldik dedem, babam... Kafes kucağımda... Erkenden kalkıp sayvana çıktım. Deliksiz, bölüksüz uyumuşum. Kuşlar gibiyim; bir çeviklik, bir şenlik var üstümdede.” (s. 340) Köyünden uzak kaldığı sırada köyünü, özellikle köyünün ırmağını çok özlemiştir. “Bu bizim ırmak, koca Kızılırmak! Çok özlemişim.” (s. 340)

Babası, kendinden habersiz kekliğini Harpır'a hediye ettiği için kendisini o kadar üzmüş olmasına rağmen yine de Elvan Çavuş'un ifadesiyle ondan yılıp çekinecek ve her gördüğü yerde onun elini öpecek kadar ona karşı saygılıdır, ondan saygısını hiçbir zaman esirgemez.

Yaşar'ın dedesi ile birlikte bir keklik yüzünden, anarşist sanılıp karakollara düşerek işkence görmeleri onuruna dokunup çok zoruna gider “Kendi kendimin gözünde çok küçük düşünüyorum.” (s. 212) Ve bir keklik yüzünden başlarından onca şey geçtiği için hayat tecrübesi kazandığına ve kafasının aydınlandığına inanır. “Çok öğrendim bu kez olup bitenlerin içinde, Ankara'da. Çok anlıyorum şimdi. Bambaşka bir aydınlığın içinde kafam. Güreliyor içimdeki şafak...” (s. 340) Bundan sonra artık önünün aydınlanacağına inanır. “... apaydınlık olmuştu önüm.” (s. 341)

Yaşar da, tıpkı dedesi Elvan Çavuş gibi Amerikalıları ve köye gelen Amerikan Avcıları sevmez. Kendi insanlarını ise çok severek dünyanın en kahraman ulusu sayar. “Türklerden kahraman ulus var mı? Hiç rastlamadım tarih kitabımızda.” (s. 7-8) Annesi İsmahan'a göre ise Yaşar saf kalpli bir çocuktur. Annesinin, Yaşar'ı saf kalpli olarak görmesinin nedenini şu olaya bağlayabiliriz. Yaşar, bir seferinde Kadir eniştesiyle ava gittiğinde, eniştesiyle kekliğinin geri dönüp dönmemesi konusunda iddiaya girer. Eniştesinin gazına gelerek Yaşar kafesin ağzını açıp kekliğini salar ve kekliğinin dönüp gelmesini beklemeye başlar. Fakat kekliği dönmez. Yaşar yine her zamanki gibi eniştesinin oyununa gelmiştir. Yaşar, kekliğini eniştesinin ağzına bakarak kaçırınca annesi ona karşı söylenerek onun saflığını tıpkı babası Seyit'in saflığına benzetir:

“Şimdi ağlamanın yararı yok. Baştan ağlayacaktın... Babacığın gibisin. O da senin gibi safın teki. Çerçiyken dağ köylerine öteberi satmağa giderdi. Nesi var yoksa, veresiye verir gelirdi. Sonra toplamağa giderdi beş kuruş, beş kuruş. Tıp demiş, burnundan düşmüşün...” (s. 49) Yaşar, annesinin söylediği gibi saf kalpli, keklğine aşık, uysal bir çocuktur.

4.2.2. Elvan Çavuş

Seksen yaşında olmasına karşın yaman bir ihtiyar olan, çok savaşlara katılmış, aynı zamanda seferberlik askeri olmuş, Dökülcek köyünün en yaşlı kişisi Elvan Çavuş, anlatıcının ifadesiyle yürürken iki eli kışında yürür. Yüzük gözlüdür, bazen etrafına yüzük gözlerini kısarak bakar. Yaşar'ın ifadesiyle, yüzük gözlerinin içinden ak ak bakar. Kışın başına poşu sararken, zaman zaman kep giyer. Ayaklarına mesh ve kara lastik giyer. Devamlı elinde değneği ile gezer. Köylü ifadesiyle cara (sigara) içer. Seyit, babasıyla pek anlaşamaz, anlaşamadığı için de onu pek sevmez. Sevmediği için de onun sesini bile yılan ıslığına benzetmekten çekinmez. Yaşar ise dedesini çok sever ve sevdiği için de babasına inat dedesinin sesini kadife sesine benzetir.

Elvan Çavuşun psikolojik özellikleri ise şöyledir: Elvan Çavuş kendini eski toprağım diyerek çok sağlıklı hisseder. Sabahları her zaman erken kalkar, çünkü erken kalkmayı alışkanlık haline getirmiştir. Her konuda sabırlıdır. Elvan Çavuş, parası olmasa bile paran var mı diye soranlara var diyecek kadar arlıdır. Bu duruma keklük için yardımını istemeye gittikleri Nazmiye Demirel'in, para yardımını kabul etmeyerek geri çevirmesini örnek verebiliriz. “Katiyyen! Buraya bir şey istemeğe gelmedik. Var paramız. Yoksa da, zarar yok. Harcamayıveriz. Şimdiye kadar harcamadık da, öldük mü?” (s.180) Böyle konuşmasına rağmen yine de Nazmiye Hanımın hizmetçisi parayı zorla da olsa Elvan Çavuşun eline sıkıştırır. Yaşar, dedesinin bu tok gözlü ve onurlu duruşunu çok sever ve onu şu sözlerle över: “Dedem gibi arlı, onurlu dünyada var mı?” (s.180) Aynı zamanda dedesinin konuşmasını her yerde olgun, sırasını ve saygısını bilir görür. Oğlu Seyit ise babasını sevmediği için kendi penceresinden bakarak babasını tilki gibi uyanık bir adam olarak görür.

Elvan Çavuş gelini Ismahan'ın yaptığı bütün işleri beğenerek ve takdir ederek onu çok sever. Oğlu Seyit'i ise çıkarıver bulup sezdirmezse de onu pek sevmez, ona sık sık kendi ifadesiyle ekiz akıllı der. Yine kendi ifadesiyle onunla ağız ölçülerinin

birbirine zıt olduğuna inanır. Onunla hayata bakış konusunda tamamen zıt olduklarını düşünür. Ama her şeye rağmen yine de onu pek sevmese de sonuçta oğludur, onun başına bir şey gelirse ciğerinin yanacağını söyleyip yine de onun başına kötü bir iş gelmesinden korkar. “Ciğer evlat diyor işte.” (s. 34)

Onu sevmezse de arada sırada yaptığı hareketleri beğenir ve bu zamanlarda onun kendi oğlu aklına geldikçe gururlanır. “Aferin! Ne olsa benim oğlum! Ne olsa benim belimden inmiş! Göğsüm kabardı.” (s.101) Ancak Yaşar’ın keklüğünü kendisinden ve Yaşar’dan habersiz götürüp Harpır’a hediye edince, kendi ifadesiyle gönlünden düşer ve iyice soğuyup nefret eder ondan.

Elvan Çavuş bir şeye sevinince içi ılır. Bir şeye üzüldüğünde ise burnu sızlar. Bir şey düşündüğünde başını öne eğer. Her zaman kuşkulu durmayı ve kuşkulu davranmayı sever. Karşısındaki kişinin duruşundan onun nasıl karakterde olduğunu anlayacak kadar sezgileri kuvvetlidir. Kendi ifadesiyle köyden bazıları iplense de komşularının çoğu tarafından köyün en yaşlısı olduğu için, her zaman köy ile ilgili meselelerde ve her konuda ilk önce kendisine danışılacak kadar saygı görür. Açık konuşmayı sever. Özü sözü birdir, hiç kimseden korkmaz. Haksızlığa dayanamaz ve hiç kimseden ipe götüreceklerini bilse de sözünü sakınmaz.

Harpır’ın, Yaşar’ın keklüğünü alacağını sezince içi kıyılıp yüreği cız eder. “Yüreğim cızz etti: Kekliğin başına bir iş gelecek!” (s. 98) Aynı zamanda Harpır’a, keklik işinden vazgeçmesi gerektiğini söyleyecek kadar da torununu çok sever. “Harpır Bey, sen var boş yere bu keklığı yarsıma adamım! Dostluğu biz de biliriz az çok. Ama bu keklığı yarsıma; torunum çok dutgun!... Bu keklığı kaybetti mi, aklını da kaybeder. Başka bir şey iste; hayhay! Gözümü iste; hayhay! Ama keklığı isteme...” (s. 98) Fakat Harpır’ın kendisini dinlemeyip keklığı para vererek zorla almak istemesine ve durmadan fiyat yükseltmesine çok kızarak, ona şöyle der: “Bunu alamayız çocuğun elinden!... Benim kendimin olsa, Seyit’in kendinin olsa, gözümü kırpmam, daha istetmeden verim. Öküzümü istesin; vereyim! İtimi istesin; deral! Eşşegimi istesin; hemen! Ama keklik benim değil. Çocuk dutgun; veremem! Para filan da konu değil. Söyledim... Boyna fiyat yükseltip durmasın; yararı yok! Biz keklik tüccarı olmadığımız gibi, dostluk konusunda para konuşanlardan da değiliz.” (s.104)

Elvan Çavuş keklik ve domuz avı için ikide bir köye gelen Amerikalı avcılarını sevmez, onlar yüzünden Amerika'ya ve Amerikalıları da gıcık. Yeri geldiğinde kendini haklı gördüğü konularda dünyayı tersine çevirecek kadar ve bir keklik yüzünden karakollarda Yaşar'la gördükleri o kadar işkenceden sonra kekliliği almadan gitmek istemeyecek kadar kendini haklı gördüğü konularda inattır: “Kekliliği alacağız geri. Emegini Harpır çekmedi...” (s. 216) Nitekim oğlu Seyit'in Harpır'a, kendilerinden habersiz götürüp hediye ettiği kekliliğin peşini Yaşar'la birlikte bırakmazlar ve bu yüzden kaymakama kadar çıkarlar. Elvan Çavuş, kaymakama dertlerini anlatarak ondan kekliliği Harpır'dan geri almasını ister: “Bu oğlanın bir kekliliği vardı. Kendisi tuttu. Büyüttü. Elcikleştirdi. Kaçıp gittiği zaman bile buna dutgun olduğundan geri geldi. Babası Seyit, Amerikanların yanında iş bulmayı yarsıdı. Dökülcek köyünde domuz çok. Biraz buçuk keklik de bulunur. Ava gelenlerden biri bu kekliliği yarsıdı. Amerikan Tuslog'da çalışıyormuş. Adı Harpır. ‘Sana iş vereyim’ diye benim akılsız Seyit'i kandırıp aldı kekliliği elinden. Şimdi Yaşar'ım durmuyor. Gözleri kan çanağı: ‘Kekliğim, kekliliğim!’ Çağam şimdi durmuyor. Seyit'e gidiyoruz geri al; almıyor. Şimdi biz ne yapalım? Hangi taş kavidir, vuralım başımızı? Hökümetimizin büyük kapısı deye zatına geldik. Bize bir el ver. Bir destek ol. Tel çek, yıldırım vur. Alıver çağanın kekliliğini. Derdimiz budur, efendim... Bize dayanak ol. Alalım çağanın kekliliğini diye yüksek huzuruna geldik...” (s.158) Fakat kaymakamdan olumsuz yanıt alınca bir anda yıkılır, ancak pes etmez ve kaymakamı yardımcı olmayı kabul ettirene kadar konuşarak ikna etmeyi başarır. Yaşar'a göre dedesi etkili bir konuşma gücüne sahiptir. Fakat ilgileneceğine söz vermesine rağmen kaymakamdan bir şey çıkmaz. Yoksul olmalarına ve başlarına bir keklik yüzünden onca şey gelmesine rağmen yine de hayatın hep olumlu tarafından bakmaya çalışır. Şöyle bir hayat felsefesine sahiptir: “Ayın on beşi karanlıksa, on beşi aydınlık...” (s. 226) Kaymakam, vali yardımcısı vs. memurların önünde saygısından şapkasını göğsüne alacak ve iki büklüm eğilerek selam verecek kadar devlet memurlarına karşı saygılıdır. Kısaca, Elvan Çavuş kimseden bir şey istemeyecek kadar gururlu, herkes tarafından sevilip sayılan, Dökülcek köyünün önemli bir kişisidir.

4.2.3. Seyit Bükülmez

Yaşar'ın babası Seyit Bükülmez'in, gözleri karadır. Ankara'ya gittiği zaman ayaklarına kara lastiklerini giyer. Başına eski, arkası yağlı, tepesi eriyen kasketini takar.

Ayağına yamalı pantolonunu, sırtına da kolları ve dirsekleri erimiş, yenleri tiftiklenmiş, yakaları yağdalanmış ceketini ile yakaları yağdalı gömleğini giyer. Köylü ifadesiyle cara (sigara) içer. Bir şeye şaşırınca gözleri büyür. Bir şeye sinirlendiğinde ellerini beline koyar ve sinirden burun delikleri inip inip kalkar. Bir şeyden korkunca ise benzi küle döner. Utanınca başını önüne eğer. Babası Elvan Çavuş'a göre, konuşunca sesi cırlak çıkar.

Seyit'in psikolojik özellikleri ise şöyledir: Ankara'da babasıyla Yaşar'ı aramak için dolaşırken üstü başı eski olduğu için kendi kılığında utanır. Babasıyla düşünce yapıları farklıdır, o yüzden babasını pek sevmez. Onu sevmediği için ona karşı dik konuşmayı sever ve ona sürekli laf sokuşturur ve bunu da Yaşar'a göre çaktırmadan yapar. Biraz kibirlidir ve gözü yükseklerdedir. Köyde eline para geçmediğine inanarak şehirde çalışmak ister. Köyün perişanlığından bıkip isyan ederek köyü sevmez ve çalışmak için köyden şehre gitmek ister. “Çiftçilik, çerçilik, değirmencilik... Köylük yerinde bize hayat yok diyor. Şimdi yeni bir işin peşinde. Şehirde bir işin. Yeni bir iş olsun da, ne olursa olsun.” (s. 55) Köyde bir şey kazanamamaktan, şehirde de bir iş bulamamaktan şikâyetçidir. “Köylerde hayat ölmüştür! Millet gözünü dikmiş şehirlere; palazlanan uçuyor. İki parça tarla. Bir ton eytiyaç. Alman'a yazıldım; yok sıra. Millet rüşvet verip gidiyor. Bizim yok paramız... İş Bulma'nın önünde kuyruklara durdum. Alıver çaliver, kapıcılığa razı oldum; yok kapıcılık bilem!...” (s.13)

İçinde buldukları duruma kahrolur. “Bu çağa geldik, geçiyoruz; ben de insan mıyım, bizimki de yaşam mı diye kahroluyorum...” (s.14) Köyde geçinemediğine inanır ve bu yüzden kendini şehirde bir iş bulmaya zorunlu hisseder. “İş bulmam zorunlu. Çünkü köyde geçim yok. Halimizi görüyorsun. İşle işle, gelir yok. Yılda bin, iki bin. Bilemedin üç bin. Herifçioğlu yılda on bine, on beş bine para demiyor. Ayda on bin kazanan var şehirde!...” (s.128) Yurt dışına çıkmak ve çalışmak ister, kendine şöyle söz verir: “Alaman'ına, Holanda'sına yazıldım; gelmiyor sıram. Bulamadım bir kart; yok torpelim! Gideyim Alaman'a, versinler işimi, ücretimi, katır gibi çalışayım. Çalışmaktan bıcarsam, eşşeğim! Paraları babamın önüne deste deste yığmazsam, dünyanın en aşağılık insanıyım! İt gibi uysal, at gibi acar, eşek gibi dayanıklı çalışıp, önce çoluk çocuğumun, sonra da milletimin yüzünü ak etmezsem, damarımdaki kan kurusun!” (s. 56) Bundan sonraki hayatını daha rahat yaşamak, köy dışında nereye olursa olsun gitmek ve hangi iş olursa olsun çalışmak ister. “Bir iş arıyorum. Çalışıp

kazanmak, bu yolla daha iyi yaşamak istiyorum. Amerikanların yanı şart değil. İş olsun, nerde olursa olsun. Hangi iş olursa olsun.” (s.129)

Babasının zıttı olarak Amerikalıları çok sevdiği için şehre gidip Amerikalıların yanında çalışmayı çok ister ve bunun hayalini kurar. “Aaaah ah! Şansın olacak, gireceksin bir Amerikan şirketine ya da ofisine, gidiver geliver, bir ayak işi bulacaksın. Alacaksın yeşil liraları, çevirteceksin Türk parasına, kurtulacaksın bu ezik yaşamdan; kara bahtın apak olacak. Yiyip yatacağı devlet danası gibi...” (s.14) Amerikalıların yanında olmazsa bile hiç olmazsa Ankara’da herhangi bir işe de razıdır ve Ankara’ya babasını, karısını, çocuklarını götürmeyi çok isteyerek bunun hayalini kurar, ancak ne var ki torpilsiz işe giremeyeceğini inanır. Aslında köyden gitmeyi ve bir işe girmeyi kendisi için çok ister fakat babası ile ailesi razı olsunlar diye onlar için gitmek istediğini söyler: “Benim gitmek istemem, asıl sizin için, aynı zamanda senin (babasına söylüyor.) için. Bu ezik yaşamdan hep beraber kurtulmak için!... Ben istiyorum çilim çocuğum, karım kızım, babam, daha iyi yaşasın. Yaşayalım beraber!...” (s.130) Kendisi için bir şey istiyorsa bunu sırf kendi iyiliği için istemediğini söyler: “Ben bir şey istiyorsam sırf kendim için değil...” (s.184) Köyden o kadar bıkmıştır ki şöyle söyleyerek köyden kurtulurlarsa kılık kıyafetleri dahil her şeylerinin düzeleceğine inancı tamdır: “Şehirde çalışırsak, yürüyüşümüz düzelir. Dağların ardında, akıp giden ırmakların kıyısında ha otur, ha otur. Geçen yıl neysen, bu yıl da osun. Dağlar seni bilir, sen dağları bilirsin.” (s.151-152)

Seyit, gençlik aşkı olarak köyden Dilber isminde bir kızını sevmiştir. Seyit’in mutlu olduğu zamanlar gözleri ışıltır. Üzüldüğünde sesi titreşir. Tasalı olduğu zamanlar ise geceleri uyuyamaz. Konuşacak söz bulamayınca tıkanıp kalır. Sinirlenince adeta kendini kaybeder. Nitekim Yaşar, babasının keklüğünü Harpır’a vereceğini sezmiştir. O yüzden keklüğünü kaptırmamak için kendinden kaçırınca ve keklük ile Yaşar’ı arayıp da bulamayınca sinirini karısından alır ve onu döver. Onu, Yaşar’ın keklüğü götürürken haberi olmaması yüzünden suçlar. “Sen bu evin sahibi değil misin, nasıl oluyor da haberin olmuyor?” (s.116)

Karısı Ismahan’ın kolları, bacakları, beli ve boynu çok ağrıyordur ve bu durumdan karısı çok şikâyetçidir. Kocasını Seyit’ten kendisini doktora götürmesini ister. Fakat Seyit parasızlıktan karısını doktora götüremez. Karısını parasızlıktan doktora götüremediği için aslında kendine kızgındır; ancak elinden bir şey gelmemesi yüzünden

bütün suçu karısına yükleyip onun şikâyetlerinden bıktığını dile getirir ve onun hakkında şöyle düşünür: “Öyle diş ağrısı bir avrat ki, iyi tüketmişim yılları kendisiyle.” (s. 293)

Seyit köyleri ve köylüleri cahil bulup uyanmamış kabul eder: “... bizim köyde uyanmış arkadaşı yok. Gökten ne yağarsa, millet tamam diyor. Yular yağsa, alıp boynuna takıyor. Köylerin daha hiçbir haktan, hukuktan haberi yok.” (s.188) Kendi emekleriyle bu kadar çalışıp, üreten insanlar oldukları halde bu kadar yoksul olmalarını, devlet tarafından da gereken önemin verilmediğini düşündüğü için de köylülerin bu kadar eğriliğe yatkın olduğunu düşünür ve kendi kendine şu soruyu sorar: “Doğruluktan yarar görmediklerinden midir nedir, eğriliğe yatkın çoğu.” (s. 265) Öte yandan biraz uyansalar dünyayı ışığa boğacaklarından emindir. “Köyde olsun, şehirde olsun, gittiğim düğünlerde, gördüğüm pazarlarda, hanlarda, yollarda olsun, görüştüğüm, karşılaştığım arkadaşların kollarına bakıyorum; yeseler, güçlenirler. Gözlerine bakıyorum; biraz anlasalar, dünyayı ışığa boğan şimşekler çıkar. Bizim bilmediklerimizi kim saklıyor, bizim yemediklerimizi kim yiyor, bilseler, bu dünyayı elleriyle şöyle bir tutarlar, tersine dönüşü, yönüne çevirirler. Aaah!...” (s. 330)

İlk önceleri Harpır, Yaşar’ın keklüğünü isteyince Harpır’ın bu isteğini geri çevirir: “Tabii! Para ne? Ama benim Yaşar çok dutgun! Olamaz! Olacak bir şey olsa, sorun değil. Canımı istesin bak, olabilir; çıkarır veririm. Ama keklik çocuğun; o da çok dutgun!...” (s. 99) Başta Harpır’ın isteğini geri çevirmesine rağmen, belki bir iş ayarlar ümidiyle ve bir keklik için 150 dolar verdiğini duyunca heveslenip keklığı vermeyi çok ister; ancak Yaşar yüzünden veremediği için kendi kendine kahrolur, bundan dolayı geceleri bile gözüne uyku girmemeye başlar. Elvan Çavuş’un ifadesiyle bu yüzden kıvranıp bükülür. Elvan Çavuş, oğlunun bu durumunu şu şekilde ifade eder: “Seyit’in hali haggaten harap! Kahroluyor oturduğu yerde. Ellerini birbirine sürüşürüyor; parmakları terledi. Bu fırsatı kaçırırsa, köküne kurt girmiş mısır gibi buruşur, bir daha canlanamaz.” (s.102) Elvan Çavuşa göre keklığı veremediği için çok acı çeker. “Ciğerinin üstüne domuz kurşunu yemiş gibi acı çekiyordu, biliyordum.” (s.103) Bir gece Yaşar ve ev halkı uykudayken, Yaşar’ın o kadar yalvarmalarına kayıtsız kalıp keklığı Yaşar’dan habersiz gizlice Harpır’a hediye götürüp para dahi almaz. Harpır’ın, keklığı hediye edince kendine bir iş ayarlayacağından o kadar emindir ki, Yaşar keklik için sinirlenip üstünü başını yolunca, elinin tersiyle Yaşar’a vurmaktan bile çekinmez.

Bu konuda kardeşinden yana olduğu için büyük oğlu Ali’yi de döver. Ancak daha sonra Harpır, iş bulma konusunda sözünde durmayınca kekligi verdiği pişman olur. Öyle pişman olur ki; Ankara’ya, babası ile Yaşar’ı aramaya gidince onların yüzlerine bakamayacağı için ölmek bile ister. “Görmez yanımdan gelip çarpıverse hiç olmazsa şu dolmuşlardan biri. Bu kadarcık bir iyiliği benden esirgemeseler. İyi çarpsalar da, çırpınmadan, inlemeden ölebilsen. Koymasalar tomafile, götürmeseler hastaneye, sokmasalar ameliyata, iğne iplik geçirmeseler etime. Bir çarpmada tertemiz ölüversem!... Nasıl bakacağım babamın yüzüne? Bakabilecek mi oğlum benimkine” (s. 326) Onlara karşı çok mahcupdur, kendini nasıl affettireceğini bilemez. Onların ardından Ankara’ya gidince onlarla karşılaşmalarını, onların kendisine karşı tavırlarını ve babasıyla diyaloglarını ise şu şekilde anlatır: ‘Babasıyla raporunun bozuk gelmesi hakkında konuşurlar.’ Seyit: “Bir de, ‘Kanı bozuktur!’ diye yazmışlar!...” (s. 327) Elvan Çavuş: “... yemişler... onu deyenler!” (s. 327) Babası bu şekilde konuşunca çok mutlu olmuştur, ancak yine de babası hala ona karşı soğuktur. “Buna dağlar kadar sevindim. Bu biraz onardı içimin yıkıklarını. Elimdeydi elleri hâlâ. Sıktım en büyük içtenliğimle. Dikkat ettim; o benimkini sıkıyor. Hem de birden fark ettim; benden çok kendi kendinin kanını savunuyor.” (s. 327) Tıpkı babası gibi oğlu Yaşar da kendine karşı çok soğuktur. “Aramıza kan girmiş gibi uzak duruyoruz babamla, ellerimiz birbirini tuttuğu halde. Yaşar’la da bakışıyoruz ama buluşamıyoruz. Ben varırken onun gözleri kaçıyor; o gelirken benim gözler sıvışmış!...” (s. 328) Babasının, kendi ifadesiyle kendine sokuşturduğu bütün sözleri yutmaktan başka çare bulamaz; çünkü ona ve Yaşar’a karşı çok mahcupdur. “Koroğlu’nun gürzü gibi vurup duruyor. Yutmaktan başka çarem yok. Bütün sokuşturduklarını yutuyorum.” (s. 329) Onları görünce, Harpır’a kekligi verdiği için içini bir kez daha büyük bir pişmanlık kaplar ve onlara karşı acıma duyguları kabarır ve şöyle düşünür: “Nefesinin kokusu burnuma geldi babamın; yuttum. Ama bir bıçak ciğerime saplandı: Yemiyor belki doğru dürüst, günlerdir... Yaşar’ın da gözlerinin önleri halkalanmış. Belki de erimiş ilikleri. Hem de eskisinden beter sürüp gidiyor içindeki yas. Gittikçe büyümüş kekligin acısı; birgâç soru da ona sorsam, ağlayacak.” (s. 327) Pişmanlığını biraz olsun hafifletmek ve onların gönüllerini almak için Harpır’dan kekligi birlikte gidip alma teklifi bile yapar. “Gidelim hep beraber, hücum edelim edeceksek. Ben verdim elimle, geri isterken de ben olayım yanınızda. Yada bir karakola varıp birlikte davacı olalım.” (s. 327)

İşe girmek için soruşturmasının uzayacağını duyunca, kendi ifadesiyle içine yalın girmiş gibi yanıp üzülür. Harpır'dan sonunda beklediği iş için raporunun bozuk olduğuna dair mektup gelince ise, üzüntüden dizlerinde yürüyecek gücü bile bulamaz, her yanını ter basar. Raporunun bozuk gelmesi yüzünden psikolojisi iyice bozulur, psikolojisi öyle bozulur ki Ankara'da babasıyla Yaşar'ı aramak için dolaşırken hem kendini, hem de karşısındaki kişileri kendi gibi perişan görür. "Var mı benden sefil şü caddelerde akanların? Çoğunun kılığı benimki gibi, kılık değil. Çoğunun yaşamı benimki gibi, ezik. Çoğunun bahtı benimki gibi, kara. Yok ağartmağa, açık bir yol." (s. 324) Bu psikolojiyle Ankara'da, kaldığı handakileri de bu gözle görür. "Bizden beter halleri. İşi yolunda, keyfi gıcır adam yok." (s. 329) Seyit bu karakterde, kendi aklını beğenmeyen ve kendini cahil, odun gibi kaba saba gören bir kişidir. Karısı Ismahan da onu saf olarak değerlendirir. "Kurnaz görüldüğüne bakma. Nere çekerlerse ora gider." (s. 42) Babası Elvan Çavuş ise oğlu Seyit'in köye domuz ve keklik avına gelen Amerikalı avcılara hizmet etmesine kızarak onun, onların yanında bir iş bulmak için bu şekilde davrandığını düşünür. "Oğlum Seydo Efendi bile, babalar deviresi, çekirge gibi bir yana sığıyor, bir bu yana, koşuyor hizmetlerine. Biliyorum neye koştuğunu, neyi yarsıdığını. Göze girecek de, bir Amerikanlıylan biliş görüş olacak, iş koparacak şirketlerinden, yanlarından." (s. 33) Elvan Çavuş, torunu Yaşar ile oğlu Seyit'i kıyaslayarak ikisinin arasındaki farkı şöyle açıklar: "Böyle duygulu, saygılı çocuk bulunmaz. Gözümün yağını yesin! Bu çocuğun yarısı kadar da babasında olsaydı bu insanlıktan..." (s. 34) Yaşar ise, babasını dünyanın en üşengeç insanı olarak görür. Öte yandan Yaşar, dedesi ile babasının birbirleriyle çekişmelerini ve birbirlerine laf dokundurmalarını ise şu şekilde tanımlar: "Dedemle babam böyle çelişik iki kişi evin içinde." (s.15)

4.2.4. Diğer Kişiler

Köyün en zenginlerinden olan Karami, şapkalıdır. Ağzına ağızlık takarak süzgeçli cara (sigara) içmesini çok sever. Bir şeye sinirlenince ve şaşırınca yüzü sararır.

Karami'nin psikolojik özellikleri: Karami'nin sinirli bir yapısı vardır, bu yüzden bir şeye sinirlendiğinde çok çabuk alevlenir. Elvan Çavuş'un ifadesiyle kızınca adeta kükrer. Bunun yanı sıra Karami uyanık bir kişidir. Elvan Çavuş onu tilki gibi uyanık görür. Karami, ailesi zengin olduğu için varıl bir evde büyümüş ve hiç yokluk görmemiştir. Bu yüzden hiç yokluk görmediği ve sürekli zenginlik içinde yüzdüğü için

elini göğsüne ve bağına vurup hem zengin olduğu için, hem de gurur duyulacak bir iş yaptığında şişinmesini çok sever. Ancak bu kendini beğenme durumunu hiçbir zaman kabul etmez: “Ben de varsılım deye kabarmıyorum.” (s. 88) Zengin olduğu için karşısındakileri küçük görüp beğenmez ve karşısındaki kişiye her zaman alaylı bir şekilde bakar. Köyde, kendisinden başka hiç kimse çocuklarını şehre gönderip okutamamıştır. Bundan dolayı şehirde sadece kendi kızları okudukları için hava atmasını çok sever. Köye domuz ve keklik avına gelen Amerikalı avcılara misafirperverlik gösterip onların gözüne girmek ister ve onlara Yaşar’ın ifadesiyle yılmışır. “Önce buyrun, eve gidelim. Birer çayımızı, ayranımızı için. Hökümetimizin dostları oluyorsunuz. Bizim de dostumuzsunuz tabii. Hep geldiniz gittiniz çevre köylere, bize uğramadınız. Demek sıramız bugüneymiş. Memnun olduk. Daha önceden haberimiz olsaydı, ayaklarınızın altına birer kan akıttırdık. Gene de akıtırız; eve buyrun! Buyrun!” (s. 21) Onları eve davet eder ve onlara ikramda kusur etmez. Adeta ev halkını onların çevresinde pervane döndürür. Kızları Nevin ile Nesrin’i bile onların karşısına sırtlarına en yeni entarilerini giydirip, başlarına da en yeni eşarplarını bağlatarak çıkarır. Bütün köylülerde olduğu gibi Karami’de de Amerika’ya ve Amerikalılara karşı büyük bir özentisi vardır. Amerikalıları çok sever. Kültür bakımından Türkiye ile Amerika arasında büyük bir fark olduğunu ve bu farkın köylere gelen Amerikalı avcılar sayesinde bir nebze de olsa kapanacağını düşünür. “Amerikan arkadaşların göstereceği görgüler sayesinde kapatırız arayı. Helal olsun; birinci medeniyet bu heriflerde. Şu temizliklerine bakın kardaşım! Bıcımık kir var mı boyunlarında, kulaklarında; bıcımık yaması, yırtığı var mı giysilerinin? Aşkolsun!” (s. 22)

Karami eskiden işlediği bir suç yüzünden bir süre cezaevinde yatmıştır. Elvan Çavuş’a göre, Karami cezaevinde yattığı için muhabbet kurmayı ve adam tavlamayı çok iyi bilir. Ayrıca Elvan Çavuş, Karami’yi sofı olarak değerlendirir ve onu kendi ifadesiyle durmadan varsıllığıyla övünen, yoksulları adamdan saymayan, insanlıktan anlamayan bir kişi olarak değerlendirip hiç sevmez. Seyit ise Karami’nin kendisine iş için raporunun bozuk gelmesi yüzünden kendi ifadesiyle kıcını dönüp, sevinmiş gibi yaparak ve hayın hayın bakarak, çaktırmadan kıs kıs güldüğünü ifade ederek onu hiç sevmez. Karami, kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen bir kişidir.

Yaşar, komşuları olan Paşacık ve Karami ile kızlarını bencil ve havalı bularak onları hiç sevmez ve onları şöyle değerlendirir: “Köyün içinde bunlar öyle kendimci, öyle çıkarsever herifler ki, beni tiksindirirler. İnsan nasıl bu kadar çıkarsever olabilir, anlamam. Bu yüzden Karami’nin kızlarını da sevmem. Onlar da beni, bizim gibileri sevmezler. Onların gözü yukarlarda, varsılıklarını artırmada, şehirlerde okuyup şehirlerde evlenmelerde, oralarda kalmalarda, oralarda yaşamada. Bensem köyümü severim. Köyümüzü...” (s. 6) Yaşar’ın, Paşacık ve Karami hakkında kullandığı bencil, çıkarsever gibi ifadelerin haklılığını şu örnekle güçlendirebiliriz: Kendileri akıl edip köyün ortak büklerini bölerken, kendi paylarını geniş tutup toprağın kıyıda köşede kalan kısmını köylüye şöyle bölüştürürler: “Biz akıl ettik; büyük paylar bizimdir. Siz ilgilenseydiniz, sizin olurdu...” (s.188)

Yaşar’ın annesi Ismahan’ın yaz kış belı, boynu ve bacakları çok ağrır. Sürekli sızılıdır, yaz kış sızıları hiç geçmez. Sızıları yüzünden yaz kış çok üşür. Ismahan’ın psikolojik özellikleri ise, karşısındaki kişiye sinirlenince o kişinin yüzüne dik dik bakar ve sinirinden sıçrayıp ayağa kalkar. Ismahan haksızlığa dayanamaz. Haksızlığa dayanmadığı için de; Harpır, bir gün Seyit’in hediye ettiği Yaşar’ın keklığıyle köye ziyarete gelince, Harpır’dan, Yaşar’ın keklığını geri vermesini ister. Ancak Harpır keklığı geri vermez. Harpır keklığı geri vermeyince ona çok kızarak şöyle bağıırır: “Çocuğun keklığını götürdü, avlandı, kullandı. Yeter bu kadar; versin artık!” (s.144) Ismahan aynı zamanda çok uyanık bir kadındır, adeta cin gibidir. Ondan habersiz hiçbir şey olmaz. Kocası Seyit’e göre ise, ondan habersiz hiçbir iş yapılamaz, çünkü bazı geceler uyur görünüp aslında uyumaz. Yaşar’a göre annesi dünyanın akıllılarından ve uyanıklarındandır, hatta biraz şehirde yaşasa daha uyanık olacağından adı gibi emindir. Ayrıca, Yaşar’a göre annesi dünyanın seçilmiş iyi kişilerindendir. Ismahan çocuklarının hepsini de çok sever, özellikle büyük oğlu Ali’yi; tosun Ali’m, Yaşar’ı da tosun Yaşar’ım diyerek okşar. Çok neşeli bir kadındır, neşelendiğinde tekerleme bile söyler.

17 yaşındaki Yaşar’ın abisi Ali, çok pratiktir. Ali’nin yapmayacağı iş yoktur, elinden her iş gelir. Ali’nin psikolojik özellikleri ise şöyledir: Çok utangaçtır, bu yüzden beklemediği bir hareket karşısında sanki suçüstü yakalanmış gibi bocalayarak kıpkırmızı olur. Harpır, babasının götürüp hediye ettiği Yaşar’ın keklığıyle bir gün köye ziyarete gelince, ona kardeşinin keklığını aldığı için çok kızıp ondan keklığı geri isteyecek kadar kardeşini çok sever. Ali aynı zamanda neşeli bir kişiliğe de sahiptir,

neşeli olduğu zamanlarda türkü söylemesini sever.

Anlatıcının ifadesiyle Yaşar'ın yüreğini dağlayıp âşık olduğu Gülnare, ak dişlidir. Çilli ve kara yüzlüdür. Üzüm gözlüdür. Gülnare'nin bazen gözleri çakmaklanır. Gülnare, yazmasının altından güzel saçları taşan çok güzel bir kızdır. Gülnare'nin psikolojik özellikleri ise, utanınca sıkılır ve yüzü kıpkırmızı olur. Gülnare'nin resim yapmaya becerisi vardır, çok güzel resim yapar.

Dökülcek köyüne domuz ve keklik avına gelen Amerikalı avcıların erkeklerinin her biri uzun boyludur, gök gözlüdür, çoğunun gözünde gözlükleri vardır. Her biri sarkık gerdanlıdır. Kıyafetleri gayet temiz ve yenidir. Hepsinin de ayakları çizmelidir. Elllerinde kırma tüfekleri vardır ve hepsinin boyunlarında dürbün asılıdır. Amerikalı avcıların kadınları ise çok alımlıdır, Yaşar'ın ifadesiyle etekleri yeldir yeldir uçuşur. Kadınlardan birinin ayağında külot pantolonu ve çizmeleri vardır.

Yaşar'ın eniştesi Kadir, ava giderken tüfeğini omzuna asar. Kadir'in psikolojik özellikleri: Çok gevezedir, yerli yersiz çok konuşur. Sözleriyle Yaşar'ı her zaman kandırır. Nitekim bir seferinde Yaşar'la keklik avına gittiğinde Yaşar, Kadir eniştesiyle kekliğinin geri dönüp dönmemesi konusunda iddiaya girer. Yaşar, eniştesinin gazına gelerek kafesin ağzını açıp kekliğinin dönüp gelmesini beklemeye başlar. Ancak keklik dönmez. Kadir, Yaşar'ı her zaman olduğu gibi yine kandırmıştır. Aynı zamanda Kadir'in çok sinirli bir kişiliği vardır, öyle sinirlidir ki; bir şeye sinirlenince önünde ne varsa yolmak ve parçalamak ister.

Tıpkı Seyit gibi Dökülcek ve çevre köylerin erkekleri, köyde kazanç olmadığını söyleyip köyde kalmak istemez ve yurt dışına çalışmaya gitmek isterler.

Yaşar'lara biraz uzaktan hısımlık akraba olup Ankara'da, Harpır'ın oturduğu apartmanda kapıcı olan Tecir Ali, sigara içer. Tecir Ali'nin psikolojik özellikleri ise, işinde son derece dikkatlidir. Aynı apartmanda oturan Sema Hanımın ifadesiyle Tecir Ali apartmana gireni çıkkanı ve sokaktan kimlerin gelip geçtiğini birer birer belleğine yazar. Bir konuda karısına kızınca ters ters bakar. Kapıcılığı sevmeyip bu işi zoraki yapar; fakat ne kadar sevmese de şehirde ancak bu kapıcılık işini bulabilmiştir. Kapıcılık konusunda karısına hak verir; ancak çalışmak zorunda olduğu için katlanmak zorundadır: “Gülcan'ın dediği haggaten doğru: Allah düşmanımı kapıcı kılmasın. Ama başka iş olmadığı için katlanıyoruz...” (s. 64) Tecir Ali köyünü çok sever. Köyü

gözünde tüter, ama ne yazık ki hem parasızlıktan hem de gece gündüz çalıştıkları için zaman bulup da bir türlü köylerine gidemezler. Bu yüzden arada sırada köyden tanıdıkları, ziyaretlerine gelince çok mutlu olur. Tecir Ali cana yakın bir kişidir, karşısındaki kişiyle çabuk samimiyet kurar. Sema Hanımın ifadesiyle de, insanın yanına yılışıp yanaşarak çabucak samimiyet kurar. Tecir Ali, Harpır'ın apartmanında kapıcılık yaptığı için, özellikle apartmanda sözü geçen Albay Sabahattin Bey işten attırır korkusu ile Yaşar'la Elvan Çavuş'un keklik işini desteklemez, onlara yardım etmez ve onlarla ilgilenmez. Karısı Gülcan, onun bu işten atılma korkusunu şu şekilde ifade eder: “Sabahattin Bey'den korkusuna hep!... Aklı çıkıyor işten attırarak diye!...” (s. 287) Yine karısı Gülcan'ın ifadesiyle işten attırılar korkusu yüzünden herkesten yılar, çünkü kapıcılık işine kadar çok iş aramış, fakat bulamamıştır. “Ondan da (Harpır'ı kastediyor.) yılar. Yönetici Hasan Bey'den de yılar. Necat Bey'den de yılar. Yargıtay Üyesi Nazmi Bey'den de yılar. Dünyaya yılmaya gelmiş o!... Çok iş aradı kapıcılığı bulana kadar...” (s. 287) Seyit, Tecir Ali'yi gönlü yüksek ve gözü tok bir kişi olarak değerlendirip onu sever. Sema Hanım ise Tecir Ali'yi anlayışsız ve cahil bularak onu pek sevmez.

Tecir Ali'nin karısı Gülcan, iri gözlü, örgülü sarı güzel saçları başörtüsünün altından taşan, kalın bilekli, pratik, elinden her iş gelen; aynı apartmanda oturduğu Turgut'un ifadesiyle “sağlam ve ak dişli”; “kemikli, kalçalı” bir kadındır. Gülcan, güler yüzlüdür. Anlatıcının ifadesiyle, güldükçe yüzü allanır. Gülcan her konuda kocası Tecir Ali'den korkup çekinir. Öyle ki, kendi ifadesiyle beni kıyık kıyık eder korkusuyla kocasının karşısında konuşmaktan bile çekinir. Çok utangaçtır, utanınca yüzü kızarır ve başını önüne eğer. Öyle utangaçtır ki, utandığında konuşacak söz bile bulamaz. Heyecanlandığında yüreği durmadan çarpar. Nitekim Yaşar'ın keklikliğini kaçırma planında Yaşar'ın keklikleriyle Harpır'ın keklikliğini kendisi değiştirmiştir. Keklikleri değiştirirken, heyecandan yüreği kendi ifadesiyle durmadan çarpmıştır. Rahatlayınca ise yüzü aydınlanır. Duymak istemediği bir söz işitince Turgut'un ifadesiyle tingedek düşüp sıçrar. Başörtüsünün altından saçları çıkınca hemen geriye katacak kadar edeplidir. Önemli bir şey düşündüğünde başını eğer. Karşısındaki kişiyi tepeden tırnağa süzerek onun nasıl biri olduğunu anlamaya çalışır. Kapıcılıktan bıktığını dile getirerek kapıcılığı sevmez. “Allah düşmanımı kapıcı kılmam!...” (s. 64) Kapıcılığı sevmemesine rağmen yine de bu işe çocukları için katlandığını söyler. “Ben şurda, sarıgımı sudan kurtarayım, üç çocuğumu okutup adam edeyim diye, her zillete katlanıyorum.” (s. 289) Dünyada en emekçi insanların kendilerinin olduklarına inanır;

ancak buna rağmen apartmandakilerden çekinmelerine kızar. “Dizlerim kopuyor ine çıka. Kollarım kopuyor ova ova camları, giysileri. Kirli bezlerine kadar yuyorum... Dünyada en emekçi biziz. Gene öyleyken, basılıyoruz...” (s. 287) Sema Hanım Gülcan’ı sever ve Gülcan ile kocası Tecir Ali’nin kişilik olarak yapılarının tamamen farklı olduğunu söyler.

Turgut’a göre bilgi toplamak ve görgü öğrenmek için İsveç’te eğitim alan, Harpır’ın oturduğu apartmanın yöneticisi, aynı zamanda Veteriner Fakültesi’nde asistan olan Hasan Bey’in psikolojik özellikleri hakkında anlatıcı sadece karşısındaki kişiyi dinlerken gözlüklerinin üstünden bakan bir kişi olduğunun bilgisini verirken Tecir Ali, kapıcısı olduğu apartmanın yöneticisi Hasan Bey’i; dürüst, namuslu, ağzından laf çıkmaz, apartmana girip çıkana dikkat eden ve tokgözlü bir kişi olarak değerlendirir. Turgut da Hasan Bey’i hiç uyumayan, daha doğrusu aynı apartmanda oturan Albay Sabahattin Bey’in uyutmadığına inanan, kişilik kazanmamış ve Sabahattin Bey’in baskısında kalmış, kız dilli bir kişi olarak değerlendirir.

Babası çiftçi olan, Amerikan Tuslog şirketinde çalışan Amerikalı Uçak Mühendisi Mister Harpır, gök gözlüdür ve uzun parmaklıdır. Yaşar’ın ifadesiyle elleri yumuşak ve soğuktur. Harpır’ın başı şapkalıdır. Sarıdır ve sarı tüylüdür. Seyit ona bu yüzden sarı lakabını takmıştır. Raporunun bozuk gelmesinden sonra ise ona sinirinden sarı çiyen demeye başlar. Elvan Çavuş da ona bu yüzden sarı kamış ve kurbağa göz lakabını takar. Gülcan ise onun simasını kurbağaya benzetir. Harpır’ın utanınca yüzü sarı yeşil bir renk alır. Uzun boyludur ve çok zayıftır. Seyit’in ifadesiyle ince kamış gibi bir boya sahiptir, üfürsen yıkılacak kadar da zayıftır. Kalın camlı ve kalın çerçeve gözlüklüdür. Purosunu ve yaprak sigarasını içmesini sever. Keklik ve domuz avına giderken avcı urbalarını giyer. Yemek yemeye çok düşkündür, ağzını doldura doldura yemek yer ve lokmaları yutarken boyun damarları kasılır.

Mister Harpır’ın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Sinirliyken bir şey anlatırken sinirden titrer. Gittiği yere hediye götürmesini ise çok sever. Karşısındaki kişiye gülümsemesini sever. Elvan Çavuş’un ifadesiyle etrafına sürekli yüzü sırtık bir şekilde bakar. Bir şeye üzüldüğünde üzüntüsü yüzünden hissedilir. Harpır’ın aynı zamanda çok inatçı bir kişiliği vardır. Kendi ifadesiyle Yaşar’ın kekliğine resmen âşık olmuştur. Harpır keklik avına çok düşkündür, bu yüzden Yaşar’ın kekliğini almayı çok ister.

Tecir Ali'nin ifadesiyle, işi olmadan yürüyüş için dışarı çıktığında nereye gideceğini bilmeden başıboş ve salakane gibi ortalıkta dolaşır durur. Seyit'in ifadesiyle de, kırık sarık bir Türkçe konuşur ve çok deli araba kullanır. Karısı Betty ise, kocası Harpır'ı sevmez. Onunla tam anlaşmadıklarını söyler, fakat buna rağmen yine de bu evliliği sürdürmeye mecburdur. "Ben zaten tam anlayamadım... Katolik'iz biz... Çocuklarımız oldu... Boşanmak hâlâ hoş görünmeyen davranış... Ve bağlılık şart!... Tam anlaşma olmadan yürüyüp giden bir beraberlik bu..." (s. 316) Aynı apartmanda oturan Nezahat Hanım ise Harpır'ı, burnu büyük ve çenesi biraz düşük bir kişi olarak değerlendirip onu sevmez. Seyit Harpır'ın özelinde, Harpır'ın şirketi Tuslog'da çalışan Amerikalıları ise şöyle değerlendirir: Çok pipo içerler, bu yüzden odaları leş gibi pipo kokar. Tuslog'da çalışan Amerikalı kadınlar ise çırpı gibi zayıftırlar ve dizlerinin üstüne ve koltuklarının altına kadar çıplak dolaşırlar, öyle ki koltuklarının kolları görünür.

Harpır'ın karısı Betty, uzun boyludur. Sarışındır. Yaşar'ın ifadesiyle, "Sarı fasulye gibi, ..." (s. 228)'dir. Aynı zamanda Betty etli butludur, yanakları kırmızıdır. Elvan Çavuş'un ifadesiyle kırmızı yüzlüdür, yüzü tıpkı tavukgötüne benzer. Başı açık, kolları çıplaktır. Sabahları yataktan kalkınca üzerine sabahlık giyip, ayaklarına da Yaşar'ın ifadesiyle şıpidik terliklerini geçirir. Betty'nin psikolojik özellikleri ise, güldüğünde on sekiz yirmi dişini gösterir. Fakat en küçük olayda hemen sinirlenir, sinirli bir mizacı vardır. Betty de gittikleri yere kocası Harpır gibi hediye götürmesini sever. Kocasının Yaşar'ın keklğini zorla aldığına tanık olup Yaşar'a keklğini geri vermesini isteyecek kadar merhametlidir ve bu konuda yüreği bir hayli yaralıdır. Kocasını, keklği vermediği için çok üzülür. "Bununki (kocasına kastediyor) 'hobby'den çok ileri... Sen düşünebilir misin bu keklık konusunda benim vicdanım yaralı değil? Kekliğin geldiği köyü gördüm. Bir umut uğruna (Seyit'in işini kastediyor.) babası getirip verdi. Ama çocuğun gönlü yok. Sağda solda avlandı kocam. Ne kadar istedim vermesini; verip gözümde büyümesini... Ver dedim üstelik, çok rica ettim. Vermedi! Bunun için yaralıdır vicdanım..." (s. 316) Harpır, keklği Yaşar'a vermediği için Betty'nin vicdanı yaralıdır, kuşu Harpır'dan habersiz Yaşar'a vermeyi çok ister, ancak kocasından korktuğu için kendini keklği korumak zorunda olduğuna hisseder. "Bir yolunu bulsa da çıkıp bana gelse bir uygun saatte, belki yenemem kendimi, veririm... Kesin konuşamam; kesin konuşmak zor. Çünkü korumak zorundayım çocukları gibi, kuşunu da!... Fakat vicdanım yaralı; ne yapayım?" (s. 316-317) Betty, Harpır'la olan evliliğinde mutsuzdur ve bu yüzden çoğu zaman kendisiyle bile küstür. Bunu şu şekilde

ifade eder: “Ben şimdi bağıyım, dürüstüm kocama karşı; ama kendime karşı dürüst değilim. Hatta çoğu zaman küsum kendimle...” (s. 316) Betty mutsuz bir kadındır. Nezahat Hanım Betty’yi biraz burnu büyük bir kişi olarak değerlendirir.

Harpır’ın apartmanında oturan, Yaşar’la Elvan Çavuş’u anarşist sanıp apartmana bomba atacaklar zannederek karakola ihbar eden Tüccar Nejat SoyTURAK, kabak başlıdır. Bıyıklıdır. Yaşar’ın ifadesiyle, hafif şişkodur. Tüccar Nejat SoyTURAK’ın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Evli olmasına rağmen başka kadın larla da ilişkisi vardır. Kendini methetmesini çok sever ve kendini eski örümcek kafalılarından değil, tam tersine çağa ayak uyduranlardan bir olarak görür. Para kazanmayı her şeyin üzerinde görür ve tüccarlığa engel olmayan her durumu mubah kabul eder: “Sorun, benim ticari itibarımın ve başarımın sürmesidir. Ona engel olmayan her şey mubah...” (s. 200) Siyasal görüşünü ve siyasal kanaatlerini para kazanmak için kullanmaktan çekinmez ve kendi itirafıyla siyasal kanaatlerini para için kullandığını kabul eder: “Siyasal kanaatlerime gelince: Siyasal kanaatlerim “para” sözcüğü çevresinde özetlenebilir.” (s. 200) Tüccar Nejat SoyTURAK, kendi çıkarından başka hiçbir şey düşünmeyen bencil bir kişidir.

Harpır’ın apartmanında oturan üniversite öğrencilerinin hepsi de zengin aile çocuğudur, birbirilerini çok severler. Keklik işinde Yaşar’a göre öğrenciler kendilerini haklı bulup, bu yüzden dedesi ile kendisine sevgiyle bakarlar, Harpır’ı ise sevmezler. Yaşar özellikle öğrencilerin insanlıklarına ve görgülerine hayrandır. Öğrencilerden Aydın Sökeli olan Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi Turgut’un bıyıkları yeni yeni biter. Bir olaya şaşırınca ağzı açık kalır. Turgut’un duyarlı bir kişiliği vardır. Doktor olan babasının hastalarının çoğuna parasız bakması çok hoşuna gider, aynı zamanda bu cümlelerde ülkenin düzenine ilişkin bir serzeniş de sezilir: “Beybabam hastalarının çoğuna parasız bakar. Türkiye’de böyle doktor olduğuna kimse inanmaz. O, bu olmayacak işin az rastlanır örneğidir.” (s. 235) Kendi ifadesiyle varsıl aile çocukları oldukları için gittikleri her yerde horlandıklarına inanır. Aklına parlak bir fikir geldiğinde gözleri ışılar. Sevgilisi Sema Hanımı görünce çok mutlu olur. Sema Hanım da, onu damarlarından gençlik kanı aktığına inanılan bir kişi olarak tanımlayarak çok sever. Gürün ilçesinin bir köyünden olan aynı zamanda YSE’de çalışan, arkadaşlarının kendisine takılmak için Murat Tokmak diye hitap ettikleri Murat Toprak ise, kara bıyıklı bir kişidir.

Öğrencilerden Naci ise Amerika'yı ve Amerikalıları hiç sevmez. O yüzden Harpır'dan, Yaşar'ın kekliğini geri almanın Yaşar'ı mutlu etmenin yanı sıra bir de kendi açısından yurtseverlik olacağını düşünür ve bu yolla Amerika'ya bir tepki gösterebileceklerini düşünür: "Kral bir eylem! Ama temel devrimci eylemle bağıni çok iyi kurmak gerekir. Soyut olarak bir keklik sorunu gibi anlaşılması eksik olur. Yapacağımız eylem, Amerikan emperyalizmine, en azından sembolik bir tepkidir. Amerika'nın Türkiye'deki üs, tesis ve mevzileri sorununa bir tepki. Türkiye'deki kırk bini aşkın işgal kuvveti çokluğundaki Amerikan personeline, özellikle uzman ve danışman adı altındaki ajanlara gözdağıdır!..." (s. 256)

Turgut'un eniştesi Tuğgeneral Hakkı'nın parmağında kocaman bir yüzüğü vardır. Sigara içmesini çok sever, sigarayı adeta emerek içer. Tuğgeneral Hakkı'nın soğuk bir kişiliği vardır, davranışları ve tavırları çok soğuktur. Turgut'a göre eniştesi cimrinin tekidir. Turgut onun cimriliğini şu şekilde ifade eder: "Gittikçe biraz daha sıkı oluyor Hakkı Enişte'min eli. Botanik Bahçesi'nin ordan yeni bir daire aldı; 200 metre kare. Taksit ödüyor. Sanmam ki, yemek ısmarlasın bize. Lokantaya gidersek biz veririz hesabı." (s. 262) Karşısındaki kişiyle konuşurken onu kaşlarının altından süzerek onun nasıl bir karaktere sahip olduğunu ve aklından neler geçirdiğini anlamaya çalışır.

Harpır'ın oturduğu apartmanda oturan, Turgut'un sevgilisi Sema Hanım, Turgut'un ifadesiyle ak tenlidir. Sema hanım sigara içmesini sever. Sabahları kalktıktan sonra üzerine pazen sabahlığını, geceleri yatarken ise ince geceliğini giyer. Bir yere giderken mantosunu sırtına geçirir. Sema Hanım bacak bacak üstüne atarak oturur. Otururken kolunu ve gerdanını kaşımak gibi bir huyu vardır. Sema Hanım heyecanlı bir yapıya sahiptir, heyecanlanınca ellerini birbirine vurur. Birisine sinirlenince ve şaşırınca yüzüne dik dik bakar. Sema Hanım kendisini çok genç hisseder, bu yüzden damarlarında gençlik kanının aktığına inanır.

Aynı apartmanda oturan Murat'ın sevgilisi Nezahat Hanım ise, o da tıpkı Sema hanım gibi sigara içmesini sever. Nezahat Hanım, bütün işlerinde düzenlidir ve bu yüzden bir işinde aksilik çıkınca kendi ifadesiyle cinleri başına çöker. Nezahat Hanım artık hayata bambaşka bir gözle bakmaya başlamıştır ve bu yüzden de üzerine yeni yeni olgunluğun geldiğine inanır. Nezahat Hanım, Harpır'ın, Yaşar'ın elinden zorla kekliğini aldığı öğrenince, Harpır'a çok sinirlenir ve Harpır'ın elinden Yaşar'ın kekliğini kaçırmayı artık bir insanlık görevi kabul eder. Amerikalıların insana tepeden

baktıklarına inanır ve bu yüzden Amerikalıları hiç sevmez. Nezahat Hanımın neşeli bir kişiliği vardır, bu yüzden bir olaya sevinince uçacak gibi kanatlanır.

Aynı apartmanda oturup, apartmandaki öğrenciler tarafından lakabı kitap yazmayan Profesör olarak ünlenen Yargıtay Üyesi Profesör Nazmi Bey, kır saçlıdır. Nazmi beyin boyu ortanın altındadır ve oldukça şişmandır. Gözlerinde gözlük vardır. Sürekli bir eli yelek cebinde gezer. Yargıtay Üyesi Nazmi Bey ne fazla somurtur, ne de fazla gülmeyi sever. Sadece yerine göre hafif güler yüzlüdür. Turgut'a göre Yargıtay üyesi olduğu halde "Suç ve Ceza" kitabından haberi olmayacak kadar cahil bir kişidir.

Harpır'ın oturduğu apartmanda oturan, lakabı "Demir Sabahattin" olan Albay Sabahattin Seyhan Turgut'a göre hava atmasını çok sever. Yine Turgut'un ifadesine göre apartmandaki herkesi yıldırır, kendinden illallah dedirtir. Gülcan Sabahattin Bey'i göğsünde acıma olmayan, vicdansız bir kişi olarak değerlendirir.

Elvan Çavuş'la Yaşar'ın keklik için yardımını istemeye gittikleri, çok genç yaşta kaymakam olan ismi verilmeyen kaymakam, çok çatık kaşlıdır. Bıyıkları avurtlarından sarkmıştır. Saçları her zaman özenle taralıdır. Her zaman sert yakalı gömlek giyip, Yaşar'ın ifadesiyle yemişen rengi bir kravat takar. Yaşar'la Elvan Çavuşu dinlerken ağzıyla kalemini gever ve onlarla çok sert konuşur. Yaşar'ın ifadesiyle, kızınca karşısındaki kişiye yiyecek gibi bakar.

Elvan Çavuş'la Yaşar'ın Ankara'da kekliği bulmak için hanında kaldıkları, kendi ifadesiyle siyaset yüzünden üç yıl içerde yattım diyen hancı Ahmet Efendi ise anlatıcının ifadesiyle kızınca gözlerini belirtir. Ahmet Efendi çok konuşur, Elvan Çavuş'a göre geven ağızdır (yani gevededir). Daha önceden sabıkalı da olduğundan Elvan Çavuş'la Yaşar'ın, anarşist sanılarak karakollarda işkence görmeleri yüzünden, onların bir daha hanında kalmalarına izin vermez. Bu yüzden onları hanından kovacak ve onları hanında yatırdığı için sanki polislerle başının derde gireceğini sanacak kadar korkaktır. "Çıkın hanımdan! Takanaklı adamları hanımda yatıramam! Bu benim prensip kararım. Ortalık ne kadar karışık, gözünüzün önünde! Kimsenin kimseye güveni yok. Babası oğlunu haber veriyor. Kocasını karısına güvenmiyor. Ben size nasıl güveneyim? Polis sizi bir kez fişledi ya, daha bırakmaz peşinizi. İzinizi süre süre burda kaldığınızı bulur: 'Nasıl geldiniz buraya?' Ahmet'in eskiden fişli olduğunu bilirler. Ha demek bunlar birbirini buluyor? Demek yeni bir hücre kuruyorlar? Anlat artık yeni bir hücre

kurmadığını. Bir sosyal sınıfın diğer bir sosyal sınıf üzerinde tahakkümünü tesis gayesiyle illegal cemiyet kurmadığını anlatıncaya kadar çürü karakollarda, hücrelerde, tecritlerde... Türk Türklüğünü bildirene kadar kürk elden gider, Elvan Çavuuuş!... Sabıkalı da olduğumdan, bu kez üç buçuk yılla kurtulacağım kuşkulu. Cezaları artırdılar. Ben bu riske giremem; kusura bakmayın. Onun için hemen çabuk tahliye! Darılmayın, gücenmeyin! Önce caan, sonra canan! Ben müşterilerimi severim; ama kendimin de düşmanı değilim. Haydin güle güle! Uğurlar olsun!” (s. 224)

Süleyman Demirel’in evinin ismi verilmeyen hizmetçisi, esmer ve zayıftır. Yaşar’ın ifadesiyle kara ve kurudur. Bazen gözleri çakmaklanır. Yine Yaşarın ifadesiyle köylü olduğu kılık kıyafetinden bellidir, ayaklarına şalvar ve uzun don çeker. Ayrıca ayaklarına tokyo giyer. Bir iş yaparken kollarını çemrer. Yürürken Yaşar’ın ifadesiyle yere ürkek ürkek basar. Bir şeye sinirlenince ellerini kalçasına koyup dimdik dikilir. Uyanık olmasının yanı sıra çok da saf kalplidir, içindeki düşünceleri dışından gösterir. Güler yüzlüdür ve çok konuşkandır. Yaşar, onun konuşkanlığını şu şekilde ifade eder: “Serçe kuşunun dili gibi vicir vicir.” (s. 270) Konuşkanlığının karşısındaki kişiyi cesaretlendiren tarafını ise şöyle ifade eder: “İnsana, daha karşıdan varma cesareti veriyor.” (s. 270)

Süleyman Demirel’in eşi Nazmiye Demirel, uzun boyludur. Biraz toplucadır. Ayrıca büyük ve sarkık dudaklıdır. Esmer yüzlüdür, bazen esmer yüzü pembeleşir. Nazmiye Demirel çok parfüm sıkar. Yaşar, Nazmiye Demirel’i şu şekilde tasvir eder: “Boylu boslu, etli butluydu. Balcan dolmasına benziyordu.” (s.177) Karşısındaki kişiyi dinlerken, bazen başını eğerek, bazen karşısındaki kişiyi süzer, bazen dudaklarını büzer, bazen de elleriyle oynar. Yaşar’ın ifadesiyle Nazmiye Demirel soğuk bir kişidir. Yaşar, onu sevmez ve onun soğuk karakterde bir kişi olduğunu şu şekilde ifade eder: “Ben Nazmiye Hanım’ı tutmadım. Donyağı.” (s. 270) Vali yardımcısının ifadesine göre ise Nazmiye Demirel çok anlayışlı ve iyiliksever bir kişidir.

5. BÖLÜM

5. YAYLA⁵

5.1. Özet

Yayla, yazları Ballıdere köyünden Morsay yaylasına göçen Çakır Hasan, karısı Kamer Ana, gelinleri Zeke, torunları 13 yaşındaki Gülcan, 5 yaşındaki Ağlar Kamil ile Şevket'in hikâyesini anlatır. Çakır Hasan'ın oğlu Şükrü, Hollanda'nın Rotterdam şehrine liman işçisi olarak çalışmaya gitmiştir. Morsay yaylasında arkeoloji kazısı yapılmaktadır. Bir gece Gülcan kız hastalanır, bir türlü iyileşmez, aksine hastalığı gün geçtikçe artar. Doktora götürmek gerekir; ancak yaylada götürebilecek araç yoktur. Tek araç, devletin yaylada Arkeoloji çalışmaları için tahsis ettiği ciptir. Fakat onu da kazı ekibinin başındaki Profesör Asım Al, "Bu cip kazı için verilmiştir, onun için veremem" diyerek vermez. Profesörden olumsuz yanıt alınca kazı ekibindeki öğrenciler ve işçiler bu kez Orman Müdürlüğü'nün yayladaki cipini istemek için Orman Bölge Şefi Mühendis Hüseyin'e giderler; ancak o da aynı gerekçelerle cipi vermez. Zaman geçmekte ve Gülcan ağırlaşmaktadır. Öğrenciler ve işçiler Profesörlerinin cipi vermesini isterler, çünkü onlara göre bir insanın canı, yaşamı söz konusudur. Eğer cipi verirse hocaları gözlerinde daha da büyüyecektir, ancak Profesör cipi vermez. Vermeyince zorla alırlar ve Gülcan'ı şehre doktora götürürler; ancak ne yazık ki artık çok geçtir. Gülcan ölür. Roman, Gülcan'ın doktora götürülmekte geç kaldığını düşünen öğrenciler ile işçilerin Profesör Asım Al ile aralarında tatsızlık çıkması ve Profesör Asım Al'ın da öğrencilerin, cipi zorla aldıklarına dair durumu Ankara'ya bildirmesi ile kazının durdurulması, öğrenciler hakkında soruşturma açılması ve gözaltına alınmalarıyla son bulur.

5.2. Roman Kişileri

5.2.1. Çakır Hasan

Babası Şükrüce, buldukları bölgenin sayılan adamlarından biri olan 50 yaşındaki Çakır Hasan, bıyıklıdır. Sert kemiklidir. Şapkalı, beli kuşaklı ve yün çoraplıdır. Köylü ifadesiyle ayakları kara lastiklidir ve ak, uzun donludur. Parasızlık

⁵ Fakir Baykurt, *Yayla*, Adam Yay., İstanbul, 20022. Tezdeki tüm alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

yüzünden ayağına yeni bir pantolon bile alıp giyemez, bu yüzden eski pantolonu ile gezer. Devamlı gömlek ve ceket giyer. Dizlerini çatal yapıp oturmasını sever, bir şeye üzüldüğünde başını çatalının arasına gömer. Ellerini başının altına kenetleyip yatmasını ise çok sever.

Çakır Hasan'ın psikolojik özellikleri ise şöyledir: Her ne olursa olsun içinde ulundukları zor yaşam koşullarına rağmen her zaman mutlu olmaya çalışır. Hayata o kadar güzel, hayatın o kadar olumlu yönünden bakar ki, hayatının en zor gününde, biricik torunu Gülcan'ın cenazesinde bile bir eksikliklerinin bulunmayışına şükredip mutlu olur: “Aşkolsun Kamer Ana'ya, tedarikli kadınmiş! Bulup buluşturdu kefenini filan!” (s. 260)

Yaşından dolayı insanların ne düşüneceklerine, ne söyleyeceklerine aldırmadan mutlu olduğu zamanlarda kavalını usuldan usuldan çalmasını çok sever. “İsterse herkes toplaşıp baksın, gülsün üstüme, keyf benim değil mi, çalarım!” (s.105) Mutlu olduğunda ince ince güler ve anlatıcının ifadesiyle, sık sık gerneşir. “Çakır Hasan, sık sık gerneşiyor, derinlerden, çok derinlerden mutluluk duyuyor.” (s. 92) Keyfi iyice yerine geldiğinde ise coşar. “Birden coştı Çakır; fıkır fıkır kaynamaya başladı. Şapkasını çıkarıp attı. Attı kendini göğe! Ayaklarını kırdı büktü. Bir deli oyunu oynadı, oynadı. İcini çeke çeke, derin derin soluk aldı verdi. (s.12)

Kendi ifadesiyle, dünyada her şeyin tatlısını; tatlı adamlarla sohbet etmeyi, tatlı tatlı uyumayı ve yaylanın tatlısını sever. Mutlu olduğu zamanlarda Allah'a karşı şükran duyguları kabırır. Yaylalarının bol oksijenli havasını, yeşilliğini çok sever ve yaylası ile övünür. “Yaylamız gibisi yok! Suyu, odunu bol! Bu yanlarda birinci. Neyleyim Namrın'ı, Barcın'ı, Zorkun'u, hatta Feslikan yaylasını, Gömbe'yi? Bizimki bana güzel..” (s. 9) der. Kazı ekibindeki Altan'a göre ince düşüncelidir. Altan, Çakır Hasan'ı her konuda çok ince düşünceli bulur ve onu şu şekilde değerlendirir: “Sen bazı konuları çok değişik ve ince düşünüyorsun!” (s.146) Bir şeye üzüldüğünde ise başını önüne eğer.

Bazı geceler Çakır Hasan'a bir türlü uyku tutmaz. Uyku tutmadığında çok sinirlenir. “Solumu da yattım, ama uyuyamadım! Ulan deli olmak işten değil! Çıvıp gidecek aklım! Heeey, kendine sahip ol Çakır Hasan! Morsay yaylasının Çakır'ı!” (s. 7) şeklinde kendi kendine söylenerek sağına soluna döner durur. Fakat ne kadar uyku tutmazsa tutmasın ve ne kadar geç yatarsa

yatsın yine de sabahları her zaman sabah ezanı okunmadan kalkar, çünkü erken kalkmayı alışkanlık haline getirmiştir.

Çakır Hasan ciddi, halkla kaynaşan, yurtsever ve okumuş aydını çok sever; onlara karşı sevgi doludur, saygılıdır. Özellikle yaylalarına gelen arkeoloji Profesörü Asım Al'ı çok toplumsever ve yurtsever bulup, ona saygılı davranır ve onu şöyle değerlendirir: “Sayın Profesörüm, herkes senin gibi düşünse, Türkiye hemen adam olur!” (s. 29) Onu çok alçakgönüllü, içten ve samimi bulur. “Kanı ılık bir adam! Gönül kibir yok! Büyükle büyük, küçükle küçük! Adam yerine koyup Kerim Ağa'yı, beni dinliyor. Bütün bildiklerini bir bir anlatıyor. Yemeğimizden yiyor, suyumuzdan içiyor iğrenmeden. Bütün hükümet adamları bunun gibi alçakgönüllü, bunun gibi kaynaşık olsa, biz bir türlü daha oluruz.” (s. 92) Onu o kadar sever ve beğenir ki, karısı Kamer Ananın yanında şöyle demekten kendini alamaz: “Böyle ılık, kaynaşık adam bulunamaz Kamer Ana! Bizimle arkadaş gibi. Adam sırasına koyup Kerim Ağa'yla, benimle arkadaşlık ediyor! Şundaki gönül alçaklığına bak Kamer Ana!” (s. 93-94) Asım Al'ı kastedip, seçilmiş devletin temsilcilerini, bilim adamlarının değerini, kıymetini bilmedikleri için eleştirir: “Bak işte, zatın buraya kadar çıkıp geldin, ne güzel! Şimdi muhtarımız, üyemiz de koşup gelse ne vardı! Kaymakam, müdür, müfettiş gelselerdi hatta! Ama kemikleri kalın. Bir bilim adamının rasgele yetiştiğini sanırlar. Anlamazlar değerini!” (s. 32) Ayrıca anlatıcı, bilim adamları hakkındaki kendi görüşlerini, Çakır Hasan yoluyla şöyle dile getirir: “Bilim adamlarına ne yapılsa değerdi. Daha bunlar ne? Büyük küçük bütün bilim adamlarını güllere, gülistanlara belemeliydi.” (s. 32)

Kendilerinin bu kadar fakirlik ve parasızlık çekmelerine rağmen, devletin orman gözcüsü Necip ve karısına ayrı ayrı iki maaş birden vermesini yanlış bulup devlete kızar ve onu akılsızlıkla suçlar. “Necip'in kendisi gözcü, karısı suçu. İkisine 2000'den fazla aylık! Akılsız; bir etek parayı saçıyor ona buna! İşi gücü savurganlık! Necip'in karısına veriyor..” (s.12)

Çakır Hasan'a göre köylüler çok cahildir. Dünyaya cahil gelmişler ve cahil gideceklerdir. Bu yüzden de köylülerin sürekli cahil kalacaklarının inancındadır. “Ben bizim köylülerin uyanacağını sanmıyorum Hocabeyim!” (s. 66) Eskiden particiliğe meraklı olup, seçimlerde desteklediği Demokrat Parti

için bulunduğu bölgedeki tüm köyleri, kasabayı dolaşarak partisi için oy toplamıştır. Ancak sadece koşturduğuyla ve oy topladığıyla kalmış, kendileri için oy topladığı adamların hiçbirinden en ufak bir iyilik görmemiştir. O yüzden hayal kırıklığına uğramış, çok üzülmüş ve kırılmıştır. Bunu şu şekilde ifade eder: “Küstüm kasabaya! Kadıya, kaymakama, politikacıya kalmadı güvenim! Niçin varayım? Çıkarsam bir şu yaylaya çıkacağım, bir de köyüm Ballıdere’de köşenin başına. Öylece silinip gideceğim buralardan..” (s.11)

Oğlu Şükrü işçi olarak Hollanda’ya gitmiş ve uzun zamandır gelmemiştir. Çakın Hasan için hasretlik zor gelmeye başlamış, oğlunu çok özlemiştir. Gelirse onu bir daha artık yollamayacaktır; çünkü gurbetten bıkmıştır. “O da nerde kaldı ne bileyim? Bir daha gelsin yollamayacağım! Bu son! Yeter gurbetlerde ziyan olduğu!” (s.14) Oğlunun gelmesini torunu Gülcan içinde çok ister. Çünkü torunu gündün güne büyümekte, bir genç kız haline gelmektedir. Onun hakkında şöyle düşünerek endişe duyar: “Kız olmuş yarabbim! Biri çarpıp geçecek diye ödüm sıdıyor! Çarpıp geçmeden gelse babası başına!” (s.13) Torunları içinde en çok Gülcan’ı sever. Gülcan’ın bir dediğini iki etmez. Torunuyla karşılıklı şakalaşmayı, gülüşmeyi çok sever.

Fakir olmasına karşın çok konukseverdir, yaylaya kaldıkları çadıra bir konuk geldiğinde ona ne yedirip, ne içireceğini bilemez. Kendi misafiri olmamasına ve yokluk içinde olmalarına rağmen Hocabeye; “Sayın Hocabeyim, izin olursa sana bugün ya da yarın bir kısır keseyim!” (s. 67) diyerek onun için kısır kesecek kadar eli ve gönlü boldur. Hocabeye, tıraş olması için ayna gerekince, “Koysun çadırına! Gidesiye kullansın!” (s. 64) diyerek kendi aynasını verecek kadar da onu kendi misafiri gibi kabul edip el üstünde tutar.

Evine sevmediği bir kişi geldiğini düşünüp onun hakkında bile insanlığım baskın çıkar, kapıyı açarım diyecek kadar misafiri sever ve el üstünde tutar. Hocabeyin kalması için kazının yapıldığı yere çadır kurulmuştur. Çakır Hasan bu çadırı kendisi döşemek ister. Yoksul olsa da Hocabeyin kalacağı çadırın tabanına serilmesi için Kamer Ananın Gülcan’ın çeyizi için dokuttuğu kilimleri verecek kadar ve “Yemem, yediririm! Yalnız sana değil, insan olan herkese, güzel hocam!” (s. 36) diyecek kadar zengin gönüllüdür. Öte yandan yokluk içinde olmalarına rağmen kimseden bir şey istemeyecek kadar ar

sahibidir. Gülcan, dedesinin bu huyunu çok sever ve onu bu konuda şöyle değerlendirir: “Çakır dedem arlıdır, ölür kimseden bir şey istemez!” (s. 250) Yaylaya arkeoloji çalışmaları için gelen kazı ekibini kendi misafirleri gibi görür ve onlar hakkında şöyle der: “... bugüne bugün üstümüzde oturuyorlar, bir! İkincisi, bunlar burda diye ummadığın konuklar gelir. Üçüncüsü, adam (Hocabeyi kastediyor) az çok insanlık yolundan yürüyor. Onun ordan bir armağanla gelmesi, bizim de burada adamlık göstermemizi gerektiriyor.” (s. 53) Hocabeyin getirip armağan ettiği bir kutu tatlı ve kokulu sabunlardan çok memnun kalmıştır. Bu armağanların altında kalmak istemez ve bu yüzden de onları el üstünde tutar.

Çakır Hasan’a göre arkeoloji gereksizdir; çünkü yer kazmanın insanlara bir faydası yoktur. Kendi görüşüne göre bilim, insanların güzel yaşamasını sağlayan bir şeydir. Bunu Hocabey’e şu şekilde ifade eder: “Eskiyi çok kurcalıyorsunuz, iyi, güzel! Ama bir yararı var mı, yok mu? Burasını anlayamıyorum. Bunca büyük adam, bilimle ilgili hocalar, bahusus Atatürk’ün, İsmet’in kendileri hep önem verdi bunlara; ama sonuç, senin buyurduğun gibi açık seçik görünmüyor bana. Kafanın içinde bir merak var, kazıp kurcalayıp o merakı gidereceksin, o kadar! Biraz da zevk alacaksın. Ama bilim dediğin zaman, bundan halka bir yarar gelecek! Ayna, dürbün, löküs ya da daha büyük bir lamba gibi şamşavk edecek halkın önünü! Yaşamak kolaylaşacak bilimle, hem de tatlanacak! Daha kırmızı olacak çocukların yanağı! Kadınlar üçer yıllık gelirken solmayacak! Bilim deyince insan hisseli, güzel işler bekliyor.” (s. 41)

Karısı Kamer Ana’ya Kamercan diye hitap ederek onu çok sever. Karısıyla her zaman birbirlerine sevgi ve saygı beslerler. Buna mukabil dünyada bir tek gerçek arkadaşı, sırdaşı, dostu vardır. O da Aren köyünden, ağa olmamasına rağmen lakabı ağa olan Kerim Ağa’dır. Arenli Kerim Ağa’yı çok sever, böyle bir arkadaşa sahip olduğu için kendini çok şanslı hissedip her zaman övünç duyar ve onu şöyle değerlendirir: “İnsanlıklı adamın hali başkadır! Gönül kırmaz asla! Asker arkadaşlığı değil, köy arkadaşlığıdır halis muhlis! Kadim dostumdur.” (s. 86)

Gençliğinde bir dönem Kerim Ağa’nın karısı Ayşe’ye âşık olmuştur. Çakır Hasan’ın, kavalını çalarken gençliğinin o tatlı günlerini hatırlamak çok hoşuna gider. “Gençliğinde çalardı bu küçük kavalı asıl. Şimdi Kerim Ağa’nın karısı olan Ayşe, Ballıdere’nin önde gelir güzeliydi. Davarı alıp çıktı mı, bir solukta Salkım Suyunun

başına varır, ordan çalardı. Cinoğlu'nun evin yanındaydı evleri. Dama çıkar durakordu. Ama alan aldı, satan sattı sonradan. Çakır'ı Kamer'le evlendirdi babası. "Eh, Ayşe olacak da yabana gitmedi; Kerim Ağa has arkadaşım!" dedi usulca." (s.105)

Çakır Hasan, torunu Gülcan hasta olunca üzüntüden ne yaptığını ve ne yapacağını bilemez. Öyle kötü olur ki, çevresinde dertleşecek ve içini dökecek bir insan arar. Bu yüzden durgunlaşır ve yaylada Gülcan'ı kurtarmanın yollarını arar: "Acaba ne yapabilir, ne çözüm bulabilir şu dağın başında? Düşünmeye başladı Çakır Hasan: "Yok, hayır! Onu böyle yatıramam asla!" Başkaldırıyla baktı göğe. "Bulurum çözümünü evelallah!" dedi." (s.135) Ancak kaldıkları yayla, en yakın ilçeye bir hayli uzaktır. Üstelik doktora götürebilecek arkeoloji kazısına tahsis edilen cipten başka bir araç da yoktur. Çakır Hasan'ın Hocabey torunu hastalanınca torununa, kendi ecza dolabında bulunan ilaçlarla, ateşinin ölçülmesi için derece göndermesi, hasta torunuyla bu kadar ilgilenmesi çok hoşuna gitmiştir: "Bu Hocabey çok gözüme girdi çook! Nasıl yüksek bir adam olduğunu ilk günden anlamıştım! Çok insanlıklı bir Hocabeysin! Derece verdin, ilaç yolladın! Hiç istemediğim halde gösterdiğin yüksek insanlığa ne diyeceğimi bilemiyorum; varolasın! Canım bu Hocabey gibisi vallahi yok!" (s.141-142) Torununun durumu ağırlaştığında Hocabey'den Gülcan için cipi iste denince, utançtan renkten renge girer, yüzü bulanır, rengi sarı esmer bir alır. "Yüzü bulandı, rengi sarı esmer bir hal aldı Çakır Hasan'ın. "İyi adam olduğu belli! Son derece iyi adam! Ama nasıl söylerim, veremezse mahcup olur, üzülür?" (s.146) Tam konuyu açacakken Hocabeyin duruşundan cipin istenmeyeceğini anlamıştır. Karşısındaki kişinin duruşundan, o kişinin aklından neler geçirdiğini ve nasıl konuşacağını anlayacak kadar sezgileri kuvvetlidir. Adeta eskilerin tabiriyle leb demeden leblebiyi sezer. "Serpil kaldırdı Gülcan'ın kolunu usulca. Aldı dereceyi. Alapilli'nin düğmesini sürdürdü Çakır Hasan. Soğuk ışıktaki baktı dereceye Serpil. "Otuz dokuz!" dedi, renk vermedi. Önemsiz bir şeyi açıklar gibiydi sesi. Ama hemen yapılacak önemli işler var gibiydi duruşu. Bunu sezdi Çakır Hasan." (s.140) Hocabeyin duruşundan da cipi vermeyeceğini hemen anlamıştır. "Hocabey'in sesinin titreşiminden sezdi, cip istenecek bir havası yok. İstese de vermeyecek. Sezdiği için o yandan konuşma kapısı aramadı." (s.147) Ancak biricik torunu için başka hal çare bulamaz ve her şeyi göze alıp yine de cipi ister. Fakat Hocabey cipi vermek istemez: "Biz burda bir üniversite ekibiyiz. Amacımız ve sınırimız saptanık. Burda sadece bir kazı yapmakla görevliyiz. Bir cipimiz var. Bir de hastamız. Hastanın şehirdeki hastaneye en hızlı araçla gitmesi gerekiyor. Yol durumu kötü. Başka araç yok. Aracı

verelim, sorun çözülsün. Sorun + Araç = Amaç! Mantık böyle gösteriyor. Ama işin bir yanısırdır bu ve görünüşüdür. Öz ise değiştir. Çünkü bu cip, halkın sağlık işleri için ayrılmış değildir. Kazı hizmetleri için ayrılmıştır. Lastik ve yakıt giderleri kazı hizmetleri için ayrılmıştır. Şoförü bunun içindir. Biz bunu, o amaç yerine bu amaç için kullanırsak yasa önünde sorumlu düşeriz. Bunu yapamam! Yapmak isterim, fakat yapamam. Burda iki şeyi kesin ayırmak zorundayız: Duygularımızın dediğiyle, aklımızın dediğini!” (s.181) Gülcan’ın durumuna kendisinin de çok üzüldüğünü, ancak yine de cipi veremeyeceğini söyler. Çakır Hasan Hocabey’den bu davranışı beklemiyordur, o yüzden büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Adeta dünyası başına yıkılır. “Bir umudum, bir umudum Hocabey gibi bilginlerde kalmıştı, o da işte! Yani çok şey de ummadık; bir çocuğun canı için sadece sekiz on saatini istedik bir cipin..” (s. 218)

Bu arada Gülcan’ın ateşi durmadan yükselir, ne yaparlarsa yapsınlar ateş bir türlü düşmez. Gülcan’ın ateşi düşmeyince umutsuzluğa kapılır ve isyan eder. “Nasıl rahat edeceğim? Bize rahat var mı bu dünyada?” (s.165) Bir anda bütün ümitleri uçup gider. “Birden içinin ümitleri uçtu gitti Çakır Hasan’ın. Yükselmenin ne kadar olduğunu açık seçik anlamış değil. Ama okunuyor Serpil’in, Altan’ın yüzünden. Durum iyi değil. Gülcan’ın yüzünden okunmuyor mu? Gerçeği ne kadar görmezden gelse, görmek zorunluluğunu kavradı birden: “Vay çarkına yandığımın dünyası! Vay dünya gibi!” dedi.” (s.144) Oturup bu işin altından nasıl kalkacağını kara kara düşünmeye başlar. “Çakır Hasan eğdi başını. Dizlerini çatal yaptı. Çatalın arasına gömdü başını. Düşündü öyle: “Sırtımla gitse, iki bir demem! Ama görüyorsunuz, ele gelecek yanı kalmadı gülümün! Akıp gitti gümüş gibi kız! Yollarımız da yol değil! Kasaba dersenez uzak..” (s.145) Torununun durumuna adeta kahrolur. “Kara kara düşündüğü besbelli oluyor. Kahrolduğu besbelli.” (s.145) Bu yüzden gittikçe sessizleşir, içine kapanır. Kendini Morsay’da çözümsüz ve yapayalnız hisseder. Son çare olarak ne yazık ki elinden torununun kurşun döktürünce iyileşeceğine umut bağlamaktan başka hiçbir şey gelmez. Bunun için karısından Kerem’in karısı Kısmet’i çağırmasını ve Gülcan’a kurşun döktürmesini ister. “Kerem Karısını çağırtn. Kurşun döktürün!” (s.107) Kısmet Karı gelmiş, Gülcan’a kurşun dökmeye başlamıştır. Fakat kurşun dökerken bir yandan da sürekli hasta olup da kurtulamayan genç kızlardan, kadınlardan konuşmaya başlamıştır: “Sancılar gibi var mı sancılaaar! O yıl Gülfidan’ım sancılandı da çığrına çığrına öldü gitti! Babakeyf’in karısını unuttunuz mu Havana’yı? O da sancıdan gitti!” Sancıdan ölen gelinleri kızları saymaya başladı. Şevki Dayının kızı Akile de sancıdan gitti,

biliyorsunuz..” (s.136) Kısmet Karının böyle konuşması, torununun durumundan dolayı zaten sinirleri bir hayli gergin olan Çakır Hasan’ı çileden çıkarmıştır. Onun bu şekilde konuşmasına çok kızar ve yüzüne şöyle der: “Kısmet komşu, keees!” diye bağırdı Çakır Hasan. “Çocuğun başında sinir bozucu konuşman iyi değil! Kes de kalk!” (s.136) Artık torununun durumuna daha fazla dayanamaz ve başka çare bulamadığı için de doktor getirmek için kasabaya doğru yayan yola çıkar. Bir yandan da giderken, Gülcan için doktor getirmeye gittiği kasabada kapısını çaldığı doktor için hayal kurar. Başına ne gelirse gelsin hep olumlu düşünmeye çalışır. “Eğer doktor: Bunu burada bırakmayalım, alıp götürelim, bir de aynaya tutalım, içini dışını yıkayıp paklayalım, paranın önemi yok, biz doktorlar halkın sağlığı için çalışıyoruz; zaten halk da bizim için çalışıyor her gün! derse, o zaman hemen ... yiyeyim o doktorun! Sırtımla cennetiâlânın kapısına kadar götürüyüm! Ben cennetlik olacaksam, o başka bir suçundan cehennemlik olacaksam, vereyim yerimi, girsin cennete, ben cehenneme gideyim!” (s.157) Fakat kasabada kapısını çaldığı doktor gelmek istemez: “Buraya gelen hastalara bile yetemiyorum. Yaylalar dağlar görev alanıma girmiyor. İkincisi, hümanist bir doktor olarak elbet Moryayla’daki (Morsay’a; Moryayla diyor.) hastayla ilgilenmem gerekir. Doktorluk, insanlık bunu gerektirir. Fakat dediğin gibi on saatlik yol, git gel, yirmi saat, bir gece bir gündüz! Ben orlarda oyalanırken burdaki hastalar ne olacak? Gitmeye niyetlenmiş değilim de, yirmi saatimi bir hastaya nasıl verebilirim? diye düşünüyorum. Üçüncüsü, ben burdan ilişigimi kestim gidiyorum! Şehre atanmamı yaptırdım.” (s.159) Çakır Hasan doktor bu şekilde konuşunca büyük bir hayal kırıklığına uğrar. “Söylediklerinin hepsini anladı birden. Başpınar’ın gözüne serptiği çakıllar gibi tane tane, açık seçik anladı. Fakat beklediği bu değildi. Başına külünk yemiş gibi sersemledi, ayağının yerini değiştirdi: “Ama Sayın Doktor Beyim, torunum çok şaşkın! Gümüş gibi kız eridi aktı! Sen gitmezsen ne olur hali?” (s.160) Doktorun gelmesi için yalvarır. “Şimdi hiçbir oluru yok mu diyorsun Sayın Doktor Beyim? Kaymakama gitsem, Tahriratçı Salih Efendiye söylesem, onlar da sana söyleseler, bir etkisi olmaz mı? Elini ayağını öpeyim bak!” (s.160) Fakat ne kadar dil dökse de doktor gelmeyi kabul etmez. Doktor gelmeyi kabul etmeyince son çare olarak araya araya anca zorla bir Sağlıkçı bulup götürülebilir ve bu durumu Ali Şirin ile Hocabeyin yanında şikâyet eder: “Şimdi Sayın Hocabeyim ve Ali Şirin Beyim! Kendiniz daha iyi bilirsiniz, yer damar damar, insan millet millet! Sağolsun, bizim Türk milleti de kısım kısım! Bir kısmı var, doktorlara bakınır; bir kısmı var, sağlıkçılara! Bir kısmı sağlıkçı da bulamaz, bakımsız yaşar, hacı hoca elinde üfürükle, tükürükle ölür! Biz Sağlıkçı Harun Efendi’yi bulup getirebildik çok şükür.

Vereceğiz tabii parasını. Ama veremeyecek tonla insan var. Memlekette daha yüksek doktorlar da var değil mi Hocabeyim? Vekil, milletvekili, ağa, müdür, şu bu, savcı, paşa maşa, onlar da Ankara’da, İstanbul’da bu doktorlara bakınır. Bir kısım da var, Avrupa’da bakım görür. Radyo çok söyler, orda ölürler, cenazeler yurda gelir, işitirim. Dedim ya, milletimiz kısım kısım! Beğen beğendiğini! Kendi yerini kendin seç Hocabeyim! Bizim seçim hakkımız yok!” (s.172-173) Sağlıkçı Harun Efendi, Gülcan’ı muayene ettikten sonra durumunun kötü olduğunu söyleyince Çakır Hasan bir kez daha yıkılır. “Dağ başındayız. Onun için, hastalık durabilir de, ilerleyebilir de! İlerlese ameliyatlaktır; burda yapılacak iş yok, hemen şehre götürmek gerekir. Ne yapılacağını ben burda bilemem. Orda doktor söyleyecek. Tamam mı, anladın mı Çakır Ağa? Yok elimizde olanak. Kanda iltihap var mı, yok mu; bilmiyoruz. Belki bir barsak düğümlemesi bu, belki apandisit, belki peritonit; nasıl bileyim; kararlama ile bilinmez!” (s.176) Harun Efendi durumu bu şekilde anlatınca Çakır Hasan başta olmak üzere çadırdakilerin hepsi donar kalır. “Bumbuz oldu çadırın içi.” (s.176)

Çakır Hasan, Harun Efendinin torununu iyileştireceğine kendine o kadar inandırmış ve Harun Efendiye o kadar umut bağlamıştır ki, o yüzden Harun Efendinin söylediklerini anlamaz. “Bilinir” sanıyordu Çakır Hasan. Yetkin doktorlar kadar yetkin bir sağlıkçı bal gibi bilir sanıyordu. Bundan dolayı anlamıyordu Harun Efendi’nin dediğini.” (s.176) Cipi zorla alıp en sonunda Gülcan’ı şehre, hastaneye ulaştırırlar. Fakat hastaneye para yatırmak gerekir, çünkü parasız bakmazlar. Para yatırmak gerekince orası burası aşınmış eski cüzdanından bin bir zorlukla yirmiliklerle elliliklerle tamamlayıp 600 lirayı zorlukla yatırır, ancak artık çok geçtir; Gülcan ölür.

Gülcan’ın öldüğünü öğrendikten sonra dünyası başına yıkılmasına rağmen, etrafındakiler daha kötü olmasınlar diye çökmez, aksine metin görünmeye, ayakta ve dik durmaya çalışır. Çok dirayetlidir. En sevdiği torununu toprağa vermesine ve hayatının bütün zorluklarına rağmen en küçük olayda bile mutlu olmasını bilen, yaşamayı seven bir kişidir Çakır Hasan.

5.2.2. Gülcan

Okumayı çok isteyen; ancak ilkokulu bitirdikten sonra köyde okul olmadığı için okuyamayan, ilçedeki okula da parasızlıktan gidemeyen, her zaman cıvıl cıvıl, durduğu yerde duramayan enerji yüklü 13 yaşındaki Gülcan sarışındır, dedesi gibi maviyle yeşile

çalan çakır gözlüdür. Sarı örgülü saçları boynuna serpilmiştir. Başına al yazma bağlar. Bembeyaz dişleri ak ak dizilmiştir. Beline kendine çok yakıştırdığı kuşak kuşanan çok güzel bir kızdır. Gülcan ağzı aralık olarak ve elinin birini yorganın altına, birini de göğsünün üstüne koyarak uyur.

Kamer Ana torunları içinde Gülcan'ı çok sever ve onu şöyle okşar: "... sarı meleğim! Çakır gözlü Gülcan'ım!" (s.102) Kazı öğrencilerinden Serpil de Gülcan'ı çok sever, onu çok beğenir ve şu şekilde değerlendirir: "Biz senin kadar güzel değiliz doğuştan!" (s. 50) Hocabey de Gülcan'ı çok beğenerek onu şu şekilde değerlendirilir: "Bu da çok güzel, çok kütür kütür olacak! Gözleri mavi; yayla sertliği var çizgilerinde!" (s. 73) Çok pratiktir. "Dönüverdi dizinin üstüne, koştu Gülcan. Anahtar kuşağının arasındaydı. Acıktım demesi dokundu emmisinin. Fırladı yokuş yukarı. Ellez'in kuyruğa çıktı bir solukta. Okulun, caminin önünden eve vardı. Üç bazlama ile bir topak peynir aldı, koştu. Hocayla Topal Mehmet, Cinoğlu, hâlâ Merih'e gidene tartışıyorlar. Gülcan'ın koşa koşa getirip götürdüğünü merak etmediler. Yetiştirdi bir solukta." (s. 58) Fakat hasta olduktan sonra yerinde duramayan o enerji dolu, fıkır fıkır kız gider, yerine hiç hali olmayan, devamlı uyumak isteyen, ağrılarından inleyen ve solgun bir kız gelir. "Bir acı, ekşi ve sıcak havanın içindeydi Gülcan. Hafiften inliyor, uyumak istiyor." (s.173)

Gülcan'ın psikolojik özellikleri şöyledir: Her konuda çok dikkatlidir, adeta cin gibi bir kızdır. Gülcan'ın bu dikkatliliği, cinliği ve güzelliği arkeoloji öğrencilerinin dikkatinden kaçmaz; Gülcan'ı Hocabeyin yanında öve öve bitiremezler. "İnanın cin gibi bir kızdır Hocam! Çok da güzeldir. İlkokulu bitirmiş, gidemiyor orta'ya. Çok da güzel Hocam! Kıyılıp da bırakılacak gibi değil; ama.." (s. 37)

Gülcan'ın babası sürekli gurbette çalıştığı için babasının sözü geçince burnu sızlar, gözlerinde acı okunur. Gülcan babasını çok sever ve onu çok özler. Ona sık sık mektup yazar, ona son defa duygu yüklü bir mektup daha yazar; ancak ne yazık ki bu yazdığı mektubu göndermeden ölür. Son yazdığı o duygu yüklü mektup şöyledir: "Baldan Tatlı Babam, Her şeyden önce üzerime farz olan Tanrı selamlarımı sunar değerli ellerinden öperim. Nasılsın tatlı babacığım, iyi misin? İyi olmanı bizi yaratan Ulu Tanrıdan her zaman dilerim. Sen de benden ve bütün bizlerden soracak olursan, hamdolsun şu mektubumun son satırına kadar vücudumuz sağlık üzeredir. Anam iyidir. Ninem iyidir. Dedem iyidir. Kardeşim Şevket iyidir. Küçük kardeşim Kâmil iyidir.

Amcam Osman, Anış yengem ve çocuklarının hepsi ayrı ayrı iyidir. Halam Kâmile, eniştem Muharrem ve çocuklarının hepsi ayrı ayrı iyidir. Hepsinin sana olan selamlarımı yazıyorum. Sevgili babacığım; biz şimdi Morsay'dayız. Hani göçeceğiz diye yazmıştım ya! Bir ay oluyor göçeli. Ninem ısrar ettiği halde dedem önce göçmedi. Ninem, “Gökçekarga öttüğü zaman göçelim!” dedi, ama dedem, “Ben bir öykü bilirim, bu düzü kuşa güvenilmez! Eskiden yürüğün biri bu gökçekarganın ötmesiyle yükünü yükleyip yaylaya göçermiş. Ama bir yıl yaylada çok kar yağmış. Çok soğuk olmuş. Mallarının yarısı kırılmış. Yörükceğiz ziyana uğramış, yazık! Onun için bu gökçekargaya çok kızmış: Eğer seni bir göreyim, şöyle yapacağım, böyle yapacağım! diye bağırmış. Çam ve iledin dallarına, kabaardıçların, kızılıardıçların diplerine bakarak her yerde gökçekargayı arıyormuş. Bir sabah onu karların üstünde yatar görmüş. Eğilip almış ki karga ölü! Aaaah, ne bileyim nesine ne yaptığının gökçekargası! Yanlış yunluş öterek hem kendine, hem bize ettin! diye çıkmış..” Dedem bu karganın öyküsünü bize bu yıl da anlatmış oldu. “Unutursanız gelecek yıl gene anlatırım. Biraz daha büyüün, anlamını size ayrıca açıklamak isterim. Dünyada gökçekarga gibi yanlış yunluş öten de, bizim gibi karganın sözüne bakan da çoktur!” dedi. Babacığım; biz göçüp geldikten sonra hiç malımız hasta olmadı. Sakın bunun için merak etmeyesin. Babacığım sen orda Hollanda'nın Rotterdam şehrinde olduğun için biz burda yaylayı sensiz geçiyoruz. Babacığım, bunun için ben de çok üzülüyorum. Bu dediğime inanmanı istiyorum. Burda çok eski bir kazı yapılıyor. Ankara'dan gelen üniversite arkeoloji profesörü köyden 40 liraya birçok işçi tutup çalıştırıyor. Delibacak Hamdi burda kazı işçisi. “Ne işim var Almanya'da, Hollanda'da? Çalışana her yer Almanya, Hollanda!” diye konuşuyor. Sana biraz laf çarptırıyor. Ninem de bu adama çok sinir oluyor. Dedem de sık sık kavalını çalıyor. Ama sinirli çalmıyor. Babacığım; yapılan kazıda iki abla var, birinin adı Serpil, birinin Güler. İkisi de beni çok seviyor. Bunlar arkeoloji öğrencisi olmuşlar, hem okuyup hem kazı yapıyorlar. Bu kazının asıl Hocabey'i burda yoktu, yeni geldiği için kendisini az gördüm. Dedemi çok sevdiği için Ankara'dan bir kutu şekerle kokulu sabun getirmiş. Dedem de onu çok seviyor. “Çok büyük bir adam olduğunu takdir ediyorum, gurur kibir yok!” diyor. Onun için hemen bizi aşağıya “köycülük” getirmeye yolladı. Osman amcama da çok kızdı: “Madem beni iyi bakmayacaksınız, niçin çıkardınız yaylaya?” diye konuştu. Şimdi dedem Hocabey'e bir kısır kesmek istiyor. Etinden bize de yedirecek, söz verdi. Dedemin elinden ara sıra çorap örmek için yün ile kirman ve tığ, bir de kavalı hiç eksik olmuyor. Fakat birkaç gündür biraz ara vermek zorunda kaldı. Dedem: “Eğer ben bu yün işlerini örmezsem, bir de kavalı çalmazsam

çabuk verem olurum!” diyor. Bu yün işlerinden bir başlık, bir atkı örüp kazıdaki ablalara armağan vermek istiyor. Babacığım, bu eski zaman kazısında biraz da erkek öğrenci var. Bunlar da bizim köylü işçilerle birlikte çalışma yapıyor. Hacı Kadir’in Deli Nurullah da kazı işçisi olarak çalışıyor. Akşamları köyde rakı içip sarhoş olduğunu söylüyorlar. Her gün buraya gelip giden oluyor, çok havadis alıyoruz. Babacığım; Kara Sivri’nin başındaki kulede bu yıl gene Arenli Necip gözcü. Karısı Zahide sucu oldu, o da aylık alıyor. Dedem kızıyor. Nazmi adındaki oğlunu biliyorsun değil mi? Çok manyak, her gün inip geliyor, akşama kadar gitmiyor. Ninem, “Ben bu Nazmi’yi çok seviyorum, aslandır, kaplandır, gel oğlum yemek yiyelim!” dediği zaman hemen yumuluyor. Ninem bizim soframızdan herkesin yemesini istiyor. Dedem kazıdaki öğrencilere de et yedireceğini söyledi: “Yesinler, gurbette insanımız çalışıyor; sakın bize kimsenin hakkı geçmesin!” diyor. Allaşkına babacığım, bir daha gelirken, şu Kısmet karıya bir armağan getirmeyi unutma. Nineme laf çarptırıp duruyor: “Altında mı kalırdım sanıyor? Hatırlayıp getirsin, hiçbir şey vermezsem, çıkarır parasını veririm!” diyor. Ucuz bir armağan olsun. Buluz filan. En manyak karı bu. Kocası öldü. “Şehit duluyum!” diye aylık alıyor. Oysa gene evlendi. Akılsız hükümet diye boşa demiyor dedem. Sevgili babacığım; bu mektubumu yazarken kimseye göstermiyorum. Biraz yazdım, kalemim yoruldu, şimdi yeniden başladım. Sana çok uzun mektuplar yazmak istiyorum. Fakat dedem diyor ki: “Uçak mektubu kısa olur!” Yalnız senin duyman için bir derdimi yazıyorum. Bunun için çok düşündüm, her halde başkasına okutup beni mahcup etmezsin! Okuduktan sonra burasını karala olmaz mı? Babacığım hani bize söz vermiştin? “Sizi artık orda yalnız bırakmayacağım! Varır varmaz ev bulup aldıracağım! Hepinize uçak bileti göndereceğim! Hiç olmazsa annenle sana iki bilet göndereceğime, sonra da Şevket’le Kâmil’i getirteceğime söz veriyorum!” demiştin. Bak gittin, gene sözünde durmadın. Bunun nedenini benim sorduğumu belli etmeden bildir. Çünkü seni canım gibi seviyorum. Anam burda kalmaktan sıkıldı. Hiç belli etmiyor ama sık sık ağlıyor. Ninemle dedem bize iyi baktıkları halde ayrılık zor geliyor. Babacığım, bana demiştin ki: “Kızım seni Hollanda okulunda okutacağım!” Bunu ne zaman yapacaksın? Bunun için anamla beni oraya aldır! Şevket’i de ilkokul bitirince aldırırısın! Babacım, biliyorsun Arenli Kerim Ağa, dedemin arkadaşı. Onun oğlu Muhammet Almanya’da. O bile karısını ve çocuklarını aldırıldı. Anam, “Bir yörük kızı kadar olamadık!” diye sana kızıyor. Babacığım, hiç düşündün mü, yanına gelmeyi neden çok istiyorum acaba? Bunun biricik nedeni var: Okumak! Çünkü burda kalırsam dedem okutamaz. Kasabaya yollayıp ev tutamaz. Tutsa bile yalnız başıma ne yaparım? Ninem de benimle kasabaya

gelmek istemez.

Bir gün anam ağzını aradı, böyle söyledi. Anam bunların hepsini yazmamı söyledi. Sana ayrıca selamı da var. Hollanda'ya gelirim, en çok ne yapmak istediğimi de şimdi sana yazmak istiyorum, ama kimseye bildirme! Bizim köylü Sirkeli Cemal'in oğlu da Hollanda'da çalışıyor. Yeri belki senin yerine yakın. Eğer ona söylersen o da köye bildirir; çok darılırım. Muhammet; oğlanlarının, kızlarının renkli fotoğrafını çektirip yollamış, bayıldım, çok güzel!

Tıpkı canlı gibi çıkmış! Buna çok imrendim. Hollanda'ya gelince ben de bu fotoğraflardan çektirmek istiyorum. Anamla ve seninle de çektiririz. Yollarız buraya, hepsi sevinir! Dedem küçük kavalını bir hafta hiç kesmeden çalar! Babacığım; bunları sana yazdığımı dedem, ninem, kardeşlerim, kimse bilmiyor. Birazını anam biliyor. Şimdi hepimizin ayrı ayrı selamlarını yazıyorum. Bu mektubu bakalım kiminle attıracağım? Haydi mektubum uğurlar olsun! Dağlar taşlar yolun olsun! Bu mektubu babama vermeyenin iki gözü kör olsun! Baki selam! Ulu Tanrıya emanet olasin baldan tatlı babam. Seni herkesten çok seven kızın Gülcan Çakır tarafından.” (s. 271-274)

Gülcan, dedesi Çakır Hasan'la karşılıklı gülüşmeyi çok sever. Gülcan'ın yüzü üzüntülü mü, mutlu mu, dalgın mı olduğu anlaşılmasın okunaksız bir yüzdür. Serpil'e göre de Gülcan'ın yüzü yüzüne bakınca, mutlu mu, üzüntülü mü olduğu anlaşılmasın okunaksız bir yüzdür. Serpil'e göre Çakır Hasan'ın çadır halkının yüzlerindeki anlaşılmasızlık hepsinde, özellikle Gülcan'da bir hayli fazladır.

5.2.3. Kamer Ana

Yaşı kırkı geçmiş olmasına rağmen hâlâ çevik ve sağlıklı olan Çakır Hasan'ın karısı Kamer Ana, kırmızı yüzlüdür. Ak saçlıdır. Başörtülüdür, başörtüsünün altından ak saçları çıkar. Ak saçlı olmasına ve yaşı kırkı geçmesine karşın hala dinç ve genç görünür. Bunu anlatıcı şu şekilde ifade eder: “Ak saçları fırlıyor başörtüsünün altından. Yaşı kırkı çoktan geçmiş, hâlâ sağlıklı, hâlâ kırmızı yüzü.” (s.74) Kamer Ana aynı zamanda çok temiz ve çok pratiktir. Bir işe acele edince eli ayağı birbirine dolaşır. Uyurken ağzı hafif aralıktır.

Kamer Ananın psikolojik özellikleri: İçinde buldukları zor yaşam koşullarına rağmen her zaman mutlu olmaya çalışır ve en küçük olayda bile mutlu olur, şükreder. Bu mutluluğuna Gülcan'a ilaç, derece ve yiyecek gönderince Hocabey için şöyle dua etmesini örnek gösterebiliriz: "Allah bin bin razı olsun! Gönlünün her türlü muradını versin! Dirseklerinde ak ak tüy bitirsin! On cennete peygamberlere komşu etsin!" (s.142) Yaylalarının insana sağlık veren bol oksijenli havasını çok sever ve bir tek bunun için bile mutlu olur: "Can yaylasıdır yaylamız!" (s.74) Kamer Ana bir olay nedeniyle neşelendiğinde gülmesini sever fakat oğlunun gurbette olduğu aklına geldikçe canı sıkılır, üzerine bir hüznün çöker. "... mutluluğun tam üstünde olduğunu, bunun sadece Şükrü'nün gurbette olmasıyla bozulduğunu düşündü." (s. 93) Kamer Ana oğlu Şükrü'yü çok özler, arada sırada gelinini de düşünerek kendi kendine şöyle söylenir: "Gelin gütmesi mal gütmesinden zor oluyor, çıkıp gelsin gayri şu oğlan! Gelsin de bir daha gitmesin!" (s. 97) Her konuda çok dikkatlidir, adeta cin gibi bir kadındır. Çakır Hasan'a göre de Kamer Ana cin gibi uyanık bir kadındır. Bunu şu şekilde ifade eder: "Cin gibidir. Uyanır da uyur gibi yapar. Kaç zamanın kurdu.." (s. 8) Kamer Ana torunlarının hepsini sever. Özellikle büyük torunu Gülcan'ı çok sever.

Kamer Ana dinine bağlı bir kişidir, yemeklerden sonra yemek duası okumayı eksik etmez. "Kendi kendimize güzel bir sofraya olduk, kaldırın ellerinizi pilav duasını okuyacağım!" Allah'ın bereketine şükranlar sundu. Bereketi bol Halil İbrahim peygamberin adını andı. Bir de "fatıha" okuyup elini yüzüne çaldı." (s. 96) Fakat bazen de hurafelere inanır. "Gülcan, kekliklerin haşlandığı tencerenin ateşini ölçeriyor, ara sıra ocağa bakarak oluyor. Bir ara sesli sesli yanmaya başladı kızıldır daldı. İne çıka uzadı ses. "Bizi koğlaşıyorlar!" dedi Kamer Ana. "Kim bilir ne eksiğimizi buldular? Kim bilir kim koğlaşıyor? Belki de Kısmet Karı olacak şeytan! Hocabey'e kısır kestik.. Belki kuledeki Fatmaca; koskoca köyün Muhtarı üyesi çıkıp vardı, biz varmadık.. Belki; gepegenç gelinim var, kazı öğrenciler var, Doçent Ali Şirin var, Cemal oğlan var, Şükrüm de Hollanda'da, bir şeyler yakıştırıyorlar belki! İnsanların içinde ne kadar çirkef olduğunu bana mı öğretecekler? İnsanlar dolu durur, boş durur, ama boşboğazlık etmeden duramaz! Ateşin sesli yanması uzadıkça erinci bozuldu Kamer Ana'nın. Birden Ağlar Kâmil'i bırakıp ocağın dibine vardı, maşayı aldı, süngüledi karnını: "Al bakalım kör şeytan!" dedi. Onca süngülediği halde kasılmıyor sesi. Çekip aldı yarısı yanmış kızıldır daldını, kazıdı, koydu kıyıya. Başka odun soktu." (s. 93) Bununla ilgili Gülcan hastalandıktan sonra yaylaya gelen kaymakamı sağlıkçı ya da doktor sanıp umutla şöyle

hayal kurar: “Belli belirsiz bir sesle “Aferin!” çekti Kamer Ana, kalkmak istedi inleyen Gülcan kızın başından; belki bir sağlıkçı, bir doktordu çıkıp gelen. Cenaballah akıl edip yollamış olabilirdi yayladaki körpeye baksın diye. Eski zamanlarda, al atına bindirip Hızır Aleyhisselamı yollardı. Şimdi at mat kalmadığı için sarı, kara, yada yeşil makinelere bindirip doktorları, sağlıkçıları yollar bakarsın. Hap verir, iğne vurdurur, kurtarır bir fiske günahı olmadığı halde ateşli hastalıkların elinde çırpınan çocukları, babaları uzak gurbetlerde çalışan gök boncuk kızları. Cenaballahtan umut kesilir miydi hiç? Umutla bekledi gelenlerin kim olduğu anlaşılmasına kadar.” (s.120)

Gülcan’ın iyileşmesi için bildiği ne varsa bütün her şeyi yapmış, fakat yine de torunu iyileşeceği yerde daha da kötüleşmiştir. Son çare olarak da torununun kurşun döktürünce iyileşeceğine inanmaktan başka elinden hiçbir şey gelmez ve bunun için Kerem’in karısı Kısmet’i çağırır. Bir yandan da moralini yüksek tutmaya çalışır. “Yok canım! Öyle hasta değil benim kızım. Azıcık soğuk almış. Belki göz ilmiş azıcık. Çayını içti. Bal karmasını da yeyip bitirdi mi geçip gidecek. Öğleye bir şeyi kalmaz. Daha olmadı Kerem Karısını ünletirim bir kurşun döker..” (s.104) Kendisi böyle şeylere inandığını pek kabul etmez, sadece arada sırada kulak verdiğine söyler. “Gördünüz ateş nasıl seslenip durdu az önce. Fala inanma, falsız kalma! demişler. Böyle şeylere inanmam, ara sıra kulak vermezlik de edemem.” (s. 95)

Biraz cahillik, biraz yoksulluk yüzünden hayatında hiç tuvalet kâğıdı görmediği için tuvalet kâğıdının ne olduğunu bilemez. “Kamer Ana düşündü, yapamadı yorumunu. “Neyse ne? Yolladık gitti! Dokunmasın çocuklar hiçbir şeyine! Çok lüzumlu olur, arar, bizden çıkar; ayıp olur!” Düşündü biraz daha. Birden çaktı kafası: “Belki herifte fitık var, kasıkbağına benziyor! Bozçamlı Arap Hocadan duymuştum..” (s. 85)

Kocası Çakır Hasan’a, Çakırcan diye hitap eder, kocası yanına gelirken saygısından toparlanır. Kocası Çakır Hasan gibi yedirip içirmeyi çok sever: “Gönül de geniş olursa, herkese yeter!” (s. 75) Eli ve gönlü bol bir kişidir. Kazı öğrencilerinden Serpil’in, torunu Gülcan hasta olunca torunuyla ilgilenmesine çok memnun kalarak, onu dizinin dibine oturtup sevmek ve ona yokluk içinde olmalarına rağmen küçükte olsa sandığından bir armağan vermek ister. “Çok hoşlandı, hem de mutlandı. İnşallah torunu iyileşir, acıları arlaşıp gider de, oturtur dizinin dibine, bir okşar, bir sever şu kızını! Bir de armağan düşünür sandığında olandan. Hiç olmazsa gümüş yüzüklerinden birini verir.” (s.178) Kamer Ananın rahat, hilesiz ve yalansız bir yüzü vardır. Fakat Gülcan’ın

hastalığı arttıkça üzüntüden şaşkınlaşır; adeta taş gibi oturur kalır, öyle ki, üzüntüsünden ne konuşacağını bile bilemez. “Bir şaşırmanın içinde ne konuşacağını bilemiyor Kamer Ana.” (s.145)

Bütün üzüntüsüne rağmen yine de Gülcan öldüğünde metin görünmeye çalışır. “Dudakları kıpır kıpır, dualarını içinden içinden okuyarak dışarı çıktı Kamer Ana. Hiçbir yere bir şey koymadı, hiçbir yerden bir şey almadı. Cipe doğru yürüdü. Eşinin yanı sıra gidiyor. Geçip orta sıraya oturdu birlikte. Konuşmadan eğildi Gülcan’ın yüzüne. Elini sürdü gezdirdi. Sonra Zeke Geline, Serpil’e baktı, döndü önüne. Önde kıpırdamadan duruyor Nuri, Altan.. Kendi oğulları gibiler. Beklemiyordu bu kadar çıkacaklarını. Yanlarında ağlamak, höykürmek ayıp olur gibi bir duygunun altında gene de.” (s. 259) O da Gülcan öldüğünde tıpkı kocası Çakır Hasan gibi çok dirayetli davranmıştır. “Görünüşünden umulmayan bir dayanma gücüyle dikiliyor taşın dibinde.” (s. 267) Sağlam karakterli, her konuda evini çekip çeviren becerikli bir kadındır.

5.2.4. Profesör Asım Al

Profesörlüğünün üçüncü yılına gelen, İzmir’in Menemen ilçesinden, aynı zamanda fakültede bir kürsünün şefi, Arkeoloji Profesörü Asım Al iri, ak gözlüdür. Yemeklerden sonra anlatıcının ifadesiyle şehir işi bir kürdanla dişlerini kurcalayıp temizlemesini sever.

Asım Al’ın psikolojik özellikleri ise, keyfine ve rahatına çok düşkündür. Keyfine ve rahatına öyle düşkündür ki, Morsay yaylasına kazı için çalışmaya giderken bile keyfini düşünür. “Bundan iyisi de can sağlığı Asımcığım! Git şimdi Morsay’a? Hem kazıyı yönet, hem dinlen! Çam havası gibi var mı? Çam dibine kurdur çadırını. Yürüyüşler yap. Temizlensin kanın. Taze sütle, peynirle beslen. Sessizlik içinde uykularını uyu, sinirlerini dinlendir..” (s. 21) Öyle rahatına düşkündür ki, orada güneşlenmek için yanına şezlongunu almayı bile ihmal etmez.

Gülcan hastalanıp hastaneye yetiştirmek için araba gerekince devletin cipini vermemek için anlatıcının ifadesiyle kendi ekseni çevresinde dönüp kıvanan Asım Al, aynı devletin cipiyle Dağdibi’ne çay içmeye gidecek kadar bencil, vurdumduymaz ve keyfine düşkündür. “Aman kaç adımlık yol? Seksen seksen, 160! Gidiş dönüş, olsun olsun, üç saat! Bilemedin dört! Biraz da gezmiş oluruz.” (s. 90) Orada çayını içtiği Kahveci Mustafa’nın öve öve bitiremediği çayını tekrar içmeye gitmek ister:

“Dağdibi’nde Kahveci Mustafa var, bize bir çay yaptı, bambaşka bir çay! Bizim için özel demledi. Çok konuksever, anlayışlı, cin gibi, tipik Türk, hoş bir adam! İkişer bardak içtik. Çay bu! İnanmazsanız binip cipe gidelim, 80 kilometre buraya!” (s. 90) Aynı devletin cipiyle Dağdibi’ne keyfi olarak çay içmeye giden Asım Al, bu kez aynı cipi Gülcan’ın hastaneye yetiştirilmesi gerektiği durumda vermez: “Biz burda bir üniversite ekibiyiz. Amacımız ve sınırimız saptanık. Burda sadece bir kazı yapmakla görevliyiz. Bir cipimiz var. Bir de hastamız. Hastanın şehirdeki hastaneye en hızlı araçla gitmesi gerekiyor. Yol durumu kötü. Başka araç yok. Aracı verelim, sorun çözülsün. Sorun + Araç = Amaç! Mantık böyle gösteriyor. Ama işin bir yanındır bu ve görünüşüdür. Öz ise değişiktir. Çünkü bu cip, halkın sağlık işleri için ayrılmış değildir. Kazı hizmetleri için ayrılmıştır. Lastik ve yakıt giderleri kazı hizmetleri için ayrılmıştır. Şoförü bunun içindir. Biz bunu, o amaç yerine bu amaç için kullanırsak yasa önünde sorumlu düşeriz. Bunu yapamam! Yapmak isterim, fakat yapamam. Burda iki şeyi kesin ayırmak zorundayız: Duygularımızın dediğiyle, aklımızın dediğini!” (s.181)

Gülcan’ın durumuna kendisinin de çok üzüldüğünü, ancak cipin sadece kendi sorumluluğunda olduğunu, onun için de cipi veremeyeceğini söyler: “Duygularıyla Gülcan’ın tam yanındayım. Ama devletin resmi cipini başka bir iş için kullanma konusunda aklımı duygularımın yanında bulamıyorum. Duygularım o yanda, aklım bu yanda kalıyor. Üstelik cip yalnız benim sorumluluğumda.” (s.182) Gülcan ölüm döşeğinde yatarken o sadece kendi kariyerini düşünür. “Buraya kadar getirdiğim düzgün bir sicilim var. Yarın dekan olmam söz konusu. Rektör olmam söz konusu. Bu sicili şu ya da bu duygusal gerekçeyle bozamam.” (s.183) Kendini, akademik geleceğini tehlikeye atmamak için bu konuda haklı olduğuna inandırmaya çalışır. “Sanki Ankara’dan bu kızın şehre ulaştırılmasına ayrıldı, vermek yüzde yüz zorunlu, ama ben vermiyorum! Görevle ilgili bir kurala uymak istediğimi kimse anlamıyor. Bir kızın sağlığını kurtarmaya yardımcı olurken, bütün akademik geleceğimi sakıncaya atmamı istiyorlar. Bir bilim adamının kolay yetiştüğünü sanıp kendimi harcamamı bekliyorlar.” (s. 220) Bu olaydan sonra neşesi kaçır ve zarar görmeden, herkesi memnun edecek kararlar alarak çıkmanın yollarını arar. “Neşesi, şenliği uçup gitmiş. Zor bir durumun içinde kaldığını anlıyor. Kurtulup çıkmak için kolay çözümler arıyor. Öyle çözümler ki, hem ucunda herhangi bir sakınca olmasın, hem öğrenciler kendisinden soğumasın. Hatta hayranlık uyandırsın Bay Çakır’da filan.” (s.184)

Asım Al çok sağlıklıdır: “Daha turp gibiyim tuuurp!” (s. 22) Neşeli olduğunda dans eder, ıslık çalar, güzel bir haber aldığında ise sanki on yedisinde bir delikanlı gibi havalara sıçrar. “On yedisinde delikanlı gibi, bir daha, bir daha sıçradı.” (s. 74)

Evlidir ve bir kızı olmasına rağmen karısını çok zevksiz bulur ve onu sevmez. Bu yüzden karısı Hesna’dan boşanmak üzeredir ve onunla bunca yıl geçirdiği için hayıflanır. “Zevksizlik içinde on üç koca yıl! O yüzden bıraktım. Yeniden başlayacağım. Yepyeni bir yaşam kuracağım inşaallah! Mutlaka mutlu olacağım bu kez.” (s. 32) Karısının kendisiyle denk olmadığını, dünyaya bir daha gelmeyeceğini, onun için onun kaprislerini çekemeyeceğini ve karısından bıktığını dile getirir: “Hesna zaten dengim değildi. Temelli çekilmez bir oldu. Bir de çok eskidi canım, bayatladı iyice! Suç kendinde ama! Bir türlü yenilemedi kendini serserim! Onun bütün kaprislerini, bütün ilkeliklerini çekemem ben! Dünyaya bir daha gelecek değilim! Yeter serseriye taşıdığım..” (s.19-20) Hesna’dan boşandıktan sonra yeniden evlenmek ister ve ileride bir oğlunun olacağını hayalini kurar. Bu konuda Asım Al şöyle bir hayat felsefesine sahiptir: “Yeni bir yaşam kurup dibine kadar yaşamaya bakmalı bundan sonra! Ne olsa dünyaya bir daha gelecek değilim!” (s. 24)

Fakülteden öğrencisi Serpil’i çok beğenerek onunla evlenmek ister ve onunla ilgili şöyle hayaller kurar: “(üzelliğine güzel. Sağlıklı. Son sınıfta bu yıl. Gelecek yıl karı-koca oluruz istersek. Ev, araba, mevki, para; her şey hazır! İsteddiği zaman iç geziler, dış geziler.. Yazlığı başka, kışlığı başka. Sıcak sudan soğuk suya değıdirmem elini. Yeter ki istesin ve anlasın beni. Benim olsun, beni sevsin!” (s. 32) Hesna’dan boşanmak üzere olduğu için içini bir mutluluk kaplar ve bu mutlulukla Serpil’in nefis güzel gözlerine bir kez daha hayran hayran bakar. “Bir özgür erkek olmanın sevincini içinde yakaladı yeniden. Gözlerine iyice baktı Serpil’in, yeniden inandı, nefis güzel gözlerdi.” (s. 98) Serpil ile evlenmek istiyordur; ama bir yandan da Serpil teklifine olumsuz yanıt verirse dünyanın sadece Serpil’den ibaret olmadığını düşünür. “Sadece Serpil’den ibaret değil dünya! Yeni bir yaşam kurmanın olanakları elimde.” (s.109)

Mal mülk konusu açılınca sıkılır gibi görünmesine rağmen bu konu hakkında konuşmak çok hoşuna gider. “Benim babamdan beş kuruş kalmış değil. Ama bugün Ankara’da bir katım, bir Taunus arabam. Didim’de bir yazlığım, Antalya’nın Yeni Liman çevresinde iki parça arsam, Bayındır gölü çevresinde kurulan kooperatifte bir payım; bir şeylerim var yani! Derleyip toplasan benimkiler de epey tutar!” (s. 44)

Kullandığı eşyaların pahalı olduğunu söylemekten de çok hoşlanır. “Losyonunu süründü. Götürüp koydu içeriye. Sonra aklına ne geldiye, geri gitti, getirip losyon döktü Çakır’ın eline. “Kokla bak, Amerikan losyonudur. Daha doğrusu Amerika lisansıyla Almanya’da imal edilmiştir. Biraz pahalıcadır..” (s. 64-/65)

Karşısındaki kişiyi pohpohlamayı çok sever. Çayını içmeye gittiği kahveci Mustafa, çayını övünce onun kendisini övmesini haklı çıkartmaya çalışıp onu pohpohlar. “Gerçekten iyi demlenmiş! Kutlarım Bay Mustafa! Çok iyi kahvecisin! Böyle çayı Ankara’da içmedim inan!” (s. 25) Onun bağıcılığını da övüp pohpohlamaya devam eder. “Çok isterdim ben de Menemen’deki babam gibi, senin gibi bağıcı olayım! Ama arkeolog oldum. Seviyorum gerçi. Yaşamım için çok olanak sağlıyor, fakat toprakla senin gibi uğraşmak hoş! İyi örnekler başarmışın. İşte şimdi anladım: Türkiye’de en örnek çiftçi, en örnek yurttaş sensin! Gerçi bunu geçen sefer de söyledim, ama şimdi daha çok vurgulamak istiyorum! Seni gerçekten kutlarım Bay Mustafa.. Benimki öyle kuru övgü değil! Gerçekten çok beğendim! Gördükten sonra hayranlığım arttı. Öğrencilerimi getirip göstereceğim. Anlatsınlar memleketlerine gittikleri zaman, yaysınlar adını!” (s.132) Kahveci Mustafa’yı şu şekilde değerlendirir: “Dağdibi’nde Kahveci Mustafa var, ... Çok konuksever, anlayışlı, cin gibi, tipik Türk, hoş bir adam!” (s. 90)

Asım Al arkadaş canlısıdır. Çakır Hasan’ın arkadaşı Arenli Kerim Ağa’yı da çok sevmiş ve birbirleriyle arkadaş olmuşlardır. Ancak bu arkadaşlık Hocabeyin, Gülcan için cipi vermemesi nedeniyle uzun sürmemiştir. Nitekim Kerim Ağa, Hocabey’e, gidinceye kadar kullanması için ödünç verdiği dürbününü geri alır.

Asım Al arkeolojiden ziyade uzay çalışmalarına meraklıdır. Sürekli, “Bir uzay fizikçisi ya da mühendisi olmak isterdim.” (s. 48) der. Öte yandan mesleği ile ilgili şöyle hayaller kurup keyiflenir: “Kazıdan da parlak bir sonuç alırsak hele, yok muu?” (s. 20) Bazen mesleğiyle ilgili derin hayallere dalar: “Büyük bir tören salonu düşündü. Üç dilde çevirisi yapılıyor konuşmaların. Ödüller ve ödül diplomaları veriliyor. Nobel gibi bir ödül örneğin. Bir ödül de arkeoloji için konulmuş. Onu da Asım Al alıyor Türkiye’den. Yaptığı parlak kazılar için. Ben ödülü alıyorum o büyük salonda. Radyo, TV raportörleri, gazeteciler çevremi sarıyor.. İlk soru: “Kısa yaşam öykünüz efendim?” “Batı Anadolu’da küçük bir kasabada doğdum. Her yanından eski yapılar çıkardı. Arkeoloji merakım burdan başlar. Çalışkanlığım sayesinde bütün sınavları başarıyla

verip arkeolog oldum. Ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel kongreye katıldım. Şu yıl doçent, bu yıl profesör oldum. Şu şu şu kazıları yaptım. Şu şu kitapları ve makaleleri yazdım, yayınladım. İkinci soru: “Dünyaya yeniden gelseniz hangi mesleği seçerdiniz Sayın Profesör?” “Dünyaya yeniden gelsem gene arkeolojiyi seçerdim tabii!” (s. 20-21) Zaman zaman da hem meslektaşları hakkında hayıflanır hem de kendisi hakkında dileklerde bulunur: “Ellerde ne şans var. Şevket Aziz Hoca, Ankara’nın kulağındaki Çubuk Suyunun dibinde yaptı bir kazı. Bir gezintiden dönüyormuş. Rastlantıyla bazı belirtiler bulmuş. Ertesi gün öğrencilerini götürmüş. Çıkan ne? Birkaç çanak, birkaç çömlek. Paleolitik dönemden bir taş balta. Öyle bir taş balta ki, bununla Ansiklopedi Britannica’ya geçti Hocamız. Bilimde kıskançlık olmaz. Fakat birazcık şans olmalı insanda. Ama bakarsın, gülmez gülmez de, bir gün gülüverir bizimki de! Son gülenlerden oluruz, hayırlısı diyelim..” (s. 34)

Rahatlayınca ferahlar. Övülmekten çok hoşlanır. Çakır Hasan, herkes onun gibi düşünürse Türkiye’nin hemen düzeleceğini ve aynı zamanda onun çok toplumsever, yurtsever olduğunu söyleyince koltukları kabarrır, mutlu olur. “Sayın Profesörüm, herkes senin gibi düşünse, Türkiye hemen adam olur!” (s. 29) Çakır Hasan kendisine yemek hazırlatıp getirince, Çakır Hasan’ın getirdiği yemekler için şöyle düşünür: “İyi adam ama acaba temiz mi getirdikleri?” (s. 36) Çakır Hasan’ın kendisine yaptığı ikramlara karşılık ise biraz duygularını belirtip, biraz da onu pohpohlamak ister. “Yani o kadar büyük bir sağduyu taşıyorsun ki dostum Çakır, yürekten hayranım sana! Sadece şunu bunu ikram ettiğin için değil. Kime ikram edeceğini, etmeyeceğini çok ince düşünüp karar verdiğin için. Senin gibilere layık olmak çok zor, inan! Hiçbir şey kesmene, şölen hazırlamana gerek yok. Gösterdiğin sevgi yeter. Halkımızın yüksek yanlarını simgeliyorsun!” (s. 67)

Gülcan için cipi vermez; fakat Çakır Hasan’a akıl vermesini bilir ve ona Gülcan için doktor getirmesini söyler. Çakır Hasan da Sağlıkçı Harun Efendi’yi bulup getirince, ilk başta Sağlıkçı Harun Efendi’yi doktor sanıp ona doğru yolu gösterdiği için mutlu olur. “Çakır Hasan’a yürünecek doğru yolu göstermekle bir aydınının yararlı rolünü oynadığını düşündü, bundan mutluluk duydu.” (s. 169) Bu konu özelinde, onu ve Türk köylüsünü şu şekilde değerlendirir: “İşte sağduyu diye buna derim! Yapılması gerekeni anlatınca nasıl da anlıyor Türk köylüsü! Sağduyusu bu kadar yüksek başka köylü, başka halk yoktur dünyada..” (s.148) Sadece kendi çıkarını, keyfini ve ideallerini düşünen bir

aydındır.

5.2.5. Zeke Gelin

Çakır Hasan'ın gelini Zeke, kanlı, canlı, dipdiri bedenlidir. Başı yazmalıdır. Zeke gelin çok pratiktir, her işi koşarak yapar. Bir işe acele edince eli ayağı birbirine dolaşır.

Zeke gelinin psikolojik özellikleri şöyledir: Utangaçtır, sessizdir, saygılıdır. Öyle ki, saygısından kayınpederinin yanında çocuklarına bile bir şey diyemez. “Kaşıklar bir siniye, bir sahana değıyor. Bir yandan da ağızları şapır şupur! Bazlamayı bölüp bölüp atıyorlar. Zeke Gelin, “Şapırdatmayın!” diyecekti çocuklara. Kaynatasının yanında diyemedi.” (s. 54) Zeke Gelin çocuklarının hepsini çok sever, en küçükleri Ağlar Kâmil olduğu için geceleri koynuna Ağlar Kâmil'i alarak uyur, küçük olduğu için ona çok ilgi gösterir ve çok ağladığı için ona Ağlarca lakabını takmıştır.

Biraz cahillik, biraz yoksulluk yüzünden hayatında hiç tuvalet kâğıdı görmediğı için, tuvalet kâğıdının ne olduğunu bile bilemez. “Zeke Gelin düşünüyor, yoruyor kafasını, bir sonuca varamıyor: “Ne bu? Sen bilebildin mi anacan? İnce ipek kumaşa benziyor; ne acaba?” (s. 85) Çok duygusaldır, duygulanınca gözlerinden hemen yaş akar. Serpil'e göre Zeke Gelinin de tıpkı Gülcan gibi yüzüne bakınca, mutlu mu üzüntülü mü olduğu anlaşılamayan okunaksız bir yüzü vardır.

Gülcan'ın hastalığı, düzeleceğine daha da artmıştır. Hastalığı artınca Zeke Gelin üzüntüsünden hiçbir şey yapmak istemez; ne yemek yiyebilir, ne yatabilir, adeta olduğu yere mıhlanıp taş gibi oturur kalır. Gülcan'ın ölüm haberini aldığında ise bütün üzüntüsüne rağmen yine de metin görünmeye çalışacak kadar dirayetlidir. “Serpil, Zeke Geline destek oldu koluyla. Fakat gerek yok. Koridorun diplerine baktı Zeke Gelin. Bir süre hiç kıpırdamadı. Hiç sesini çıkarmadı. Öyle baktı. Sonra yönünü ardına döndü. Sıktı gözlerini, iki damla yaş aktı. Başka akacak mı diye denetlemedi kendini. Yazmanın ucuyla sildi gözünü. Geldi eski yerine. Sayıklar gibi birkaç sözcük çıktı ağzından: “Kızım.. Anam..” Kaynatasının yanına geldi. Kolundan çekti onu. “Koyun babam..” dedi. İki damla daha döktü.” (s. 256-257) Acısı öyle büyüktür ki, içinde adeta zehirler vardır ve içindeki bu zehirleri nasıl kusmadığına şaşırır. “Nasıl bir kasırğa esip esip dindi; anlamakta zorluk çekiyor Zeke Gelin. Babasının ölümünü bundan daha derinden duyup duymadığını düşündü birkaç kez. “Çok zehirler var içimde! Yüreğimin

nasıl dayandığına şaşıyorum!” diyor içinden. Kendini tutuyor. Bazen elini başının üstüne koyuyor, aklı çıkıp gidecek gibi bastırıyor.” (s. 258) Ancak sonunda bu acıya dayanamaz. “Zeke Gelin, attı kendini Gülcan’ın yatağına. Kendini yitirir gibi ağladı.” (s. 261) Böyle bir acı içinde olmasına rağmen yine de kaynanası sakin olması gerektiğini söyleyince onu dinleyecek kadar saygılıdır ve acısını içine akıtacak kadar da iradesine hakimdir. “Zeke geliin!” diye bağırды Kamer Ana. “Topla kendini! Kendine sahip ol kızım!” diye fısıldadı kulağına. İnltilisini içine akıttı ölen kızın anası.” (s. 261) Kocası gurbette çalıştığı için kendini sürekli yalnız hisseden, kendi halinde, sessiz, sakin, genç yaşında evlat acısı yaşayan bir annedir.

5.2.6. Diğer Kişiler

Çakır Hasan’ın ortanca torunu Şevket, kıvrılıp öyle yatar. Yemek yemesini çok sever; daha çok yemek için acelesinden ağzını doldura doldura yemekleri yutar.

Şevket’in psikolojik özellikleri ise: Şevket babasını çok sever, onu çok özleyip, onun burada, yanlarında çalışmasını ister ve sık sık babasını düşünür. “Bir yandan da babasını düşünüyor. Ne zaman dönecek? Bir daha gitmese olmaz mı? Burda kazanç yok mu?” (s. 69) Aynı zamanda Şevket çok şakacıdır, gülmesini sever, gülmesini sevdiği kadar yaptığı taklitlerle ailesini de güldürür. Ablası Gülcan hasta olunca ise, ablasının durumuna çok üzülüp isyan eder. “... sıklıkla dişlerini. Belki şimdi ailecek Hollanda’da babasının yanında olmayı düşünüyor. Orda Avrupa’nın çok yetkin hekimleri bakar, ilaç verir, hemen iyileşirdi ablası. Burda çekiyor. Daha ne kadar çekecek kimbilir? Yeniden sıklıkla dişlerini.” (s.140) Sessiz, sakin ve duygusal bir çocuktur.

Beş yaşındaki Çakır Hasan’ın küçük torunu Ağlar Kâmil, tıpkı ablası ve dedesi gibi çakır gözlüdür. Kara donludur. Bazen kışında donu olmadan gezer. Çok hızlıdır, adeta pire gibidir. Ağlar Kâmil, istediği bir şey olmayınca veya istediği bir şey yapılmayınca yüzünü asıp ağlamaya başlar, bu yüzden en küçük şeyde hemen ağladığı için lakabı Ağlar Kâmil olmuştur. Ağlar Kâmil aynı zamanda çok akıllı ve cin gibi bir çocuktur, adeta leb demeden leblebiyi anlar. Anlatıcı onun akıllı ve cin gibi bir çocuk olmasını şu şekilde ifade eder: “Çok akıllı çocuk, insanın aklından geçeni bilir, dudağının kıpırdamasından anlar, gerekeni yapmak için fırlar.” (s. 61) Ağlar Kâmil büyüyünce tıpkı babası gibi Hollanda’ya çalışmaya gitmeyi isteyen, bunun özlemini kuran bir çocuktur. Hocabey, Ağlar Kâmil’i çok zeki bulur ve onu şöyle değerlendirir:

“Ufacık bir cin! Okusa kim bilir ne olur? Biraz gider, İstanbul-Ankara, hele dediği gibi Hollanda filan dolaşırsa, yere göğe sığmaz!” (s. 66)

Anlatıcı, Çakır Hasan’ın oğlu Şükrü hakkında sadece çalışmak için dört yıl önce Hollanda’nın Rotterdam şehrine liman işçisi olarak gittiği, arada sırada oradan mektup ile kart gönderdiği ve sosyalist bir kişi olduğu bilgisini verir. Onu sadece yolladığı kartlardan tanırız. O kartlardan biri şöyledir: “Kıymetli babam, anam ve çocuklarım! Sağlık haberlerimi size ulaştırmak için bu kartı gönderiyorum. Burda hasretlik acı gelmeye başladı. İzin için soruyorum. Daha dört aydan fazla var diyorlar. Para göndereyim mi? Ben iyiyim. Siz de sağlığınıza bildirin. Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden büyük özlemle öperim..” (s. 83) Ailesi, Gülcan öldükten sonra Şükrü’ye gönderdikleri mektuplarda ve kartlarda Gülcan’ın öldüğünü söyleyememişlerdir.

Kule bekçisi Necip’in oğlu yedi yaşındaki Nazmi, ak dişlidir. Yaylada berber olmadığı için saçlarını makasla kestirir. Baş kerkeneğin boynu gibi desenlidir. Pire gibi hızlı koşar, hızlı olduğu için lakabı Seyrekbasan Keloğlan olan, pire gibi hızlı bir çocuktur.

Morsay yaylasında kazı yapan Arkeolog, aynı zamanda Profesör Asım Al’ın asistanı Doçent Ali Şirin, gözlüklüdür. Sıcakkanlı bir kişiliğe sahiptir, her zaman öğrencileri ile iç içedir, onlarla kaynaşmayı sever. Bir şeye canı sıkılınca gözlüklerini indirip kaldırarak oynar ve rahat davranamaz. Bir şeyden utanınca yüzü kızarır, ellerini ovuşturur ve konuşamaz. Ali Şirin mala mülke önem veren bir kişi değildir. Tam tersi mal mülk konusu açılınca rahatsızlık duyar. “Benim bir şeyim yok. Mülkiyet beni rahatsız eder..” (s. 44) Ali Şirin, hocası Asım Al’ı kompleksli, sevgi ve saygıdan anlamayan bir kişi olarak görür ve hakkında şöyle düşünerek onu sevmez: “Kompleksli adam! Zorla değil ya, ben de bu adamı sevmiyorum.. Saygı gösteriyorsun anlamıyor, sevgi gösteriyorsun anlamıyor..” (s. 22-23) Çakır Hasan ise Ali Şirin’i hiç de şirin bulmaz, tam tersi onu yüzü gülmez, mazlum, puskun ve gayet ciddi bulur. Fakat ciddi adamı sevdiği için de Hocabey gibi onu da çok sever ve hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Ali Şirin; ama hiç de şirin değil! Öyle puskun! Mazlum bir adam! O kadar okumuş, o kadar gezmiş, o kadar da yer kazmış; gene puskun! Ve de ciddi adam! Ben severim ciddi adamı.” (s. 9) Kısaca Ali Şirin, herkes tarafından sevilen ve insanın içine işleyen bir sıcaklığının olduğuna inanılan bir kişidir.

Hocabeyin, Bay Mustafa şeklinde hitap ettiği Dağdibi köyünün kahvecisi Mustafa, kendini çok iyi bir kahveci görür ve Dağdibi'nde değerinin bilinmediğine inanır. "... maşaalâhı vardır çayımın! Benim çaylarımda bir giz var. Çok iyi kahveciyimdir. İstanbul'da, Ankara'da olacağım, herkes benim kahveye dolacak! Burda Dağdibi'nde değer bilenim yok!" (s. 24) Kendisini övmesini çok sever ve şöyle söyleyerek bağı bostanını yetiştirmekle övünür: "Benim bostanı bağı göstereceğim size. Kalkıp Almanya'ya, Hollanda'ya gidenlere şaşıyorum. Çalışana her yer Almanya! Yılda kaç binlik üzüm sattığımı sır olduğu için söylemem. Gelip ayağımda alırlar. Bende biraz da kovan vardır, arılarım çalışır. Epeyce para da ondan alırım." (s.127) Hocabey gibi bilim adamlarına hizmet etmekten mutluluk duyar ve Hocabey Morsay yaylasından çayını içmeye gelince çok mutlu olur. "Bir coşkunun içindeydi. "Ta Morsay'ın başından çayımı içmeye geldiler!" diye bastığı yeri görmüyor." (s.125) Hocabey'e, meşhur çayından demleyip para almayacak kadar gönlü bol ve konukseverdir: "Konuk ev sahibinin danasıdır. Takar başlarına ipi, istediği yere götürür. Bu bir temsil. Sizi öğleyin yemeğe götüreceğim. Çaylarımı beğendiniz, bakalım yengenizin yemeklerini nasıl bulacaksınız? Ben de günün birinde dağa gelirim, ya da Ankara'ya varırsam, siz de bana bakarsınız. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. İtiraz istemem. Size çağrı göndermedim Sayın Hocabeyim. Kendiniz geldiniz, onur verdiniz. Buyruğumdasınız akşama kadar.." (s.125) Fakir olmasına karşın şöyle söyleyecek kadar eli açıktır ve vermeyi sever: "Siz de kalkın, bostana gideceğiz. Kavunlar ermiş, karpuzlar benlenmiştir. Ordan da bağa geçeriz. Görün ne üzümlemlerim olmuş! Elmalarımı filan yiyen yok! Haydin.." (s.127) Dünyada dostluk, sevgi ve vermenin dışında her şeyin boş olduğuna inanır ve bunun için de bağında bostanında ne varsa Hocabeylerin götürmeleri için cipe doldurur. "Dolduracağız bunları cipe, götüreceksiniz! Dünyada bir dostluktur asıl olan. Ötesi fasafiso! İnsanın eti yenilmez, derisi giyilmez. Dostluk ve sevgiden başka işe yaramaz insan. Beni seveni severim ben! Beni arayıp soranı severim! Sizi de çok sevdim! Ben kendim yemem, yedirmeyi severim.." (s.129) Kahveci Mustafa aydınların halkla kaynaşmadığına inanır ve bunu Hocabeyin yüzüne söylemekten de çekinmez. "Bizde efendim, halkla kaynaşmıyor aydınlar." (s. 24) Konuşkan, kendisini övmesini ve yedirmesini içirmesini seven bir kişidir. Çakır Hasan, Kahveci Mustafa'nın kendini övmesinden hoşlanmaz ve onun bu huyunu eleştirir: "Asıl bizim Mustafa'ya kızdım, çok övüyor kendini. Evet bakmış, yetiştirmiş, ama insanın başına vura vura öteberi vermesini sevmedim. Çiy işleri sevmem zaten." (s.133)

Kazı ekibindeki Arkeoloji öğrencilerinden Serpil güler yüzlüdür. Ağzını hiç kapatmaz, sürekli gülümser. Hafiften gülünce yanağının ortası çukurlanır. Serpil'in bilekleri dolgundur. Düşünerek bir şey söyleyeceği zaman dudaklarını büker. "Serpil baktı, ne diyeceğini düşündü, araştırdı, büktü dudağını." (s.139)

Serpil'in psikolojik özellikleri ise şöyledir: Hocabeyin kendisine karşı ilgi gösterdiğini anlayacak kadar zekidir. Kendisi ise ona karşı çok az duygu besler. Onun evlenme teklifini ret edemeyeceğinden korkar: "Hocabey de sırnaşıp duruyor! Bakıyor yiyecek gibi. Boşanma davası açmış. Her gün gözü üstümde. Her gün bir fırsat arıyor sanki. Serpil hanım! diye başlayacak sanki bir gün. Yaşamlarımızı birleştirmeyi öneriyorum size! Önerisini nasıl geri çevireceğimi düşünüyorum. Belki çeviremeyeceğim diye korkuyorum!" (s. 77) Fakat Gülcan için cipi vermeyince ona karşı duyguları değişip ondan soğur. Cipi vermeyişine çok sinirlenir, bir anda bütün umutları tükenir. "Birden umudu bitti, sinirlendi: "Peki Hocam, Sayın Hocabeyim!" dedi. "Peki; vermeyin bakalım!" Yürüdü. Bir solukta arkadaşlarının yanına geldi. Kapanıp ağlayacak öfkeden. "Olmuyor!" dedi kısaca. "Gitmiyorum bu adama bir daha! Başka arkadaşın gitmesini de önermiyorum! Tamam bu iş.." (s.188) Bu şekilde konuşmasına rağmen Gülcan'ın durumu kötüleşince yine de dayanamaz ve Hocabeyin yanına bir kez daha gitmekten başka çare bulamaz. "Kendim için baş eğmiyorum. Hastamız Gülcan için yalvaracağım! Gerekirse öpeceğim ayaklarını. Ne olsa bizim Hocamız. Belki bu kez olumlu karşılar.." (s. 217) Çok duygusal bir kişiliği vardır. Gülcan'ın hastalığı her geçen gün ilerleyince iyice durgunlaşır; en ufak şeyden bile hemen duygulanıp gözleri dolar. Serpil'in Gülcan hastalandıktan sonra ruh dünyası da değişir; öyle ki, okuduğu arkeolojiden bile soğur ve yanlış bir dalda eğitim gördüğüne inanmaya başlar. "En bilinmesi gereken konularda bilgimiz sıfır!" diye bir yargı geçti içinden. Birden irkildi. Çok yanlış bir dalda eğitim görmekte olduğunu düşündü acıyla. "Arkeolojinin gerçekte bir halkın kültürel gelişmesine katkısı olabilir, fakat toplumsal öncelikler açısından sırası ne?" (s.179) Buna karşılık Serpil'in hemen her koşulda sakin kalabilen bir kişiliği vardır; öyle ki, panik halinde bile sakin kalmayı başarabilir. "Önemsiz bir şeyi açıklar gibiydi sesi." (s.140) Serpil, güler yüzlü ve yardımsever kişiliğiyle herkes tarafından sevilen bir kızdır.

Arkeoloji öğrencilerinden, aynı zamanda Serpil'le iyi arkadaş olan Güler, anlatıcının ifadesiyle üf desen yıkılacak kadar zayıftır. Zayıf olmasına karşın çok da

pratiktir, elinden gelmeyen iş yoktur. Çok sessizdir, çevresindekiler tarafından fazla konuşmadığı için susuk kabul edilir. Hocabey, Gülcan için cipi vermeyince Hocabey'e çok kızar ve onun öğrencisi olduğu için üzülür. "Ne şanssız öğrencileriz! Böyle bir adamın öğrencisi olduğum için üzülüyorum!" dedi Güler." (s.189) Sessiz sakın, Serpil gibi herkes tarafından sevilen bir kızdır.

Lakabı, "Kazı Ekibinin Gülü Altan," (s. 98) olan Arkeoloji öğrencilerinden Altan çok şakacıdır, espri yapıp güldürmesini çok sever. "Kazı Ekibinin Gülü Altan, sık sık bir espri yapıp güldürmeyi seviyor. "İsterseniz biraz da uykuyla hesaplaşalım Hocam, insanın düş görmeye ihtiyacı yok mu? Ben gidiyorum.." (s. 98) Altan Hocabey'i sever ve onu şu şekilde değerlendirir: "Hocabey gerçekte iyi adam!" (s.146) Hocabey ise Altan'ı temiz kalpli, çok saf ve çok duru bulur ve onu şu şekilde değerlendirir: "Daha çok gençsin! Çok saf, çok arısın! Herkesi kendin gibi arı, duru sanıyorsun." (s.183) Altan, Gülcan'ın durumuna daha fazla dayanamaz ve sonunda gidip Hocabey'den Gülcan için cipi tek başına ister; ancak Hocabey cipi vermeyince tek başına gittiği için kendini suçlar. "Bireysel bir çıkış yaptım! Etkili olmadı!" (s.183) Tek başına gidip cipi istediğine o kadar pişman olur ki, kendi kendine yiyip bitirmeye başlar. "Kendi kendini yeyip bitirmeye başladı. "Çok yanlış yaptım, bireyci davrandım!" (s.183) Altan, Gülcan'ı hasta yatağında seyrederken hayatında Gülcan kadar güzel bir kız görüp görmediğini düşünür: "Kısa yaşamında Gülcan kadar güzel bir kız görüp görmediğini düşündü. Serpil'le ikisini kıyasladı. Güler'le ikisini. Kız arkadaşlarının buraya gelmeyenleriyle. Mahallesinde kalmış okulsuzlarla. Hiç okula gitmeyenlerden tanıdıklarıyla. Varsıl aile kızlarından bir zamanlar güzel saydıklarıyla. Gülcan'ın gittikçe ağır çeken çeken güzelliğini düşündü. Bulunmaz, bakılamaz derecede güzel gözlerini ve etkileyici bakışlarını düşündü." (s.179) Altan aynı zamanda sosyalist bir kişidir ve ülkesinin geleceği için güzel ve olumlu hayaller kurmayı sever.

Kazı ekibinin köyden bulduğu işçiler, sıcağın altında kazı yerinde çalışmaktan çok yorulurlar, sinirleri yıpranır ve kürek sallamaktan bıkarlar. Anlatıcı bu durumu şu şekilde dile getirir: "Sinirleri civrişti iyice." (s. 28) Paraya çok ihtiyaçları vardır, o yüzden yaylaya kaymakam gelince hem bir büyük adam göreceğ olmanın heyecanını yaşarlar hem belki gündeliklerimize zam yapılır diye umutlanırlar. "Yürü oğlum, bir Kaymakam görsün gözümüz! Belki gündeliklerimize zam gelir! Elimizi ellerine değdirelim!" (s.120) Öğrencilerin cipi zorla alıp Gülcan'ı hastaneye yetiştirmeleri

yüzünden Asım Al'ın şikâyet etmesi üzerine karşılarında jandarmaları görünce çok şaşırırlar. “Birden jandarmaları görünce ayıt beyit oldular.” (s. 266) İşçiler Gülcan'ın durumu kötüye gittikçe acıyı yüreklerinde duymalarına rağmen işimizden oluruz korkusu ile ellerinden hiçbir şey gelememesinin üzüntüsünü yaşayan kişilerdir. “Kazı işçileri acıyı duyuyor. Ama nasıl karışabilirler işin içine? Karışmalar ne etkisi olur sözlerinin? Bir şu işi zor güç buldular. İki üç ay çalışıp biraz para yapacaklar. Zıddına gidecek bir tavır takınıp Hocabey'i kızdırırlarsa, hemen bunu da yitirirler. Dilsiz gibi çalışıyorlar.” (s.188)

Ağa olmamasına rağmen lakabı Ağa olan Çakır Hasan'ın arkadaşı Arenli Kerim Ağanın ayakları kara lastiklidir. Başına yağdalı bir şapka takar. Ava giderken omzuna kırma asar, sırtına av çantası sarınır, ayrıca sırtına yakası kayışa benzeyen bir Suriye ceketi, ayağına da eskinin eskisi bir şayak pantolonu giyer. Fişekliğini üstüne bağlayıp, onun da üstüne oğlunun Almanya'dan getirdiği kendi ifadesiyle büyük, siyah, gıcır gıcır Alman dürbününü asar. Kendi hazırlayıp sardığı sigarasını içmeyi çok sever. Keyfine öyle düşkündür ki, bacak bacak üstüne atıp öyle oturur. Müzik konusunda çok hünerlidir, iki elini ve gırtlakını kullanarak kavalsız kaval çalabilir. “İki elini kaval yapıp, başparmağıyla gırtlakını kullanıp “Karakoyun” havası vurdu. On dakikadan fazla sürdürdü. Tıpkı kaval sesiydi sesi. Edası kaval edası.” (s.133-134) Kerim Ağa, Çakırcaan diye seslendiği arkadaşı Çakır Hasan'ı çok sever, arkadaşı kendisinden bir şey isteyince isteğini ikiletmez, işi olsa bile işini bırakıp hemen koşar. “Dürbünü demişin! Biriyle yollamaya gönlüm razı olmadı.” (s. 86) Arkadaşının isteğini hemen yerine getirecek kadar arkadaşını çok sever. “Çakırcaan haber göndermiş, bir sözünü iki etmedim, alıp geldim.” (s. 91) Kerim Ağa aynı zamanda kendini gönlü bol bir kişi olarak görür ve kendisi hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Kılığım biraz perişandır. Ağalığım da yaşıma hörmeten komşularımın yakıştırmasıdır. Ama benim gönlümden varsıl gönül bu yörede yoktur!” (s.108) Hayat doludur, şakacıdır, esprilidir. Esprili konuşup çevresindekileri güldürmeyi sever. “Kerim Ağa dereden alıp tepede savuran konuşmalara başladı. Bir tarihte Ayşece'yi alıp doktora götürmüş. Kendinden birkaç yaş büyük olduğunu bilmezmiş herkes. Doktor sorarmış, anan mı, ablan mı? Güldüre güldüre onu anlattı.” (s.109) Gelinini çok beğenir, onu çok sever ve onun hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Ona (oğlunu kastediyor.) bir yörük kızı alıverdim, kız bu! Gör yörükteki insanlığı! Gör bunun ana babasındaki asaleti.” (s. 91) Hocabey'i de çok sever ve onunla arkadaş olur. Onu ve bütün bilim adamlarını çok sever. “... ben de çok

severim bilim adamlarımızı!” (s. 89) Ancak bu arkadaşlık Hocabeyin, Gülcan için cipi vermemesi nedeniyle uzun sürmez. Nitekim Kerim Ağa, Hocabey’e gidinceye kadar kullanması için ödünç verdiği dürbününü geri alır. Oğlu Almanya’dan babasına dürbün getirmiştir. Kerim Ağa oğlunun getirdiği bu dürbünü çok sever. “Alman manevra dürbünü. Almanlar bunu asıl İspanya gezginleri için yapmış. Askeriye dürbününün bir aşağısı. Boğa güreşi seyretmek için almış gezginler. Bir de opera seyrine birebirmiş. Uzak dağda giden tavşanı gözün önüne getiriyor. Yani çok değerli bir dürbün.” (s. 87) Arenli Kerim Ağa herkes tarafından sevilen babacan bir kişidir.

Dağdibi’nin Karakol Uzatmalısı Muzaffer’i herkes her zaman sırmalı resmi kıyafetinin içinde görür. Beli manevra kayışlıdır, manevra kemerini bağlar. Eli telsizli ve tabancalıdır, cebi düdüklüdür. Kendini beğenmiştir, böbürlenerek yürür. Anlatıcının ifadesiyle adımları kostaklıdır. “Son derece kostaklı adımları.” (s. 264) Çok disiplinli bir kişidir. Kahveci Mustafa, Uzatmalı Muzaffer’i hiç sevmez ve onu şu şekilde değerlendirir: “Çok içinden pazarlıklıdır. Çok kan emer, hiç sevmem! Çok da dayak attırır yoksul halka!” (s. 126-127)

Çakır Hasan’ın gece yarısı kapısını çaldığı kasabanın ismi verilmeyen doktoru, konuşacağı zaman el parmaklarını birbirinin içine sokup kenetler. Çok bencildir. Çakır Hasan torununun durumuna anlatmaya çalışırken, o; gecenin yarısında kapısını çaldığı için Çakır Hasan’a kızar ve Çakır Hasan’la Gülcan’ın yanına gitmeyi kendine göre mazeret bularak kabul etmez. “Buraya gelen hastalara bile yetemiyorum. Yaylalar dağlar görev alanıma girmiyor. İkincisi, hümanist bir doktor olarak elbet Moryayla’daki (Morsay’a; Moryayla diyor.) hastayla ilgilenmem gerekir. Doktorluk, insanlık bunu gerektirir. Fakat dediğin gibi on saatlik yol, git gel, yirmi saat, bir gece bir gündüz! Ben orlarda oyalanırken burdaki hastalar ne olacak? Gitmeye niyetlenmiş değilim de, yirmi saatimi bir hastaya nasıl verebilirim? diye düşünüyorum. Üçüncüsü, ben burdan ilişigimi kestim gidiyorum! Şehre atanmamı yaptırdım.” (s.159) Rahatına son derece düşkündür. Dertli ve onca yolu yürüyerek geldiği için bir o kadar da yorgun olan Çakır Hasan’ın boşuna geldiğini söyleyerek yüzüne karşı şöyle demeye çekinmez: “Ben de yatıp rahatıma bakayım!” (s.160) Çakır Hasan’la Gülcan’a bakmaya gitmez; fakat Çakır Hasan’a akıl vermesini bilir: “Hastanı sen, bir an önce şehre ulaştır. Yok, ille önce bir göstereyim diyorsan Sağlıkçı Harun Efendi var, onu ara bul, belki o gider. Sağlıkçı Harun Efendi iyidir. Doktor kadar anlar; öyle kabul etmiştir halk. İstersen git ona bak.

Vakit yitirme..” (s.160) Bencil, sadece kendini düşünen bir kişidir.

Çakır Hasan’ın, doktor aramaktan dönüşte yolunun üzerinde karşılaştığı Yörükler, konuklarını el üstünde tutup yedirmeyi içirmeyi çok seven kişilerdir. Yağibasanoğulları adı verilen Yörüklerin en yaşlı kişisi, yörük kocası denilen Abdullah Gökbahar’ın sakalı göğsüne gelir. Hasta olmasına rağmen sigarasını ağızından düşürmez. Evleri olmamasına ve orada burada kurdukları çadırlarda kalmalarına rağmen misafiri çok sever. Çadırlarına gelen misafiri el üstünde tutar ve onları yemek yedirmeden asla göndermez. Onları elini göğsüne koyup öyle karşılar. “Yaşlı adam, elini göğsüne koyup hoşgeliş etti.” (s.165) Abdullah Gökbahar’ın büyük sorunları vardır ve bu sorunlarını bir kişiye anlatma ihtiyacı hisseder. Bu sorunlarını Çakır Hasan’a anlatır, içini ona döker. “... : Bitişik çadırda yatan oğlumdur, adı Sadık. Verem oldu oğlum. Dönüyoruz dağ bayır, yurt yeri yok! Çekmediğimiz rezillik kalmadı! En sonunda dedik, satalım malı davarı. Hiç olmazsa köyün birine yerleşir, ev yaparız. Sattık çıktık, şimdi sığınacak köy arıyoruz. Oraya gittik vermediler, buraya gittik vermediler. Hükümete gittik, o da sahip çıkmadı. Büküyorsun kulağını sazın, teller burgaşık, sesler karmaşık; oğlan verem oldu!” (s.166)Yörük kadınları, vücutlarına bol gelen çarşafli kadınlardır. Anlatıcı, Yörük kadınlarını şu şekilde tasvir eder: “Kadınlar bol giysilerinin içinde birer kumaş topu gibi.” (s.165)

Orman Bölge Şefi Mühendis Hüseyin, süzgeçli sigara içmesini çok sever. Rahatına çok düşkündür, uyumayı çok sever, uyumaktan gözleri şişer. Bir şeye sinirlenince sinirden yüzü sapsarı olup eli ayağı titrer. Öğrenciler tarafından Gülcan için ormanın cipi istenince vermek istemez: “Ben burda Bölge Şefi, daha doğrusu Mühendis Hüseyin olarak, görevimin sınırlarıyla çevriliyim!” (s. 206) Onu insan sağlığı ilgilendirmez. “Beni öncelikle Ormanın bakımı, geliştirilmesi ve amanjmanı ilgilendirir. İnsanla ve insanlıkla ilgim ikinci, üçüncü plandadır. (s. 207) Ayrıca, Çakır Hasan’ın kendisine değil de, Hocabey’e yaptığı ikramlara karşılık kıskançlık göstererek şöyle diyerek cipi vermek istemediğini sezdirir: “Gayet iyi biliyorum sizin de orda bir cipiniz var. Land Rover İngiliz cipi hem de. Bizim elimizdeki Willy’s Over Land Amerikan cipidir. Land Rover’ler daha güçlü ve her türlü yola uyumlu! Hasta kızımızın bu yolculuğu o ciple yapması niçin aklınıza gelmiyor acaba? Çünkü Çakır Hasan bizden çok size yakındır. Cip de hemen orda elinizin ucundadır. Ayrıca Çakır Hasan, renk renk kilim ve keçeleri burda benim altıma değil, orda Sayın Profesörünüzün altına

sermektedir. Taze peynirleri, sarı yağları ve balla tatlandırılmış sütleri Sayın Profesörünüze içirmektedir. Ben bunlardan zerre alınmış değilim. Bunları asla kıskanmam! (Aslında kıskanır. Cipi vermemesinin nedeni budur!) Hatta Sayın Profesör sınırlarımız içinde değerli bir konuk olduğundan memnunluk duyarım. Ama hasta kıza yardım görevi benden ziyade Sayın Profesöre düşer!” (s. 207) Görevinin sınırlarla çevrili olması yüzünden cipi veremeyeceğini söylemesine rağmen Hocabey gibi cipi keyfi için kullanır. “Canım sıkıldı Sivri'nin başında! Bindim cipe, biraz gezi yapayım dedim. Dağdibi'ne inemedim. Kahveci Mustafa güzel çay yaparmış, doğru mu, değil mi, bakacağım!” (S.268) İş işten geçtikten, Gülcan öldükten sonra ise şöyle der: “Bilseydim öleceğini verirdim!” (s. 268)

Kendini çilekeş bir ormancı kabul edip kendini haklı göstermeye çalışır: “Ulan ben çilekeş bir ormancıyım. Gelmiş bana halkın sağlık işlerinden açıyor; serseriler!” (s. 209) Öğrencilerin getirdikleri hediye için göz boyamak için getirdiklerini düşünür. “Serseriler! Bir de armağan getiriyorlar! Etki atına alacaklar beni akılları sıra! Sizin gibi çok insan denedi bunu, ama başaramadı. Başaramaz da!” (s. 209) Tıpkı Hocabey gibi sadece kendi çıkarını düşünen bencil bir kişidir. Başı kara takkeli ve fesli, ismi verilmeyen genç köy Hocası bir kara yasın, çaresizliğin elinde kalan Çakır Hasan'ın çadır halkına kendince onlara moral vermeye çalışır: “Allaaaah! Cenaballah şifasını verir inşaallah! Takdiri ilâhide ne varsa ancak o olur. Yerlerin göklerin sahibi ve hakimi Ulu Tanrıdır. Yeryüzündeki bütün doktorların biliminden daha derindir bilimi. Onların yardımından etkindir yardımını. Üzülmeysin. Bir saniyenin içinde, eğik gideni doğrultur. Eğer hastamızın kurtulması takdir edilmiş ise, hiç kuşkunuz olmasın, kurtulur..” (s. 210)

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Fakir Baykurt, dönemine, romanlarıyla toplumcu-gerçekçi bir bakış açısı getirerek damga vurmuş güçlü bir kalemdir. Köy romancılığının öncülerinden olan Fakir Baykurt'un en büyük özelliği, romanlarında çatışma ögesini işlemesidir. Bu kimi zaman şehirdeki bürokratlarla, kimi zaman da şehirdeki bürokratların köydeki uzantılarıyla olan çatışmadır. Baykurt'un romanları genelde çatışma ögesinden beslenir. Bu çatışma ögesinin içinde de kişiler çok önemli bir yer tutar. Baykurt'un kişileri genelde ezen-ezilen, ağa-köylü, bürokrat-köylü ikiliği üzerinden sunulur ve bu iki kutup birbirleriyle sürekli çatışma içindedirler.

Baykurt köyü, köylülüğü, yoksulluğu, merkezin dışında-çeperinde olmayı anlatmıştır. Onun kurduğu bu anlatı, kesinlikle pastoral, romantik bir köy edebiyatı değildir. Ezen-ezilen ilişkisinde bir zemindir köy ve köylülük. Öte yandan köylülere karşı homojen bir bakış yoktur. Köylüler ve bürokratlar arasında kurduğu çatışma ilişkisinin bir benzeri köylüler ve doğa arasında kurulur. İnsanın yıkıcılığının farkındadır, bu yıkıcılığa karşı okuru da uyanık tutar.

Baykurt kurduğu evrende, evet gerçeğin peşindedir, ama aynı zamanda iyi bir mizahçı olduğunu da gösterir. Bu yönü belki de onu bir melodram yazarı olmaktan çıkaran önemli bir özelliğidir. *Kaplumbağalar*'da, Ankara'dan gelen, "devletlü" kişinin tavukların dışkı yemesiyle eğlendiği sahnenin arkasından kendisine bir tavuk ziyafeti ikram edildiği sahneler sadece bir örnek olabilir.

Baykurt, acımasız gerçekliği anlatır. Ancak onun kendisi bir yazar olarak acımasız mıdır? Bu sorunun yanıtının izini yine onun kişileri üzerinden sürebiliriz. Baykurt'un hayatı bir adalet arayışı, eşitlik düşü içinde geçmiştir. Onun bu umudu eserlerinde görülebilir. Kişiler hastalık yüzünden ölebilir, ellerindekini kaybedebilir, türlü felaketlerle karşılaşabilir; ama nihayetinde gelecek iyi şeylerin umudunu duyarlar. Duydukları o iyi şeylerin umudunu okura bir şekilde söyleyip romanı öyle terk ederler. İsimleri bile bunu anlatır. Baykurt kişisel arayışını bir kez daha roman kişileri üzerinden dile getirir. Bu yönüyle onun için, roman kişilerini ölüme bile terk etse, koruyup kollayan bir baba-yazar demek aşırı-yorum olmayacaktır. Adaleti bu şekilde sağlamıştır.

Bir diğer konu da inançlar meselesi. Köylülerin hemen tamamı batıl inançlara sahiptir. Hurafelere inanır. Şifacıdan medet bekler. Bilindiği üzere Fakir Baykurt bir

öğretmendir. Köy enstitülerinden aldığı misyon Anadolu’yu “aydınlatma” misyonudur. Sert bir şekilde eleştirdiği Ankaralı, “devletlü” bürokratlar gibi olmasa da bu konuda o da bir Ankaralı’dır. Cumhuriyetin değerlerini taşır. Ancak bu taşıma hep bir engelle karşılaşır: Halkın cahilliği ve gericiliği. Ancak bunlar eğitim ile aşılabilecek sorunlardır. Öte yandan bu, halkın esas özelliği değildir. Baykurt, inançlar söz konusu olduğunda, yekpare-homojen bir kitle düşler. Eğitimle, bilimle cahillikten kurtulabilecek bir halk hayal eder. Kurtarılan bu halk kendiliğinden ezenlerin safından ayrılacak, gerçeğin peşine düşecektir.

Aradan geçen zaman Baykurt’un romanlarıyla gerçek arasındaki makası bazen daraltıp bazen açmıştır. Ancak onun kişileri umut ettikleri, kazançları, kaybedişleriyle soluk alıp vermeye devam etmiştir. Gerçeklik algısı değişse de gerçekliğin peşinde olma iddiası; adalet anlayışı değişse de hem hukuksal hem edebi olarak adaletin peşinde olma iddiası kalmıştır. İşte bu iddia onun romancılığını özetler, onun kişilerine yeniden hayat verir.

Fakir Baykurt’un kişilerinin psikolojik özelliklerinin en belirgin özelliği, genelde batıl inançlara sıkı sıkı yapışmalarıdır, çünkü cahildirler, doğru dürüst bir eğitim görmemişler; eğitilmemişlerdir. Örneğin *Kaplumbağalar* romanında yıllarca verimsiz ve çorak olduğu için kullanmadıkları, köyün ortak malı olan araziye akıl edip kullanmaya karar verirler, oraya bağ dikip üzüm yetiştirirler. Herkes çok mutludur, çünkü 2 yıl boyunca bağlardan dolu dolu üzüm hasadı yaparlar ve köylerine nihayet bir bereket geldiğini düşünürler. Fakat bir gün bu mutluluk ve bu bolluk köye gelen devletin kadastro memurları tarafından bozulur. Kadastro, arazinin ve köylünün emek emek diktikleri bağların devlete ait olduklarını söyler. Köylüler yıkılır. Başlarına gelen bu uğursuzluğu uçaktan atılan kara kutu ismini verdikleri meteoroloji rasat cihazına bağlarlar. Halbuki bu cihaz hava durumunu ölçmeye yarayan cihazdan başka bir şey değildir.

Bu tez çalışmasında Baykurt’un beş romanındaki kahramanları incelenerek onun kişileri üzerinden nasıl bir dünya düşlediği, bürokrat-köylü, ağa-köylü ve zengin köylü-fakir köylünün eşit bir şekilde yaşadığı bir dünya isteği ve adalet arayışı peşinde olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

7. KAYNAKLAR

Baykurt, F. (2002). *Yayla* (Üçüncü Baskı) İstanbul: Adam Yayıncılık.

Baykurt, F. (2008). *Keklik* (Birinci Baskı) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Baykurt, F. (2015). *Kaplumbağalar* (Yirmi Beşinci Baskı) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Baykurt, F. (2015). *Yılanların Öcü* (Yirmi Üçüncü Baskı) İstanbul: Literatür Yayıncılık

Baykurt, F. (2017). *Tırpan* (Sekizinci Baskı) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Moran, B. (2016). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2* (Yirminci Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.

Yalçın, A. (2011). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946/2000* (Üçüncü Baskı) Ankara: Akçağ Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Mustafa Erol

Doğum Yeri ve Tarihi :Aydın / 01.06.1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Anadolu Üniversitesi / İşletme Fakültesi /
İşletme / İşletmecilik

Lisansüstü Öğrenimi :Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler
Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı / Yüksek
Lisans

Bildiği Yabancı Diller:

İletişim

e-posta Adresi : mustierol81@hotmail.com

Telefon :05059452081

Tarih :26.06.2019